

NICOLAUS DE LYRA.

lationibus agitur. Aduertendum etiam, quod licet Deus non assistat continue doctoribus ecclesie per operationem miraculorum, quia non est necesse cum fides Catholica sit sufficienter confirmata per miracula facta in primitiua ecclesia,

MORALITER.

datam. Quibus promittitur assistentia domini, cum dicitur.

Et

Prooemium Venerabilis Patris Fratris Nicolai de Lyra in Euangelium Marci.

Acies leonis a dextris ipsorum quatuor, Ezech. 1. cap. Secundum quod dictum fuit in principio Euangelij secundum Matthaeum per quatuor facies quas vidit Ezechiel propheta in animali vno, designantur quatuor euangeliste, seu quatuor euangelia ab eis scripta de Domino nostro Iesu Christo, & sicut in facie hominis designatur Euangelium Matthaei, sic in facie leonis designatur Euangelium Marci, de quo dicitur verbum propositum. Facies leonis, &c. In quo quidem verbo circa Marci Euangelium possumus quatuor notare, videlicet. Procedendi modum, cum dicitur. Facies. Speciale subiectum, cum dicitur, leonis. Ordinem, vel situm, cum dicitur a dextris. Ipsius cum alijs certum numerum, cum dicitur, ipsorum quatuor.

Circa primum considerandum, quod licet facies sit breuis pars corporis, tamen in ea continentur omnes sensus, videlicet visus, auditus, &c. sic in euangelio Marci, licet sit breue respectu aliorum, tamen in eo breuiter continentur sententiae aliorum trium euangeliorum, secundum quod dicit Greg. super Ezech. Si quaeras quid Marcus de incarnatione domini senserit, hoc nimirum quod Matthaeus Lucas, & Ioannes, & ideo talis modus procedendi in quo sub quodam compendio, continentur aliorum sententiae competenter per faciem designatur, de quo potest accipi illud quod dicitur Esther 15. d. *Facies tua plena gratiarum.* quia modus procedendi ipsius sancti Marci Euangelistae, licet sit breuis, vt dictum est, tamen plenus est sententiarum gratiosarum, & sic patet primum.

Circa secundum considerandum, quod licet Marcus de omnibus Christi factis scribat. sicut & alij, tamen specialiter versatur, & immoratur circa resurrectionem, & regnum Christi quod affectus est Christus in sua benedicta resurrectione, secundum quod dixit apostolis inmediate post resurrectionem suam. Matth. ult. d. *Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra.* Quod quidem regnum per leonem conuenienter designatur, qui est rex animalium, vt dicit Isidorus libro Etymol. 13.

Et ideo speciale subiectum circa quod specialiter immoratur Marci Euangelium designatur in nomine leonis, & hoc propter tria quae in resurrectione Christi reperiuntur, & proprietatibus leonis assimilantur. Primum est, resurrectionis efficiens principium, quod in alijs hominibus est extrinsecum, sed in Christo fuit intrinsecum, secundum quod ipse dicit Io. 10. d. *Potestatem habeo ponendi animam, & potestatem habeo iterum sumendi eam, quia propria virtute resurrexit.* & simile huius in proprietate leonis reperitur. Dormit enim oculis apertis, secundum quod dicit Isido. vbi supra. *Licet autem caro Christi in sepulchro dormierit per veram mortem, & anima separationem, tamen diuinitas utroque coniuncta vigilabat.* secundum quod dicitur Can. 5. a. *Ego dormio, & cor meum vigilat.* & virtute huius deitatis sic vigilantis surrexit a somno mortis, vnde potest exponi de eo quod dicitur Jerem. 4. b. *Ascendit leo de cubili suo,* quia Christus qui est leo de tribu Iuda de sepulchro ascendit virtute propria. Secundo assimilatur leoni propter tempus, & modum, quia resurrectio Christi facta est post triduum, quod tamen accipitur per synecdochen, ita similiter leo natus de nouo tribus diebus dicitur dormire secundum Isidorum vbi supra, & postea fremitu, & rugitu patris excitatur, sic Christus post triduum dormitionis in sepulchro virtute Dei patris fuit excitatur a mortis somno, secundum quod dicitur Act. 3. c. *Hunc Deus suscitauit a mortuis, & caetera.* & ideo de hoc potest

eclesia, tamen aliquando hoc modo assistit Ecclesiae faciendo miracula aliqua ad consolationem fidelium. Assistit etiam Ecclesiae semper ipsam dirigendo per oculos instinctus spiritus sancti, vt sic non deficiat fides Petri. Ad laudem, & gloriam Domini nostri Iesu Christi. Cui est honor, & gloria in secula seculorum. Amen.

Et ecce vobiscum sum, &c. Scilicet dirigendo sermonem ad salutem audientium, & meritum vestrum.

est exponi illud Genes. 49. b. *Catulus leonis Iuda,* & subditur, *Requiescens accubasti, vt leo,* scilicet in sepulchro, & subditur. *Quis suscitabit eum.* scilicet de somno mortis post triduum? Ad quod potest responderi, Deus pater, vt patet ex praedictis. nec istud dictum contrariatur ei quod praemissum est, scilicet quod Christus resurrexit virtute propria, quia vna, & eadem simpliciter est potestas patris, & filij. Tertio assimilatur resurrectio leoni propter assequutum imperium, quia licet Christus ante resurrectionem suam humilis, & abiectus apparuerit, tamen in resurrectione dominum obtinuit, secundum quod dicit Apostolus ad Philippen. 2. a. *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genua flectatur caelestium, terrestrium, & infernorum, & caetera.* Et in leone inuenitur huiusmodi similitudo, in quantum est rex animalium, vt praedictum est, & ideo nomen leonis dicitur a leone Graece quod significat regem Latine, & de hoc dicitur Apoc. 5. b. *Ecce vici leo de tribu Iuda.* quia per suam benedictam passionem, & resurrectionem subiecit sibi omnem creaturam, & sic patet secundum.

Tertio in verbo praesumpto notatur huius euangelij situs, vel ordo, cum dicitur. *A dextris.* In illa enim visione imaginaria Ezechiel prophetae ostensa sic apparebat animal habens quatuor facies quod facies hominis erat in directo aspectu prophetae, facies autem leonis in dextera parte, & bouis in sinistra, & ideo sicut euangelium Matthaei, quod designatur per faciem hominis ponitur primum, ita euangelium Marci rationabiliter ponitur secundum, quia dextera pars prior est sinistra, & de hoc potest exponi quod dicitur Deuteronom. 33. d. *In dextera eius ignea lex,* id est, lex euangelica a Marco descripta, quae dicitur ignea, quia accendit animos fidelium ad amorem caelestium in quantum describit resurrectionem Christi, per quam introducimur ad ecclesiam, quia tunc Saluator noster deuicta morte aternitatis nobis aditum reseruit, sicut dicitur in Collecta Paschae, & in signum huius Angelus resurrectionis Christi nuncius, qui perennem vitam eius nunciare venerat, recte in dextera sedebat secundum quod dicit Beatus Gregorius Homil. 12. Et sic patet tertium.

Quarto in verbo praesumpto describitur numerus determinatus euangeliorum, cum dicitur. *Ipsorum quatuor.* Circa quod considerandum, quod licet plura euangelia, & a pluribus fuerint scripta, quatuor tamen tantum sunt approbata, secundum quod dicitur in prologo super Matthaeum, & hoc propter figuram sacramenti, quia iste quaternarius numerus multipliciter fuit in lege figuratus. Primo in quatuor fluminibus de paradiso exeuntibus, Genes. 2. Item in quatuor patriarchis principibus a quibus denominata est Carriatharbe, id est, ciuitas, quatuor Gen. 23. quia quatuor principes patriarchae sunt ibi sepulti cum suis vxoribus. Tertio in quatuor circulis aere Testamenti. Exod. 25. Quarto in quatuor pedibus mensae propositionis, ibidem. Quinto in quatuor cornibus altaris holocaustorum, Exod. 27. Sexto in quatuor ordibus lapidum rationalis, Exod. 28. Septimo in quatuor deambulatorijs domus Salomonis, tertio Regum septimo. Octauo in quatuor ventis mortuos viuificantibus, Ezech. 37. Nono in quatuor minimis terrae, praeter ceteris tamen sapientibus. Proverbiorum 30. Decimo in quatuor viris in fornace Deum laudantibus, Daniel. 3. Undecimo in quatuor fabris cornua haereticum deiciantibus, Zach. 1. Duo decimo in quatuor quadrigis per orbem discurrentibus, Zach. 6. Tertio decimo in quatuor animalibus oculatis ante & retro, Apoc. 4. de quibus ibidem subditur, quod requiem non habent die, ac nocte dicentia *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens. Cui est honor, & gloria in secula seculorum, Amen.*

Incipit quedam introductio in hunc prologu.

Quatuor in euangelis.

Hieronymus. Quatuor sunt qualitates de quib sancta euangelia contextuntur. Præcepta mandata, testimonia, exempla. In præceptis, iustitia; in mandatis charitas: in testimonijs, fides; in exemplis, perfectio. Præcepta huiusmodi. *In viam gentium ne abieris: hoc est, diuertere a malo: Mandata ut hoc: Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem: hoc est facere bonu, & charitatem implere. Testimonia quæ in ore duorum, vel trium testium, ut hoc: Ioannes testimonium perhibet de me, sed habeo testimoniu maius Ioanne. Est enim pater qui testimonium perhibet de me. Exempla ut hoc: Discite a me, qui a mitis sum, & humilis corde. Et: estote perfecti, sicut et pater vester, & alibi. Exemplum. n. dedi vobis, ut & vos ita faciat. De his. n. David. Præceptum domini lucidum illum. Historiam*

Matth. 10. a
Psal. 33. e
Ioan. 13. d

Matth. 8. c
Ioan. 1. b

Matth. 11. d
Ibidem 5. g
Ioan. 13. b
Psal. 18. e

Ibidem 18. m
Ibidem
Psal. 18. d

Ibidem c.

Incipit Prologus beati Hieronymi in Euangelium secundum Marcum.

Marcus euangelista Dei electus, & Petri in baptisate filius atque in diuino sermone discipulus, sacerdotium in Israel agens, secundum carnalem Leuita, conuersus ad fidem Christi euangelium in Italia scripsit: ostendens in eo quid & generi suo deberet, & Christo. Nam ^a Quæ est de Ioanne Baptista, qui est de genere Marci, quia de tribu Leuitica, & ita ostendit Marcus quid debeat generi suo. ^b Idest, dignitatis. ^c Idest, sola gratia Dei creatum. ^d Idest, ad hoc emissum, ut esset vox, & angelus annuncians, quæ notantur in illis duabus autoritatibus. ^e Ecclesiam. ^f Idest, prædicationem filij Dei. ^g Quod ostendit ibi ante faciem. ^h Ioannis. ⁱ Idest, charisimatium impletum donis. ^k Hoc ibi, Qui præparabit viam tuam. ^l Et ibi, Parate viam domini, rectas facite semitas. Et hoc item debet Christo.

ciorum nostrorum exempla iustificata, sicut in iudicijs Dei comparata habemus. Vnde idem alibi. *A iudicij. n. tuis iudicij.* In quo. n. iudicio iudicauerimus, iudicabitur de nobis. In his quatuor qualitatibus sunt timor, fides, spes, charitas. Timore namque incipimus, fide seruamus quæ incipimus spe erigimur, charitate consummamur. *Finis. n. præcepti est charitas.* Hi sunt quatuor menses, quos Christus ante messem prædixit dicens. Nonne quatuor menses sunt vsque ad messem. Ut & nos per præcepta domini, atque mandata, ac testimonia, & exempla maturos post iudicium metamus fructus cum gaudio, qui in lachrymis timoris semina penitentia iactauimus in terra nostros portantes charitatis manipulos cum gaudio metamus in cælo.

HIERONYMVS.
14 Marcus Euangelista Dei, Petri discipulus, Leuiticus genere, & sacerdos, in Italia hoc scripsit euangelium primus Alexandria Episcopus

cuus per singula opus euangelij dicta scire, & in se disponere, & disciplinam in se legis agnoscere, & diuinam domini in carne intelligere naturam. Qui seminat post Matthæu, g. fremit, ut leo, qui volat ut aquila, qui discit, ut homo, qui immolat, ut sacerdos, qui irrigat, ut flumẽ, qui florescit, ut ager

Sequitur Postil. Venerabilis Patris, Fratris Nicolai de Lyra in prologum Euangelij Beati Marci.

Marcus Euangelista. Euangelio Marci beatus Hieronymus præmittit prologum istum. Qui diuiditur in tres partes, quia primo Hieronymus ostendit scriptoris autoritatem, secundo scribendi modum, & ordinem, ibi: *Nam initium principij.* tertio, ordinis rationem, ibi. *Denique.* Circa primum ostenditur autoritas beati Marci scriptoris huius euangelij. primo, quantum ad officium post eius conuersionem ad fidem Catholicam, cum dicitur.

- 1 *Marcus Euangelista Dei electus.* Ad officium enim scribendi euangelium fuit a Deo electus, & assumptus, secundo, quantum ad eruditionem in fide Catholica plenorem, cum dicitur.
- 2 *Et Petri in baptisate filius, atque in diuino sermone discipulus.* Ex hoc enim, quod fuit filius spiritualis beati Petri fuit ei magis familiaris, & per consequens specialius ab eo eruditus de factis, & doctrina Christi, secundum quod Petrus viderat in Christo, & audierat ab ipso, propter quod certius poterat scribere euangelium a Petro auditum, quam ceteri discipuli eius, tertio ostenditur eius autoritas ex statu quem habuit ante conuersionem, cum subditur.
- 3 *Sacerdotium in Israel agens.* Quia ad Sacerdotes, & Leuitas pertinebat scire præ cæteris scripturas veteris Testamenti, quæ de Christo testimonium perhibent.
- 4 *In Italia scripsit.* Vbi tunc vigebat studium quod a Græcia fuerat Romam translatum, & in eadem ciuitate Marcus rogatus a fratribus scripsit illud euangelium, ut dicit Hier. in libro illustrium virorum, & ex solennitate loci scriptoris ostenditur autoritas, quia in talibus locis non solent scribere, nisi homines autentici.
- 5 *Ostendens in eo.* Sacerdotes. n. Leuitici, qui debent intelligere scripturas prophetarum testimonium de Christo perhibentium ex hoc redduntur magis idonei ad scribendum euangelium.
- 6 *Et Christo.* Quia licet breuiter scripserit euangelium, tamen sufficienter Christo reddidit debitum eius euangelium complete scribendo.
- 7 *Nam initium.* Hic consequenter ostendit Hieronymus scripturæ ipsius Marci ordinem. Circa quod sciendum, quod Marcus

Marcus in principio sui euangelij ponit quandam præfationem vsque ad illum locum. Fuit in deserto Ioannes, vbi præmissa præfatione incepit narrationem. Primo ergo ostendit Hieronymus ordinem scripturæ Marci quantum ad præfationem, seu prologum. Secundo, quantum ad narrationem, seu tractatum, ibi. Denique cum perfecti. Circa primu sciendum, quod Marcus in præfatione sui euangelij ponit duas prophetias. Prima habetur Malachi 3. a. *Ecce ego mitto angelum meum, & loquitur de aduentu Christi in mundo, ad quem denuncians præmissus est Ioannes Baptista in hac prophetia designatus per angelum. Angelus. n. interpretatur nuncius. Secunda habetur Isa. 40. Vox clamantis in deserto, parate viam domini.* Et loquitur de aduentu Christi in corde humano per fidem, & deuotionem, & de istis duob. ostendit hic Hieronymus, licet obscure quod contineantur in præfatione ipsius Marci euangelistæ, cum dicitur. *Nam initium principij.* 1. initiale principium, seu prologum a quo incipit suum euangelium. 8 *In voce prophetica exclamationis instituens.* Quia prologum suum inchoat a prophetijs, ut dictum est. 9 *Ordinem Leuitica electionis ostendit.* I. n. electionis ad scribendum euangelium ostendit ordinem per hoc quod a principio sui operis allegat prophetias, quarum intellectum sacerdotes Leuitici generis, de quibus fuerant, debebant habere. 10 *Ut prædicans Ioannem prædestinatum.* i. a Deo præordinatũ. 11 *Emissum in voce angeli.* i. significatum nomine angeli, ut dictum est. 12 *Annunciantis.* Scilicet Ioannis. 13 *Non solum verbum carnem factum.* Idest, aduentum Christi carnem, per quam in mundo visibilis apparuit. 14 *Sed & corpus do.* Idest, ecclesiam, seu congregationem fidelium, quæ est corpus Christi mysticum. 15 *In omnia per verbum diuina animi.* i. viuificatum: quia sicut anima viuificat corpus vita naturæ, ita verbum diuinum quod est Dei filius veniens in mentibus hominum, viuificat eos vita gratiæ, & vtrumque aduentum Christi, scilicet in carnem, & in mentem denunciauit Ioannes Baptista per suam prædicationem. Et quia ista prædicatio Ioannis fuit ordinata ad eruditionem fidelium, ideo subditur. 16 *Ut qui hæc le.* Id est, animaduerteret.

Cui feruet, vt vinum. Chastus. n. de quo loquitur, vt homo natus, vitulus moriendo, leo resurgendo, aquila ascendendo.

Hieronym. Marcum pene intactum, maiores nostri praeferunt, quia pene eadem quae Matthaeus narrat, licet quibusdam distinctis testimonijs, vt alterius ala alam alterius tan gat animalis, & rota rotam eadem via sequatur, & versis adiuicem vultibus sese animalia contueantur. In primo canone Marcus cum Matthaeo Lucaque comitatur, & Ioanne. In secundo cum

^a Ioanni, ^b Principium carnis. ^c In virtute Domini, & operatione. **legens seiret cui initiu[m] carnis in domino, & Iesu aduenien**
^a Se esse habi. ^b Vt in se inueniret illa caro. ^c Filiu[m] Dei. **is habitaculum caro deberet agnoscere, atque in se verbum**
^a Id est, Adam, & Eua, & diabolo. ^a Illa caro. ^b Id est receperet in Christo. **vocis quod in consonantibus perdidit inueniret. Denique**
^a Id est, Matthaeo, pluralis pro singulari, vel quia plures ante eum scripserunt. **cum perfecti euangelii opus intrasset, a baptismo Domini**
^a Non numerum ieiunij, sed ieiunij num rum, quod quasi habet numero pro mysterio numeri. **praedicare Deum inchoans, non laborauit natiuitatem car-**
^a Id est, Matthaei dicta destrueret. **nis, quam in prioribus viderat dicere, sed totius exprimens**
^a Id est, praetermissum ab eo suppleret. **expositionem deserti, ieiunium numeri, tentationem diabo-**
li, congregationem bestiarum, & mysterium protulit ange-
lorum, vt instituens nos ad intelligendum singula in breui
copingens, ne auctoritatem factae rei demeret, & perficiendi
operis plenitudinem non negaret. Deniq[ue] amputasse sibi post
fidem pollicem d[omi]ni, vt sacerdotio reprobis haberetur, sed t[ame]n
consentiens fidei praedestinata potuit electio, vt nec sic in o-
perare verbi perderet, quod prius meruerat in genere. Nam A-

cum Matthaeo, & Lu D
ca. In quarto cum
Matthaeo, & Ioanne.
In sexto canone co-
mitatur semper cum
Matthaeo, vt duo an-
nuli in vno veste, id-
est, in quadraginta
nouem capitulis. In
octauo canone cum
Luca comitatur in
tredecim capitulis. E
In proprijs vero que
maxime vtunque
explanare dispono,
decem & octo ince-
dit spaciatur capitu-
lis, quae simul omnia
ducenta triginta tria
sunt capitula. Mar-
cus, excelsus manda-
to. Lucas, iste con-
surgens, vel ipse ele-
uans.
Beda. Marcus Pe-
tri discipulus rogatu
Roma-

Marcus qua-
re euangelium
scripsit.

NICOLAUS DE LYRA.

1 Cui initium carnis in Deo. i. in Christum, cuius caro non ha-
bit principium ex viro, quia non de semine virili natus est,
sed virtute spiritus sancti illa caro sanctissima fuit formata.
2 Et Iesu aduenientia. i. mentem humanam, quae est habita-
culum ipsius Iesu venientis in mentem, vt dictum est.
3 Caro debet agnosci. i. homo, qui in sacra scriptura vocatur ca-
ro, Isa. 40. b. Omnis caro fenum, & omnis gloria eius quasi
flos agri, quia per prologum Marci euangelij homo leges
debet cognoscere vtrumque aduentum Christi, scilicet in
carne, & in mentem.
4 Atque in se verbum. i. Dei filium per Ioannem, qui vo-
catur vox verbi, secundum quod habetur Io. 1. c. Ego vox cla-
mantis in deserto, annunciatum.
5 Quod in conso. per di. i. in primis parentibus suasioni serpen-
tis consentientibus in quibus genus humanum perdidit ver-
bum Dei mentes viuificans vita gratia.
6 Inueni. Per fidem verbi incarnati, quam praedicauit Ioan-
nes, prout traditur in euangelio Marci. Aliter exponitur ab
aliquibus ab illo loco. Caro debet agnosci. i. pater carnalis
Ioannis Baptistae. Zacharias deberet agnoscere, quod ange-
lusei apparens verum sibi annunciauerat, quia propter du-
bium verbi eius factus est mutus.
Atque in se. i. loquelam articulatam. Quod in conso. per.
Quia licet multi possint sonare vocales saltem aliquas non
tamen cum eis possunt sonare consonantes. Inueniret. quia Za-
charias in natiuitate filij firmiter credendo recuperauit lo-
quelam, quam perdidit verbis angeli discedendo.
7 Denique cum perfecti euangelij, & c. Hic consequenter osten-
ditur ordinem scripturae Marci quantum ad narrationem seu
tractatum sui euangelij, ostendens eum ordinate scripsisse
per hoc quod aliqua omisit: eo quod sufficere erant a Mat-
thaeo expressa aliqua etiam ab eodem Matthaeo dicta breui-
ter tetigit, vt vitaret prolixitatem & verborum Matthaei ostē-
deret firmitatem, quia in ore duorum vel trium testium stat
omne verbum. Et in hoc etiā, q[uo]d aliqua adducit Matthaei di-
cta ad perfectam euangelij descriptionem, & hoc est quod
dicitur: Denique cum perfecti, & c. Id est, narrationem euange-
lij, incipiens, & dicit perfecti euangelij, quia lex Moisaica li-
cet esset bona, t[ame]n fuit imperfecta, quia populo rudi & imper-
fecto fuit data, ideo dicitur Heb. 7. c. Nichil ad perfectum ad-
duxit lex, sed euangelium imperfectione legis suppleuit, vel
aliter d[omi]ni. Per se. euan. vt cōtinuetur litera cum hoc q[uo]d sequit[ur].
8 A baptismo inchoans. Quia Christus tempore praedicationis
suae inchoauerat 30. suae aetatis annum, vt habetur Luc. 3. q[uo]d
est tempus aetatis perfectae, & secundum hoc potest dici. Per.
Euangelij opus in. & c. Eo quod incipit narrationem euang-
elij sui a baptismo Christi, quo tempore in aetate fuit perfecta.
9 Non laborauit natiuitatem carnis. Scilicet Christi.
10 Quam in prio. vi. Scilicet dictis, Matthaei ad vitandum
superfluitatem.
11 Sed io. ex. Id est, quomodo post baptismum immediate
intrauit desertum ibi habitauit.
12 Ieiunij nu. Scilicet 40. dieru[m], q[uo]d numerus est mysticus, eo
quod

quod confurgit ex denario, per quaternarium ducto, in quo F
significatur, quod impletio decalogi in fide verbi incarnati
in quaternario euangeliorum descripti ducit ad vitam bea-
tam, secundum quod dicit Saluator Mt. 19. c. Si vis ad vi-
tam ingredi, serua mandata.
13 Tentationem diaboli. Quae plenius describitur Mat. 4.
14 Congregationem bestiarum, & mysterium protulit ang. Vt o-
stenderet, quod animalia irrationabilia, & creaturae intelle-
ctuales caelestes obediant ei.
15 Vt instit. nos, & c. Ad hoc praedicta breuiter tetigit, vt in-
strueret nos.
16 Ad intelligen. Quod eadem latius dicta a Matthaeo vera
essent, ideo subditur.
17 Ne auctoritatem factae rei. Id est, euangelij descripti a Mat-
thaeo.
18 Demeret. Sed magis adderet, & confirmaret.
19 Et perficiendi operis. Addendo aliqua his quae a Matthaeo Diuisio.
fuerant praedicta.
20 Denique amputasse. Hic consequenter ostenditur praedi-
cti ordinis rationem, licet n. spiritus sanctus principaliter cau-
sa fuerit huius ordinatae descriptionis. Marcus tamen fuit
causa instrumentalis, & ex parte eius hic assignatur dicti or-
dinis causa. Et primo ex eius humilitate, secundo ex studio-
sitate, t[er]tio. Cuius per singula. Circa primum sciendum, quod sa-
pientis est ordinare se, & ordinate scribere. Humilitas autem
maxime disponit ad sapientiam diuinam, secundum quod
dicitur Prou. 11. Vbi humilitas, ibi sapientia. & ideo ostenditur
Marci humilitas, cum dicitur. Denique amputasse sibi post fidem
pol. dicitur, vt sa. epro. habe. Ex humilitate. n. reputabat se in-
dignum, & ideo reformidabat ascendere tantum gradum.
21 Sed tantum consentiens fidei praedestinata po. i. diuina ordina-
tio, quae ita potens est quod ei nullus potest resistere.
22 Consentiens fidei. i. condescendens deuotioni fidelium, qui
desiderabant eum habere episcopum, fecit aliter ipsum pro-
mouendo, licet ex humilitate resurgeret, ideo subditur.
23 Vt nec sic in opere ver. perderet. i. in praedicatione, quod est
opus episcopi, vnde Act. 7. Apostoli quorum successores sunt epi-
scopi, vt habetur in decretis dist. 21. c. in nouo Testamento, ad
ministrationem temporalium septem diaconibus commisere-
runt, vt operis praedicationis liberius vacarent.
24 Quod prius meruerat in genere. Fuit enim de tribu Leui, ad
quam spectabat sacerdotium.
25 Nam Alexandria episcopus fuit. Non obstante, quod am-
putasset sibi pollicem. Non enim dicitur quod amputaue-
rit sibi totum pollicem, sed forte aliquam partem per quam
non impediatur a congregando. Et similiter legitur factu[m]
in libro qui dicitur Paradisus de Antonio Anachorita, quem
cum quidam ciues vellent rapere, & constitueret sibi episco-
pum, ferro secuit sibi aurem sinistram, dicens. Lex diuina
bet nullum aure praecisa optari in episcopum, quod cum Theo-
philo episcopo hoc dictum fuisset, respondit a Iudaeis lex ista
seruatur: Ego autem si dederitis mihi aliquem auribus trun-
catum, sed moribus probum non dubito eum Episcopum fa-
cere: hoc tamen modo non obseruatur.

Mutilati an-
& quando de
ordines pro-
mouendi sunt

Cuius

A Romanorum euan-
gelium scripsit, ut
quod Petrus verbo
prædicauerat, con-
seruaretur in perpetuum
in litterarum me-
moria. Primo, expul-
sio demonis in syna-
goga ab homine. Se-
cundo, liberatio so-
cerus Simonis a so-
bre. Tertio, lepto-
sum mūdant. Quar-
to, paralyticum curauit. Quinto, in synagoga manum aridā
curauit. Sexto, demoniacum a legione possessum, liberauit.
Septimo, fluxū sanguinis tactus a muliere restinxit. Octauo
filiam

Alexandriæ episcopus fuit. Cuius per singula opus fuit seire
euangelij in se dicta disponere, & disciplinam in se legis a-
gnosceret, & diuinam in carne domini intelligere naturam.

¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹
quæ in nos primum oportet requiri, dehinc inquisita volu-
mus agnosci, habentes mercedem exhortationis, quoniam
qui plantat, & qui rigat vnum sunt, qui autem incrementum
præstat, Deus est.

1 filiam Iairi in domo
2 suscitauit. Nono, quin-
3 que panib. quinque
4 nullia hominum sa-
5 triauit. Decimo, a fi-
6 lia Syrophenisse de-
7 monium expulit. Vn-
8 decimo, surdi, & mu-
9 ti hominis aures, &
linguā aperuit. Duo-
decimo, cæcum ex-
tra vicum Bethsaidæ
illuminauit. Tertio-
decimo, quatuor milli-
mo hominem a fardo, & muto spiritu (quod discipuli nequibant) liberauit.

NICOLAUS DE LYRA.

- 1 Cuius per singula opus. Hic consequenter redditur ratio ex studiofitate. Homines. n. studiosi magis possunt cogitata ordinare, & ordinatius scribere. Marcus autem fuit valde studiosus, secundum quod dicitur hic. Cuius per singula opus sci. s. prophetias de Christo prænunciatas.
- 2 Euangelij in se dicta disponere. Non solum intelligendo, sed etiam operando.
- 3 Et disciplinam in se leg. agno. Non solum literaliter intelligendo, sed etiam spiritualiter.
- 4 Et diuinam incar. domini intellig. natur. Quantum ad distinctionem naturarum, ut suppositi vnitatem. Et quoniam vitam, & doctrinam beati Marci debemus imitari, ideo concludit Hieronymus.
- 5 Quæ in nos pri. oportet requiri. Doctrinam beati Marci imitando.
- 6 Dehinc inquisita volumus agnosci. Supple ab alijs, quia perfectionem quam aliquis habet, debet alijs tradere, secundum illud. 1. Petri 3. b. Vnusquisque prout accepit gratiam in alterutrum illam ministrans, sicut boni dispensatores vult. formis gratiæ Dei, quia hoc cedit ad magnum meritum, vnde subditur.
- 7 Habentes mercedem, & c. Sed quia iste labor sine Dei adiutorio non proficit, ideo subditur.
- 8 Qui plantat. Primo erudiendo.
- 9 Et qui rigat, & c. illam eruditionem fouendo, & nutriendo, vnde dicit Apostolus 1. Cor. 3. b. Ego plantavi. Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Quæstio an
licet in uola
re seipsum.

Occasione cuiusdam dicti in hoc prologo potest quæri, utrum licitum sit alicui seipsum mutilare. Et arguitur quod sic, quia beatus Marcus amputauit sibi pollicem (ut dictum est) nec tamē ex hoc reprobatur. Item occidere seipsum peius est, quam mutilare. Samson autem seipsum interfecit, ut habetur Iud. 16. g. Et tamen numeratur inter sanctos, ut habetur Heb. 11. f. Item Razias seipsum interfecit, ut habetur 2. Machab. 14. g. Et tamen scriptura videtur ex hoc ipsum cōmendare, quia ibidem dicitur eligens nobinter potius mori, quam subditus fieri peccatoribus. Item minus bonum est cōtemnendum propter conseruationem maioris boni, sicut ad conseruationem vitæ aliquis proiecit merces in mari, sed virtus castitatis est maius bonum, quam membrum corporale, ergo licite potest sibi quis abscindere vitia pp conseruationem castitatis. Cōtrarium arguitur per illud quod habetur in Decretis dist. 55. cap. Si quis amputauit sibi vitia, clericus non fiat, quia homicida sui est. Rñsio, quælibet pars corporis ordinatur ad totum, & nõ de ipso ordinandum est, prout respicit bonum totius corporis, & vltius prout respicit bonū hominis, & cōitatis, quia sicut pars corporis ordinatur ad totum corpus, sic corpus ad hominem, cuius est pars, & vnus homo ad totam cōitatem. Ergo si membrum aliquod sit noxium corpori, vtpote, quia propter aliquam ægritudinē alio sū membri orū corruptum, licite pōt abscindi, ne vitiet alia mēbra, & hoc ab eo cuius est si habeat artē meditādī, vel ab alio de voluntate eius, quia cuiuslibet est commissa cura salutis sui corporis, sicut est homicida, vel raptor per iudicem licite occiditur, & a cōitate hominum abscinditur, inquārum eius vita esset in nocumentum cōitatis, quia iudicib. cōmittitur

titur cura salutis cōitatis. Si autem membrum sit sanū, tunc rñ non est licitum ab eui seipsum mutilare. Primo quia homo naturaliter amat seipsum, & per consequens omnia quæ sunt de integritate ipsius. Et ideo mutilare seipsum est agere contra charitatem, q̄ quilibet tenetur habere ad seipsum. Itē homo singularis est pars cōitatis, & ideo in ferre sibi nocumentum per mutilationem, est agere contra cōe bonum. Item Deus est institutor naturæ, institūendo mēbra in corpore, & ideo mutilans seipsum agit contra Deum, in casu tñ licitum est, ve3 ex præcepto Dei occulto, q̄ alio modo vocatur instinctus spiritus sancti, quia Deus est author naturæ, & dñs vitæ, & mortis humanæ, & per consequens omnium mōbrorum. & nõ si præcipiat homini auferri sibi vitam vel mēbrum aliquod, non solum licitum, sed et debium est hoc fieri, & hoc modo dicit Aug. 1. de ciui. Dei, q̄ Samson interfecit seipsum cū Philistæis. Quod probat ex hoc q̄ dñs ad hoc agendum restituit sibi miraculose pristinam fortitudinē, vnde dicit ibidem Aug. q̄ ille hoc latenter iusserat fieri, qui p ipsum miracula faciebat. Et hoc et modo dicit Aug. de quibusdam sanctis mulierib. q̄ tpe persecutionis seipsum occiderunt, de quib. ecclesia memoriam facit. Iudæi vero & aliqui Christiani in hoc ipsos sequēter dicunt, q̄ et sine tali pcepto diuino, vel instinctu licitum est alicui se occidere, vel mutilare in casu. s. qñ videt rōe suæ vitæ, vel ali. vius. mēbrū immutare sibi ludibriū in contemptū Dei, quia debet negligere vitā propriā, multo fortius aliquā partē sui corporis, sed ad precāuendū contemptū honoris diuini, & hoc modo dicunt q̄ Samson interfecit seipsum, considerans q̄ Philistæi exercebant in eoludibriū ad laudē idolorū suorū, & in diuinū contemptū, & Razias, vt hñ 2. Machab. Et eodē mō quædā muliere sanctæ legunt sibi nares amputasse ne ab infidelib. exerceret luxuria in corporib. earū in contemptū diuinū: Sed istud dictū vñ esse expresse p̄ dictū Saluatoris Ioan. vlt. f. dicentis Petro. Cū esles iunior cingebas te, & ambulabas vbi volebas, cū autē senueris extēdēs manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Et subdit. Hoc autē dixit significans quā morte clarificaturus esset Deū. Super quē locū dicit Aug. q̄ his satis expresse non a seipso, sed ab alio debere occidi qui vestigia sequitur Christi. Et eodē modo dicendū de mutilatione. Rō et q̄ inducit pro opposito non valet, quia licet intentio infidelū sit exercere ludibriū in sanctis ad Dei contemptū, tñ ex diuina ordinatione q̄ ex malis elicit bona, ordinata ad Dei gloriā, & meritū electorū. Quod patet in martyrib. qui quanto maiora ludibria, & magis exquisita tormēta sustinuerunt, tanto gloriosius de tyrannis triumphauerunt ad terrariorū confutionē, & propriū meritū, & Dei gloriā, qui in martyrib. triumphabat. Ex dictis patet ad primum argm. q̄ Marcus crediur sibi amputasse pollicem instinctu spūsancti. Et eodem modo dicendum ad s̄m, & terriū. Ad quartū dicendum, q̄ non est licitum sibi amputare vitia pp obsequantā castitatis. Tū quia hoc nõ est efficax remediū. Tū q̄ p hoc non abscondunt cōcupiscentiæ interiores. Tū quia aliā viā habetur melius remediū, ve3 per conatum liberarbitrij resistendo temptationib. cū adiutorio Dei, s̄m illud 1. Cor. 10. e. Fidelis Deus est q̄ nõ patiet vōs tētari sup illud q̄ potestis, sed faciet cū tētatione p̄uētū, vt possitis sustinere

A D D I T I O.

Marci in prologo secundo, vbi dicitur in postilla: Ratio etiam qua inducitur pro opposito.

Hæc rō est valida, & consona autoritatibus sãctorū in postilla allegatis: licet postillator eā reijcere vñ. 1. Reg. 31. vbi vñ. tenete cū Hebræis & alijs minus bene sentientibus, qui asseruerunt q̄ Saul posset excusari ab occisione sui, eo q̄ t̄mgebat ne in ipsum, qui erat principalis in populo, fierent ludibria

ludibria in contemptum Dei, quam assertionem, seu opinionē ibidē recitat tanquā verā, vel saltē tolerabilē, q̄ manifeste contrariat his q̄ in hoc loco tenet, quæ manifeste sunt vera, prout patet legēti ea q̄ hic, & alibi a postillatore ponunt, & c. REPLIC. In prologo circa enāgelij sancti Marci postillator mouet quōnē. An sit licitū quēquā seipsum mutilare. Et rñ dicit q̄ non, nisi interueniat instinctus diuinus. Et addit q̄ Iudæi & quædā Christiani in hoc eos sequentes dicūt q̄ licitū sit non

non solum se mutilare, verum etiã occidere sine tali instinctu, ad præcauendum ludibrium & contemptum honoris diuini, sed illum modum dicendi reprobatur postillator, & excludit rationem eius, quia ludibria & tales contemptus Deus scit conuertere in bonum patientis, &c. Hic putat Burgẽ Postil. velle inuoluere in contradictorijs commendans illum modum dicendi hic. Sed dicit eum sentire oppositum illius 1. Regũ vit. Sed diligenter perlegenti

legenti quod postillat. sentit de Saul & alijs se interficientibus. Dicit patet quod Burgẽ. et falsum imponi. Postill. enim opinionem Hebræorum & aliquorum Latinorum ibi recitat, sed finaliter in hoc residet quod beatus August. 1. de ciuit. nullam peccatam excusular sese occidentem, nisi interuenerit diuinus instinctus. Ita de Saul dici potest. si viæ altæ non sufficiunt, vnde patet Burgẽ. frustra Postillatorem notasse.

C A P. I.

Initium Euangelij. Isidorus. Euangelium bona annuntiatio. quod proprie ad regnum Dei & remissionem peccatorum pertinet, vnde: *Pœnitentini & credite euangelio, & appropinquabit regnum celorum.*

Hieronymus. Quatuor Euãgelia vnum sunt, & vnũ quatuor. Itaque & Marci liber dicitur euangelium, & similiter aliorum, quia vnum omnia, & omnia vnum.

Iesu Christi Hieronymus Iesus Hebraicè, Sother Græcè, Saluator Latine. Christus, Græcè, Messias Hebraicè, vnctus Latine, id est, rex sacerdos: dicitur de genere Dauid regis, & Leuitico.

Filius Dei. Beda. Matthæ. dicit, filij Dauid, filij Abraham. Marcus dicit, filij Dei, vt paulatim a minoribus ad maiora surgamus. Et Matthæus qui humanam generationem scribit, conuenienter eum filium hominis dixit. Marcus autem qui suum librum ab initio euangelicæ prædicationis inchoat, conuenienter eum filium Dei appellat. Euangelium enim solius Dei est. Vbi notandum, quod euangelistæ vno spiritu scripserunt, sed diuersum sibi scribendi & initium & finem statuerunt. Matthæus, a natiuitate incipit, in resurrectione finit. Marcus ab initio prædicationis Christi vsque ad ascensionem & discipulorum prædicationem per-

INCIPIT EVANGELIUM
SECUNDVM MARCVM.

C A P V T I.

INITIVM Euangelij Iesu Christi filij Dei, sicut scriptum est in Isaiã pro-

pheta. **†** Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viã

ex ore eius, quia angelus domini exercituum est.

ex ore eius, quia angelus domini exercituum est.

B. da. Nota quod hoc testimonium. *Ecce e. mit. an. & c.* Malachiæ est, vtumque tñ dicit Isaiã esse quia etsi non verba, sensus tamen inuenitur in Isaiã, & manifestius in hoc versu. Vox cla. in des. Angelus enim qui mittitur ante fac. d. est vox clamantis in deserto: preparat autem viam dicens. *Parate viam dom. & c.* Potuit autem pro Malachia Isaiã nomen diuinitus occurrere, nec voluit Marcus emendare, quia omnes prophetae vno spiritu loquuti sunt quasi vno ore.

Cl-

Incipit Postilla Venerabilis Patris Fratris Nicolai de Lyra in Euangelium Marci.

C A P. I.

Initium Euangelij Iesu Christi. Euangelium secundum Marcum in duas partes diuiditur, scilicet in prologum & tractatum, secunda ibi. Fuit in deserto Ioannes. Sicut patet ex prædictis Marcus breuitati studuit in scribendo, & ego similiter intendo breuitati studere ipsum exponendo, ea quæ repetit dicta in Matthæo omitendo, & ad expositionem ibi positam remittendo, maxime vbi esset immorandum. Dicit ergo.

1 Initium euangelij Euangelium idem est quod bona annuntiatio, quia ibi annuntiatur inenarrabile bonum, quod ab antiquis patribus fuit summe desideratum, secundum quod dicit Saluator Luc. 10. d. Multi prophetae & reges voluerunt videre quæ vos videtis & non viderunt, & audire quæ vos auditis, & non audierunt.

Iesu.

Fuit

M O R A L I T E R.

1 Initium euangelij Iesu Christi filij Dei sicut scriptum est in Isa. &c. Per hoc quod Marcus Euangelium a verbis prophetis inchoa-

choauit, prædicatorẽ Euangelij sermonem incipere a sacra scriptura debere non a Poeticis uerbis aut Philosophis demonstrabit.

Tom. 5.

q

Fuit

A *Clamantis.* Isido. Ad Iudeos furios propter peccata longe politos indignationis clamore dignos.
B *Judei.* In deserto fit vox & clamor, quia deserta domus In dea vacas scopata sine spiritu Dei propheta, tunc sacerdote. Vnde Iesus & Ioannes querunt quod in deserto amissum est. Vbi vicit diabolus, ibi vincitur, vbi cecidit homo, ibi resurgit.

† *Matth. 3. 12*
Luc. 1. 1

C *Parate.* Ihd. Parate via agne & parate via agne & parate via agne. Vnde Parate via agne dicitur, id est penitentia ante requiem. Hic & initium predicationis Ioannis & Christi. *Penitentiam agite, &c.* q. 1 in die septima requie

† *Matth. 3. 12*
Gen. 2. 2

ut Deus ab omnibus operibus suis. Necessè enim, hōbis septem vias tanquam septem gentes delere per penitentiam, vt possideamus quieti terram desiderabilem.

D *Viam domini.* Hieronymus. Via domini qua ad homines ingreditur penitentia est, per quam ad nos Deus descendit, & nos ad illum ascendimus. Vnde angeli ad descendentes descendentesque memorantur super filium hominis.

E *Regis famulus.* Isidorus. Præcipit, vt regia via euntes, proximos diligamus, vt nos, & nos vt proximos. Qui se diligit & non proximum, ad dexteram declinat. Qui proximum non se, ad sinistram. Multi bene agunt, & non corrigunt, vt Fili. Alij corrigunt sed non bene agunt, vt Scribae & Pharisei, qui sedebant super cathedram Moysi, hinc os turturis ad ascellas in lege retorqueri iubetur, vt non sepatetur os ab opere, nec opus ab ore.

Semita post viam, quia mandata moralia post penitentiam secundum Marcum vel Mattheum explanantur. Paratur via per fidem & baptismum, & penitentiam.

Recte semita per austeram indicia vestis, zona, cibi, potus, vocis humillima. Vnde:

F *Fuit Ioan.* Isidorus. Ioannes, Gratia Dei. A gratia Dei, incipit, vnde sequitur.

G *Baptiz. &c.* Per baptismum peccata dimittuntur: vnde: Quod gratis accepistis, gratis date. Et Apostolus: *Gratia saluati estis.*

H *Baptizans, &c.* Hieronymus. Baptismum penitentiae dedit, baptismum in remissionem peccatorum predicauit, tamen non dedit. Sicut predicatione sua Christi predicationem præcurrit, sic baptismum penitentiae baptismum remissionis. Quod consummatur per sponsum, initiatur per parronymum. Vnde catechumeni, id est, instructi incipiunt per sacerdotem, christiatur qui episcopum. Nunc per amicum sponsi inducitur sponsa, vt Rebecca Isaac, per puerum pallio albo velata.

C * Idem. Vt enim ante præcurfor domini, sic & baptismus eius

a Penitentiam. b Filium, vel ante presentiam aut incarnationem. c Ioannes de quo clamauit dominus ad Iudaeos. Incer natos mulieru non surrexi maior Ioanne Baptista, &c. d Aut Iudaeos obdurantes aures voci. e De Iudæa. f Christus.

a tuam ante te. Vox clamantis in deserto. Parate viam domini
 b rectas facite semitas eius. Fuit Ioannes in deserto baptizans, &
 c prædicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum. Et
 d egrediebatur ad illum omnis Iudæa regio, & Ierosolymita
 e velis.
 f h vniuersi, & baptizabantur ab illo in Iordane flumine confi-

Quas inueniunt declinando ad dexterae aut vel ad sinistram.

Beata Vera baptismum penitentiae quo peccata soluantur, suo baptismo quo peccata solui non possent præcurreret.

Idem.

eius premium Christi baptismatis fuit. Qui de terra est, natus est. Qui de terra loquitur. At qui de supernis venit, saper oēs est. I. August. Baptizatos a Paulo eos qui iam baptizati Ioannis baptizati fuissent, legimus in actibus Apostolorum, non ob aliud, nisi quia Ioannis baptismus non fuerat baptismus Christi.

* Idem. Non renascebantur qui baptismate Ioannis baptizabantur a quo & Christus baptizatus est, sed quedam precursorio illius ministerio, qui dicebat parate viam domini.

* Idem. Ita credo baptizasse Ioannem in aqua penitentiae, in remissionem peccatorum, vt ab eo baptizatis in spe remitterentur peccata, teipsa vero in domini baptismate id feret, sicut resurrectio que expectatur in fine, spe in nobis facta est, sicut dicit Apostolus.

* Damascen. Hoc Ioannis baptismus elementarium erat & rudimentarium, eosque qui baptizabantur ad penitentiam ducens, vt Christi fidem postea amplecterentur.

* Victor Antiochenus. Discis hunc Ioannem præcurforis tantam personam sustinuisse, hoc est, viam ad celeste illud donum, quod est peccatorum remissio, docendo & predicando ita nominasse, vt tamen illud non impartiret. Nec numerum. Siquidem manus illius non erat ex parte aut sanctificare, sed eorum animas qui vniuersorum Deum suscepturi erant ad eiusmodi mundiciem disponere & preparare. Penitentiae itaque baptismus quod predicabat Ioannes, ad sanctitatem internamque animi mundiciem disponebat, at perfectam vero sanitatem, vt baptismus Christi nequaquam prestabat. Haec enim sanitas contingit per gratiam, qua Ioannis Baptisma desituebatur.

* Beda. Baptismus Ioannis in remissionem peccatorum dari non potuit. Remissio enim peccatorum in solo baptismate Christi tribuitur.

In Iorda. Hieronymus. Iordanis aliena descensio, vbi peccata absoluntur. Arca enim per eum in terram alienam transiit, & media parte in mare fluente, altera ad montis formam erigitur. Sic nos olim alienati a Deo per baptismum humiliati erigimur ad alta, Quia qui se humiliat, exal. Pars quae fluit in mare amaricatur, quia arca Dei, id est, corpus Christi, non mundatis non proficit, sed in deterius mutat.

Confiten. &c. Scilicet Hieronymus. Confessio & pulchritudo in conspectu eius, id est, sponsa. Vnde desiluit sponsa de camelo, cum se humiliat ecclesia Christo, qui figuratur per Isaac, in cuius natiuitate risum fecit Deus Sarae. Sicut ad Mariam dicitur, quae est princeps cum Deo; *Benedicta tu in mulieribus.*

Beda.

NICOLAUS DE LYRA.

1 Fuit Ioan. in. Hic ponitur tractatus siue narratio. Circa quod considerandum, quod intentio euangeliste est ostendere reductionem peccatoris in Deum per opus mediatoris, & ideo primo ostendit personam mediatoris, scilicet, reuentionem peccatoris, ibi. Et statim spiritus expolit.

Circa primum mediator ostenditur dupliciter. Primo verbo præcurforis, secundo, factio et verbo Dei patris, ibi. Et factum est in diebus. Circa primum describitur locus vbi Ioannes predicabat, cum dicitur. Fuit Ioan. in. d. Quia predicabat penitentiam agendam. Vt homines essent dispositi ad Christi de proximo venturi receptionem: Et sic loci conditio congruebat siue predicationi. Asperitas enim deserti, austeritatem penitentis designat.

2 Et præ. ba. Hoc exponitur dupliciter. Vno modo de Baptismo Christi, sicut cuius dimittuntur peccata. Et quia tale baptismum Ioannes dare non poterat, deo ipsum predicabat dandum per Christum in proximo venturum, et secundum hoc baptizans, refertur ad baptismum Ioannis. Et quod sequitur. Prædicans baptismum ad baptismum Christi

si futurum. Alio modo exponitur de baptismo Ioannis, et sic baptizans & predicans refertur ad predicationem Ioannis & baptismum eius, quia licet baptismus Ioannis non dimitteretur peccata, tamen susceptio illius baptismi erat quedam protestatio agendi veram penitentiam de peccato, per quam dimittuntur peccata.

3 Egredieba. ad illum omnis Iudæa, &c. i. multi de illa regione & de Ierosolymis. Et est hyperbolica loquutio, sicut in communi modo loquendi dicitur de aliquo spectaculo. Tota ciuitas vadit ad tale spectaculum, licet aliquando maior pars populi non vadat.

4 Et baptiz. ab illo in Iordane. Per illud enim flumen filii Israel transierunt ad terram promissionis, & ideo baptismus Ioannis conuenienter factus est in Iordane flumine, quia erat quedam protestatio penitentiae agendae, per quam est transitus ad terram uiuentium, secundum quod dicitur Matth. 3. Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum celorum. Et quia predicatorem decet austeritas vite secundum quod dicit Paulus apostolus 1. Cor. 9. d. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs predicauerim, ipse reprobus efficiar, & ideo subditur.

Et

MORALITER.

1 Fuit Ioannes in deserto baptiz. & predic. &c. Hieronymus. Ve-

Vestis autem Ioannis, cibus & potus austeram uitam predicantium designat.

Ve-

Bed. Confitentes peccata sua baptizantur. Debent. n. me-
 lioris vite nouitatem promittere, qui baptisum desiderat ac-
 cipere. Vnde predicante Paulo dicitur. *Multi ueniebant confi-
 tentes & annunciantes actus suos.* Et Petro dicit. *Macti & mandu-
 ca.* Q. d. Occide mala q̄ in eis erat, & sic mudatos Christiana

religionem promit-
 tentes in ecclesie
 membra commuta.
 a *Et erat Ioann. & c.*

Hiero. Vestis pro-
 pheta & cib. & pot.,
 tota austeram vitam
 predicanrii signifi-
 cat, & gentes ad gra-
 tiam Dei q̄ est ioan-
 nes int. & foris esse
 iugendas, pili came-
 li, diuites gentiu, zo-
 na pellicea, paupe-
 res mudo mortui, lo-
 custa, sapietes huius
 mundi, qui stipulas
 aridas relinquentes Iudaeis frumenta mystica trahunt, & in
 calore fidei saluis inhabitant. Melli siluestri fideles de incul-
 ta filia preparati comparantur, quia omnia a gratia euange-
 lij, in qua non est distinctio Iudaei & Graeci.

Beda. Vestitus pi. came. quia peccata non fouit, sed aspere
 increpauit, dicens: *Genimina viperarum, & c.* Zona pellicea circa
 lumbos, quia carnem sua crucifixerunt cum uirtus, & c. Locu-
 stas & mel silue. e. quia predicatio eius adeo dulcis fuit, ut et
 Christus putaretur. Sed cito haec opinio decidit, quia eu non
 Christum sed Christi praecursorem esse innotuit. In melle
 enim dulcedo, in locusta alacer uolatus, sed cito deciduus.

* Theophylactus. Vestis de pilis camelorum, doloris, erat
 ostensiuum. Dolorem. n. faccus significat. Zona uero pelli-
 cea mortificationem Iudaici populi. Esca et Ioannis non so-
 lum abstinentiam notat, sed et est indicatuum intelligibilis
 esce, qua tuc populus uescebat, no quid altum intelliges,
 sed tamen in alta saliens, iterumque se deprimens. Talis enim
 est locusta in altum saliens, & iterum cadens.

b *For. me.* Hier. Quis fortior est gratia qua abluuntur pecca-
 ta? Ille qui septies & usque septuagies septies peccata
 dimittit Gratia quidem prior est, sed semel remittit, pecca-
 ta per baptismum. Misericordia uero in miseros ab Adam
 usque ad Christum, per septuaginta septem generationes, &
 usque ad centumquadragintaquatuor millia peruenit.

c *Soluere corrigiam calciamentorum eius.* Bed. Modus fuit apud
 veteres, ut si quis eam qua sibi competeret accipere vxore
 nollet, ille ei calciamenta solueret, qui ad hanc sponsus iure
 propinquitatis ueniret. Christus aut spofus est ecclesie, de quo
 dicit idem Ioannes. *Qui habet sponsam sponsus est.* Quia ergo ho-
 mines Ioanne Christum esse putabant, recte se indignu sol-
 uere corrigia dicit. Q. d. Ego redemptoris uestigia nudare
 non ualeo, quia sponsi nomen mihi non usurpo.

Hier.

Hier. Corrigia calciamentorum, mysterium. f. incarnatio. D
 nis, quomodo uerbu caro factum est, unde caro Christi, vn-
 de anima, unde spiritus sunt exordium, ut uerus homo fiat
 per omnia absque peccato, ut uerus Deus in Deo uero sine
 principio, id est, filius hominis qui est in caelo, & quomo-
 do tanquam sponsus
 procedens de thila-
 mo suo. i. de uirg: na-
 li utero clausu relin-
 quens. Vnde adue-
 niente uero ipso, f.
 domus Ioannis do-
 mus discalciati dicitur.
 Vnde in specie
 columbe spiritus sanctus
 descendit. De
 sponsa dicitur: *Sposa
 mea amica mea, proxima
 mea, dilecta mea,
 columba mea.* Sponsa
 in patriarchis, amica
 in prophetia, proxima
 in Maria & Ioseph, dilecta in Ioanne Baptista, coluba in
 Christo & apostolis, quib. dicitur. *Estote prudentes sicut serpentes,*
 & c. Calx extrema pars corporis. In fine. n. ad iusticiam est
 Saluator incarnatus, unde. In Idumeam extendam calcea-
 metum meum, quia nisi iungatur scientia spiritus nemo per
 gratiam remissionis inuestigat incarnationis mysterium.

tentes peccata sua. † Et erat Ioannes uestitus pilis cameli, &
 zona pellicea circa lumbos eius, & locustas & mel siluestre
 edebat, & praedicabat dicens. † Venit fortior me post me, cuius
 non sum dignus procumbens soluere, corrigiam calcia-
 mentorum eius. Ego baptizauit uos aqua, ille uero baptizabit
 uos spiritu sancto. Et factum est in diebus illis, uenit Iesus

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9

ma in Maria & Ioseph, dilecta in Ioanne Baptista, coluba in
 Christo & apostolis, quib. dicitur. *Estote prudentes sicut serpentes,*
 & c. Calx extrema pars corporis. In fine. n. ad iusticiam est
 Saluator incarnatus, unde. In Idumeam extendam calcea-
 metum meum, quia nisi iungatur scientia spiritus nemo per
 gratiam remissionis inuestigat incarnationis mysterium.

* Victor Antioch. Aliud est calceamenta portare, quod di-
 cit Matthaeus, aliud procumbere & calceamentorum corri-
 giam soluere, quod habet Marcus. At neuter interim euan-
 gelista aut a ueritatis scopo aberrat, aut cu altero pugnat. Ve-
 risimile sit. n. Baptistam diuersis temporib. utrumque dixisse,
 quin eadem quoque rem diuersis saepe uerbis diuersoque
 modo commemorant, quippe qui maiorem rerum qua uer-
 borum curam habere soleant.

d *Ego baptizauit uos aqua.* Beda. Nondum Ioannes dicit Deum aut
 Dei filiu esse aperte, quia rudes erat auditores, sed paulatim
 per humanitatem glorificatam ad fidem diuinitatis ducit,
 dicens. Ille uero baptizabit spiritu sancto. Sed postea uero
 cum capaciores iam uideret, Dei filium iam aperte predicat
 dicens. Testimonium perhibuit, quia hic est Dei filius.

Isidor. Ego baptizo uos aqua ille, & c. Dei flumini semper
 plenus, semper aequalis, de quo. *Fluminis impetus latificat ciuit.*
 Dei. Multum distat inter spiritum qui fertur super aquas no
 subter, & aquam, quantum inter animam qua regit, & corpus
 quod regit. Sed mansit super eum spiritus. Haec est unctio
 Christi secundu carnem, de qua. *Unctus te Deus, Deus tuus oleo la-
 titiae pra confortibus tuis.* Oleu no potest esse sub aqua, nec crea-
 tor sub creatura. Oleu de amaritudine radicis surgit in paba-
 lu luminis, medicinam uulneris, refectioe esurientis. Vnde
 fit q, unctio Christi de amaritudine passionis puenit ad glo-
 ria resurrectionis, unde apostolus. *Hoc sentite in uobis, quod est in
 Christo Iesu, & c. usque. Propter quod & Deus illum exaltauit.*

Et

NICOLAUS DE LYRA.

- 1 Et erat Ioannes uestitus pilis camelorum. In quo ostenditur austeritas uestitus. Et etiam quia Ioannes ueniebat in spiritu & uirtute Eliae, ut habetur Luca 1. ideo describitur in consimili habitu, prout habetur 4 Reg. 1.
- 2 Et locustas & mel siluestre edebat. In quo ostenditur austeritas uirtu. Iste est enim cibus pauperum in terra illa.
- 3 Et praedicabat dicens, ueniet fortior me. Hoc autem dicebat Ioannes ad remouendam falsam opinionem populi, quia credebant ipsum esse Christum.
- 4 Cuius non sum dignus procumbens soluere. corrigiam calciamentorum eius. Matt. 3. c. dicitur: Cuius non sum dignus portare calciamenta, potuit enim Ioannes utrumq; dicere. Matthaeus tamen expressit deportationem, Marcus autem solutionem, tamen per utrumque idem intelligitur. Q. d. Ioannes: Tantae excellentiae est Christus respectu

- Elu mei, quod non sum dignus ei exhibere etiam minimum obsequium non enim Christus habebat calceamenta portanda uel soluenda, quia scribitur Act. 1. a. Coepit Iesus facere & docere. Ipse aut discipulis ad praedicandum missis imposuit sine calceamentis incedere, ut habetur Luca 10. & ideo non est credibile, quod calceamentis uteretur.
- 5 Ego baptizo uos aqua. Quia baptismus Ioannis lauabat tantum corpora.
- 6 Ille uero baptizabit uos spiritu sancto. Quia in baptismo Christi confertur gratia spiritus sancti.
- 7 Et factum est. Hic consequenter ostenditur mediatoris personae testimonio Dei patris, cum baptizaretur a Ioanne, & hoc est quod dicitur.
- 8 In diebus illis. Scilicet in quibus Ioannes baptizabat & praedicabat, antequam in carcere clauderetur.
- 9 Venit Iesus a Nazareth Galilaeae. In illa ciuitate fuit nutritus, ut habetur Luca 2.

Et ba-

MORALITER.

† Venit fortior me, & c. Per hoc autem ostendit Ioannes, quod
 predicator ueritatis se iactare non debet, sed magis alios (ue-
 raciter

raciter tamen) commendare.
 9 Venit Iesus a Nazareth Galil. Scilicet ut baptismum Ioan-
 nis, & eius doctrinam approbaret. In hoc dans exemplum
 maioribus, ut approbent bona opera subditorum.
 Tom. 5. q 2 Et

A Tu baptizatus es in Iordani. Tribus causis. Ut iustitiam & humilitatem impleret. Ut baptismum loannis comprobaret. Ut Iordanis aquas sanctificans per descensionem columbae spiritum sanctum in baptismo adesse monstraret.

Psal. 41. a Hier. Marcus. Sicut cervus desiderans ad fontes aquarum

salvus dat, culmina pratorum carpit, palmas in vertice portat, velut apis mellis sua flores agri (cui odor veri Isaac similitur) summatum gustat. Unde a Nazareth Galilee venientem Iesum ad baptismum in Iordane acceptum a

B Iohanne enarrat, & statim de aqua ascendisse, aperros celos vidisse, spiritum ut colubam descendisse, in ipso mansisse, voce de celis facta patri in dilecto filio complacuisse, & spiritum cum in desertum expulisse, tentatum a Sathana, 40. diebus & 40. noctibus cura bestijs angelis ministrantibus commoratum. Que ordinem nobis sequendum ad consortia angelica festinantibus prius opere quam voce ostendit Christus. Debemus enim de volubilitate mundi penduli, voluptatis odore, floris munditia tracti cum adolescentibus post sponsam currere, & sic per baptismi sacramenta de duobus fontibus dilectionis Dei & proximi gratia remissionis absolvimur, & ascendentes, spe celestia secreta mundis cordis oculis intuemur. Deinde spiritum sanctum spiritu contrito & humiliato, cum simplici corde descendente ad mansuetos, & cum charitate nunquam cadente mansuetem suscipimus & vox a Deo ad nos dilectos dirigitur. *Beati pacifici quoniam filij Dei vocabuntur.* Et tunc in nobis complacet patri cum filio & spiritu sancto, quando efficiemur unus spiritus cum Deo. *Vn. Et sint unum sicut & nos unum sumus.* Tunc spiritus nos expellit in desertum 40. dierum numero tetandos a Sathana, ut patientia probationem, probatio spem, spes autem charitatem generet, cum nobis non sit colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed ad prin. re. te. Et tunc bestiae erunt pacatę nobis, cum in arca arę nostrę munda cum immundis in insue facimus, & cum leonibus sicut Daniel cubamus, cum spiritus non sit adversus carnem, nec caro adversus spiritum. Post hec angeli ministri, qui vident semper faciem patris in celis, mittuntur in solatium dicentes. Exaudita est oratio tua, etc. *Nolite timere, Iesum querentes Nazarenum.* Et. Ego quos amo arguo, &c. Et, *Vincenti dabo edere de lig. vita, quod est in p. d. m.*

† descendente in ipsum. Gen. 27. d

Matth. 5. a

Ioan. 17. b

Rom 5. a

1 phil. 6. b

Luc. 2. a

Marc. 16. a

Apoc. 1. d.

Ibidem 2. b.

C

Flos.

Rota.

Gratia.

a Nazareth Galilee, & baptizatus est in Iordane a Iohanne &

b statim ascendens de aqua, vidit apertos celos, & spiritum

c tanquam colubam descendentem & manentem in ipso † Et vox

d facta est de celis. Tu es filius meus dilectus in te complacui.

^a Non Iohannes.

^a Post baptismum. ^b Qui aperitur baptizatus, clavi Adæ interposito Cherubim & flammeo

^a Non Iohannes.

b *Vidit aper. ca. & c.* Bed. Mylenum trinitatis in baptismo demonstrat filius baptizatus, spiritus est in coluba, pater in voce loat. Aperturæ celi non reservatione elementorum, sed spiritualibus oculis. Sed et coluba super Iesum, ne putaretur vox ad Iohannem facta, non ad eum. Pulchre autem addidit, & manentem in ipso, hoc n. proprium est Christo, ut semel cum impletus spiritus, semper in illo maneat. Fidelibus vero aliquando confertur ad miracula facienda, aliquando tollitur. Quibus tamen ad operationem iustitię ad

amorem Dei & proximi conservandum nunquam abesse. Unde apud nos manebit, & in nobis erit iuxta menturam fidei spiritus. De Christo autem dicitur. *Plenum gratia & veritatis.*

* Victor Antiochenus. Celi *exhortari* diffunduntur, ut habet Marcus. Ut autem Mattheus legit *aperitur* aperitur, denotat hoc, autem sanctimoniam e celo hominibus obvenire, celestiaque rebus terrenis se consociare.

* Idem. Spiritus sanctus in specie columbae descendit. Nam ubi reconciliatio cum Deo intercedit, ibi columba prelo esse consuevit. Quare ut in arca Noe columba non defuit, ita nunc quoque spiritus sanctus in columbae specie, non assumpto corpore, advenit, suoque adventu Dei misericordiam ubi annunciat.

c *Manentem in ip* Manet in eo spiritus, non ex quo baptizatus sed ex quo conceptus. Quod autem in baptismo descendit, significat nobis gratiam spiritualem in baptismo dari quibus in remissionem peccatorum ex aqua & spiritu regeneratis solet amplior spiritus gratia per impositionem manus episcopi celitus dari.

d *Tu es. me. di.* Bed. Non quod nesciebat docetur, sed nobis quod credere debeamus ostenditur, ipsum. s. qui quasi homo cum alijs ad baptizandum venit, verum esse Dei filium, & ideo in spiritu baptizari posse, nos quoque per aquam absolutionis & spiritum sanctificationis Dei filios effici. Quotquot n. receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri. Bñ autem in specie columbae descendit spiritus, quia simplex animal & sine felle, quia simplices querit, nec habitat in mentibus impuris.

* Victor Antiochenus. Vox hæc celitus delata, non patris propria extitit, sed in patris persona angelorum ministerio deformata fuit.

Spi-

NICOLAUS DE LYRA.

1 Et baptizatus est a Iohanne in Iordane. *Quamvis enim non indigeret aliquo baptismo, venit tamen ad baptismum Iohannis. Primo ut illum approbaret, & ipsum a Deo ordinatum ostenderet contra malitiam aliquorum Iudeorum, qui dicebant ipsum humana fisione adinventum. Secundo ut Iohannes ipsum esse Christum in lege & prophetis promissum populis denunciaret, secundum quod dicitur Ioan. 1. c. Sed ut manifestetur in Israel. propterea veni ego in aqua baptizans. & ideo dixit de eo. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*

2 Et statim ascendens de aqua, vidit apertos celos. *In baptismo enim Christi apparuit tota trinitas, pater in voce, spiritus sanctus in columbae specie, & filius in carne, verum tamen caro unita erat filio in unitate suppositi, vox autem & columba non habebant unitatem suppositi cum patre & spiritu sancto, sed tantum in representationi signi & cum per talem apparitionem trinitatis baptizato Christo significatum fuit, quod baptizatus Christi deberet conferri in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, tamen in primitiva ecclesia ad tempus collatus fuit in nomine Christi, ut habetur Act. 2. & 10. ut nomen Christi in maiori reverentia haberetur. Et ad excludendum errorem illorum, qui virtutem baptismi attribuebant ministris, secundum quod habetur 2. Cor. 1. b. dicentem Ego sum Pauli, ego autem Apollos, ego vero Cephas, & c. sed cessantibus illis causis redit ecclesia ad formam predictam.*

3 Tu es filius meus, & c. *Præ ceteris, quia filius es naturalis, alij autem adoptivi.*

4 In te complacui. *Ad perficiendum in te opus redemptionis humane. Ad maiorem intellectum doctorum potest queri hic utrum conveniens fuit celum aperiri Christo baptizato, & vocem patris audiri.*

Argui-

Arguitur quod non, quia talis apertio non fuit secundum veritatem, cum corpora celestia sint incorruptibilia. Nec secundum apparentiam, tantum, quia falsitas fuisset in operibus divinis, quod non convenit. Item, Christo baptizato non fuit aperta ianua celestis, sed in passione, cum ergo talis apertio celi significaret apertionem beatitudinis, videtur quod non debuit fieri Christo baptizato, sed ipso passo. Item, vox patris super Christum erat quedam approbatio sue predicacionis, unde Matt. 17. a. ubi similis vox facta est super ipsum in transfiguratione, additur ipsum audite, sed non predicavit immediate post baptismum, sed post incarcerationem Iohannis, ut dicitur inf. eo. ca. ergo & c. Responsio, dicendum, quod Christus baptizatus fuit a Iohanne, non ut baptismum indigeret, sed ut virtutem regenerandi aquis conferret, & ut testimonio Iohannis manifestaretur, ut dictum est. Et propter utrumque conveniens fuit celum aperiri, vocem patris audiri, quia cum testimonio Iohannis quod erat humanum fuit testimonium Dei patris & spiritus sancti apparentium in voce & columba, & similiter creaturæ irrationabilis et insensibilis testimonium per illam apertionem celestem. Item, conveniens fuit ad significandum virtutem baptismi dandi per Christum, per quem est introitus in regnum Dei, secundum quod dicitur Ioan. 3. a. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non poterit introire in regnum Dei.

Ad primum dicendum, quod illa apertio non fuit in corpore celesti sed in aere, sicut solet fieri in coruscatione in qua videtur celum aperiri, & sic dicunt homines vulgares: Cælum aperitur in coruscatione, scriptura autem sacra communiter tenet modum loquendi vulgarem. Nec fuit ibi falsitas aliqua, quia sufficiens erat ad significandum apertionem ianue per baptismum, sicut secundum aliquos Doctores columba illa non fuit vera columba, & tamen non fuit ibi falsitas aliqua ratione dicta quia sufficiebat ad representandum, vel significandum spiritum sanctum

Ad

MORALITER.

2 Et statim ascendens de aqua, vidit celos, & c. Per hoc designatum

tum fuit, quod baptizatus baptismo Christi recipit spiritum sanctum, & emittitur Dei filius adoptivus.

Et

a spiri. Beda. Ne dubium quis spiritus, Lucas consulte præmittit. Iesus plenus spiritu sancto regressus est a Iordane, deinde intulit, & agebatur a spiritu in desertum, ne putetur in mundus spiritus quicquam contra eum potuisse.

* Victor Antiochenus. Quandoquidem quæcumque dominus faciebat aut tolerabat, ad nostram doctrinam & instructionem faciebat & tolerabat, propterea, sese in desertum abduci, diabolique tentamentis exponi patitur, ne videlicet baptismo expiati, animo statim concidant, si post susceptum sacramentum, graui nonnunquam inexpectataque tentatione pulsari se sentiant, verum infracto semper impetertitio; animo consistat, cunctaq; quæcumque tandem euenerint viriliter perferant.

* Idem. Filium Dei non simpliciter in desertum profectum, sed per spiritum abductum dicit, per hoc insinuans, neminem vltro eis tentationibus se obiectare, vetum si quo casu in illas inciderit, animose eisdem resistere debere.

b Quadraginta dieb. Beda. Totum tempus significat, quo membra eius diabolus tentat. Quadripartitus. n. mundus per obseruantiam decem preceptorum contra diabolum certando domino famulatur. Quater vero decem quadraginta faciunt. Vbiq; & semper adest aduersarius, qui iter nostrum impedire non cesset.

* Victor Antiochenus. Deus baptismi sacramento initiatos a diaboli vexationibus & tentamentis non absoluit. Vt hinc discas multo te nunc maiore robore pollere, quam dudum ante. Deinde quo carnis & demonis tentationibus obnoxium te intelligens intra mediocritatis limites te contineas, neq; propter donorum magnitudinem te extollas. Hinc vt malignus spiritus per tentationum experimenta edoctus, perfecte te illum deseruisse cognoscat. Mox vt hac conflictatione, veluti ferrum induratus fortior subinde euadas. Postremo vt quantum thesauri opes tibi conceditæ sint, ex hac re perspicias. Neque

que enim diabolus a deo infectus esset, nisi in maiori honore & loco te nunc quam antea constitutum animaduertet.

c Eratq; cum bestiis. Nos quoque si in eremo sanctæ conuersationis bestiales hominum mores impolluta mente toleremus, ministerium angelorum meremur, a quibus corpore absoluti in celum transferamur.

a Et statim spiritus expulit eum in desertum. † Et erat in deserto

b seruo quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur a Sathana. Eratque cum bestiis, & angeli ministrabant illi.

c Postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam prædicans euangelium regni Dei, & dicens. Quod nunc impletum est tempus, & appropinquabit regnum Dei.

d Postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam prædicans euangelium regni Dei, & dicens. Quod nunc impletum est tempus, & appropinquabit regnum Dei.

e Ihesum postquam tradidit, venit in Galilæam, & dicit. Quod nunc impletum est tempus, & appropinquabit regnum Dei.

tionem 40. dierum & ieiunium domini. Inuenitur enim in euangelio Ioannis, dominum ante multa docuisse & miracula fecisse, & hoc fecit initium signorum Ie. in Chana Galilææ. Et iterum. Necdum erat missus in carcerem Ioannes. Fertur autem, quia cum aliorum legisset Ioannes euangelia, & probasset eos vere historiam texuisse, sed vnus annus tantum in quo & passus est post carcerem Ioannis, prætermisso anno cuius acta a tribus exposita fuerant, superioris temporis aut equam traderetur Ioannes, gesta narrauit.

Postquam autem. * Victor Antiochenus. Hæc Euangelista Marcus satis consentaneè ad ea quæ exponit Mattheus. Ille enim posteaquam dixerat: Ecce angeli accesserunt, &c. statim subiungit: Cum autem audisset Iesus quod Ioannes traditus esset, secessit in Galilæam, & paucis interiectis: exinde cepit Iesus prædicare & dicere, penitentiam agite, appropinquauit enim regnum celorum.

c Prædicans euangelium regni Dei, &c. Hieronymus. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsi possidebunt, &c. Regno terreno succedit paupertas, paupertati Christianorum regnum sempiternum, unde: Regnum meum non est de hoc mundo: omnis enim honor terrenus, spuma, fumus, somnus.

NICOLAUS DE LYRA.

Ad secundum dicendum, quod licet per Christi passionem ianna celi su aperta quantum ad remotionem impedimenti generalis, quod erat ex peccato Adæ, tñ applicatur virtus passionis quantum ad singulares personas beatitudinem inantes per baptismum: per quem incorporantur Christo & efficiuntur participes redemptionis factæ per passionem, & ita conuenientius fuit celum aperiri in baptismo, quam in passione, quia per baptismum est immediate ingressus ad beatitudinem, vt visum est.

Ad tertium dicendum, quod licet Christus incæperit prædicare publice & communiter post incarcerationem Ioannis, vt dicitur inf. eo. ca. tamen ante incarcerationem dictam docuit, & miracula aliqua fecit & discipulos habuit, vt habetur Ioan. 2. & 3. licet non ita publice prædicauerit sicut post.

1 Et statim spiritus. Hic consequenter describitur redemptio peccatoris in Deum per opus mediatoris: Et primo per ipsius prædicationem, secundo, per passionis redemptionem, ca. 14. tertio, per resurrectionis glorificationem, cap. 16. Circa primum ponitur prædicatio Christi per viam amoris, scilicet cum prædicatione curando, & miracula faciendo, secundo per viam timoris terrorem futuri iudicii incutiendo, cap. 13. Adhuc circa primum præmittitur Christi prædicatio per seipsum tantum. Secundo, cum hoc per discipulos, secunda pars incipit circa mediū 3. ca. ibi: Et ascendens in montem. Adhuc circa primum præmittitur Christi prædicatio, secundo, ex hoc ponitur Iudeorum emulatio, seq. ca. Adhuc circa primum præmittitur prædicatoris debita dispositio, secundo prædicationis executio, ibi: Postquam autem traditus est Ioannes, tertio sequens aliquorum conuersio, ibi: Et præteries secus mare. quarto conuersorum confirmatio, ibi: Et ingrediuntur Capharnau. Circa primum sciendum, quod debita dispositio prædicatoris est mortificatio

tificatio carnis, vt sit subdita spiritui, secundum quod dicit Paulus 1. Corin. 9. d. Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et solitudo contemplationis, vt ibi hauiatur quod postea populo per doctrinam effundatur. Et licet Christus talibus non indigeret, cum in carne eius nulla fuerit rebellio, & ab instanti suæ conceptionis fuerit repletus gratia, virtutibus & scientiis: verum tamen egit talia præbens alijs formam & exemplum, & ideo primo præmittitur solitudo deserti, cum dicitur: Et stat. qui est locus aptus contemplationi propter segregationem a tumultu secularium spiritus autem iste a quo dicitur expulsus in desertum, intelligitur spiritus diuinus & etiam humanus, quia Christi voluntas erat omnino conformis voluntati diuinæ, & sequitur maceratio carnis, cum dicitur.

- 2 Et erat in deser. In quibus ieiunauit, vt Matth. 4.
- 3 Et tentab. a Sa. Modus autem & ordo huius tentationis hic taceatur, sed exprimitur Matth. 4.
- 4 Eratque, &c. Non tamen nocebat ei, sed magis applaudebant.
- 5 Et an. mi. il. Per hoc ostendebatur dominus terrenum & celestium.
- 6 Postquam autem tra. est. Hic consequenter describitur Christi prædicatio. Et primo quantum ad tempus, cum dicitur: Postquam traditus est Ioan. Sicut enim Ioannes erat Christi præcursor, ita prædicatio ipsius erat præuia prædicationi Christi, & ideo Christus non prædicauit, communiter & publice antequam incarceraretur Ioannes finita eius prædicatione, secundo quantum ad locum, cum subditur.
- 7 Venit Ie. in Gal. Quare autem ibi primo prædicauerit loquendo de publica & communi prædicatione, Mattheus expressit 4. cap. circa medium, & ibi est expositum.
- 8 Imp. est tē. Scilicet redemptionis humanæ per prophetas prædictæ.
- 9 Et appropin. te. Dei. Quia per Christum aperta est ianna celi.

MORALITER.

- 1 Et statim spir. eum in des. &c. Per hoc insinuat, quod illi qui sunt Dei filij adoptiui, sequuntur instructionem spiritus sancti, Roman. 8. c. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt.
- 4 Eratq; cum be. Scilicet pacifice.
- 5 Et angeli, &c. Per hoc moraliter insinuat, quod illi quorum sensualitas

sensualitas sub ratione pacifice tenetur, per angelorum ministerium ad celestia transferentur. 7 Venit Iesus in Gal. &c. Per hoc insinuans quod prædicator Euangelij prius debet transmigrare de carnalibus ad spiritualia, & de terrenis ad meditando celestia, quia Galilæa transmigratio interpretatur.

A *Penitentini.* Hieronymus. Amariudinem radicis, dulcedo pomi compentat, pericula maris spes portus delectat, doctorem medicina spes saluus mitigat. Qui desiderat nucleum, nucem frangat, permentiam amat, qui vult eterno adherere bono. Praeconiâ Christi narrare pnt, qui ad palmam indulgentiae peruenire meruerunt: Vnde post penitentiam praedicatoribus eliguntur.

B *Victor Antiochenus.* Ostendit dum, Iohannem dum praedicandum facit, caelesti regno penitentiam praemittere: Christum vero, non quidam statim, *Penitentiam agere, praedicare cepisse, verum impletum est tempus, appropinquavit regnum Dei.* Nam cum Iohannes ad hoc missus esset, ut viam domini praepraret, par erat ut penitentiam ante caeleste regnum praedicaret. Porro penitentia quam praedicabat Iohannes non erat eiusdem rationis cum ea quam exigebat Christus. Iohannes enim penitentiam praedicando, ad vitae emendationem, hoc est, ad peccatorum, quae in vita designantur detestationem, scelerumque, peccatorum expiationem auditores puocabat. Christus autem per verba illa, penitentiam agite, Iudaeos a legali litera, ad legalem spiritum qui in euangelij reuelatur, transferre satagebat.

B *Vidit Simonem.* Hieron. Simon obediens, Andreas virilis, Iacobus supplantator, Iohannes gratia. His nominibus in imagine Dei coueruntur: Obedientia, ut obediamus, virilitate ut pugnemus, supplantatione ut perseueremus, gratia ut conseruemur. *Nisi enim dominus edif. do. in va. ba. qui. &c.* Haec quatuor virtutes cardinales dicuntur. Per prudentiam obedimus, per iustitiam viriliter agimus, per temperantiam serpentes calcamus per fortitudinem Dei gratiam mereamur.

Hieron. Quem non inebriat eloquentia secularis? Difficile homines potentes, & nobiles, & diuites, & multo his difficilius eloquentes credunt Deo. Obsecatur mens eorum diuitijs & opibus atque luxuria, & circumdati vitijs non possunt videre virtutes, simplicitatemque scripturae sanctae, non ex maiestate sensuum, sed ex verborum iudicant vilitate.

Hieronymus. Vocantur quatuor piscatores, Simon, Andreas, Iacobus, & Iohannes: Relictis omnibus sequuntur. Haec quadriga vehitur ad aethera, ut Elias, his quatuor angulis constituit prima ecclesia, his quatuor Iesus Hebraicis Tetragrammaton

maton nomen Dei cognoscitur a nobis. Quibus etiam similiter praecipitur, ut audiamus dominum vocantem, & obliuiscamur populum vitiorum, & domum patris nostrae traditionis, quae est illud: a Deo, & rete araneorum quo nos pene lapsos velut culices tenebat aer inanis. Nauem pristinae conuersationis fugiamus. Pellibus enim mortuis tegitur Adae pater noster secundum carnem, quo depositus cum actibus suis nouum sequentes, pellibus Salomonis tegimur, quibus sponsa se gloriatur formosam.

Beda. Queritur quomodo primum Petrum & Andream & post pusillum Iacobum & Iohannem vocauerit, sicut narrat Mattheus & Marcus, cum dicat Lucas in magna captura piscium socios Petri fuisse Iacobum & Iohannem, & Iesum dixisse Petro: Ex hoc iam

eris homines capiens, & similiter eum secutos fuisse, subductis ad terram nauibus. Sed quod dicit Lucas, primo factum est, & Petro praedictum est quod homines esset capturus, non quod extus non esset piscaturus. Ad capturam enim piscium redierunt, & postea sicut Mattheus & Marcus narrant, bini vocati sunt. Primo Petrus & Andreas, deinde & alij. Tunc enim non subductis ad terram nauibus tanquam cura redeundi, sed tanquam vocantem & iubentem sequuti sunt.

C *Et ingrediuntur.* Hieron. Marcus dicta euangelij in semetipso disponens, ordinem historiae non sequutus, mysteriorum ordinem seruat, vnde in sabbatis primam virtutem narrat dicens, *Et ingre. &c.*

D *Capharnaum.* Hieronymus. Capharnaum villa consolationis, sabbatum requies. Homo in spiritu immundo, genus humanum, in quo immunditia regnavit ab Adae vsque ad Moysen. Nam quae sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Qui sanctum Dei obmutescere iubetur: Dum scientes quidem Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed conauerunt in cogitationibus suis. Spiritus discerpens hominem exiit ab eo, quia appropinquante salute, appropinquat tetatio. Pharaon dimissus ab Israel, persequitur eum, diabolus contemptus surgit in scandala.

Beda. quod sabbato maxime curat & docet, ostendit se non sub lege esse, sed supra, & docet nos veterum sabbatum, ut saluti scilicet animarum studentes, ab omni opere seruilis, id est, ab omnibus illicitis abstinemus.

Victor

NICOLAUS DE LYRA.

- 1 Penitentini & cre. eu. an. Quia sine penitentia praeteriti delicti & fide Christi non habetur vita beata.
- 2 Et praeteri. Hic consequenter describitur praedicationis Christi finis, scilicet aliquorum conuersio ad ipsum, videlicet Petri, Andree, & Iacob, & Iohannis, praeter haec usque ibi.
- 3 Et reli. pa. lito. Dicuntur autem b. mercenarij aliqui homines, qui in piscatione morabantur Zebedaeum pro mercede. Sciendum autem, quod ista vocatio de qua loquitur hic Marcus, fuit illa qua vocati sunt praedicti ad discipulatum Christi, postquam ad propria negotia non reuersi sunt. Primum enim vocati sunt saltem tres, illorum ad quos dicit Christus: Jam laetatem, postquam a iam reuersi sunt ad propria negotia, de qua loquitur Iohannes, primo dicens quod duo discipuli: Iohannis Baptistae audientes eum dicentem de Christo, haec agnus Dei, sequuti sunt eum. Et in eadem subditur, quod Andreas erat unus ex illis duobus, & de altero dicitur: Iohannes quod fuit Iohannes euangelista. Et de vocatione Petri subditur: Iohannes vocatio Iohannis & Andree fuit instrumentum altero verbo Iohannis Baptistae, principaliter autem Christi inspiratione.

Si au-

Si autem queratur, quomodo homines secularibus implicati ad solum Christi verbum, relictis omnibus sequuntur eum. Dicendum, quod humanitas Christi instrumentum erat diuinitatis coniunctum, sicut manus est instrumentum artificis, et ideo sicut verbum Christi in quantum vox mouebat aures, ita in quantum instrumentum diuinitatis mouebat mentem.

4 *Et ingrediuntur Caphar.* Hic consequenter ponitur conuersorum confirmatio per opera miraculosa. Et describuntur hic tria miracula. Primum est de demoniaco curato. Secundum est de socru Petri sanata ibi: Et protinus egredientes. Tertium autem de leproso mundato, ibi: Et venit ad eum. Circa primum dicitur: Et ingrediuntur Cap. In illa enim ciuitate in principio suae praedicationis pluries Christus praedicaui, & multa miracula fecit, propter quod Luc. 10. c. Exprobrabat illi ciuitati, quia per hoc non fuerunt ad Deum vere conuersi.

5 *Et statim &c.* Synagoga enim est locus ubi conueniebant legisperiti, & communis populus ad audiendum doctrinam legis, maxime diebus sabbatorum, in quibus diuinitas erat vacandum, & ideo tali loco & tempore docebat Christus, quia erant conuenientia doctrinae eius. **Et stupebant**

MORALITER.

1 *Et praeteriis secus mare Galilee.* Per hoc autem quod Petrus & Andreas relictis retibus, & Iacobus, & Iohannes relicto patre

tre vocantem dominum statim sunt sequuti, nobis offenditur quod non cupiditas temporalis, nec affectio carnalis retrahere nos debent a sequela Christi.

Victor Antiochenus . Sabbatis vel solum vel potissimum inter se coibant Iudæi, idque non tam virtutis hoc est sanctimonie & obedientie amore, quam legalis pene fornicatione .

a *Erat enim.* Beda. Scribae dicebant que scripta erant in Moyse & prophetis . Iesus vt deus & dn̄s, ipsius Moyfi libere que decerat legi addebat vel commutabat, vñ in Mattheo . Audistis quia dictum est antiquis, &c. Ego autem dico vobis .

* Victor Antioche . Stupebant super doctrina eius, quia non loquebatur ad gratiam, neque vlli prorsus adlabatur, nec auditorum laudes captabat , sed erat sermo eius in potestate . Hortabatur enim non ad queuis promiscue , sed ad celestia & anime salutaria, perfidiusq; & obstinatis peccatoribus impeterrite supplicia comminabatur .

* Theophylactus . Docebat etiam in potestate, transmutans homines ad bonum, & penam non credentibus minabatur . b *Quid nobis, &c.* Beda . Non est hic voluntatis confessio, sed necessitatis extorsio, sicut seruus fugitiuus visum dominum timet, & de verberibus deprecatur . Dæmones enim in terris dominum cernentes se continuo iudicandos credebant esse .

* Victor Antiochenus . Te tandem (clamat nequam spiritus) presentem conicio, te tandem aduenisse suspicor . Nam etsi hoc absolute se scire simulet, perindeq; ac si certo sciat . Verba fundat, attamen necdum certam & firmam fati de illius presentia noticiam hauserat . *Venisti ante tempus perdere nos . Quotiduum*

sum hęc pertinent? Huc utique . Nullum nobis amplius locum reliquum facis . Nam & impietatem e medio tollis & errorem proscrisbis, & Dei noticiam mortalium pectoribus inferis .

c *Obmutesc.* Beda . Cōgruo ordine lingua serpentina que prima virus sparfit , ne ultra spargat primo obcludit, deinde femina que prima feduta est a carnali concupiscētie febre cui

^{Requies.}
sabbatis ingressus in synagogam docebat eos . † Et stupebant super doctrinam eius . Erat enim docens eos † quasi potestatem habens, & non sicut scribae . Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo, & exclamauit dicens . * ^{Ideo . Substantialem & propriam.} Quid nobis & tibi Iesu Nazarene? Venisti perdere nos? Scio quia sis sanctus Dei . Et comminatus est ei Iesu dicens . Obmutesc, & exi de homine Et discerpens cum spiritus immundus, & exclamans voce magna exiit ab eo . Et mirati sunt omnes, ita vt inquirerent inter se , dicientes . Quisnam est hoc? Quenam doctrina hac noua? Quia in potestate * spiritibus immundis imperat , & obediunt ei . Et processit rumor eius statim in omnem regionem Galilee . † Et

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11

Gen. 3. 2i
Matt. 7. b.
tranquam
uit. ab erroris lepra mūdatur , vt fit idē ordo restorationis in dño qui perditio nis in protoplasto .
† Ab .
Matth. 1. cap .
E
ante tēpus
† conuexans
†
† etiam
†
† Mar. 8. b.
Luc. 4. f. a

quod Marcus ait, discerpens, idē est quod Lucas, cum proieciisset eum in mediū . Quod vero addidit, nihilq; nocuit, intelligendum est, quia illa iactatio non eum debilitauit, sicut exeunt dæmones amputatis vel auulsis aliquibus membris .

Beda . Virum a dæmone liberatum, animum ab immūda cogitatione purgatum intelligimus . Fēminā vero a febribus consequenter curatam, carnem a concupiscētia feruore per continentia pcepta frenatam .
e *Quid nā est?* Per ea que vidēt ad inquisitionē eorū que audierāt excitātur . Ad hoc . n. & ipse dn̄s signa facit , & discipulis facere dedit, vt p hoc euāgelio certius credat , dū q celestia promittūt terrenis, celestia & diuina opera operent in terris .

NICOLAUS DELYRA .

1 Et stupebant super doctrinam eius . Ideest, admirabantur . Tum quia legem & prophetas non didicerat, & tamen clarissime docebat . Tum quia doctrinam suam diuinis operibus confirmabat, vnde subditur .

2 Erat enim doctrina eius quod habebat scilicet faciendi miracula . Quod statim ostenditur per factum cum subditur .

3 Et erat, &c. Ideest, obsessus a dæmone .

4 Et ex . Dolens de Christi doctrina, que erat animarū salus & medicina . Et quia de salute hominum torquetur diabolus inuidia motus, ideo subditur .

5 Venisti perde . &c. Ideest, diminuire & auferre potestatem, nostram nocendi hominibus .

6 Scio quia sis sanctus . Ideest, Christus ad salutem hominum missus . Per prophetias enim de Christo dictas que determinauerant tempus, locum & modum veniendi ipsius Christi, secundum quod plenius declarauimus in quadam questione de aduentu Messie completas in eo, & per alias circūstantias sciebant ipsum esse Christum in lege promissum . vnde infra eo . cap . dicitur , quod non sinebat eos loqui, quoniam sciebant eū, scilicet esse Christum, secundū quod expresse dicitur Luc . 4 . verū tamen nesciebant ipsum esse Deū . Nec per tentationem Christi in deserto , diabolus potuit scire de Christo vt quum esset Dei filius per naturam habens eandem naturā numero cum patre, licet ad hunc finem tripliciter cum tentauerat, vt dictum fuit plenius Matt . 4 . Si enim cognouissent dæmones ipsum esse Deum, nunquam induxissent Iudæos ad ipsum crucifigendū secundum quod dicitur 1 . ad Cor . 2 . b . Si cognouissent, nunquā dominum glorię crucifixissent . Aliqui autem doctores dicunt , quod non solum non cognouerunt dæmones ipsum esse Deum (vt dictum est) sed nec etiā cognouerūt certitudinaliter ipsum esse Christū in lege promissum

missum, sed tantū hoc cognouerunt quadam coniectura probabili multū, que in hoc loco & alijs locis euāgelij pluribus nomine scientiæ exprimitur . Sed primum dictum magis videtur consonum textui, & dictis sanctorum .

7 Obs. Compellat enim Christus dæmones ad transcendē de ipso, ne veris falsa miscerēt, & ne videretur querere testimonium ab ipsis . Maxime quia Pharisei dicebant ipsum in Beelzebub principe dæmoniorum eiecere dæmonia, vt habetur Mat . 12 . vbi dictum Phariseorū plenus excluditur, sicut ibidem exposui . 8 Et discer . Contrariū videtur Luc . 4 . vbi dicitur de isto dæmone, quod exiit ab illo & nihil ei nocuit . Dicendum, quod dæmones ab obsessis corporibus solent exire, non solū cum afflictione corporis, sed etiā cum mutilatione alicuius membri . Per hoc ergo quod Lucas dicit, quod nihil ei nocuit, intelligendum est quantum ad mutilationem, quia exiit absque mutilatione membri . Quod autem dicit Marcus discerpens eum, intelligendum est quantum ad afflictionem, quia licet in exitu non mutilauerit eū, tamen multum afflixit, & hoc idem habetur Luc . 4 . f . vbi dicitur . Et cum proieciisset illud dæmonium in medium, per quod intelligitur obsessi afflictio, ibidem subditur . Exiit ab eo, nihilque ei nocuit, per quod excluditur mutilatio .

9 Quanam doctrina . Quia pceptis veteris legis addebat nouitate cōfessionum, & etiā quia nouo modo confirmabat doctrinam suam, scilicet per operationem miraculorum, & ideo subditur .

10 Quia in potestate, &c. Sequitur .
11 Et protinus egredientes . Hic ponitur secundum miraculum Et diuiditur in duas partes, in principalem & incidentalem, secundum ibi . Vespere autem facto . Circa primum dicitur . Et protinus egredientes de syn . scilicet, post Christi prædicationem & eius confirmationem per expulsionem dæmonum .

MORALITER .

1 Et stupebant super doctrinam eius . Erat enim docens quasi potestatem habens . Ideest, suam doctrinam confirmans operibus miraculorum .
† Et non sci . scri . Qui suam doctrinam affirmabant instantia verborum, per hoc ostēditur , quod prædicator euāgelii non debet doctri-

doctrinam suam ostentare uerborum affluentia, sed eam firmare per opera sancta .
3 Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo . Per quem significatur homo pollutus carnis uitio, de quo dicitur .
8 Et discer . eum . Quia vitium carnale non curatur , nisi carnis afflictione, vt per quę peccat quis, per hęc & torquetur .

Vene-
q 4 Recum-

A *Et statim dicunt ei, &c.* Lucas dicit quia rogauerunt pro illa. *Modo enim Saluator rogatus, modo vltro curat, ut contra ueritatem que que passionem, & te precibus fidebunt semper adesse, & que non intelliguntur, vel intelligenda dare, uel non intellecta, dimittere pie petentibus ostendat, unde. *Delicta quis intelligit? ab oculis meis munda me.**

B *Et accedens.* Victor Antiochenus. Accedit ad illum uerbum, corporeque manu extensa, febricitantem crexit. Nam in diuina sanse cum carne sua societatem habere, persuasum uolens, pleraque miracula per corporis munuscula edebat.

C *Apprehensa.* Socrus Petri febricitans apprehensa manu leuatur. Febris, intemperantia est, de qua nos filii synagoge per manum discipulorum, & leuonem desiderii sanatur, & huius qui sanat nos ad uesperam declinationis a nobis ministratur uoluntati.

D *Ministrabat eis.* Beda. Tropo. id est, membra que seruiant immunditiae seruiant iustitiae.

E *Victor Antiochenus.* Socrus Petri a febris liberata, suum vicissim ministerium exhibet, nos per hoc erudiens, ne sanitatis beneficium frustra aut praepostere a Deo expeamus, uerum eo praecipue animo, ut sanitatem iam adepti, preceptis illius accuratius parere, sanctisque eiusdem necessaria uita praesidia subministrare ualeamus.

F *Vespere autem.* Beda. Occasus solis mors Christi. Afferebant ad eum omnes male habentes. Plures enim per apostolos post mortem suam sanauit, quam cum in carne uiuens iudicis praedicauit.

G *Adianuam.* Hieronymus. Ianua regni, moraliter penitentia est cum fide, quae operatur salutem uariis languoribus.

Varia enim sunt uita, quibus languescit ciuitas mundi.

G *Et curauit multos.* Victor Antiochenus. Euangelista Marcus Christum multos male habentes curasse asserit. Verum in scripturarum more multitudinis nomen generatim pro omnibus accipit (scripturae namque dictionem hanc frequenter in eo sensu usurpant, aut certe per uos multos, eos omnes & solos denotat, qui in illum credebant. Fides namque, ad praestandum sanitatis beneficium alligebat. Verum in hoc contextus cum prior expositione magis facit, ait enim, *at ille singulis manus imponens curabat eos.*

H *Quoniam sciebant eum.* Beda. Lucas dicit apertius. *exibant daemonia a multis clamantia & dicentia, quia tu es filius Dei & increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant eum esse Christum.* Daemonia ergo Christum esse sciunt & filium Dei esse confitentur. In ieiunio enim fatigatum hominem diabolus putauit, nec tentando potuit eum experiri, an esset filius Dei. Sed postea per signorum potentiam, uel potius suspicatus est, uel intellexit. Non igitur eum quia ignoraret crucifigi persuasit, sed quia morte illius damnandum se esse non prauidit, unde Paulus. *Nemo principibus seculi cognouit. si enim cognouissent, nunquam dominum gloriae crucifixissent.*

I *Augustinus.* Sciebant Christum esse qui per legem fuerat promissus. Omnia enim signa, uidebant in eo quae dixerant prophetae. *Mysterium autem diuinitatis eius ignorabant sicut principes eorum,*

J *Et diluculo.* Beda. Sicut per occasum solis mors, sic per diluculum resurrectio Christi, cuius manifesta luce abiit in desertum gentium & in fidelibus orabat, quia eorum corda ad orationem excitabat.

Luc. 4. f. Plal. 18. d.
Christi corpus sanitatis intrumentum.
Match. 8. b.
Christu esse.
Rom. 6. d.
Quo animo sanitas expectanda.
Luc. 4. g. Moraliter.

A *Et statim dicunt ei, &c.* Iesus & discipuli.
B *Et accedens.* Victor Antiochenus. Accedit ad illum uerbum, corporeque manu extensa, febricitantem crexit. Nam in diuina sanse cum carne sua societatem habere, persuasum uolens, pleraque miracula per corporis munuscula edebat.

C *Apprehensa.* Socrus Petri febricitans apprehensa manu leuatur. Febris, intemperantia est, de qua nos filii synagoge per manum discipulorum, & leuonem desiderii sanatur, & huius qui sanat nos ad uesperam declinationis a nobis ministratur uoluntati.

D *Ministrabat eis.* Beda. Tropo. id est, membra que seruiant immunditiae seruiant iustitiae.

E *Victor Antiochenus.* Socrus Petri a febris liberata, suum vicissim ministerium exhibet, nos per hoc erudiens, ne sanitatis beneficium frustra aut praepostere a Deo expeamus, uerum eo praecipue animo, ut sanitatem iam adepti, preceptis illius accuratius parere, sanctisque eiusdem necessaria uita praesidia subministrare ualeamus.

F *Vespere autem.* Beda. Occasus solis mors Christi. Afferebant ad eum omnes male habentes. Plures enim per apostolos post mortem suam sanauit, quam cum in carne uiuens iudicis praedicauit.

G *Adianuam.* Hieronymus. Ianua regni, moraliter penitentia est cum fide, quae operatur salutem uariis languoribus.

NICOLAUS DE LYRA.

1 Venerunt in domum. *Et ibi acciperent resurrectionem post laborem.*

2 Recumbebat autem focus Simonis &c. *Licet, n. uirtute natura febris possit curari, non tamen in instanti. Christus autem sanauit eam hic subito, & ita perfecte quod illa mulier ministrabat eis. Ex quo ostenditur illa curatio miraculosa ad discipulorum confirmationem.*

3 Vespere autem facto. *Hic ponitur pars incidentalis, occasione enim huius taxationis illi qui habebant infirmos in illa uilla adduxerunt eos ad Christum quos uolentes remedium, & hoc est quod dicitur, Vespere autem facto. Dicit autem Theophilus expositor, quod ita tarde adduxerunt eos ad Christum, quia illa dies erat dies sabbati, & credebant curationes non esse licitas durante die sabbati, quae finiebatur in uespere illius diei.*

4 Et erat omnis ciuitas. *Id est, multi de ciuitate. Et est modus, loquendi hyperbolicus, sicut supra dictum est.*

5 Et cura multorum. *Id est, omnes qui fuerunt ibi adducti, qui erant multi. Aliter exponitur. Multos, id est, plures de adductis, quorum fides & deuotio curationem merebatur.*

6 Et daemonia multa eiciebat. *Eodem modo dupliciter exponitur id est, omnia uel plura.*

7 Et non sinebat ea loqui. *Ex causis praedictis.*

8 Quoniam sciebant eum. *Iam dictum est, qualiter hoc sit intelligendum.*

9 Et diluculo. *In hoc dominus exemplum dat, ut praedicator & mirabilium diuinorum operator debeat fugere populi applausum, uerum tamen quia non debet omittere salutem animarum, ideo subditur.*

Et

Eamus

MORALITER.

2 Recumbebat autem focus Simonis febricitans. Per quam significatur mulier calore luxuria laborans, quae manu eius apprehensa sanatur, quia talis mulier eius repressa libertate curatur. Eccl. 26. b. In filia non auertente se firma custodiam.

3 Vespere autem facto. Beda. Mystice solis occubitus passionem, mortemque significat illius qui dicit. Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi, & sole occidente plures quam ante daemones & aegroti sanantur, quia qui temporaliter in carne uiuens paucos iudeorum docuit, omnibus per orbem gentibus fidei salutisque dona transmittit.

7 Et non sinebat ea loqui. Theophilus. In hoc docens nos non cre-

credere daemonibus, etiam si uera dicant, quia si aliquos credentes sibi inuenerint, ueritatibus mendacia miscent. Unde in collatione Moysi abbatis dicitur, quod quidam anachorita deceptus fuit a daemone in angelum lucis se transformante, quia post plura uerba quae sibi dixerat, proiecit seipsum in puteum ad eius uerbum. Nam ei dixit quod tanti meriti erat apud Deum, quod ex hoc nullum pateretur malum, quod fuit falsum, nam ex hoc lateraliter fuit uulneratus, & cito post mortuus.

9 Et diluculo ualde surgens egressus abiit in desertum locum. Per hoc ostendens, quod praedicator euangelii redire debet ad orationis secretum, ut ibi hauriat quod postea populis effundat, ideo sequitur.

Et

Ca Ad hoc enim veni. Victor Antiochenus. Commode hoc subdit euangelista. Neque enim solū illius diuinitatis auctoritas, per hoc adumbratur, verum etiam spontaneae euacuationis humilitas. Lucas autē, quo verbi œconomiam exprimat. *Ad hoc enim missus suus, scribit.* Quare is patris de verbi incarnatione beneplacitum, Apostolatus nomine designat.

b Et erat predicans in synago. Beda. In hac p̄dicatione intelligitur etiam sermo ille habitus in monte quem refert Mattheus: nā Marcus adiungit: Et venit ad eū le. de quo talia dicit. Quibus intelligitur ille esse quē Mattheus dicit sanatum, postquam dominus descendit de monte. Sic enim Mattheus ait: Cum autem descendisset Iesus de monte, se sunt eum tur. m. & ecce leprosus veniēs adorabat eum, dicens, Dñe si vis potes me mundare. **c** Et genu. Beda. Humilis, pudibundus. Debet. n. quisq; de maculis vitæ suæ erubescere, sed cōfessionē verecundia nō reprimat, ostēdat vulnus, remediū poscat.

Hiero. Leprosus genuflexo domini voluntatem deprecatur, qui non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Lepra nostra peccatum primi parentis, quæ a capite incepit, quando regna mundi desiderauit radix omnium malorum cupiditas, vnde Giezi auaritiā secutus, lepra suffunditur. Hac vero sacerdoti secundum ordinem Melchisedech ostensa, oblatione mundatur, dicens: *Dato elemosynam, & ecce omnia munda sunt.*

Beda. Leprosus genus humanum significat, qui secundū Lucam, lepra plenus fuisse perhibetur: *Omnes enim peccauerunt & egent illa gloria Dei.* Scilicet, vt extenta manu Saluatoris, id est incarnato verbo, humanamq; contingente naturam a varietate prisca erroris mundentur, & qui diu a populo Dei secreti erant, templo Dei reddantur, & vero sacerdoti offerre (qui est in æternum secundum ordinem Melchisedech) corpora sua hostiam viuentem. *f. d. p.*

d Si vis potes. Beda. In voluntate tribuit potestatem, nec dubitat vt incredulus de voluntate domini, sed colluuiōnis suę conscius non p̄sumit.

Beda. Qui exclusus a lege domini se potestati curari postulat, supra legem iudicat gratiam esse. Vt enim in domino potestatis auctoritas, sic in illo fidei constantia.

* Theophylactus. Non dixit si Deum deprecatus fueris, sed si vis, quasi ipsum credens Deum.

e Extendit manum. Beda. Leprosus tangi lex prohibet, sed quia

† Et ait illis: Eamus in † proximos vicos & ciuitates, vt ibi p̄dicem: Ad hoc enim veni: Et erat p̄dicans in synagogis eorum, & in omni Galilæa, & dæmonia eiiciens. † Et venit ad eum leprosus deprecans eum, & genuflexo dixit: Si vis potes me mundare. Iesus autem misertus eius, extendit manum suam, & tangens eum, ait illi: Volo: Mundare. Et cum dixisset statim discessit ab eo lepra, & mundatus est. Et comminatus est ei, statimque eiecit illum, & dicit ei: Vide nemini * dixerris, sed vade ostende te † principi sacerdotum, & offer pro e-mundatione tua, quæ p̄cepit Moyses in testimonium illis. **i** At ille egressus cepit p̄dicare, & † distamare sermonem, ita vt iam non posset manifeste in ciuitatem introire, sed foris in desertis locis esse, & conueniebant ad eum vndique.

[†] Iam facto sermone. ^a Non decet ociosum esse predicatorem.

^a Ostendit vulnus, remedium postulat.

^a Misericordiæ affectum.

[†] In hoc humilitas. ^a Gratia superat legem non timer contaminari qui alios liberat. ^b In hoc pietas. ^c In hoc potestas. ^d Be. Nihil medium inter p̄ceptum & opus. ^e Illud. Volo mundare.

^a Secundum legem offerri. ^b Si Deo credat, si impietatis lepra discedat. [†] Salutis.

[†] Prohibitus est dicere, At ille egressus. ^a Sed nec ad horam potuit abscondi.

[†] Tumultuosas carnalium mentes fugit, secretos a mundanis curis visitat.

[†] Allego H: sunt quos nihil potest separare a charitate Christi.

quia dominus legis est, non obsequitur legi, sed legem facit. **D** Non ideo tangit, quia sine tactu curare non poterat, sed sic probat, quia legi subiectus non erat.

f Volo, mundare, & cū dixisset, statim discessit ab eo lepra. Beda. Nihil medium inter opus & p̄ceptum. Dixit *Psal. 32. b* & facta sunt. Vides quia voluntas potestas est. Itaque tanquā potestatem habens sanandi, & auctoritatem iubendi, non refugit testimonium operandi. Volo enim dicit p̄pter Fortinū, imperat propter Ariū tangit propter Manichæū. *Psal. 113. b*

g Vide nemi. Beda. Non quia voluit quod non potuit, quia omnia quæcunq; voluit fecit. Sed docet nostra beneficia reprimi, non tantū a mercede pecuniæ, sed etiam gratiæ.

h Osten. Beda. Vt intelligat non legis ordine, sed gratia quæ super legem est esse curatum. Offerre iubet, vt ostendat quia

non legem soluit, sed implet, dum secundum legem gradiens supra legem sanat, quos remedia legis non sanabant. Nec sacrificium, significant cessare debebat, cum nondum significatum confirmatum erat constitutione apostolorum & fide credentium.

* Victor Antiochenus. Quo impudentem Iudæorum linguam obstruat, secundum legis decretum ad sacerdotum principem mundatum amandat, uade, inquit, ostende te sacerdotum principi, vt cum paulo post veluti erronem & impostorem me persequantur, tute mihi testimonium perhibeas, & quod a me sanatus fueris, & quod iuxta legis p̄scriptum sacerdotis iudicio te sistere iussus. Ostende te nihilo fecius, ne extra hominum consortium eiiciare.

i At ille egressus. Beda. Vnius saluatio multos ad dominum cogit. Non potest tacere beneficium, etiā iussus ab eo qui dedit. P̄cepit dominus abscondi. Vult enim, vt in bonis quæ agimus latere velimus, quod est humilitatis, & inuiti prodamur vt alijs profimus, quod magnæ est sublimitatis, cum etiam si ipsi velimus, opera non possunt taceri.

K Ita vt iam. Hiero. Nō omnibus manifestatus est Iesus, qui latis atque plananeis seruiunt laudibus, & proprijs voluptatibus, sed his qui foris cum Petro exeunt, & in desertis locis sunt, quæ elegit dominus ad orandum & reficiendum populum, qui deserunt delectationes mundi, & omnia quæ possident, vt dicant: *Portio mea dominus.* Gloria vero domini manifestatur his qui cōueniunt vndique, id est, per plana & ardua, quos nihil potest separare a charitate Dei. *Psal. 118.*

7 Et comminatus est ei. Prohibendo ne hanc curationem diuulgaret, donec ostendisset se sacerdotibus, & sacrificium in lege p̄ceptum pro suæ emendatione obtulisset. Legalia enim habuerunt cursam suam, & obligationem vsque ad Christi passionem, in quo oblatum est vnum perfectum sacrificium euacuationum legalium, & ideo vsq; tunc Christus legalia seruauit, sicut declaratum fuit *Mar. 5.* suber illud verbum: Non veni soluere legem, sed adimplere. Et similiter alijs seruanda mandauit, vt hic patet.

8 At ille. scilicet post factam oblationem p̄dictam.

9 Vt iam non posset. Propter pressuram hominum sibi occurrentium ad querendum sanitates, & videndum miracula.

NICOLAUS DE LYRA.

- 1** Eamus in proximos vicos & ciuitates, &c. *Cetera patent.*
- 2** Et venit ad eum, &c. *Hic ponitur tertium miraculum de leproso mundato, cuius fides exprimitur cum dicitur.*
- 3** Si vis potes me. *Confitendo enim in Christo diuinam potentiā, meruit curationem, ideo subditur.*
- 4** Iesus autem mi. *Licet enim secundum determinationem legis ex tactu leprosi contraheretur immunditia, tamen hoc in Christo locum non habuit, quia ex tactu lepram curauit.*
- 5** Ait illi, volo. *Hic est punctus, & quod subditur.*
- 6** Mundare. *Imperatiuum est, vt ostendat se per modum imperij lepram curare, tanquam dominus creaturæ.*

Et

MORALITER.

† Et predicans in syna. &c. Et venit ad eum leprosus. Per lepram quæ morbus est contagiosus, originalis culpa significatur, quæ per carnalem generationem ad posteros deriuatur, qui manu Christi

Christi tactus sanatur, quia virtute eius per baptismum emundatur, per oblationem autem muneris, & diuulgationem operis significatur quod baptizatus tenetur Deo fideliter seruire, & eum iugiter collaudare.

ADDITIO I.

A *In cap. 5. Vbi dicitur. In postil. Ideo non est credibile, quod calceamenta uideretur.*

Vt calceamentis manifestum est esse de communi hominum consuetudine, non solum rudium seu imperfectorum, sed etiam sanctorum ut patet de Moyse Exo. 3. b. cum in reuerentiam terre laudat dicitur per angelum. *Solue calceamenta de pedibus tuis.* Similiter de Iob legitur Iob. 5. d. Vnde non est incredibile, quod Christus qui non solitariam duxit vitam, sed cum hominibus conuersatus est, ut Baruch. 4. d. calceamentis uteretur. Conuenientissimum enim est, ut qui sicut eis quibus conuersatur, saltem in licitis & honestis conformetur, vnde 1. Cor. 9. d. *Omnibus omnia factus sum.* Nec obstat illud quod Postil. allegat, quod Christus imposuit discipulis ad predicandum nullis sine calceamentis incedere.

Primo, quia non omnia quae ipsis discipulis ad predicandum nullis imposuit Christus, ipse seruauit. Praecepit enim eis. *In ciuitate Samaritanorum non intraveritis.* Matth. 10. a. quod tamen ipse Christus non seruauit, ut habetur Ioan. 4. Similiter Matth. 10. a. *In uiam gentium ne abite.* Christus autem abiit in uiam gentium, ut patet Mat. 15. b. ubi legitur. *Secessit in partes Tyri & Sydonis.* Vnde illud quod legitur Actu 1. a. *Caepit Iesus facere & docere.* Intellegitur de his quae simpliciter sunt bona secundum legem naturalem vel diuinam, seu de his quae pertinent ad perfectionem uitae. Vfus autem calceamentorum de se nec est bonus nec malus secundum utramque legem praedictam: vnde secundum Aug. de doc. Christiana. In omnibus non usus rerum, sed libido uentis in culpa est.

B Secundo, quia illud quod dicitur Luc. 10. a. *Nolite portare peram nec calceamenta,* a doctoribus. Intellegitur, non ut littera sonat, sed figuratiue, vnde in glo. ibidem utrumque de mortui animalis corio sit, vnde nihil mortale uult esse in illis quos ad predicandum mittit. haec in glo. Quae quidem glo. non mystica tantum censenda est, sed potius literalis. Nam cetera quae Christus prohibuit discipulis ad praedicationem nullis, ad litteram intellecta sunt impedimenta officij praedicationis, in quantum aliquam sollicitudinem superfluum secum trahunt, sicut est possidere aurum & argentum, vel portare sacculum vel peram & humifodi. Sed calceamenta manifestum est, quod non impediunt ad itinerandum, sed potius expediunt, vnde dominus qui Israeliticis exeuntibus de Aegypto, ad festinationem exeundi & ambulandi hortabatur in esu agni paschalis, praecipiebat eos habere calceamenta in pedibus, ut patet Exod. 12. b. Cuius ratio est, ne nudis pedibus ambulando per offensionem lapidum vel huiusmodi, impedirentur ab itinere. Ex quibus uidetur sequi quod Christus non prohibuit praedicatoribus materialiter calceamenta, sed intelligendum est prout in gl. allegata. Hoc enim patet. inf. 6. c. manifeste, ubi Christus discipulis ad praedicandum nullis iubet calcari sandalis, ubi Angul. de consensu euangelistarum dicit, quod Marcus dicendo calcari sandalis, aliquid hoc calceamentum mystice significationis admonet, & ideo nullam contradictionem includit, si uero loco calceamenta discipulis prohibeantur, & in alio eisdem praecipiantur, cum secundum mysticam expositionem utrumque sit uerum.

C Si quis autem tantum uoluerit proteiure, quod nullo modo calceamenta intelligantur nisi materialiter, tunc ex dictis apostoli habebit concedere, quod praedicatoribus euangelij debent habere calceamenta. Dicit enim Eph. 5. c. *State ergo sic. &c.* Et sequitur. *Et calcate pedes in preparatione euangelij pacis.* Oportet ergo dicere, quod tam in dictis Christi prohibentis calceamenta discipulis, quam in dictis Apostoli praecipientis, praedicatoribus calcari, utrobique intelligantur calceamenta non materialiter, sed spiritualiter. Tertio, non consuetudo ecclesiae uniuersalis maximam habet auctoritatem. Ipsa enim doctrina catholicorum doctorum ab ecclesiae auctoritatem habet. Dicit enim Aug. in lib. de utilitate credendi. Non crederem euangelio, nisi ecclesia illud mihi traderet. Constat autem, quod ex consuetudine ecclesiae uniuersalis praedicatoribus diuini uerbi materialibus utuntur calceamentis, nec ex hoc reprehenduntur, nisi forte illi qui ex regula vel constitutione ad hoc restringuntur. Ceteri autem nullo modo tam generaliter & irreprehensibiliter hoc fecissent si ex precepto Christi hoc fuisset interdictum praedicatoribus, ut post. v. sentire. Quarto quia ex his uerbis Ioannis Baptista Aug. intellexit ad litteram, quod Christus calceamenta materialiter portabat, vnde dicit in li. de uerbis dni. De his calceamentis quibus calcati sumus confortat me dominus Iesus, quia nisi calcatus fuisset, de eo Ioannes non dixisset, cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere. Surrepat ergo humana presumptio di. Ego euangelium seruo, quia nudo pede ambulo. Haec ille. Est et alia ratio ad propositum, uide. infr. c. 6 in additione secunda.

ADDITIO II.

In eo. c. Vbi dicitur in postil. Dicendum quod illa apertio non fuit in corpore caelesti sed in aere. Melius dicendum est secundum Hiero. super Mat. dicentem, quod non reuerentia elementorum, sed spiritualibus oculis caeli aperti sunt, sicut Ezechiel in primo sui voluminis apertos esse commemorat, secunduam quam sententiam nec in corpore caelesti,

caelesti, nec in aere apertio illa fuit facta, sed tantum respectu ipsius Christi hanc apertionem spiritualiter consideratis. Quod est ipse modus loquendi euangelistarum testat. Dr. n. Mat. 3. d. *Et ecce aperti sunt caeli.* Vbi Chryl. Quod corporaliter aperitur, oibus apertum est. Similiter & Marrus dicit de Christo tñ. *Uidit calos apertos.* Quasi ipsa apertio caelorum ad uisionem Christi referatur, s. intellectualē, prout Christi baptismo iam sanctificato uidit apertum esse caelum hominibus, quod tñ antea uiderat sciendū, vnde in hac apertione sciendū Th. in 3. par. q. 29. ar. 5. in cor. q. 6. nis. Tria sunt consideranda quae pertinent ad efficaciam nostri baptismi. Primo quidem principalis uirtus ex qua baptismus efficaciam habet. Quae quidem est uirtus caelestis s. diuina, quod recte significatur per apertionem caelorum. Secundo, ad efficaciam baptismi operatur fides ecclesiae & eius qui baptizatur. Baptismus. n. est fidei sacramentum, per fidem autem cognoscimus caelestia, quae sensum & humanam rationem excedunt, ad quod significandum aperti sunt caeli. Tertio, quia per baptismum aperitur nobis introitus regni caelestis, prout in postilla.

ADDITIO III.

In eo. cap. Vbi dicitur in postil. Si enim cognouissent daemones ipsum esse Deum, nunquam induxissent.

Non uidetur ratio quare daemones non induxissent Iudaeos ad cruciandum Christum, etiam si cognouissent ipsum esse Deum. Daemones. n. cum sint in termino damnationis, quanto ad maiora peccata homines trahere possunt, tantum ad illud magis conantur, & ideo Beda in hoc loco loquens de diabolo sic dicit. Non igitur ideo Iudaeis eum crucifigere persuasit, quia Dei filium non esse putauit. Ex quo patet, quod et si filium Dei ipsum esse putasset, adhuc persuasisset ut crucifigeretur. Dicitur autem Apostoli. 1. Cor. 2. b. dicentis. *Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriae crucifixissent, &c.* Non facit ad propositum. Loquitur enim de hominibus qui tanquam uiaiores quantuncumque uiles sint, nondum tamen communiter attingunt ad terminum damnationis.

REP LI. *In primo cap. Vbi dicitur. Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti, &c.* Postil. hoc exponens dicit, per hoc significari uile obsequium quasi dicat, non sum dignus ei in minimo obsequium praestare. Non enim ad litteram Christus calceamenta soluenda habuit qui apostolis ne portarent interdixit, quia coepit Iesus facere & docere, &c. Burg. hoc dictum. aegre ferens fortasse propter postil. nudi pedem calceamentorum usum paruipendit, non attendens quod sanctus Dionysius cap. 15. angelicam hierar. singulari misterio describit angelos discalceatos, ut ostenderet ad diuinas illuminationes suscipiendas & communicandas nudi pedes esse aptiores. Attendat Burg. primum ecclesiae electum & deputatum rectorē Moysen, non nisi nudipedem ad diuina contemplanda accedere potuisse. Exod. 3. a. Et prophetarum disertissimum Isaiam ad Dei preceptum nudipedem incesisse, Isa. 20. b. Et magistrum unum nudi pedem sedisse, ut patet ex Mariae poenitentia, quae pedes eius lauit, Luc. 7. g. Apostolosque calceatos non fuisse. Et quamuis omnium illarum rerum sint rationes mystice per doctores & glossam assignatae, uerum est tamen ad litteram illam contigisse, & Moysi & Isaiam & apostolis praecpta fuisse: Ecclesiae catholicae usus est in picturis & imaginibus aliquorum sanctorum depictis cum calceis, imagines tamen apostolorum & Christi nudi pedes apparent, quae picturae libri laicorum dicuntur, & rerum gestarum rememoratiuae, Vnde Burg. se inaniter fatigat, in commendatione calceamentorum in suggestionem postil. quasi dixerit uel senserit euangelicos praedicores sub praeccepto Christi astrictos ad abiectionem calceorum, quod tamen non intendit, sed dicit apostolos prohibitos. Constat autem praedicores uerbi Dei multa licenter facere, quae facere apostolis non licebat. Constat. n. apostolos reliquisse omnia quae eorum successores non relinquunt, sed quidem thesaurizant. Costas etiam apostolos uota emisisse, quae successores eorum non emiserrunt. Constat apostolos in illatis contumeliis fuisse gaudentes, successores eorum iniurias acriter vindicantes, & sic de multis alijs. Frustra est Burg. se fatigat ad persuadendum Christum incesisse calceatum, quia ut dicit conuenientissimum fuit se conformare cum his cum quibus conuersabatur in licitis & honestis. Allegat ad hoc apostolum. 1. Cor. 9. d. *Omnibus omnia factus sum.* Et sicut Burg. sublimiter de calceamentis, ita & ego subsumo de diuitijs & possessionibus, quae sunt honestae & licitae, igitur conueniebat Christum fuisse diuitem & proprietarium, sicut Burg. arguit eum calceatum, sed consequens est contra Christi professionem. Dixit enim. *Vulpes foueas habent, &c. filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Ita sublimiter potest de nuptijs & multis alijs licitis & honestis, patet igitur principium Burg. modicum ueritatis habere. Item si propter conuersationem cum hoibus, prout allegat Burg. Baruch. 3. Christus debuit esse calceatus igitur fuit calceatus antequam incarnatus. Teneat consequentia, quia illa conuersatio cum hominibus, allegata, exponitur ad litteram de conuersatione cum Iudaeis in deserto. Apostolus etiam per Burgem, allegatus, per totum capitulum probat oppositum intentionis suae, quia probat ibi auctoritatibus & rationibus a licitis abstinentium ueris praedicatoribus, sicut accipere sumptus necessarios ab his quibus praedicant. Vide Bon. in apologia. Nec ualeat responsum

responsum Burg. ad argumentū Postillatoris, quia facit glosam nouā illius dicti. *Cepit Iesus facere & docere.* Et puto suā glosam fore errori propinquā, illud. s. dictum intelligendum esse solum de his quæ simpliciter sūt bona secūdū legē naturalem & diuinā, quia secūdū illam glosam Christus non fecisset nec docuisset opera supererogationis neq; cōdescensionis, neq; consilia, quæ nō sūt similiter bona ad legē naturālē & diuinā pertinentia, alias .n. nō possent omitti sine peccato, qđ falsum est, vt pater Mat. 19. Melius ante glosat illud dictū, qđ cepit Iesus facere & docere. i. quidquid ad virtutē & austeritatē vitæ, pertinet, qđ Christus docuit, ipse primo fecit. Et quia nudipeditio austeritatis est, & apostolis præcepit, ideo fecit, quod est argumentum postli.

Sed huic rationi Burg. dat instantiā dicēs. Christus præcepit apostolis. *In viam gentium ne abieritis.* Mat. 10. a. & tamē ipse transiit per mediā Samariā, &c. Hic dico, qđ instantia nō valet, quia nō dicitur Act. 1. qđ Christus docuit quidquid fecit, sed dicit, quidquid docuit, hoc primū fecit, & fecit quæ nō docuit faciēda, prout Aug. dicit. Nō .n. Christus dixit, *Discite a me mortuos suscitare,* sup aquas siccis pedib. ambulare. Nō hoc dixit, sed qđ ait? *Discite a me,* quia mitis sum & humilis. Potest ēt dici, quod cum Christus transiret per mediā Samariā, ibāt etiam cum eo apostoli, qui per eū prohibiti erāt ad prædicandū gentibus propter causas a signa tas in glo. auctoritatis allegatæ & sic Christus ēt seruauit, qđ occasionalis fuit eius transitus per Samariam, non principaliter intentus ad ibi prædicandum. ideo Matthæi quintodecimo. c. dixit mulieri. *Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel.* Et sequitur. *Non est bonum sumere panem filiorum & dare canibus.*

In eod. cap. Vbi dicitur. *Celi aperti sunt.* postil. exponit de signo visibili sensibili, vel imaginaria visione considerato. Burgen. auctorem

tem non vult aliquod fuisse reale signum in aere, sed solius Christi speciale intuitum significare cœlum apertum. Sed doctores per eum allegati non loquantur cum præcisione, restringentes se ad solam spirituales visionem Christi, cuius signum representatum in aere apparuit etiam Ioanni Baptista. propter id quod dicitur Ioan. 1. Ipse baptizans accepisse a Deo signum agnoscenti baptizatum. Nam si præcise de Christo intelligeretur visio spiritualis illius apertionis celi, mirum videtur ad quem finem, cū anima Christi viderit omnia in verbo quæ verbū. Sicur igit nō oportuit dici aperiri celū, vt celū videat, quia perfectior est visio omnium in verbo quā in specie propria. Intelligibilis igitur vī dici, qđ Ioānes viderit imaginaria vel sensuali visione (sicut Ezechiel) sup Christū celū aperiri, sicut vidit spiritū descendere ad perhibendū testimoniū de efficacia baptismi Christi, per qđ aperitur ianua celi. Vidit inquam in hoc, sicut in signo representate.

In eod. cap. postil. præponderat opinionē dicentiū dæmones nō sciuisse Christū esse Deū, propter hoc qđ dicit primæ. Co. 12. b. *Si enim cognouissent, nunquam dominum glorie crucifigissent,* id est, induxissent Iudæos ad crucifigendum. Burg. autē abiicit rationē dicens, qđ nō videtur ratio etiā si nouissent eū esse Deum, quare nō induxissent, quia conatur homines trahere ad peccata maiora libentius. Sed Burg. potuit bene videre rationē multiplicē, cur ad crucifigendū nō induxissent. Nā diabolus sciuit p mortē Christi suū perire imperiū, & hominē saluari, & regnū Christi exaltari, &c. quæ quia diabolo præiudicāt, sciētē ad sui præiudiciū nō conatur, uñ & si trahit libēter homines ad uitia, non tamē in suæ potestatis destructionem, & sic allegatū de Apostolo est magis ad propositum quam de hominibus malis, de quibus Burg. exponit quia nemo utens ratione sibi ipsi nocere cupit.

C A P. II.

Ita ut non. Beda. Prædicante domino, in domo non capiuntur, neque ad ianuam, quia prædicante in Iudæa Christo gentiles ad audiendum nondum intrare voluerunt, ad quos ramentum (et si foris positos) doctrinæ suæ verba direxit per prædicatores suos.

Paralyticum. Hieronymus. Paralyticus Typus est corporis, quo piger iacet in mollicie carnis, habens desiderium salutis, sed turbis ignavis & duplis cogitationibus, ac si non enervatis membris offenditur. Quæ portant quatuor quas sumus virtutes ad regulas diuinitatis & sapientie in domo carnis Christi patefactas. Cui vice muneris dicitur portare carnem quæ se portabat, vt per aliam viam cum magis in suam regionem redēat.

Victor Antiochenus. His non absimilia exponit Lucas quoque vno illo duntaxat excepto, quod ciuitatis quæ

qua miraculū editū fuerat, nomē nō exprimat. Mattheus vero, quod de tecto reuulso narrat, suppresso, eadē fere verborū serie, signū in sua ciuitate factū scribit. At ciuitas illius nō Capharnaū, sed Nazareth hēbatur, nisi quis Capharnaū ob id forsan ciuitatē illius appellatam dicat, quod frequenter ad modū in illa degeret multaq; subinde miracula in ea patrarēt.

C A P. II.

Titerū intrauit Capharnaum post dies octo, & auditū est, qđ in domo esset, & conuenerūt multi, ita vt nō caperēt neq; ad ianuā, et loquebatur eis verbum. Et venerunt ferentes ad eum paralyticum, qui a quatuor portabatur. Et cum non possent offerre eum illi prædicanti, quia nemo utens ratione sibi ipsi nocere cupit.

A quatuor portabat. Beda. Quia quatuor virtutibus ad dominum fiducia mentis erigitur. De quibus dicitur in libro Sapientie. Sobrietatem & sapientiam docet, & scientiam & virtutem, quas alii prudentiam, fortitudinem, temperantiam & iustitiam nuncupant.

NICOLAVS DE LYRA.

C A P. II.

Titerum intra. in Ca. post di. octo. Postquā descripta est Christi prædicatio, hic consequenter describitur insurgens ex ea Iudæorum emulatio, & hoc in quatuor casibus scilicet in paralytici curatione, in Matthæi vocatione, in discipulorū Christi argutione, & in manus aride sanatione, secūda pars incipit ibi. Et cum præseriret, vidit Leui. tertia. ibi. Et erant discipuli Ioannis. quarta in principio se. c. Circa primū pmissis emulationis occasio, secundo, emulorum pueria cogitatio, ibi. Erāt at illic quidā de scribis, ter-

tio ipsorū cōfutatō, ibi. Quo statim cognito Iesus. Ista tres particule expositæ sūt Mat. 9. in principio capituli, hoc excepto qđ ibi taceatur modus offerēdi paralyticū ipsi Christo, qđ hic exprimitur cū dicitur. Et cum non posset eum, & c. Scilicet domus in qua erat Christus. Ad cuius intellectū sciendū qđ domus in terra illa habet ēt plana tecta & ibi ascendūt homines causa recreationis ad habēdū aerē & confabulandū ad inuicē, quia de tecto vnus domus potest de facili trāsiri ad tectū alterius domus, & propter qđ dicit Saluator Mat. 9. c. Quod in aure auditis. i. in lecreto predicate super tecta. id est, in publico vbi conueniūt homines. Et in quolibet tecto est vna clausura quæ aperitur, qñ homines de domo ascendunt super tectum

M O R A L I T E R.

Ilterum intr. in Ca. Sequitur. Et vene. se. & c. Per quem significatur turpi marcens ocio, Lectus in quo iacet est praua consuetudo, portator es eius ut sanentur a Christo sunt quatuor suæ salutis procuratores, scilicet moneus lecrete, prædicans publice, orans pro eo, & mutans exemplum.

plō, & sic ante Deum locatur, & doctorum meritis, si tamen obicem non ponat, sed magis consensum, sanatur & tollit lectū malæ consuetudinis per exercitium boni operis, & sic procedens de virtute in virtutem, vadit ad domum suam celestem illi vero qui inde murmurant significant dæmones qui inde ualde dolent

A *Nudauerunt tectum ubi erat.* Tectum domus in qua Christus dicit, sublimitas est scripturae, in qua corrigit adolescentior viam suam, in custodiendo sermones tuos.

Beda. Domus Iesu secundum alium euangelistam regulis tecta dicitur, quia utilitate litterae sensus spiritualis tegitur. Cum grabato ante Iesum deponitur, quia cognoscere Iesum debet et in carne haec constitutus.

b *Cum autem vidisset Iesum fidem illorum, ait paralytico: Fili dimittuntur tibi peccata.* Erant autem illic quidam de scribis sedentes & cogitantes in cordibus suis. Quid hic sic loquitur? Blasphematus. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Quo statim cognito Iesus spiritu suo, quia sic cogitaret intra se, dixit illis. Quid ista cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius dicere paralytico, dimittuntur tibi peccata, an dicere: surge tolle grabatum tuum & ambula? Ut autem sciatis, quia potestatem habet filius hominis in terra dimittere peccata ait paralytico. Tibi dico, surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Et statim surrexit ille, & sublato grabato abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & glorificarent Deum, dicentes, quia nunquam sic vidimus. Et egressus est rursus ad mare, omnique turba veniebat ad eum, & docebat eos. Et cum

c *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Quo statim cognito Iesus spiritu suo, quia sic cogitaret intra se, dixit illis. Quid ista cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius dicere paralytico, dimittuntur tibi peccata, an dicere: surge tolle grabatum tuum & ambula? Ut autem sciatis, quia potestatem habet filius hominis in terra dimittere peccata ait paralytico. Tibi dico, surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Et statim surrexit ille, & sublato grabato abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & glorificarent Deum, dicentes, quia nunquam sic vidimus. Et egressus est rursus ad mare, omnique turba veniebat ad eum, & docebat eos. Et cum

d *Dimittuntur tibi peccata.* Ostendit propter peccata fuisse morbo percussum, & ideo non posse sanari nisi prius his dimissis. Sicut paralytico ad piscinam. *Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi contingat.* Beda. Quinque de causis afficiuntur homines molestis carnis. Aut propter merita augetur, ut Iob & martyres. Aut propter humilitatem conseruandam, ut Paulus ab angelo Sathanae. Aut ob peccata intelligenda & corrigenda, ut Maria soror Moyse. Et hic paralyticus qui non nisi dimissis peccatis potuit curari, aut ad gloriam Dei, sicut cecus, de quo. Neque hic peccauit, neque parentem eius, &c. & Lazarus, cuius infirmitas non fuit ad mortem, sed pro gloria Dei, aut ad initium aeternae damnationis, ut Herodes.

e *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Quo statim cognito Iesus spiritu suo, quia sic cogitaret intra se, dixit illis. Quid ista cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius dicere paralytico, dimittuntur tibi peccata, an dicere: surge tolle grabatum tuum & ambula? Ut autem sciatis, quia potestatem habet filius hominis in terra dimittere peccata ait paralytico. Tibi dico, surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Et statim surrexit ille, & sublato grabato abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & glorificarent Deum, dicentes, quia nunquam sic vidimus. Et egressus est rursus ad mare, omnique turba veniebat ad eum, & docebat eos. Et cum

f *Quid est facilius dicere paralytico, dimittuntur tibi peccata, an dicere: surge tolle grabatum tuum & ambula?* Ut autem sciatis, quia potestatem habet filius hominis in terra dimittere peccata ait paralytico. Tibi dico, surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Et statim surrexit ille, & sublato grabato abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & glorificarent Deum, dicentes, quia nunquam sic vidimus. Et egressus est rursus ad mare, omnique turba veniebat ad eum, & docebat eos. Et cum

g *Filius hominis.* Beda. Solus Deus dimittit peccata, & filius hominis habet potestatem dimittere peccata, ergo idem Deus & filius hominis est. Ita homo Christus per diuinitatem dimittit peccata, per humanitatem pro peccatoribus potest mori.

h *Vade in domum tuam.* Beda. Qui languerat, grabatum domum reportat, cum anima peccatorum remissione curata, se ad diuitum nam sui custodiam cum ipso corpore refert, ne quid iterum vnde feriat admittat.

i *Et egressus est rursus ad mare.* Beda. Post curationem paralytici in Capharnaum ad mare egreditur, quia non solum ciues, sed & maris habitatores intravit, & fluctu agos mundi motus fidei firmitate continere docet. Ibi turbam multam erudit, ibi Publicanum apostolum facit, ibi peccatores per poenitentiam correctos, suo dignos reddit conuiuio, & auditu suorum arcanorum, & ab vndis cupiditatum separatos ad solitudinem quietae conuersationis quae est in spe caelestium pertrahit. Nam sequitur. Et cum praeteriret,

f *Quid est.* Beda. Quid. Qui potentia cordis occulta intueor, D eadem peccata dimittit. Quasi dicat. Ex vobis intelligite quid consequatur paralyticus.

* Victor Antiochenus. Vtique peccata re ipsa dimittere difficilius est, quam dicere, dimittuntur tibi peccata. Neque enim facile falsitatis redargui potest, qui dicit, dimittuntur tibi peccata tua, quippe cum hic effectus sub seculum non veniat. Si quidem vulnus non patet, ut medici virtus diiudicare possit. Quia ergo verbo fidem non habetis, et opus ad iudicium, quo illud statuatur, quod sub aspectu non cadit. Etenim si Dominus primum exterius paralyticum sanasset, atque deinde illi peccata condonasset, rati fuissent primum quidem praestitum, secundum vero manere incertum. Quia ergo primum erat ambiguum, vulgoque parum creditum, adiectum est secundum.

g *Filius hominis.* Beda. Solus Deus dimittit peccata, & filius hominis habet potestatem dimittere peccata, ergo idem Deus & filius hominis est. Ita homo Christus per diuinitatem dimittit peccata, per humanitatem pro peccatoribus potest mori.

* Victor Antioch. Filius hominis signum patraturus haec uerba praemittit. *Ut autem sciatis, &c.* Ut planum fiat diuinitatis uim, propter indiuisam utriusque unionem, in humana quoque naturam sese diffundere, quasi diceret. Quamuis homo iam factus, cum Deus alioqui essem, propter carnis oeconomiam in terris degam, nihilominus ut Deus signa edo, peccatisque obstrictis vincula relaxo.

h *Vade in domum tuam.* Beda. Qui languerat, grabatum domum reportat, cum anima peccatorum remissione curata, se ad diuitum nam sui custodiam cum ipso corpore refert, ne quid iterum vnde feriat admittat.

* Victor Antiochenus. Mirantur omnes id quod in omnium oculos incurtebat, & quod maioris momenti erat, puta peccatorum remissionem missum faciunt.

i *Et egressus est rursus ad mare.* Beda. Post curationem paralytici in Capharnaum ad mare egreditur, quia non solum ciues, sed & maris habitatores intravit, & fluctu agos mundi motus fidei firmitate continere docet. Ibi turbam multam erudit, ibi Publicanum apostolum facit, ibi peccatores per poenitentiam correctos, suo dignos reddit conuiuio, & auditu suorum arcanorum, & ab vndis cupiditatum separatos ad solitudinem quietae conuersationis quae est in spe caelestium pertrahit. Nam sequitur. Et cum praeteriret,

taxillorum. Et aliquando tales vocantur a domino, non solum ad poenitentiam agendam, sed etiam ad praedicandum, sicut hic vocauit Matthaeum, & cum talibus uoluit discumbere ostendens

NICOLAUS DE LYRA.

teetum, & clauditur, quando descendunt. Illi igitur qui putabant istum paralyticum, non potentes ingredi domum, in qua Christus erat propter turbam, quae non solum erat intra domum, sed etiam ad ostium, per aliam domum contiguam portauerunt illum paralyticum super tectum domus

mus in qua erat Christus, & aperientes clausuram tecti praedictam.
1 Submiserunt. Paralyticum in lecto ante Christum. Cetera exponuntur, sicut exposita sunt Matthaei nono.
2 Et cum praeteriret vidit Leui. Hic describitur emulatio Iudaeorum contra Christum in Matthaei uocatione. Et primo ponitur emulatio

MORALITER.

2 *Et cum praeteriret vidit Leui.* Ibi sedent aliqui cupiditate lucri per artem camporiam, & aliqui per artem deceptoriam in ludo taxillorum.

teriret, vidit Leui, &c.

a *Leui.* Hieron. Leui additus, quia teloneo negociorum secularium sequitur solum verbum quod dicit, quia qui non renunciat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus.

Beda. Marcus & Lucas verecundiae causa & honore euan-

gelistae nomine vulgatum non ponunt. Ipse (secundum hoc quod scriptum est. *Inustus in primis accusator est sui*) Matthaeum se & publicanum nominat, ut ostendat nullum conuersum debere de salute diffidere cum apostolus & euangelista de publicano sit factus repete.

b *Sequitur est eum.* BEDA. Lucas plenius. *Et reliquit omnibus sequens est eum.* Sequitur. Qui ut pauperem Christum non tam corporis gressu quam mentis affectu possit sequi, omnia relinquit, sicut Matthaeus qui non solum lucra vectigalium, sed etiam periculum quod propter imperfectas rationes accidere poterat a principibus seculi contemnit, cupidus sequendi. Qui enim exterius vocauit, ut mox sequeretur, intus accendit, & modum docuit. Merito ergo qui obediendo humana contempsit negotia, diuinorum dispensator factus est talentorum.

c *Et factum est dum.* Beda. Lucas. *Fecit eis conuiuium magnum Leui in domo sua.* Qui enim Christum intus recipit, voluptate delectatur vbertate, & dominus libenter ingreditur, & in eius reambit affectu. Hoc est spirituale conuiuium bonorum pauperum, quo diues eget, pauper epulatur.

d *Publicam.* Qui publica vectigalia exigunt, vel seculi lucra sectantes, qui exemplo publicani conuersi iam de salute praesumunt, nec ut Pharisei calumniantur in vitiis permanentes, sed penitentes. Vnde enim, &c.

Beda. Ad conuiuium peccatorum vadit, ut docendi occasionem habeat, & spirituales cibos impertiat. Eundo ad peccatores, domini humilitas ostenditur, in conuersione penitentium patet doctrinae eius potentia.

Beda. Per vocationem Matthaei fides gentium, quae relictis lucris seculi, epulis charitatis & operum bonorum cum domino conuiuuntur. Per phariseorum supercilium, de salute gentium Iudeorum inuidia designatur, quibus dicitur. Publicani & meretrices praecedent vos in regno Dei.

c *Quare cum publicanis.* Victor Antiochenus. Lex polluta omnia

omnia reiciebat, Christi autem gratia malum in bonum conuertebat. Neque enim Christus venerat ut iudex, sed ut medicus. Quare quod medicorum ars & professio deposcit, familiariter cum his agebat, qui sanationis egerent erant.

f *Non necesse.* Beda. Si medicum dicit, qui miro medicandi genere vulneratus est propter iniquitates nostras, & luore eius sanati sumus.

g *Et erant discipuli.* Beda. Alii euangelistae dicunt phariseos & discipulos Ioannis hoc quaesivisse. Hic vero dicere, quod alii quaesierunt quos eiusdem rei cura commisset. Vnde colligit hoc a pluribus fuisse obiectum, a Phariseis, a discipulis Ioannis, a conuivis, vel quibuslibet aliis.

Beda. Discipuli Ioannis & phariseorum ieiunant, quia qui operibus legis gloriantur, vel (quod peius est) traditiones sequuntur hominum, vel etiam Christi praeconium tantum aures, non cordis amore percipiunt, & spiritualibus bonis ieiunium corde tabescunt. Discipuli Christi non ieiunant, quia qui fideliter membrum Christi est, cor-

pore ipsius epulatur & sanguine alitur. Dominus cum peccatoribus manducat & bibit, sed ideo, quia illi abstinentia meritum auget, cui nulla potentia naturae est. Dominus autem qui delicta naturaliter delere potest, manducantes ieiunantibus potest facere puriores. Ieiunavit tamen Christus ut ieiunantes, manducauit cum peccatoribus, ut gratiam cernens potestatem agnosceres.

h *Nunquid possunt.* Matthaeus ita *Nunquid possunt filii sponsi lugere, quandiu cum illis est sponsus, &c.* Sponsus Christus, sponsa ecclesia, de quo spirituali conubio apostoli creati sunt, qui lugere & ieiunare non possunt, quandiu sponsum cum sponsa videt. Quando transferint nuptiae, ac passionis & resurrectionis tempus aduenerit, tunc ieiunabunt.

Victor Antioch. Nunc nuptiarum, nunc vocationis, nunc doctrinae tempus est, nunc pueri educantur, nunc uocati lacte pascuntur, nullus nunc ieiunationi locus est. Dominus autem tempus quo in carne cum discipulis familiariter versabatur, nuptias vocat, quia omnem aegritudinem & molestiam secludere natum erat. Is enim iustam lugendi causam habet, qui bonum quod desiderat, non obtinet, si quidem operum boni absentia, sua natura affligere solet, experitur namque eius fructio. At vero quod praesenti bono iam potitur, is ab omni cura meroresque solutus

contra Christum in discipulorum Christi argutione, volentium retorqueere apparentem defectum (licet non existentem) discipulorum Christi in magistrum. Et ponitur duplex casus. Secundus ponitur ibi. Et factum est iterum. Primus casus est de hoc, quod arguebant discipulos Christi, eo quod non ieiunabant sicut discipuli Ioannis & Pharisei, sed Christus eos confutat, discipulos suos rationabiliter excusando, & expositio literae patet ex his quae dicta sunt Matth. 9. parum ante medium capituli.

Et

ieiunium se discipulis Christi praeserebant, significatur hypocritae, praes apparentia suae religiositatis alios contemnentem, di. illud Luc. 18. b. Non sum sicut ceteri hominum, rap. adul. &c. Sequitur ibidem. Ieiuno bis in sabbato, &c.

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

NICOLAUS DE LYRA.

rum murmuratio, secundo, eorum confutatio, ibi. Hoc audito Iesus. Circa primum dicitur.

1 Vidit Leui Alphei sedentem ad teloneum. Matthaeus enim ante vocationem Leui vocabatur, & erat Alphei. Caetera exponantur sicut supra exposita sunt Mat. 9.

2 Et erant discipuli Ioannis. Hic describitur emulatio Iudeorum

MORALITER.

ostendens quod nullus debet eos despiciere, ignorans quid Deus de ipsis disposuit ordinatu.

2 Et erant discipuli Ioannis Per istos autem qui propter suum

con-

Et

Et

Et

A iure meritoq; letatur. Cum auferetur ab eis *sporus*. Hoc est, quā do is ad celos assumetur, qui ecclesiā sibi desponsaturus est. Si quidē priori nupta, hoc est, synagoga cuncta, facta est noua quādā desponsatio. Desponsatio autem nihil aliud est, quam ar bonis datio. Arrabo autē q hic intercessit, est spiritui san-

tunc spiritui sanctum acceperunt, quo quasi nouo musto noui vtres repleti sunt.

c *Cum sab.* Beda. Nota primo apostolos literam sabbati destruere contra Hebræos, qui cum alios discipulos recipiāt, Paulum quasi transgressorem legis repudiant.

† in nissuram panni nōdum a follone curati.

Moraliter: I detentor

Mat. 23. 2. Luc. 6. 2.

et mundus cre dit, & pileatorū cœtus terratum orbem flexit, & in aliud vitę genus trāsternauit. **BEDA.** Quādiu sponsus in bibiū est, in letitia sumus, nec ieiunare possumus, nec lugere, cum vero pro peccato recedit & auolat, tunc ieiunium indicēdum, tunc luctus multiplicandus.

a *Nemo asument.* **BEDA.** Discipulos, vestimēta vetera dicit, id est, adhuc carnales, necdum innotatos fidei firmitate, quibus si nouus pannus, id est, pars doctrinę quę ad nouā vitam pertinet assua-

B tur, & ipsa quodāmodo scinditur, cuius pars importune traditur, quā ad ieiunium valet ciborum, cum illa doceat ieiunare, non a cibis tantum, sed ab omni voluptate carnis.

Cauendum est doctōri, ne animę nondum innotatę, sed in malitię verustate perduranti, nouorum mysteriorum secreta committat.

* **Victor Antiochenus.** Vos itaque qui priscis illis ritibus & consuetudinibus etiam non additi obstruētiq; hærēsis, Mosaica ieiunia merito obseruatis. Isti vero qui vt noua antequam inaudita pręcepta & leges hominibus tradunt, designati sunt, ad vestras ieiunationes hoc tempore cōpelli nō debēt. At suis nihilominus locis, vna cum ceteris virtutib. ieiunij quoque obseruantia & religionem ostensuri sunt. Non quod aliqua legis necessitate ad hoc adigantur, aut qđ vestro more aut sensu veteribus ritibus adhuc resistendū arbitrabūtur, sed qđ hoc mediū veluti salutare & opportunū, ad virtutis perfectionisq; studiū suo postea tempore adhibitori sūt. Enimvero inter eos qui in Moyse, & eos q in lege gratię ieiuniis dant operam, hoc præter cætera interest, quod illi quidē ieiunia pręfinita habebant, quę explere obligabantur, etiā si alias nolissent, hi vero virtutis amore liberaq; volūtatē electione ieiunant, verius quā vlla legis coactione. Quod si vero quadragesimale vel aliud quodcūque ieiunū definitū habemus, propter ignauios & negligentes, quo nimirum ij quoq; officium faciunt, definitum habemus. Studiosi nāque pietatq; dediti, certo animi consilio, propensaq; voluntate ieiunium illud persolunt magis, quam vlla omnino legis aut pręcepti vi impulsu.

Allegorice

Beda. Vestis foris tegimur vino intus reficimur. Vestis bona opera quibus hominibus foris lucemus. Vinum, seruit fidei spei & charitatis, quo in conspectu Dei intus sensus no uitate reformamur.

C

b *Sed vinum no.* Erant autem noui, cum post ascensionē desiderio consolationis eius sperando & orādo innotabātur, tunc

a Ideo non ieiunant, quia.

b Seueriora pręcepta nouę vitę.

c Apostolis veteri consuetudine deditis.

a illis diebus. **Nemo** † assumētum panni rudis assuit vestimen-

a Si assuit. **b** Refugnat noua vita veteri.

to veteri, alioquin, aufert supplementum * nouum a veteri,

a Quia si quid boni inerat, nō inio quali pondere pressum petir.

b Spirituala pręcepta.

& † maior scissura fit. Et nemo mittit vinum † nouum in v-

a Apostolicis.

Non possunt pati, quia carnales adhuc.

b Doctrina spiritualis memorie non commendatur.

tres veteres, alioquin dirumpet vinum * vtres, & vinum ef-

b Qui habent perdunt.

Spiritualis doctrina.

Spirituales.

fundetur, & vtres peribūt. Sed vinum nouum in vtres nouos

c mitti debet. † Et factum est iterum cum sabbatis ambularet,

d per fata, & discipuli eius cœperunt prægredi, & vellere spicas. pharisæi autem dicebant ei: Ecce quod faciunt

a Veterem historiam obicit.

e discipuli tui sabbatis quod non licet. Et ait illis: † Nun-

a In Nobe.

b Fugiens Saulem.

quam legistis quid fecerit Dauid, quando necessitatem habuit, & esurijt ipse, & qui cum eo erant, quomodo

f introiuit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdo-

animalia, hic spicas conuellunt discipuli, & sm alios euāgelistas manibus confricantes manducant, vnde. *Mortificate membra vestra, & exuite veterem hominem.* Aliter enim nō transeunt in corpus Christi. Aliter doctōrē sui profectus fructus nō pascunt. Vellere itaq; spicas, est ab oī intentione terrena radicē mētis eruere. Fricare manib. exemplis virtutū a cōcupiscentia carnis quasi aristarū folliculis mentē exuere. Grana manducate, est purgatū quēq; p prædicatorum ora ecclesię incorporate. Hoc discipuli sñ dñm faciunt, qa præcedit sermo doctōris, subsequit gratia superne visitationis. Et bñ sabbatis, qa prædicatores pro spe quietis laborant, & auditores admonent, vt a curis seculi feriantes, pro æterna requie laborent.

Beda. Per fata cum domino ambulat, q eloquia sacra domino obtemperantes meditant. In satis esuriunt, cū in eis illa inuenire desiderāt, quib. amplius accensi, amore dei quasi pane pascantur, & hoc sabbatis, vnde Gustate & videte, quā suavis est dñs. Vellunt spicas & conterunt, quia testimonijs scripturarum assumunt & perscrutātur, donec medullā dilectionis extrahāt quę sub vilitate literę quasi sub aristarū horrote velatur. Hoc dñs sabbati probat, sicuti defensores sabbati improbant, qui solam literę superficiem diligunt, mentis refectionem nesciunt, requiem animarum non norunt, vnde & ait illis. *Nunquam legistis quid & c.*

* **Victor Antioche.** Ecce discipuli, & c. Obiciunt hæc illi q non expendunt legislatorem sua lege non teneri. Neque, n. quicquam est omnino, quod tegim sine legibus non liceat. *Nunquam leg.* Prę ceteris in mediū adfert Dauidē, q legis sãclimonie aduertatus videri potuit. Facit at hoc eo cõllig quo p honorē & reuerentiā quā Dauid deferebant, cōpescat impudētē sycophantiā, quā Apostolis maligne intenterunt. Quali diceret, an nō Dauidē legis seruitute obstruētū meministis? Ego autem etsi filius hominis dicar, sabbati dñs sum. *Sub Abiathar principe sacerdot.* Non te turbet quod alij dicūt Achimelech, ambo enim tūc illic aderant, Achimelech pater,

NICOLAUS DE LYRA.

1 Et fac. est ite. Hic ponitur secundus casus, quia arguebāt Christi discipulos, eo quod euellēbant spicas, & comedebant de sabbati, sed Christus confutat eos excusando per scripturas veter. Tc. Et patet expositio huius literę a dicitis Matth. 12. in principio, hoc excepto quod hic additur. **2** Sub Abia. Et videtur hoc falsum, quia princeps sacerdotū tunc

tūc erat Achimelech vt habetur. 1. Reg. 22. Dicitur, qđ Abiathar erat filius Achimelech, & tūc agebat sacerdotiū sub patre, verūtamē magis hic exprimitur Abiathar quā pater eius Achimelech, quia interfecit Achimelech a Saule Abiathar filius eius fugit ad Dauid vt ibidē dicitur & fuit socius itineris & laboris ipsius, & p cōsequēs maioris nominis & auctoritatis fuerat quā pater eius pp qđ hic exprimitur tacitō patre,

MORALITER.

1 Et fac. est ite. c. do. Per fata significantur sacri libri, in quib. sunt semina verbi, Dei, Luc. 8. b. Semen est verbum Dei. Igit per fata discipulū cū Christo ambulāt, cum sacras scripturas deuote

uote student & hoc fit sabbatis, quia studium hoc quietē est: git mentis. Spicas autē vellūt, cum ibidem vitę panem inueniunt, sed tunc manducant, cum sibi per impletionē operis incorporant, & hæc resectio a malignantibus reprobat, scilicet a Christo veraciter approbatur.

ater, & Abiathar filius, qui occiso patre a Saule, comes exilij David factus est. & eo regnate summus pontifex maioris nominis quam pater, & ideo dignus cuius dominus mentione faceret, quasi summi sacerdotis, etiam patre vivente.

* Victor Antiochenus. Sunt qui Achimelechum binominem extitisse existimant, adeoque hunc eundem esse cum illo, alij Regu libros Achimelichi tanquam implicis sacerdotis meminisse respondent, Abiatharem autem per idem tempus pontificem, hoc est, unum sacerdotem fuisse. Et huic sententiae fauet scripturae contextus. Neque enim Achimelichum pontificem, sed sacerdotem pluresque alios sacerdotes, Saulis iussu trucidatos asserit.

Panes propo. Beda. Quasi dicat. Si David & Achimelech a vobis non reprehenduntur, sed pro fame excusantur, cur in his causam improbatis quam in caeteris probatis? quavis sit magna distantia: hi spicas conficiunt, illi panes Leviticos comedunt, & accedebat sabbato neomeniarum dies quando in conuiuio requisitus fugit ex aula regis.

Beda. Figurate, quod David & pueri eius panes sanctificatos

ros comedunt significat sacerdotalem cibum in usum tractatum populorum, quia omnes sacerdotum vitam debemus imitari, & omnes filii ecclesiae sacerdotes sunt, in unum in sacerdotium sanctum, offerentes seipsum spirituales hostias Deo. b Et dedit eis. Hoc sequitur. Misericordiam volo, & non sacrificium.

a tum, & panes propositionis manducauit quos non licebat manducare nisi sacerdotibus & dedit eis qui cum eo erant? Et dicebat eis, Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum. Itaque dominus est filius hominis etiam sabbati.

lauerit. Sabbato circuncidi non est prohibitum, quia necessarium est. Iosue muros Iericho septem diebus circumiit. Machabei in sabbato pugnant. Quod non est licitum in lege, necessitas licitum facit. Sic & hodie in ieiuniis, si quis ieiunium fregit aegrotus, reus non tenetur.

d Itaque dom. Quasi dicat. Si David rex & sacerdotes (sive alium euangelistam) propter templi ministerium sabbatum violantes, crimine carent? quanto magis filius hominis verus rex & sacerdos, & ideo dominus sabbati in sabbato vulsarum spirituum crimine non tenetur reus?

C A P. III.

ET introiuit, &c. * Victor Antiochenus. Lucas ceteris adiungit docendi gratia in synagogam venisse, tum sanitate potum dextram manum aridam habuisse. Matthaeus autem de miraculo hoc ita scribit. Quis erit ex vobis homo, qui habet ouem unam, si ceciderit haec in sabbatis in bouem nonne tenetbit & lenabit eam? Omnia haec summo consensu probant, humanae salutis causa, corporale sabbatum solvere nefas non esse. Neque enim ex diuinitatis tantum scripturis Dominus id euincit sed oppositum statuens, euidentibus planeque inuictis rationibus refellit, adeoque miraculum ab omni proflus crimine, sinistraque suspitione alienum esse ostendit.

b Manum ari. Beda. Quae ad fructum vetitum extensa est, a bono opere aruit, per manus Christi in cruce extensas, bonorum operum succis restituta.

Hiero. Homo iste significat auaros, qui nolentes dare, volunt accipere, praedari & non largiri, quibus dicitur ut extendant manus suas, id est, qui furabatur iam non furetur magis autem laboret operans manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.

c Et obseruabant. Beda. Quia discipulos probabiliter excusauerat, ipsum obseruant, ut si in sabbato curet, transgressio eius, si non curet, crudelitatis aut imbecillitatis arguant.

C A P. III.

a Vbi manus donum scientiae ibi manus periculum culpae.

ET introiuit iterum in synagogam, & eras ibi homo habens manum aridam, & obseruabant eum si sabbatis curaret * vt accusarent illum. Et ait homini habenti manum aridam. Surge in medium. Et dicit eis.

d Licet sabbati benefacere, an male, animam saluam

d Licet sabbatis be. Beda. Arguit, quod legis praecipua praua interpretatione violent, aestimantes in sabbato a bono feriandum, cum lex dicat. Omne opus seruile non fa. in eo. i. peccatum. Hoc praecipuo figurat, quia qui per sex seculi etates bona fecerint in septima a malis tantum feriabunt. Non enim erit ociosus boni operis fructus, in laude Dei quiescere.

Matthaeus dicit illos interrogasse. Marcus & Lucas, interrogatos fuisse. Sed illi prius interrogauerunt, & Iesus cognita nequitia eorum, statuit in medio eorum sanandum, & interrogauit quod Marcus & Lucas dicunt. Et tunc illis tacentibus, similitudinem proposuit de oue, & conclusit quod licet sabbato benefacere. Et sic circumspectus.

* Pet. Chrysol. Ad infamiam iudicis & nequitiam cognitionis, queritur de cura criminis, de pietate accusatio, reatus de virtute, de salute supplicium. Sed mirum non est, semper offendit bona malos, pia impios, sancta profanos obseruabant solliciti sacerdotes sabbatis, non si peccaret, sed si curaret, ut accusaret eum. Amatores criminum inuigilant, insidiatur in accusatione virtutum, quasi contra salutem non pro salute sabbatum sit prouisum.

* Victor Antioche. Marcus & Lucas Dominum ex Phariseis id sciscitatum scribunt. Licet ne sabbatis, &c. Matthaeus autem Phariseos, liceret ne sabbatis curare ex illo interrogasse narrat. c Ani. Be. Hominem totum pro parte significat. Vel quia pro anima hoc faciebat, vel quia haec manus sanatio, aeternae salutis significat.

Licet

Per-

NICOLAUS DE LYRA. CAP. III.

ET introiuit iterum. Hic ponitur quartus casus de sanatione habentis manum aridam. Vbi primo ponitur Indorum insatiatio, secundum, eorum consuetudo, ibi. Et ait homini, tertio, eorum obstinatio, ibi. Executes autem. Expositio primari in duarum partium patet ex illis Mat. 12. ubi casus iste plenius ponitur, hoc excepto, quod subdit hic. Licet sabbati benefa. Circa quod sciendum, quod aliqui sunt actus boni in genere entis, qui tamen ex se non habent bonitatem in genere moris, sicut edificare domum vel huiusmodi, & talia non erant licita in die sabbati.

sabbati. Alii autem sunt actus boni in genere moris secundum se, sicut sunt opera virtutum, & talia licita sunt in die sabbatis, de quibus erat sanatio manus arida, quia erat opus pietatis, & cum hoc erat ad gloriam Dei manifestandam in quantum sabbatum miraculose, & ideo de talibus nulli debet esse dubium, quin possint fieri in die sabbati, non solum licite, sed etiam laudabiliter, & hoc est quod dicitur. Licet sabbati benefa. Quasi dicitur certum est omnibus quod sic.

2 Animam saluam facc. Id est, hominem curare. Et accipitur hic anima pro ipso homine, quia est principalior pars hominis. Et per talem modum loquendi dicitur Exo. 1. 2. Omnes animae quae egressae sunt de femore Iacob, &c.

At

MORALITER.

1 Et intr: iterum ha. man. ari. Per manum quae est organum organorum, ut dicitur 3. de anima, conuenienter intelligitur opus mentis.

meritorium, & ideo manus est arida, quae est ad hoc opus invalida, sed cum ad verbum Christi surgit per gratiam, tunc manus extendit ad sanctam operationem.

Exe. iii.

A *Perdere.* Beda, Non quod summe pius quemquam possit perdere, sed eius non saluare est perdere. Sicut dicitur induisse cor Pharaonis, non quod obdurauit, sed obduratum non emolliuit.

Vbi supra. **b** *Et circumspiciens.* * Petrus Chrysologus. Circumspiciens

† occidere.

† illius sana vt altera.

† Mar. 12. b. Ioan. 10. g.

† Mar. 4. d. Luc. 4. g.

Luc. 3. b.

Eccle. 4. d.

b *Et circumspiciens.* * Petrus Chrysologus. Circumspiciens dixit, non conspiciens, id est, non tantum faciem vt homo intuens, sed vt Deus corpora, corda, mentes, sensus, praterita, presentia contempla- tus. Circumspiciens eos cum ira contristatus. irascitur vt Dominus, contristatur vt patiens, dolet vt homo intuetur vt Deus. *Ex tude manum tua.* Agnouit poena iudicem, opus Deum, indulgentia prodidit conditorem.

c *Extende manum.* **BEDA. MORALITER.** Infructuosa debilitas anime, non melius curatur quam elemosyne largitione, vñ. *Qui habet duas tunicas, det vnā non habenti, & qui habes escas, similiter faciat.* Et in ecclesiastico. *Fili, non sit manus tua porrecta ad capiendum & ad dandum collecta.* Frustra. n. in oratione manus ad dominum expandit, qui eas ad rogantem viduam non extendit. **d** *Et resti. est ma. illi.* Magnum studium nequitię in crimē reputant, quod ad verbum illius sanata est manus. Neque & sabbato potest cōuinci laborasse, qui dixit & facta sunt, cum ipsi in sabbatis cibos portent, calices porrigant, & cetera vitui necessaria.

C

e *Exeuntes autem.* Qui per se non possunt socios iniquitatis quarunt.

f *Cum Hero.* Ministri Herodis propter inimicitias quas ipse aduersus hominem exercebat, Iesum in fidiis & odiis persequebantur, quem Ioannes predicabat.

* Theo. Herodiani dicitur milites Herodis. Heresis namque noua sum exerat, quę Herodē Christi esse dicebat. Prophetia enim Iacob innuebat, quod quādo deficeret principes de Iuda, tunc Christus veniret. Et quia Herodis tēpore nullus supererat Iudaicorū principū, sed ipse solus regnabat, quidam putauerūt ipse esse Christum & heresim constituerunt. **g** *See.* Fugit vt homo, quia nodū venerat hora eius, & passionis eius extra Ierusalem salē non erat locus.

Bed. De synagoga secedit ad mare &c. Iudęam relinquit ad gentes, venit cū discipulis. supra dicantibus apostolis corda gentium adiit, & sic multos ad se venientes suscepit, & desideratam salutē dedit, vnde apte subditur. *Et dixit discipulis.* **h** *Et mult. tur.* Beda. Magistrī plebis & ministri regis odio persequuntur, vulgus indoctum dilectione sequitur, & plerūmi sanari merentur.

i *Qui circa Tyrum, &c.* * Theophylactus. Tyriis & Sydonus tamen essent allophyli. proderat Cognati autem eius cū persequerentur, adeo nulla a genere prouenit utilitas, nisi

¶ simul

Exeun-

NICOLAUS DE LYRA.

1 *At illi ta.* Non potentes contradicere verbis eius, nec tamen volentes confiteri veritatem. **2** *Et cir. eos.* Propter eorum cecitatem & malitiam. Ad maiorem intellectum huius dicti queritur, vtrum ira fuerit in Christo. Arguitur primo quod non, quia non est nisi duplex ira secundum doctores catholicos scilicet ira per vitium, & ira per zelū, sed neutra, fuit in Christo ergo &c. Probatio minoris, quia Greg. dicit. *f. mora,* quod ira per vitium excacat oculum mentis, ira per zelum ipsum turbat, sed oculus mentis in Christo non fuit excacatus nec turbatus, ergo, &c. Item ira opponitur mansuetudini, vt habetur **4.** *Ethic.* sed Christus fuit maxime mansuetus ergo ira in ipso non habuit locum. Contrarium dicitur in litera, Et circumspiciens eos. Dicitur quod ira est appetitus vindictę propter illatam iniuriam sibi vel alteri, vt habetur **2.** *Rhetorica.* Talis autē vindictę potest appeti prater ordinem rationis, & sic est vitiosa, & vocatur ira per vitium, de qua dicitur Iacob. **1. c.** Ira viri iustitiam Dei non operatur. Alio modo potest appeti secundū ordinem rectę rationis, & hoc est laudabile, secundum quod dicit *Psal. 57. b.* *Lætabitur iustus cum viderit vindictam, &c.* Id est. laudabiliter appetitur de quo quis iuste lætatur & talis ira est per zelum, secundum quod dicit *Aug. super Ioan. 2.* Zelo domus Dei comeditur, qui omnia peruersa quę videt emendare cupit, & si emendare non potest, tolerat & gemit, & talis ira fuit in Christo, vnde *Ioan. 2.* illud *Psal. 68. b.* Zelus domus tue comedit me introducitur tāquā dicitur de Christo. Ad primū dicendū, quod ira per zelum in nobis aliquāter bene turbat oculum mentis, quia potentie anime sic se habet, quod vna intensa in actu suo alia remittitur. Et ideo motus irę qui est in irascibili parte quantum sit moderatus ratione, impedit intellectum a contemplatione veritatis, & sic dicitur turba re oculum mentis. Talis tamē turbatio non est peccatum, ueruntamē in Christo non habuit locum, quia uirtute diuina qualibet potentia permittatur agere illud quod erat sibi proprium, ita quod vna non impediēbat aliam

Philosoph.

aliam in actu suo. Et ideo sicut gaudium fruitionis in anima Christi non impediēbat dolorem passionis in parte inferiori, sic e conuerso motus irę in parte inferiori in nullo impediēbat actum mentis siue rationis. Ad secundum dicendum, quod ira quę est prater rationem opponitur mansuetudini, non autem illa quę est moderata ratione, quia de ratione mansuetudinis est, quod faciat talem moderationem.

3 *Exeun. au.* Hic describitur Iudeorum obstinatio, quia nec verbis Christi nec factis resiliunt a malo suo, sed magis obstinati sunt incipientes machinari in mortem Christi.

4 *Cum Herodian.* Hoc exponitur dupliciter, quia dicunt alij, quod isti Herodiani fuerunt quidā Iudęi, fingentes quandam sectam nouā, dicentes de Herode Ascalonita, quod erat Messias, moti ex falso intellectu illius quod dicitur *Gene. 49. b.* Non auferetur sce. de Iuda. vbi dicitur quod ablatio regni a tribu Iuda erat signū aduentus Messie. Iste autē Herodes obtinuit regnū illud, cum tamē esset alienigena, quia pater eius fuit Idumęus, secundum quod dicitur *Iosephus & alij historiographi.* Et quia Messias promissum illi intelliēbant regnare temporaliter, nec videbant alium regnare tunc in Iudęa, nisi Herodem, ideo dixerunt eum esse Messiam, cum tamen prophetia Iacob predicta esset secundum veritatem in tel. agenda de Christo, qui natus fuit tempore dicti Herodis, vt habetur *Matth. 2. a.* Iste igitur habebant occasionem persequēdi Christum, eo quod ipsi esse Christum sicut erat secundum veritatem, erat contrarium scilicet. Alij autē dicunt, quod isti Herodiani erāt milites Herodis Antips, quod fuit filius predicti Herodis & dominabatur in Galilea, non sicut rex sed vt Tetrarcha, vt habetur *Luc. 3.* Et iste incarcerationem Ioannem, e quo habebat aliquam occasionem persequendi Christum quem predicauerat Ioannes. Et ex his patet malitia pharisęorum qui cum peruersi hominibus tractabant consiliū ad perdendum Christum.

5 *Et Iesus.* Hoc expositum est *Mat. 12.*

6 *Et dixit Iesus discipulis suis, &c. sibi deser.* Infirmatē ostendens in se carnis.

Quot

MORALITER.

3 *Exeun. autem.* Per pharisęos qui diuisi interpretantur, discholi qui dissensiones faciunt, significantur. Per Herodianos autē

superbi, quia gloriosi in pellib. interpretantur. Isti vero conuulsi faciunt contra Iesum, qui cum humilibus & charitatē habentibus commoratur, & ideo recedit ab eis se elongando & humiles eum sequuntur, & a Deo salutem consequuntur. **Et**

simul & boni mores adsint. Et alienigena quæ a remotis locis ad eum veniunt. Iudei autem eum ad ipsum venissent, insectantur.

a *Nauicula.* Ecclesia de gentibus congregata fluctus seculi merito transgressa, quæ quanto sinum cordis gratiæ recipiendæ dilatatur, tanto fluctus seculi securius calcatur.

b *Neque compri.* Comprimunt, qui ecclesiæ pacem turbant. Tangunt, qui fidem vero corde & dilectione suscipiunt, qui tergere sanati esse perhibentur, fugiens comprimentes nauiculam ascendit.

c *Et spir. im. & c. di.* B E D A. Vterque & plagas habentes, & immundi spiritus. Sed infirmi pia intentione salutis, dæmoniaci, vel potius in eis demones, non solum timore coacti ad prociendum, verum etiam ad confitendum maiestatem eius. Præsentia enim eius perterriti, quem filium Dei esse iamque nouerant, celare non poterant. Saniore Arrianis, qui etiam hodie negant filium Dei esse.

d *Ne manifestarent.* Beda. Non solum dæmones, qui inuiti, vel ab eo sanati, qui sponte confitentur, sed & apostoli toto orbe post passionem prædicaturi, ante passionem tacere iubentur, ne diuina maiestate prædicata passio differretur, & sic salus mundi.

e *Et asc.* Beda. Postquam immundos spiritus se prædicare prohibuit, sanctos elegit, qui eum prædicarent, & nefandos spiritus elicerent.

Monstrum iste significat altitudinem iustitiæ, qua instruendi, & quam prædicaturi erant, per locum admonet ad cœlestia erigi, sic & legem in monte dedit.

*** Victor Antiochenus.** Ecclesiæ duces & pastores admonere per hoc voluit, ut prius in oratione pernoctent, quam illis manus imponant, quos ad sacrorum ministerium consecrare deliberatum habent, ne forte eiusmodi promotio frustra cadat. Ille enim qui omnium corda ut Deus, explorata habebat, non absque iudicio Apostolorum delectum habuit. Et si interim quo palam fietet, non ipsam hominum naturam, in causa esse ut alii saluentur, alii peccant, sed liberam vniuersumque voluntatem, Iudam Iscariotam, sciens volensque in Apostolum asciuerit. Vnusquisque enim seipsum vita vel interitu dignum declarat.

Hiero. Consuetudo diuinæ scripturæ est allegorice loqui, sed nos sic excelsa sensibus nostris applicemus, ut historię veritatem cernamus. Christus enim solus spiritualiter mons est, cœlestium rerum qualitate copiosus, ex quo fluunt aque viuæ, & quidquid summe boni creditur, in hoc fundatur qui est mons omnium montium, & sanctorum sanctorum, quos quotidie ad se inuitat. In montem vocantur excelsi & merito & verbo, ut locus congruat meritis altis.

vt

Iacob

NICOLAUS DE LYRA.

- 1 Quotquot hab. pla. i. infirmitates varias.
- 2 Et spiritus immundi. In hoc ostendebat virtutem sue deitatis, utrumque enim necesse est confiteri fuisse in Christo, scilicet infirmitatem carnis, & potestatem deitatis, & ideo utrumque manifestabat Christus in operibus suis.
- 3 Tu es filius Dei. Coniecturaliter loquebantur.
- 4 Et vehementer comminabatur eis. Cuius causa assignata est supra.

MORALITER.

5 *Et ascendens in montem.* Per hoc autem quod apostolos instituit in monte, significauit quod episcopi qui sunt apostolorum successores, in superiori gradu sunt ecclesiæ, unde dicuntur ab Epi quod est supra, & Scopos intentio, quia supra gregem dominicum debent intendere, ut eum dirigere valeant ad superna.

f *Vt esse duode.* Specie Iacob dilexit Deus cum videret excelsus gētes, & separaret filios Adam. Statuit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel, ut sint super thronos duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Quibus data est potestas, quam filius accepit a patre secundum carnem, ut ope-

ra quæ ipse fecit & ipsi faciant, & maiora horum facient.

B E D A. Dedit etiam potestatem mortuos suscitandi, sicut Matthæus dicit, ut virtus ostensa fidem verbo daret, & noua facerent qui noua prædicabant, nunc autem quia numerus fidelium creuit, multi vitam virtutum tenent, & signa virtutum non habent, quia frustra foras miraculum ostenditur, si deest qui intus operetur, quia linguæ in signis sunt non fidelibus, sed infidelibus.

g *Et imposuit.* Beda. Non modo primum, sed cum adducto ab Andrea dixit. *Tu vocaberis cephæ, quod interpretatur Petrus.* Sed hic euangelista te attentum reddit dicens, quod cum dominus sic cognominauerit. Alter. n. putares sic vocari casu, non prouidentia Dei. Voluit autem eum Deus prius alio nomine vocari, ut ex mutatione nominis viuacitas sacramenti nota retur Græce vel Latine Petrus, quæ Syriace cephæ, & in utraque lingua a petra dicitur, de qua Petrus ait erat Christus. Sicut. n. a Christo luce lux mundi vocatur apostoli, sic a petra Petrus. Simon ponens mœrorum negationis scilicet viuo domino post resurrectionem. Vel audiens tristitiam mortis scilicet eum dei dicitur. *Alius te cinget & ducet quo tu non vis.*

Hiero. *Et imposuit Simonem nomen Petrus.* De obedientis ascendit ad agnitionem. Qui enim habet dabitur ei, & ab ipso.

*** Victor Antiochenus** Ne quis casu aut temere Apostolos electos putet. Euangelista singulorum nomina ordine recenset, dicit autem Simonem imposuisse nomen Petri, quo nimirum nomine res ipsam anticipet. Quia enim Dominus supra petram, hoc est, supra infraactam sanamque Petri doctrinam, in cœlesti eius fide, ecclesiam suam edificaturus erat, ob id propheticis spiritu Petrum illum appellat. filios autem Zebedæi Iacobum minorem & Iohannem, Boanerges, hoc est, filios tonitruum vocat, siquidem diuina illorum prædicatio magnam quendam & illustrem sonitum, per terrarum orbem datura erat.

Et Iacobum. Qui suppletata habet desideria carnis. Et Iohannem, qui gratia accepit quod alii per laborem. *Et imposuit eis nomen Boanerges, quod est filij tonitruum.* Quorum sublimis meritum in monte meretur audire tonitruum patris per nubem de filio tonantis. *Hic est filius meus dilectus,* ut per nubem carnis & ipsi Christi ignem ac fulgura in pluiam spargerent in terris, quoniam dominus in pluiam fulgura fecit, ut extinguat misericordia quod iudicium exurit. unde. *Misericordiam & iudicium cantabo tibi domino.*

supra in primo capite.

5 *Et ascendentes in montem vocauit ad se.* Postquam descripta est Christi prædicatio per seipsum tantum, hic consequenter describitur eius prædicatio etiam per apostolos, & primo describitur potestatis collatio, secundo, de collationis executione 6. c. ibi. Et vocauit. 12. Circa primum potestas confertur, secundo, dubium remouetur, ibi. Et veniunt ad domum. Circa primum describitur electio apostolorum, & numerus, & nomina eorum, & potestas eis collata, & patet sententia ex his quæ dicta sunt Matt. 10. hoc excepto.

Boanerges

- † *Et fecit ut essent duode.* Ad significandum, quod quilibet eorum, per quatuor partes suæ diuinitatis debet prædicare, duodecim. n. confluntur ex ductu quaternarij per ternarium.
- † *Et dedit eis. po.* Curandi infirmitates peccatorum.
- † *Et efficiendi dæmonia.* i. excommunicandi superbos & rebelles de ecclesia.

Tom. 5.

Et

A Lacchum. Qui curam carnis domino vocante supplantavit, insulam carnem Herode trucidante contempnit.
B *Iannem.* Beda. In quo est gratia, vel donum gratia, qui ob amoris præcipui gratiam quam virginali gloria promeruit, supra redemptoris sui pectus in cæna recubuit.
C *Filo.* BEDA. Quorum vnus intonans, vocem theologã (quã nemo prius edere nouerat) emulit. *In principio erat verbum, &c.* Quam tanto pondere grauidam reliquit vt si aliquanto plus intonare voluisset, nec ipse mundus capere potuisset.
D *Et Andream.* Hieronymus. Qui viriliter vim facit perditionis suæ vt responsû mortis semp in se habeat & animam semper in manibus suis.
E *Et Philip.* Hieron. Qui os lampadis est, qui illuminat ore quod accepit: cui datû est opus oris illuminati. Hoc loquutionis genus sæpe scriptura commemorat, quando nomina propter mysteria sunt posita, quod nunc euangelicia, ex Dei persona vehementer affectans interfert.
F *Et Barbo.* Hieron. Qui est filius suspendentis aquas illius scilicet qui dicit. *Mandabo nubibus meis ne pluant.* Nomen vero filii Dei per pacẽ & dilectionem acquiritur. Beati enim pacifi. quomã si d. v. Et diligite inimicos vestros vt titis filii Dei.
G *Et Mattheum.* Qui est donatus, cui non solû remissio peccatorum, sed etiam in apostolorû numero esse datur, vt leo & bos simul comedant, & lupus cum agno.
H *Et Thomam.* Hiero. Qui est abyssus. Multi enim profunda sciunt, sed non proferunt. *Vnde scio hominem in Christo, &c.* vsque, quã non licet hori mi loqui.
I *Et Iudam.* Beda. Thomas abyssus, quia altitudinem virtutis in resurrectione penetravit. Vel geminus Græce, quod dicitur dydimus, id est, dubius propter dubium cor, quia resurrectionem vix credit.
K *Et Iudam.* Beda. Iacobum Alphæi, cui non est colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates.
L *Et Iudam.* Beda. Iacobum Alphæi, qui & frater domini dicitur, quia Maria Alphæi fuit Sotor matris domini quã Ioannes Mariã Cleophe dicit fortasse, quia idem Alphæus & Cleophas. Vel defuncto Alphæo post natum Iacobum Cleophas nupsit. Qui merito filius Alphæi, id est, doctri. inde enim post resurrectionem, statim Ierosolymorum ordinatur episcopus, tanquam doctus vel docti filius.
M *Et Iudam.* Custos cordis. Hinc Lucas in euãgelio, & in actibus apostolorum Iudam Iacobi nominat, quia frater Iacobi

fratris domini. Vnde dicitur filius Mariæ matris Iacobi & Io Ioseph & Iudæ & Simonis.
 Hiero. Et Thadæum qui est corculus, id est, Cordis cultor qui tenet cor suum omni custodia. Mundicia namque cordis videtur Deus, vt per vitrum mundum.

a moni nomen Petrus, et Iacobum Zebedæi & Ioannem fratrem Iacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est filii tonitruui. Et Andream & philippum, & Bartholomæum, & Mattheum, & Thomam, & Iacobum Alphæi, & Thadæum & Simonem Chananeum, & Iudam Scarioth, qui & tradidit illum. Et veniunt ad domum, & conuenit iterum turbam, ita vt non possent neque panem manducare. Et cum audissent

K *Et Simonem.* BEDA. Simon Chananeus a chana vico Galilææ, qui & Simon zelotes, id est, æmulator. Chana zelus, chaneus Zelotes.
L *Et Simon Chananeum.* Qui & Zelotes. Simon ponens vel habens tristitiam. Beati namque qui luget, quoniam ipsi. con. Trinum luctum implet qui consolationem quatit futuram. Deslet propria peccata cum David & Maria. Cum Paulo flet

cum flentibus. Et flet multum cum Ioanne qui dicebat. Et ego flebam multum, quia nemo dignus inuentus est qui apeli. & sol sig. eius. Zelotes autem dicitur quem comedit Zelus domus Dei, vt Phinees: & cessauit quassatio.
M *Et Iudam sca.* Qui non delet peccatum suum per penitentiam, nec illud deletur per memoriam. Vnde & peccatum matris eius non deletur. Fiat contra do. sper.

Iudas confitens vel gloriofus, Scarioth memoria mortis. Confessores multi sunt in ecclesia superbi & gloriosi, quorum primus Simo magus, & alii hæretici, quorum memoria mortalis in ecclesia celebratur, vt deletur.

Hieron. Iudas Scarioth a vico in quo ortus, aut a tribu Isachar. Isachar merces, precium. s. perditionis. Scarioth memoria mortis, quia non repente, sed præmeditatus Deum tradidit. Hic prouide inter apostolos eligitur, quia magna vis veritatis quã nec aduersarius minister infirmat. Voluit dominus prodi a discipulo, vt tu a socio proditus modeste feras, tu errasse iudicium, tuum perisse beneficium.

Hiero. Hi enim apostoli circa tabernaculum domini per quadrum terni excubant, & sancta domini verba propriis operum humeris portant, vt tabernaculum vnum mansionibus multis ad terram promissionis portet, quos vnus exemplum ad timorem humiliat, vt angelos luciferi casus, vt non gloriatur sapiens in sapientia sua, sed qui gloriatur in domino gloriatur.
N *Et veniunt, &c.* Beda. Qui aliorum curam susceperunt, sollicite custodire debent conscientiam donum, vt se prius, inde alios regant.

Hiero. Domus in qua conueniet, primitiua ecclesia est. Turba quæ impediunt panem manducare, peccata & vitia sunt quia qui manducauit corpus domini indignus iudicium sibi manducauit & bi. non di. c. d. Vnde dominus in furorem vertitur cum dicit. *Nisi manducaueritis carnem filij homini & bi. e. s. n. b. v.*
O *Et cum audis, &c.* Turba frequentat eum, sui tanquam furiosum despiciunt, in quo laus getiu notatur, & inuidia Iudeorum reprobatur de quibus, *In propria venit & sui cum non receperunt.*

Victor

NICOLAUS DE LYRA.

1 Boanerges &c. fil. tonit. Sic enim vocati sunt a Christo, quia in transfiguratione Christi audierunt verbum Dei patris dicentis de Christo. Hic est filius meus dil. &c. Quod quidem verbum vocatur tonitruum secundum illum modum loquendi Iob. 26. d. Cum vix parua stillicum sermonis eius audierimus, tonitruum magnitudinis illius quis poterit intueri?
2 Et ve. Hic consequenter remouetur dubium. Ex hoc enim, quod conuulerat potestatem predicandi apostolis, posset aliquis credere, quod in persona propria vellet a predicatione cessare, quod remouetur per hoc quod seruentis predicauit quam prius. Hic est sermo primo ostenditur in generali, secundo in speciatu. *I. c. a. A d. h. c. circa primu dicitur sermo pri-*

primo ostenditur, secundo, irrationabilis loquutio ex hoc insurgens expellitur, ibi. Et cum audissent sui. Circa primum dicitur.
3 Et conuenit. *Ad audiendum verbum Dei ab ipso, & ipse ita seruentem intendebat predicationi, quod ipse & discipuli eius non habebant tempus manducandi.*
4 Et cum audis. Hic irrationabilis loquutio insurgens ex prædicto seruire repellitur, & hoc in tribus casibus. *Secundus ponitur, ibi.* Et scribe. Tertius ibi. Et veniunt mater eius. Circa primum sciendû quod illi qui erant de cognatione sua ex parte matris videntes insolentiam feruorem in eo, quia sicut dictum est, propter feruorem predicandi omittebat horam comedendi. *Videbant etiam in vultu eius insolentiam claritatem ex virtute diuinitatis procedentem. Item audiebant eum.*

MORALITER.

v *Et conuenit ite. m. &c.* Hoc est contra illos, qui dimittunt opus predicationis propter fatuitatem comestionis.

4 *Et cum au. &c. xi. te. eum.* Similiter illi qui sunt feruidi ad sequendum Christum a mundanis hominibus infani reputantur, & ab eis quantum possunt tementur.

Et

Quo-

Victor Antiochenus. Vnde isti venerint, vel vnde Christum furere audiuerint, diserte non exponitur. Probabile fit autem malum hoc a Scribis & Phariseis, qui a Ierosolymis venerant, ortu fuisse. Illi enim cum admirabilia eius facta audissent, turbasque ingentes circumfusas vidissent, invidia simul & ira perciti, & quasi in vesania acti illu furere dixerunt, atque ita vt eum tenerent, irruerunt, alijque vt idem facerent, authores fuere. Arbitrabantur enim & illum pati, quod ipsi re vera patiebantur, furia enim aperta, & pudenda mentis vesania erat, tantarum rerum opificem, tantumque animarum curatorē, cœlestisq; doctrinę magistrum, in furorem versum existimare. Quamobrem turbæ multo in Christum æquiores erāt quam Iudæorum proceres. Horum enim mentis iudiciū impediēbat ambitio, vanaq; glorię cupido, illorum vero quædam animi hebetudo mentisque caligo.

Theophylactus.

In furorem versus est, id est, demonium habet & furit, & ideo eum tenere volebat, vt incarcerarent tanquam dæmoniacum. Et quidam sui hoc volebant, id est, propinqui forte compatriotæ eius, vel fratres eius. Stulta autem fuit insania, quod tantorum miraculorum factorem, in furiam versus concipiunt.

a Et scribæ. Beda. Si qui tarditate mentis nō intelligunt verbum Dei, remanet tamen spes salutis, si forte intelligāt. Qui autem intelligere nolunt & inuertunt quod intelligunt, nulla spes est. Vnde, scribæ, id est, sapientes, &c.

b Ab Ierosolymis. Quod significat eum a ciuibus suis esse psequendum vsq; ad mortem. Legimus supra quia sequuta est eum turba a Galilæa & Iudæa & Ierosolymis, & trās Iordanem & circa Tyrum & Sidonē, quæ sunt ciuitates gētilium, & Scribæ ab Ierosolymis blasphemabāt, quia turba populi Iudeo illum cum palmis & laudibus perduxit, gentiles desiderabant, scribæ & seniores populi de nece eius tractabant.

c Beelzebub habet. Vir muscarum siue habēs muscas, quo nomine principem dæmoniorum cognominabant propter fordes immolatiij cruoris.

d Quomodo potest Sathanas, &c. Beda. Eligant quod volunt. Si Sathanas, Sathanam non potest eijcere, nihil cōtra dominum

f ^a Discipuli. ^b Quem faciunt alij magnum, sui despiciunt, quia non est propheta sine honore, nisi in patria sua. ^c Tanquam furiosus. ^d Quia scientia eius altitudinem capere non poterant, alieno sensu loquutum putabant. ^e Ex hoc errabant discipuli.

a ^a Sapientes.

b ^a Hoc. ^b Hic patitur ipse quod nos pari docuit dicens: Beati enim cum maledixerint vobis hoc. ^c Vir muscarum.

c ^a Ut probet ratione, quia neque mentecaptus est, neque in beelzebub eijcit dæmones. ^b Ut non intelligant donec capiantur.

d ^a Hoc. ^b Sicut dicit a me in Bee zebub eijcere dæmonia. ^c Nullo modo quis.

e ^a Causa præmissa. ^b Dæmones pugnent contra se. ^c Discordia maximè res dilabuntur.

f ^a Aliter probat idem. ^b Contra. ^c Pugnando.

a ^a Ergo. ^b De cuius regno estis. ^c Contra.

b ^a Vos dicitis, quia in Beelzebub eijcio dæmonia, sed. Nemo potest, &c. ^b Homines a diabolo deceptos. ^c Diaboli.

c ^a Be. Mundum in maligno positum, in quo vique ad aduentum Saluatoris quasi in peccato imperio sine contradistione quiescebat. ^b Diabolum. ^c A seductione conuulsum.

d ^a Ereptos a diabolo ecclesię adunauit, & per distinctas graduum dignitates ordinauit. ^b Dicitis me immundum spiritum habere, sed. ^c Hæc contra Nouatianum qui in martyrio lapsus veniam negat.

e ^a Digne penitentibus. ^b In quoslibet. ^c In Deum.

num dicunt. Si autem potest, recedant a regno eius, quod diuinum stare non potest.

* Victor Antiochenus. Dominus ab ipsa rerum natura, quod illi dicebant fieri non posse valdissime probat. Sequidem omne omnino regnum intestinis tumultibus & seditionibus inter se dissectum, non potest paulatim non infirmari, penitusque tandem dilabi. Hoc ipsum etiā in familijs, & ciuitatibus, & quibuscunque alijs communitatibus contingere videmus. Ea propter si Sathanæ regnū inter se diuisum est, vt re vera diuisum est, interitui vicinum sit necessū est. Quandoquidē imperium quod dæmones obtinent, in homines potissimum obtinet. Si hoc autem sibi mutuo adimunt, nihil aliud dici potest, quā regnum illorum dissolutum iam esse. Quod si vero diaboli regnū adhuc subsistit, isque rerum humanarum etiam nū potitur, manifestum sit, regnum illius necdum de medio sublatum esse, atque

ideo Sathanam diabolum non expellere.

e Nemo potest. * Idem. Quandoquidem homines propter peccata dæmonum vasa euaserant, inque potestatem illorum deuenerant, fieri non potuit, vt dæmones suo illo peculio prius arcerentur, quam bello fusi, in vincula paterentur, ne amplius videlicet sese erigere, nouaque in posterum bella, de adempta sibi possessione ciete possent. Hæc autem dæmonum fusio, & in vincula peticio, a dæmonibus nunquam est facta, sed neque fieri quoque potuit, vt ipsi ea potestate, quam in homines exercebant, se mutuo quoque spoliarent.

* Theophylactus. Exemplum tale est. Fortis est dæmon, vasa eius sunt homines in quibus recipitur. Nisi ergo quis prius vincat dæmonem & alliget, quomodo vasa eius, id est, dæmoniacos ab eo diripiet? Sic & ego qui diripio vasa eius, id est, libero homines a dæmoniaca passione, prius alligo dæmones & supero illos, & inimicus eorum sum.

f Et tunc domum eius diripiet. Beda domum diripuit, quia omnes mūdi partes a diabolo possessas, apostolis & eorum successoribus quasi diuisas prouincias, vt populos ad fidem conuerterent distribuit.

Qui

NICOLAVS DE LYRA.

eum loquentem de diuinis ardua, & insolita, & per consequens eis non intelligibilia, ideo credebāt eum loqui sicut arreptitium vel furiosum: ideo voluerunt eum tenere & ligare, ne sibi vel alijs posset nocere, & isti mouebantur pietate. Circa casum secundum qui ponitur, cum dicitur.

1 Et scribæ. Considerandum, quod isti moti contra Christum inuidia

dia & malignitate dicebant ipsum Christum habere quendam dæmonē priuatum, alijs dæmonibus superiorem, per cuius virtutem expellebat dæmones inferiores a corporibus obsessis ab eis, et ideo Christus illorum & istorum irrationabilia verba repellit cum dicitur.

2 Et conuocatis eis. Quia rationabiliter loquendo, ostendit se non esse furiosum. Et vera & sancta docendo, ostendit se non habere dæmonem priuatum, cum sit pater mendacii, vt habetur Ioan. 8. Cetera parent ex his quæ dicta sunt Matth. 12.

Et ve-

M O R A L I T E R.

† Quomodo potest Sathanas Sathanam eijcere. Hoc autem moraliter fit quando vitium vnum aliud expellit, vt prodigalitas auaritam, vel econuerso.

* Et si re in se diuida. Regnum animæ diuiditur, quando sensualitas

sualitas rationi contrariatur.

† Et si domus super se. Hoc contingit, quando in eodem homine habitus malus ad aliquid declinat, cui conscientia recalcitat.

† Nemo potest vasa fortis. Iste fortis est fomes, qui fortiter

Tom. 5.

x 2 incli-

Qui autem blasphemus. Hier. Quia non meretur penitentiam agere ut accipiatur, qui Christum intelligens, principem demoniorum esse dicebat, quia nunquam soluitur a carcere qui quadratum verbi novissimum non soluerit ante finem vite. Quatuor namque patribus fundatur denarius eterne vite, ut quod

nostrum differat, neque communit in filium absolute remissibile, neque blasphemiam turis in Spiritum sanctum simpliciter irremissibile definire vult. Quasi nullus profusus eiusmodi blasphemus penitentiae locus sit relictus, verum comparatione quadam inter hanc & illam contumeliam facta, indicat eam quae

Denarius quatuor parvorum.

Matth. 23. cap. 1. c. dist. cap. qualis.

Ibidem 11. c.

corde credis, ore confitearis, & quod confiteris, opere complearis, & quod complearis, decere non cessaveris. Qui enim fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno celorum.

Beda. Matthaeus dicit, qui blasphemaverit in spiritum sanctum vel verbum dixerit contra spiritum sanctum, non habebit remissionem neque in hoc seculo, neque in futuro. Vbi ostendit quaedam reuelari in futuro. Quod de minimis intelligendum est, ut

de sermone ocioso, de risu nimio, quorum etiam haec vita veniam promeruit.

* Victor Antiochenus. Blasphemia in Deum (quem Spiritu sancti nomine designat, siquidem ut Spiritu sancti virtus est regnum Dei, ita contumeliam in Spiritu sancto, est blasphemiam in Deum) veniam indignum pronunciat. Dicitur autem peccatum veniam indignum, quia ex se veniam causam non adfert. At vero blasphemiam in filium cum altera illa collatam venia dignam affirmat. Nam etsi hic re ipsa Deus esset, vulgo tamen tenuis fortis, obscuraque generis homo habebatur. At gratus censetur peccatum in Deum quam in hominem.

B In aeternum. Hoc contra Origenem, qui omnibus peccatoribus veniam promittit post iudicium transactis in numeris seculis.

* Victor Antiochenus. Apud Matthaeum legitur. Qui dixerit verbum in spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. hoc est, neque supplicium in hoc seculo in blasphemum constitutum evadet, neque illud etiam quod in futuro. Quandoquidem lex morte illum multari iubebat, qui in Deum blasphemus extiterat. Cui legis decreto Dominus sese confirmans, eiusmodi peccatum neutrobique remissum iri comminatur. Haec autem cum de blasphemiae peccato Servator

^a Id est, qui intelligens opera Dei, cum negare non possit ex invidia contra dicit, & opera Spiritu sancti dicit esse Beezebub. ^b Quia permittere digne non potest.

a runt. ^a Qui autem blasphemaverit in spiritum sanctum, non ^b ^a Quia similis diabolo, contra conscientiam suam maiestatem Dei oppugnat. ^b Quia ipse delinquit qui nunquam poenitet.

b habet remissionem in aeternum, sed reus erit aeternis ^c ^c ^a In litera. ^b Foras.

c quoniam dicebant, spiritum immundum habes. ^d ^a Eo predicante. ^b Populus Iudaeorum. ^c In litera. ^d Foras.

d mater eius & fratres foris stantes miserunt ad eum vocantes ^e ^a Be. In spirituali intelligentia quiescebat. ^b Gentilium. ^c Nos quoque si totis illeimus, non cognoscemus. ^d Ut attentos faciat.

e mater mea, & fratres mei? ^f ^a Propter utrumque sexum fidelium.

f qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus & soror

mea & mater est.

cognati.

Beda. Mater & fratres, populus Iudaeorum ex quibus Christus secundum carnem, foris stant in literali sensu. Turba in domo, gentes in spirituali mysterio. Foris volunt Iudaei videre Christum, quia spirituales intelligentiam non querentes, potius ad carnalia docenda eum exire cogunt vel quarunt.

e Quae est mater. **B**eda. Non refutat obsequi matri qui dicit *Honora patrem & matrem*, sed ostendit se plus debere paternis ministerijs, quam maternis affectibus, idem exemplo monstravit, quod verbo ait. *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Nec fratres iniuriose contemnit, sed opus spirituale praefecit cognationi, docens meliorem esse copulam cordium quam corporum.

f Ecce mater mea &c. Hier. Ut sciamus nos esse & fratres eius & matrem si voluntatem patris eius fecerimus, ut coheredes simus quia non in sexibus, sed in factis discernit. Soror & frater credendo, mater predicando dum per predicationem amor Christi quasi ipse Christus in corde auditoris generatur.

* Theop. Non negans matrem hoc dixit, sed ostendens quod non solum est digna honore propter hoc quod genuit Christum, sed propter omnem aliam virtutem.

ter eius & fratres stabant foris ad tentandum, si ex affectu carnali ad matrem dimitteret vel interromperet predicationem, & ipse hoc verbum malignum repulit rationabiliter ut patet ex his quae dicta sunt. Matth. 12.

NICOLAUS DE LYRA.

1 Et veniunt mater eius & fratres. Hic consequenter ponitur tertius casus. Ipso enim predicante nunciatum fuit sibi insidiosum, quod mater

MORALITER.

inclinat ad malum, sed per rationem foriter alligatur, quando virtutis habitus in irascibili & concupiscibili per bonum exercitium confirmatur, & tunc eius vasa, id est opera dissipantur.

Et

1 Et veniunt mater eius & fratres foris stantes. Christi mater, & eius fratres possunt dici synagoga & Iudaei, qui foris stare dicitur Christo predicante, quia gentibus Christo credentibus synagoga cum Iudaeis extra fidem mansit pro maiori parte.

CAP. III.

a **E**t iterum cepit docere. **B**eda. Exiens de domo ubi demonium habere dicitur, docet ad mare, ut ostenderet se ob perfidiae culpam Iudaeam relicturum & ad gentes transfuturum. Vnde apte praemittitur, quia praedicante eo in domo, mater & fratres foris steterunt.

Luc. 8. a

Hieronymus. Cepit docere ad mare, ut locus indicet au-

CAP. III.

Eodem die, vnde Matthaeus post superiorem sermonem, continuo subiunxit. In illa die exiens, &c.

a **E**t iterum cepit docere ad mare, & congregata est

auditores amarus & instabilis. Et ideo in parabola loquitur ut qui non intelligerent, ab apostoli quos contemnebant inquirentes discerent mysterium regni quo carebant. Mare mundus est, qui status amarus est, & vitiorum fluctibus inquietus, sed ab ipso domino eripiuntur praedestinati, qui amara dulcificat, tristitia conuertit in gaudium, & aegritudinem in salutem.

Nanim

NICOLAUS DE LYRA.

CAP. III.

1 Et iterum cepit docere ad mare, & congregata est, &c. Hic consequenter ostenditur seruator predicandi in spirituali.

Et

Et primo describitur seruator predicationis, secundo, ex hoc insurgentium emulationis, in principio 6. cap. Circa primum evangelista primum describit predicationis typum, secundo, predicationis fructum, ibi Et dice. Sic est regnum Dei. Tertio, confirmans miraculum, ibi Et

MORALITER.

1 Et iterum cepit, docere ad mare, & cong. Sequitur.

Et

a *Nauim ascendens se. in ma.* Beda. Ecclesiam, quę est in mari inter infideles, quam Deus gratia suę visitationis illustrat, & dilectam sibi mansionem consecrat.

b *Et omnis turba circa mare.* Hiero. Hi sunt qui nuper ad audiendũ verbum venerunt, inde pietate animi, ab amaritudine reptoborum tanquam a mari sequuti sunt, sed nondum cum domino in nauim sunt, quia nõdum cœlestibus mysteriis vel sacramentis quę desiderant imbuti sunt.

c *In parabolis multa.* Parabola est rerũ natura discrepantium sibi sub aliqua similitudine facta comparatio. More suę prudentię loquitur, vt qui cœlestia capere non poterant, per similitudinem terre nam audita percipere potuissent. Gręce, similitudo dicitur quando quod intelligi volumus, per aliquas cõparationes indicamus, vt ferro, aliquem durũ, velocem, ventis comparamus & auibus. Idẽ fit in tricesimo sexagesimo & ceterisimofructu, id est, lege prophetia, & euangelio, q̄ in ore triũ testium mysterium regni in monte ostensum, id est, Moy si, Elię & Iesu consistit.

*** Victor Antiochenus.** Indicat euangelista apposite accurateque theatrum instituisse, vt nulli omnino dorsum obuerteret, verum omnes ex aduerso positos haberet. Ceterum parabolę quas ordine hic iam subiungit, aliud ferme nihil esse videntur, quam quedã earum rerum adumbrationes, & quasi delineationes, quas circa verbi ministeriũ euenturas, iã tum preuidebat. Orditur autem a prædicationis fructu & incremento, illorumq; qui fide destituti, aliorum more, aures cęlesti doctrinę non accomodant, peruersitate.

d *Aliud cecidit secus viam, & venerunt volucres, &c.* Lucas. Et cõculcatum est, & volucres cali comederunt. Via mēs, metu carnaliũ cogitationum trita, vñ semē perit nec fructum affert, & a volueribus rapitur, id est, a dæmonibus. Qui volucres cęli dicuntur, siue quia cęlestis & spiritualis naturę, uel, quia in acie habitant.

Victor

*** Victor Antiochenus.** Quo auditorem attentiores reddat, præsentem parabolam iustarum proxiimi in acie collocat. Docet autem per enigmata & parabolas, primo quidem propter scribas & pharisęos, qui multitudinim admixti erant. Mox vero quo sermonẽ illustriorem apertioremq; reddat.

Postremo quo res per parabolas sensibus quodammodo subiiciens, cognitu obseruatuq; necessaria, auditorũ memorię altius imprimat. Porro non dicit, qui sementem faciebat, semen iuxta viã sparsisse, sed semē iuxta viã cecidisse. Aliud vero cecidit super petrosã, aliud inter spinas, aliud in terram bonam. Arque ita ex toto semine, quatta dũtaxat pars seruatur. Sed neque hoc quoque fructũ ex aquo fundit, sed magno cum discrimine. Hęc autem ea de causa proponuntur, vt hinc intelligamus, Christum dominum copiose & candidẽ citra vllam personarum acceptionem, diuinum illud verbi semen spargere, omnibusque proponere, vt enim illi qui agrum seminant, inter hanc & illam agri partem non secernunt, sed simpliciter & indiscriminatim semen deiiciunt, ita Seruator noster, quod suarũ erat partium, omnibus p̄miscue diuini verbi pabulum offerebat, esto, quid de multis futurũ erat, nõ ignoraret. Ceterũ prophetę de Iudaici populi cętu, perinde quondã verba faciebant, atq; de quadã vinea. Christus vero ecclesię corpus sementi cõparat. Cum autẽ audis, exiit q̄ seminans ad seminandum, ne *ταυτολογίαν* ineptaq; repetitionẽ cõmitti existimes. Si quidẽ fator non semper ad seminandũ egreditur, sed interdũ quoque p̄ alia quædam negotia, puta vt herbas noxias extirpet, &c. Hoc autẽ loco seminator ad ferendũ egressus dicitur. At vñ prouenit, inquis, vt maior seminis pars interierit? Interitus causa non extitit penes seminantem, sed penes terram, quę semē exceperat, hoc est, circa audiẽtium animas, tamen si Dominus, ne auditores vehemẽtius perstringat, aut ne quem forsan in desperationem coniciat, discrete id non asserat. Per hanc parabolam discipulos

† factũ est dũ seminaret

E

† solitarius

† scire

F

a ad eũ turba multa, ita vt in nauim ascendens sederet in mari ^{Infidelium.}
b omnis turba circa mare super terram erat, & docebat illos
c in parabolis multa, & docebat illos in doctrina sua. Audite.
d † Ecce exiit seminans ad seminandum. Et † dum seminãt, aliud cecidit secus viam, & venerunt volucres, & comederunt illud. Aliud vero cecidit super petrosã, vbi nõ habuit terrã multã & statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terrę, & quando exortus est sol, exaruit, & eo quod nõ habebat radicẽ, exaruit. Et aliud cecidit in spinas, & ascenderunt spinę, & suffocauerunt illud, & fructum non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum ascendentem & crescentem, & afferebat vnum triginta, & vnum sexaginta, & vnum centum. Et dicebat. Qui habet aures audiendi audiat. Et cum esset † singularis, interrogauerunt eum hi † qui cum eo erant duodecim parabolam. † Et dicebat eis. Vobis datum est † nosse mysterium regni Dei, illis autem qui † foris sunt, omnia in parabolis

^a Be. Frequentia populorum ad fidem confluentium.

^a Christus. De sinu patris in mundum, vel de Iudæa ad Gentes, vnde Habacuc. Egressus es in salutem populi tui.

^a Circa.

^a Be. Duritiam proteruæ mentis. ^b Be. Leuitatem animi obedientis.

^a Be. Quia audito verbo ad horam delectantur.

^a Probitatem animi cęlesti disciplina exercitati, & ad obediendum regulriter instituti.

^b Ferox persequutionis.

^a Firmiter desiderii. ^b Quia huiusmodi ad horam audito sermone delectantur.

^c Corda diuitiarum cura sollicita.

^a Multiplicatę sunt diuitię. ^b Nec potest fructificare verbum. ^c Ideo.

^c Fidelem mentem.

^a Fidem sanctę trinitatis. ^b In coniugatis, quod significat index & pollex, ad significandum tricenarium quasi blando osculo iuncti. ^c In virginibus. ^d Significat se alta dixisse.

^a Cordis ^b intelligat. ^c Secretus a turba.

^a Discipuli.

^a Qui mecum non his qui foris sunt. ^b Secreta scripturarum.

^a Nolunt accederẽ. ^b Non in nauim mecum. ^c Non modo verba, sed & facta, quia non poterant capere spiritualia, quę in eis tegebantur.

† *Et cum esse singularis.* Id est, extra pressuram turbarum, tunc exposuit parabolam apostolis.

mo aperitur intellectus parabola apostolis specialiter, secundo prædicitur aperiendus per apostolos omnibus generaliter, ibi. Nunquid venit lucerna. Tres primę partes expositę sunt Matth. 13. paucis exceptis.

Et cum esse singularis. Id est, extra pressuram turbarum, tunc exposuit parabolam apostolis.

Nun-

NICOLAUS DE LYRA.

Et ait in illa die. Circa primũ primo describitur prædicationis Cũri sti tempus & modus. Secundo prædicationis parabola siue typus, ibi. Ecce exiit seminans. Tertio huius parabolę aperitur intellectus, ibi. Et cum esset singularis. Et ista pars diuiditur in duas, quia primo

MORALITER.

† *Ecce exiit seminans.* Sicut docet quis verbo, sic etiam exemplo. Matthęi 13. parabolam istam exposui de verbo doctrinę hic autem exponi potest de exemplo vite, quod semen dici potest. Videntes autem exemplum hoc semen recipiunt, sed diuersimode. Nam aliqui sunt dęmonum suggestionib; peritui qui rapiunt semen illud, significati per volucres, p̄ superbia

biam alta petentes. Aliqui vero sunt, in malitia indurati sicut petra propter quod semen in eis non facit fructum. Aliqui vero sunt sicut spinę pungitiuę & maledicę, propter quod ex bono exemplo non proficiunt sed magis deficiunt attribuẽtes illud hypocrisi. Aliqui vero sunt bonę voluntatis & deuotionis, & isti proficiunt inde diuersis tamen gradibus secundum gratiam a domino sibi datam.

Tom. 5.

1 3

Instruit, ne animo
A conseruantur, si plu-
 res interdum, ex his
 qui euangelij doctri-
 nam exceperant, pe-
 rire, quam ad talis
 potum appellere in-
 telligant. Et quidem
 agricola iure incul-
 retur, si temere ubi-
 nis semen disperge-
 ret. At doctor in hoc
 fecerit, laudem prome-
 retur. Agricola, in-
 quam, non iniuriare
 prehenderetur si ci-
 tra vllum soli dele-
 ctum, semen deijce-
 ret, quia is petrosam,
 vt neque prostritam,
 neque spinosam in
 pinguem & vberem
 mutare valet. Verum
 in spiritali semente,
 potest tellus faxea in
 pingue glebā trans-
 mutari. Sic rursum a-
 nima quæ ante instar
 vix publicæ ab om-
 nis generis vitijs cal-
 cabatur, ab ea con-
 culatione liberari
 potest, & in fructuo-
 sum solum verti.

B

*Ut videntes non vi-
 deant. * Idem.*
 Videndi facultas ad-
 erat illis ex illius, &
 per illi⁹ gratiam quæ
 coram cernebant.
 Quod autem nihil
 videbant, hoc inde
 oriebatur, quod oculo-
 suos ad obiectam
 lucem studiose clau-
 serant, seseque nihil
 videre maligne con-
 fingerent. Sic quo-
 que quod non audi-
 rent, ex eo prouenie-
 bat, quod iniquæ di-
 cebantur, intelligere
 non vellent, sed pu-
 blice contemptu du-
 cerent.

Hi autem. Differentias ponit eorum qui audiunt verbum.
 Sunt autem quidam, vt gentiles, qui nec audiunt.

Prouer. 7. a *Reliqua concu. & c. sus. ver.* Quod præceptum est, præcipitur
 enim. *Concupiscens sapientiam ierua mandata, & c.* Et alibi. *Beatus*
Psal. 118. a *vir qui timet dominum in mandatis eius vobis nimis.* Hæ concup-
 scentiæ bonæ, qui reliqua concupiscit, & aberrat.

Lucerna,

NICOLAUS DE LYRA.

1 Nunquid venit lucerna. Hic ostenditur doctrina euangelica per
 apostolos publicanda. Quod factum est post ascensionem Christi ad cæ-
 los, tunc enim dispersi sunt per orbem vs in omnem terram exiret sonus
 prædicationis eorum, & etiam ante passionem Christi missi sunt ad præ-
 dicandum, non tamen ita diffuse, & hoc est quod dicitur.

Psal. 118. Nunquid venit lucerna. Id est, doctrina euangelica secundum il-
 lud Psal. Lucerna pedibus meis verbum tuum.

2 Ut sub modio ponatur, & c. Id est, occulte in latebris doceatur,
 sicut doctrinæ suspectæ hæreticorum & hominum malorum, quasi dicat. Nō.
3 Nonne vt super candelabrum ponatur. Hoc est in palam, &
 publice doceatur, quasi dicat. Sic.
4 Non est enim aliquid absconditum. Quia illa quæ Christus
 docuit apostolos secreta, voluit per apostolos prædicari publice & mani-
 feste secundum quod dicitur eis Matt. 10. e. Quod in aure auditis
 prædicare super tecta.
5 Si quis habet aures audirendi. Id est, desiderium intelligendi do-

ctri-

a fiunt, vt videntes videant, & nō videant, & audientes audiāt,
 & non intelligant, ne quando conuertantur, & dimittantur

cis peccata. Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? Et quo-
 modo omnes parabolas cognoscetis? Qui seminat verbum

b seminat. Hi autem sunt qui circa viam vbi seminatur ver-
 bum, & cum audierint, & cōfestim venit Satanas & auferit
 verbum quod seminatum est in t cordibus eorum. Et hi sunt

similiter qui super petrosam seminantur, qui cū audierint ver-
 bum, statim cum gaudio accipiunt illud, & non habent ra-

dicem in se, sed t temporales sunt, deinde orta tribulatione
 & persecutione propter verbum, confestim scandalizan-

tur. Et alii sunt qui in spinis seminantur, hi sunt qui verbum
 audiunt, & t ærumnæ leuili, & deceptio diuitiarū, & circa

c reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum, & si-
 ne fructu efficitur. Et hi sunt qui super terram bonam semi-

nati sunt, qui audiunt verbum, & suscipiunt, & fructificant.

vnum triginta, vnum sexaginta, & vnum centum. Et dice-

d bat illis: Nunquid venit lucerna, vt sub modio ponatur, aut
 sub lecto? Nonne vt super candelabrum ponatur? t Non est

enim aliquid absconditum, quod non manifestetur, nec fa-
 ctum est occultum, sed vt t in palam veniat. Si quis habet

aures audiendi, audiat. Et dicebat illis: Videte quid au-

g diatis. t In qua mensura mensi fueritis, t remetietur vo-

h bis, & adijcietur vobis. * t Qui enim habet dabitur illi, &

qui nō habet, etiā quod habet auferetur ab eo. Et dicebat.

riæ, etiam adijciuntur virtutes.

h Qui enim, & c. Scilicet qui fidem habet, habebit virtutem
 & qui habet opus verbi, habebit intelligentiam mysterij. Et
 econtra, qui non habet fidem, deficit virtute, & qui non ha-
 bet opus verbi eius intelligentia caret, & qui non intelligi-
 iam auditum perdit, ac si non audisset.

Sic est

trinam Christi, quasi dicat talis potest proficere non solum sibi intel-
 gendo, sed etiam alijs ipsos docendo, ideo subditur.

6 In qua mensura mensi fu. Quod exponit sic Be. Si solerter omnia quæ
 vobis in presenti sensum aliorum capiendi conferet, & in futuro
 tributionem æternam adijciat, & ideo subditur. Et adijcietur vobis

7 Qui enim ha. da. ille, & c. Quia habens fidem & gratiā ex vj
 talis gratie meretur, q iterū sibi dicitur gratia ad augmentū procedenti

8 Et qui non habet. Scilicet fidem & gratiam quales erāt Serib
 & Pharisai, **9** Etiam quod hab. au. ab eo. Quia notitia legis quæ
 habebat ablata fuit ab eis in quātū non valuit eis ad salutē, sed mag
 fuit eis in augmentū suæ damnationis, secundū dicitū Saluatoris Luc. 12.

Seruus q sciuit voluntatē dñi sui, & nō facit, vapulabit multi-
10 Et dice. Itic consequēter describitur Christi prædicationis fructus
 primo in vno homine, secundo, in cōmunitate ecclesiæ, ibi. Et dice c
 assi. Circa primum secundum, quod semē intelligitur prædicationis, sic
 patet in parabola præcedenti. Ex semine autem isto recepto in aliq
 homine

d Lucerna, & c. Hiero.
 Lucerna: verbū Dei.
 Modius aut lectus au-
 ditus inobediētium,
 Candelabrū, aposto-
 li: quos illuminauit
 verbum Dei. Abscon-
 ditum & occultum,
 quod palam fit cum
 a Domino tractatur.

Beda. Modius, vi-
 ta nostra diuina præ-
 scientia mensurata.
 Lectus caro, in qua
 quiescit anima. Lu-
 cerna verbum quod
 illuminat. Qui ergo
 amore præsentis vi-
 tæ, & carnalis illece-
 bræ occultat verbum
 Dei, quasi sub mo-
 dio vel lecto lucernā
 operit, quia ei carnis
 concupiscentias præ-
 ponit.

e Nonne vt super can-
 delabrum ponatur? Beda.
 Ut dominetur
 prædicationis veritatis,
 subitu seruitus corpo-
 ris, per quam ta-
 men excelsior appa-
 reat doctrina tanquā
 per candelabrum lu-
 cerna.

f Non est enim aliquid
 & c. Quasi dicat. No-
 lite erubescere euan-
 gelium, quia nihil
 occultū modo, quod
 non fiat palam in iu-
 dicio, quando illumi-
 nabit Deus abscondita
 tenebrarum, & mani-
 festabit consilia cordium.
 vbi vobis a Deo laus
 illis autem pœna æ-
 terna.

g In qua mens. mē. & c.
 Hieronym⁹. Etenim
 secundum mēsuram
 fidei vnique diui-
 ditur intelligentia my-
 steriorum, & adijci-
 tur nobis donū sciēt

a Sic est regnum. Hier. Scriptura diuina per terrenas similitudines monstrat celestia sacramenta, sicut per totum euangelium corpus constat. Regnum Dei, est ecclesia que regitur a Deo, & ipsa regit homines, & uitia calcatur, ut Centurio habens sub se milites. Homo iaciens semen filius hominis est. Semen, est uerbum. Terra, corda humana, Dormitio hominis, mors est saluatoris. Exurgit semen nocte, & die, post somnum Christi, numerus creditum per prospera, & aduersa magis, magisque germinauit in fide, & creuit in opere, dum nescit. Tropica est ista loquutio, & in diuinis creberrima, nescit, id est, nescire nos facit, quis fructum in fine afferat, dum dicit. Qui perseuerauerit in fine, hic saluus erit. Vltro enim terra fructificat, dum uoluntatem nostram Deus expectat dicens. Si uis peruenire ad uitam serua mandata. Primum herbam. Id est, timorem. Initium sapientie timor domini. Deinde spi. Id est, penitentiam lachrymosam. Deinde ple. fr. in spi. Id est charitatem. Plenitudo enim legis est charitas. Et cum ex se pro. Falx, est mors, vel iudicium quod secatur omnia. Quo. ad est mes. i. consummatio seculi, in qua iusti gaudebunt, qui in lachrymis seminauerunt.

* Victor Antioch. Per regnum Dei fides in Christum, uerbique aduentus in carnem significatur. Hoc igitur regnum assimilatum est homini semen in terram spargenti, homo enim est, & quis cognoscet eum? Etenim Dei filius citra uilam sui mutationem nostri causa homo factus, terram conseruit, mundamque uniuersum diuine cognitionis luce illustrauit postea uero acsi dormitum aliquo concessisset, ad celos abiit, animo interim benigno & patienti, ut illi qui semen illud celeritate salutaremque doctrinam exceperant, fructum opportunum ferrent, expectans.

b Dum nescit ille. * Idem. Quorsum haec? Libere doctrinae semen suscipientium uoluntati, ut uelint, operetur, permittit. Ipse namque non omnia per se efficit, ne bonum nobis quasi inuitis obueniat, sed nostram quoque synergiam efflagitat. Quare statim quoque subdit, ultro enim terra fructificat. Neque enim liberum hominis arbitrium necessitate aut uis, aut astrorum circunuectione, aut fortuna, aut fato cogitur, ut stolidi quidam nugantur, sed libere ad hoc uel illud fertur.

Mit-

gloriam, ideo subditur.

2 Quoniam ad est mes. i. collectio iustorum in patria.

3 Et dice. Hic consequenter describitur fructus praedicationis Christi quantum ad communitatem ecclesiae, quae de paruo statu creuit ad magnum sicut sinapis granum, & patet sententia ex dictis. Matt. 13. excepto, quod hic subditur.

4 Et tali. mul. Quod exponit Theophilus dicens. Quonia turbæ erant indoctæ a consuetis nominibus instruit eas per similitudinem reru sensibilium, quæ erant eis cognita. Sed hoc uidetur contradicere ei quod supra dixit Christus apostolis eodem capitulo, uobis datum est nosse mysterium regni Dei. Illis autem qui foris sunt in parabolis, ut uidentes uideant & non

Parabolice quare dominus populis praedicauit.

Et non

Tom. 5.

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

Et

c Mittit falcem. Messis quidem tempus consummationis, falx Dei uerbum omni gladio ancipiti penetrabilis. Ceterum falx hoc loco non denotat supplicium aut maledictionem ut abeubi apud prophetas. Neque enim ea de causa falx hic in messoris manu ponit, quo perdat, uerum ne quid de frumero pereat.

Hæc præfens igitur parabola de solis iustis agit. Prima autem quatuor ordines hominum ponit e quibus tres diuerso modo noxa constructi pereunt, unus seruatur, quamuis hoc ipsum quoque profidei & operum diuersitate varie. Assignatur enim isthic triplex iustorum hominum discrimen. Hic autem triplex illa differentia in unam classem redigitur. Omnes enim ferunt fructum, etsi non æque multum omnes.

E d Sicut granum. Hier. Hoc semen iterum comparat grano sinapis, quod minimum in timore est, magnum in charitate, quæ maior est omni-

bus oleribus quia Deus charitas est, & omnis caro fenem & qui infirmus est, olera in facit. Et facit ramos misericordie, & compansionis. Cuius sub umbra pauperes Christi, qui sunt celi animalia, delectantur habitare.

* Theop. Paruissimum quidem est fidei uerbum. Crede in Deum, & saluus eris. Sed sparsim super terram praedicatione dilata est & augmentata, ita ut celi uolatilia. i. contemplatiui homines & alti intellectu & cognitione, sub eo habitent. Quanti enim sapientes gentilium relinquentes sapientiam sub praedicatione euangelij requieuerunt?

e Seminatam sue. A Christo siue ab homine in terra, uel in agro. i. in corde suo. Hic homo est sensus noster & animus, qui fouens granum praedicationis humore fidei facit pullulare in agro peccatoris sui.

f Minus est, &c. Quasi contemptibilia praedicas, & primo non creditur, quia praedicat Deum hominem mortuum crucifixum. hoc eloquentia & sapientia Philosophorum comparatum minus inuenitur.

g Ascendit, &c. Quæ altitudine, amplitudine, annositate transcendit herbarum natura. Alta est, quia ad celestia sustollit. Ampla quia totum mundum occupauit. Annosa, quia non poterit finiri.

h Oleribus. Bed. Philosophicis disciplinis, quæ quanto apertius excreuerunt, uiliores fiunt, quia sicut olera herbarum cito decidit.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

1. Ioan. 4. c. Eia. 40. b Ro. 14. a Matt. 13. e.

NICOLAUS DE LYRA.

homine sit talis processus, quia primo concipitur timor diuinorum iudiciorum, et significatur per herbam, quæ est quid imperfectum, cum dicitur. Fructific. pri. h. Et quia ex timore cessat homo a malis, & incipit se exercere in bonis, ideo secundo concipitur spes diuinorum beneficiorum quæ signatur per spicam, in qua iam est spes grani futuri, cum dicitur. Deinde spi. Tertio, ex hoc datur charitativus amor, qui habet opus perfectum, & ideo significatur per plenum frumentum, cum dicitur. Deinde plenum fru. Quia ut dicitur ad Ro. 13. c. Plenitudo legis est dilectio, & tunc est homo dispositus, ut de statu gratiae transeat ad glo-

MORALITER.

† Sic est re. Beda. Cum desideria bona concipimus, semine in terra iactamus, cum operari recta incipimus, herba sumus, cum ad profectum boni crescimus, ad spicam peruenimus, cum in eisdem operationis perfectione solidamur, iam plenum frumentum in spica proferimus. Misio uero falcis tempus est bonæ mortis.

† Cui assimilabimus re. Dei. Sequitur.

† Sicut gra. si. Seminatio, est boni propositi conceptio, profectus seminis incipit a timore qui principium est sapientiae, & est minimum inter septem spiritus sancti dona, sed fit magnū introducta charitate quæ maior est omnibus uirtutibus. 1. Cor. 13. Et facti ramos per actus charitatis distinctos, in quibus aues cæli, id est, contemplatiui requiescunt.

Tom. 5.

4

Et

a *Sic parabola.* Beda. Non quod nullum sermonem turbis apertū faceret, sed quia nullus sermo eius inuenitur in quo aliquid parabole non inueniatur.

b *Seorsum autem discipulis.* Hiero. Illi enim digni erant audire mysteria in minima penetrari sapientia, qui remotis cogitationū tumultibus in solitudine virtutū permanebat. Sapientia enim est in tempore ocy discenda.

† Mat. 3. c

Allegoricē.

† In vltiore ripam

† Mat. 8. d
† Iruebant

B

† Mat. 8. c

† Quisnam
† Luc. 8. d

c *In nauē.* Bed. Allegoricē. Mare sequitur. Naucula crux, qua mundi fluctus ascēdimus, & ad litus patrie celestis peruenimus. Alia naues quæ cum domino fuisse, nec in altum ductæ, nec tempestatem pertulisse dicuntur, eos significant, qui ita fide dominicæ crucis imbuuntur, vt tanquam rudes nondum tribulatione pulsati suscepta fidei mysteria in pace conferuent. Vel eos qui post tribulationum crebras procellas ad tempus pacis serenitate vtuntur. Erant enim forsitan illæ naues nuper factæ, & in portum tantum deductæ, vel post maris pericula ad portum reductæ.

* Victor Antioch. Ne autem discipuli ob id se efferant quod cæteris missis soli ipsi assumpti fuerunt, dominus graui tempestate illos iactari sinit. Quamuis per hoc quoque illorum constantiam explorare voluerit. Non sinit autem illos iactari presentibus alijs, ne infirma illorum fides cæteris patefieret ipseque seorsum illos commodius instruere & corrigere posset. Neque enim ipsi quoque conuenientem satis de illo opinionem habebant. Nam etsi scirent & crederent a somno excitatum maris æstum compefcere posse, dormientem tamen id posse nunquam credebant.

d *In puppi.* Hier. Puppis mortuis pellibus viuos continet & fluctus arcer, & ligno solidatur, id est cruce & morte domini saluatur ecclesia.

Psal. 120. a
Psal. 88. b

C

Hier. Puppis inirium est sanctæ ecclesiæ in qua dominus dormit morte corporali, quia nunquam dormiet, qui custo. Ierusalem. Cominatur vento & mari, de quo dicitur. *Tu dominaris potestati maris.* Ventus & mare, dæmones & persecutores sunt, quibus dicit tace quando compefcit edicta iniquorum regum vt voluerit quia non est hominis, vt dirigat gressus suos. Tranquillitas mag. pax ecclesiæ post pressuras sue

sue theorica post actiuam vitam.

e *Dormiens.* Beda. Discipulis nauigantibus Christus obdormit, quia fidelibus regni futuri quere meditantibus & spiritus sancti secūdo flutu vel remigio proprii conatus mūdi fluctus post teiga iactantibus subito Christi passio aduenit, quo ascendere puppim crucis, vt somnum mortis caperet; fluctus blasphemantium demoniacis excitati procellis affurgunt, quibus tamen non turbatur eius patientia sed discipuli turbantur, trepidant, periclitantur.

ascendete puppim crucis, vt somnum mortis caperet; fluctus blasphemantium demoniacis excitati procellis affurgunt, quibus tamen non turbatur eius patientia sed discipuli turbantur, trepidant, periclitantur.

Moraliter. Cum signo crucis imbuti, mundum relinquere disponimus nauem cum Iesu conscendimus, mare transire conamur. Sæpe qui non dormitabit neque dormiet custodiens. Ierusalem nobis nauigantibus dormit, quia inter medios virtutum nisus, vel dæmonum vel hominum prauorum, vel nostrarum cogitationū impetu fidei splendor obtenebrescit, spei celsitudo tabescit, amoris

flamma refrigescit Sed ad gubernatorem recurramus, illum sedulo excitemus, qui non seruit, sed imperat ventis, qui omnia sedulo sedabit, qui portum salutis indulgebit.

f *Tace ob.* Nota quod omnis creatura sentit imperiū creatoris: Non quod omnia animata, vt mentiuntur heretici, sed maiestate conditoris que nobis insensibilia, illi sūt sensibilia.

g *Quid timidi estis.* Beda. Quasi dicat Quid me presente timeris? Cui simile est, quod post resurrectionem exprobrauit incredulitatem illorum, & duriciā cordis, quia his qui viderunt eum resurgere, non crediderūt. Et item. *O stulti & tardi corde ad credendum in orationibus que loquuti sunt propheta. Nōne oportuit sic pati Christum, & intrare in gloriam suam?*

h *Et timue.* Matthæus. Porro homines mirati sunt dicentes Qualis est &c. Non ergo discipuli, sed alii qui in nauē erant mirabant, de eo dubitantes, cui mare & vêtus obediret. Vel etiam ipsi discipuli recte homines dicti, quia necdum hōerant potentiam Saluatoris.

* Theophylactus. Dubie se habebant erga eum. In quantum. n. iussu mare placauit, non baculo vt moyses, non precibus, vt Eliseus Iordanē, neque arca vt Iesus Naue, secūdū hoc vere deus eis videbat, secūdū vero quod dormiebat homo.

CAP.

NICOLAUS DE LYRA.

& non videant & Matth. 13. d. In parabolis loquor eis, quia videntes non vident, &c. Dicendum quod sacra scriptura hoc habet proprium quod sub vna litera habeat plures sensus, quorum aliqui sunt potentiores & alii magis latentes, & ideo in parabolis Christi turbæ capiebant sensum magis patentem non autem latentem, sed de tali intellectu docebat Christus apostolos ad partem, ideo subditur.

Seor-

MORALITER.

† *Et facta est procella ma.* &c. Naues quam Christus ingreditur est anima iusti quæ ab eo per gratiam inhabitatur, Procella vero surgens est tribulatio, quæ frequenter insurgit pie viventibus in Christo. Sed Christus dormit cum talia permittit secundum vulgare dictum, sed excitatur cū oratio patiens

1 Seorsum autem discipulis &c. De turbis autem predictum est vt videntes videant, & non videant. i. capiant sensum magis patentem, non autem latentem.

2 Et ait illis in illa die. Hic consequenter describuntur miracula doctrine Christi confirmatiua, Et primo describitur miraculum factum in mari, secundo, in terra in principio sequentis capituli. Sententia primæ partis patet ex his que dicta sunt, Matth. 8.

tis exauditur. Et fit tranquillitas exterius cum persecutio cessat, vel interius quando Deus sustinenti patientiā bonam prestat. Et hæc tranquillitas melior est quam prima sicut dictum fuit Paulo. 2. Cor. 12. c. *Sufficit tibi gratia mea.* Propter quod subiunxit. *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.*

C A P. V.

Et venerunt &c. Gerafeorum BEDA. Gerafa vrbs insi- gnis Arabiae trans Iordanem iuncta monti Galaad in tri- bu Manasse, non longe a stagno Tyberiadis in qua porci pre- cipitati sunt significat gentes quas post resurrectionem sua

dominus missis pre- dicatoribus visitare dignatus est. Vnde bene Gerafa fuit Gergesi colonu ci- ciens, siue advena appropinquans, in- terpretatur, quia ge- tium populus colom- lum a quo diu inco- lebatur expulsi, & qui erat loge, factus est prope in san- guine Christi.

* Victor Antioche- nus. Emendatiora exemplaria neq; Ga- darenorum neque Gerasenorum legunt sed Gergesenorum. Est autem Gadara ciuitas Iudae, pro- pter salubres vici- nasq; thermas haud ignobilis. Huius pro- montorio adiacet la- cus quem incolae ma-

reappellant. Gerafa est oppidum Arabiae nullum neque lacum vicinum habens. Gergesa est locus a quo Gergesenorum ciuitas denom- natur veteris quidem illa, non procul ab ea sita quae nunc Tyberias appellatur. Circa quam extat rupes praecelsa, & lata ex qua porci daemonebus acti, in mare se precipites dedisse feruntur. Interpretatur au- tem Gergesa, eiectionum vicina ab euertu fortassis hoc nome- fortita, quod loci illius homines Christum si non vicerit pre- cano inde expulerint, siquidem rogabant illum, vt a sinibus eorum discederet. Vel certe quod mali daemones porcos in- de in mare deturban- t.

a **Homo in spiritu.** Isidorus. Homo iste desperatissimus est po- pulus gentium quem enumerat apostolus. Elatus superbim- mundus, sanguinarius, idololatra, ignominiosus, nec lege na- turae, nec Dei, nec humano timore ligatus, cui legio nome est idest, decem milia quae cadunt a dextera patris quae est Chri- stus. Huic grex porcorum creditur: hi sine respectu misericor- diae simul in inferno per imperium immaturae mortis suffo- cantur. Ab his multi fugiunt, q. pascebant eos. *Flagellato enim stulto sapiens sapientior fit vel prudenter.*

* Victor Antiochenus. Marcus & Lucas vnus tantum qui a demone vexabatur mentionem faciunt. Mattheus autem duorum: at hec non pugnant, pugnant tamen si Marcus & Lucas vnum duntaxat extitisse scriberent. Mattheus autem duos

duos. Verissime fit Marcum & Lucam seuiorem de d. Job. D elegisse. Quare etiam calamitatem illius accuratius exprimit quam Mattheus. Scribit namque vinculis catenisq; d. supis per loca deserta diuagari consuevit. Marcus addit lapidi- bus seipsum concidisse.

C A P. V.

Tvenerunt trans fretum maris in regione + t Gerasenorum. Et exenti ei de nauista tim occurrit de monumentis homo in spi- ritu immundo, qui domicilium habebat in

b monumentis. Et neque catenis iam quilibet poterat eum ligare, quoniam saepe compedibus & catenis victus dirupisset catenas, & compedes comminisset & nemo poterat eum domare. Et semper nocte ac die in monumentis

& in montibus erat clamans & concidens se lapidibus. Vi- dens autem Iesum a longe cucurrit, & adorauit eum, & cla-

mans voce magna, dixit. Quid mihi & tibi Iesu fili Dei

altissimi? Adiuuro te per Deum, ne me torqueas. Dicebat enim illi. Exi spiritus immunde ab homine isto. Et inter

duos. Verissime fit Marcum & Lucam seuiorem de d. Job. D elegisse. Quare etiam calamitatem illius accuratius exprimit quam Mattheus. Scribit namque vinculis catenisq; d. supis per loca deserta diuagari consuevit. Marcus addit lapidi- bus seipsum concidisse.

b *Et nequeatens &c.* Beda. Catenis & co- pedibus graues, & dure leges gentium signatur, quib. pecca- ta in re eorum publica cohibebantur. Ruptis catenis (vt Lucas scribit) subito agebatur a domino in deserto quia eum transgressis illis legibus ad ea scelera cupiditate rapiebatur, quae iam vulgarem excederent co- suetudinem.

c *In monumentis.* Victor Antiochenus. Demones in sepulchris versantur, quod rudiplex execrandum dogma persuadeant, nepe demortuorum animas in daemones transformari.

d *Quid mihi & tibi.* Victor Antio-

chenus. Quandoquidem Apostoli in nau- Christum hominem esse confessi fuerant, prodeunt nunc in medium daemones qui illius diuinitatem aperte promulgent. Ea propter qui mare fluctuans rursus non audierant, illi iam daemones magna id voce clamantes audiunt, quod mare per subitam tranquillitatem iam ante clamaret.

* Victor Antiochenus. Ne adulandi studio Iesu fili Dei clamitare videantur, rerum experientia, hoc est penam sensu compulsi veniunt huc ante tempus torquere nos vacillerant. Nam ne illorum supplicatio de fraude suspecta habe- ri queat, verbis modo allegatis mimicitiam inter se intere- dere manifeste restantur. Neque enim igni qui sub sensum non cadebat Christi que presentia diu tantum incendebatur & torquebantur, verum etiam impendentium malorum metu. Arbitrabatur enim vltimum supplicium iam tum ad- esse adeoque ad inferorum cruciatus vestigio sese abreptum in metu itaque coherere nauis, rogant, perque omnia fieri obte- stantur, ne ante tempus ad pernam locum amandetur. Vt

ergo qui tempus adhuc reliquum habeant intra quod ea que libet circa homines exerceant, non sine contentione cum do- mino ex postulant, itaque qui ante legitimum tempus vim ipsis adferat, penamque citra iustam causam inferat.

NICOLAUS DE LYRA. CAP. V.

Et venerunt trans fretum. Hic consequenter describuntur Chri- sti miracula facta in terra ad doctrinae suae confirmationem. Et primum describitur daemone curatio, secundo filiae Archifaryaggi re- suscitatio ibi. Et cum ascendisset Iesus in nauis. Prima in duas quia primo describitur curatio daemone, secundo deuotio ipsius curati, ibi. Cumque ascenderet. Expositio primae partis patet ex dictis Matt. 8. paucis exceptis quae discurruntur.

1 Occurrit ei de monu. homo in spi. immundo. Idest obsessus a demone

demone Mat. 8. b. dicitur quod erant duo, Ad quod dicendum quod secun- dum veritatem duo erant daemone, vt dicit Mattheus, sed vnus erat se- uius altero in quo erat legio daemone, vt dicitur infra & iste solus nomi- natur hic a Marco, & alius tacetur, quia non erat ita famosus in malo.

2 Et semper &c. in m. Scilicet gentilium damnatorum super quo- rum animas daemones iam habebant potestatem, & ideo habitabant vbi corpora eorum erant sepulta, tanquam habituri potestatem super ea post finale iudicium.

3 Et interrogabat eum quod ti. no. est. Interrogauit autem Christus, non quia ignoraret, sed vt multitudo daemone in illo homine habitantium ex confessione eorum appareret vnde subditur.

Legio

MORALITER.

† *Et venerunt trans fretum.* Sequitur. 1 *Statim oc. &c.* Per istum daemone curatum diabolus significatur, qui in monumentis & in montibus, idest, in sceleribus & in superbiis hominibus habitat & concidit se lapidibus, idest, hominibus in fide stabilibus quos acriter tentat. Sed conciditur nam

nam ab eis deuincitur. Nomen eius legio, quia multis in ma- lum sociatur. Eius autem eiectione per Christum, significatur daemone multitudinem deiiciendam per ipsum. Quod autem daemones eiectione porcos intrauerunt, significat, quod intrant ducentes vitam porcinam, & eos praecipitant in gehennam.

A Quod tibi nomen est? Beda. Non quasi nescius interrogat, sed ut confessa publica peste quam tolerauerat, virtus curans grauior appareat. Sed etiam sacerdotes nostri temporis qui per exorcismum demones eiciunt solent dicere, non aliter patientes posse curari, nisi quantum sapere possunt omne quod a demombus visum, auditu, vel quolibet sensu corporis aut animi vigilantes dormientesve pertulerunt, patienter consistantur.

70 dicitur de demonibus.

b Legio mihi nomen est, &c. B E D A Significat populum gentilem innumeris idololatriæ cultibus mancipatum, cui contra est. *Multitudinis etc. e. cor unum & anima vna.* Vnde bene in Babylonis constructione linguarum unitas per spiritum superbiae scissa, in Ierusalem per gratiam spiritus sancti linguarum varietas est adunata & illa confusio & hæc pacis visio dicitur, quia electos in pluribus linguis & gentibus, vna fides & pietas toto orbe pacificando confirmat, reprobos autem plures sectarum quam linguarum dissociando confundunt.

Luc. 8. f.

***** Victor Antiochenus. Non dicit numerum precise sed simplici voce magnam adesse multitudinem indicat. Si quidem exacta numeri discussio, nihil ad rem quæ quærebatur faciebat. *Et deprecabatur eum spiritus, &c.* Ne scilicet extra prouinciam ipsos deiciat, aut ne in Abyssum abire iubeat, ut habet Lucas (Abyssus enim secessio est ex hoc seculo.) Ex eo autem quod demones, ne extra prouinciã, aut extra hominum consortiũ, in tenebras exteriores quæ paratæ sunt diabolo & angelis eius, expellantur, tantopere rogant, planum fit, dum alio illos amandare potuisse si voluisset, permisit autem eos in terra illa herere, quemadmodum diabolum quoque in mundo hoc circumagere sinit, non quod nobis male velit, sed ne per aduersarii absentiam, humana natura corona, hoc est, obtentæ victoriæ præmio spoliatur. Tot autem porcos petire passus est, ut palam faciat, quanta ira & indignatione demones in homines ardeat. Voluit etiam ostendere multo minora damna inferre hominibus, quam inferrent, nisi Dei virtus prohiberet.

Luc. 8. e.

c Mitte nos. Beda. Lucas. Et rogabant eum ne imperaret illis, ut in Abyssum irent. Sciebant ergo aliquando futurum ut per aduentum eius mitterentur in Abyssum, non futura prædiciantes, sed prophetarum in se dicta recolentes, ideoque gloriam Christi quam mirabantur, ad suam tendere timebant damnationem.

d In porcos. Beda. Porci significant homines immundos, quod vocis & rationis expertes in more superbiæ pascuntur, & luctuosis actibus oblectantur, quibus per cultum idolorum possunt demones dominari. Nam nisi quis porci more vixerit, in eum

quod diabolus potestatem non accipit, nisi forte ad probandum, non autem ad perdendum.

e Grex præci. est. Beda. Quia iam clarificata ecclesia, & liberato populo, gentium a demonum dominatione in abdicis agunt sacrilegos ritus qui Christo credere non uoluerunt cæca & presumpta curiositate submersi.

a rogabat eum. Quod tibi nomen est? Et dicit ei. Legio mihi nomen est, quia multi sumus. Et deprecabatur eum multum

b ne se expelleret extra regionem. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus pascens in agris. Et deprecabatur eum et spiritus, dicentes. Mitte nos in porcos, ut in eos

c introeamus. Et concessit eis statim Iesus. Et exiientes spiritus immundi introierunt in porcos, & magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo millia, & suffocati sunt in mari.

d Qui autem pascebant eos, fugerunt, & nunciauerunt in ciuitatem & in agros. Et egressi sunt videre quid esset facti, & veniunt ad Iesum, & vident illum, qui a dæmonio vexabatur sedentem vestitum, & sanæ mentis, & timuerunt. Et narrauerunt illis qui viderant, qualiter factum esset ei qui dæmonium habuerat, & de porcis. Et rogare cœperunt eum ut discederet de finibus eorum. Cumque ascenderet nauim, cœpit illum deprecari qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo, & non admisit eum, sed ait illi. Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis, quanta tibi fecerit dominus, & misertus sit tui. Et abiit & cœpit prædicare in Decapoli quanta

e illam deprecari qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo, & non admisit eum, sed ait illi. Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis, quanta tibi fecerit dominus, & misertus sit tui. Et abiit & cœpit prædicare in Decapoli quanta

f illam deprecari qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo, & non admisit eum, sed ait illi. Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis, quanta tibi fecerit dominus, & misertus sit tui. Et abiit & cœpit prædicare in Decapoli quanta

g illam deprecari qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo, & non admisit eum, sed ait illi. Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis, quanta tibi fecerit dominus, & misertus sit tui. Et abiit & cœpit prædicare in Decapoli quanta

h illam deprecari qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo, & non admisit eum, sed ait illi. Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis, quanta tibi fecerit dominus, & misertus sit tui. Et abiit & cœpit prædicare in Decapoli quanta

i illam deprecari qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo, & non admisit eum, sed ait illi. Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis, quanta tibi fecerit dominus, & misertus sit tui. Et abiit & cœpit prædicare in Decapoli quanta

k illam deprecari qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo, & non admisit eum, sed ait illi. Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis, quanta tibi fecerit dominus, & misertus sit tui. Et abiit & cœpit prædicare in Decapoli quanta

l illam deprecari qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo, & non admisit eum, sed ait illi. Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis, quanta tibi fecerit dominus, & misertus sit tui. Et abiit & cœpit prædicare in Decapoli quanta

m illam deprecari qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo, & non admisit eum, sed ait illi. Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis, quanta tibi fecerit dominus, & misertus sit tui. Et abiit & cœpit prædicare in Decapoli quanta

f Ad duo millia, &c. B E D A. Rubescat Manichæus si de eadem substantia, & ex eodem auctore hominum bestiarumque sunt animæ, quoniam ob vnus hois salutem duo millia porcorum suffocantur.

g Qui autem. Quia quidam primates impiorum quauis Christianam legem fugiant, potentiam tamen eius stupendo & mirando per gentes prædicant.

h Et vident illum. Beda. Lucas sedentem ad pedes eius, quod signat eos qui a peccatis correcti sunt fixa mentis intentione vestigia Saluatoris quæ sequantur, intueri.

i Vestitum. Virtutum studio, quod vesana mente perdidit. Vnde filius prodigus ad patrem rediens, mox

sola prima cum annulo induit, quia quisquis corde penituerit potest donante Christi gratia primitiua iustitiæ opera de quibus ceciderat, cum annulo inuolaturæ fidei recuperare.

k Et timuerunt. Multi enim antiqua suauitate delectati honorare se, sed pati nolle Christianam legem dicunt, quia eam implere non possunt, admirantes tamen fidelem populum a primitiua conuersatione sanatum.

l Et rogare cœperunt eum. Rabanus. Ut Petrus. Exi a me domine, quia homo peccator sum, &c. Ne tangant arcam Dei, ut Oza.

***** Victor Antiochenus. Agnoscunt enim se indignos, qui tantum bonum in sua regione habeant, simulque ne ob presentis virtutem, grauius quiddam propter admisa peccata patiantur, plurimum formidant.

m Vade in domum tuam. Beda. Sic quisque post resurrectionem peccatorum in conscientiam bonam redeat & propter aliorum salutem euangelio seruiat, ut post cum Christo quiescat, ne dum prepropere vult iam esse cum Christo, negligat prædicationis mysterium fraternæ redemptioni accommodatum.

Hieronymus. Homo sanatus mittitur in domum suam id est, in spirituales legis obseruantiam, & prædicat in Decapoli, id est, obseruat decalogum, dum a Romano nunc regno conuertuntur Iudæi. I. sunt de ecclesia, qui etiam in litera tantum pendunt decalogi, quia moralia ad literam obseruanda sunt. Beda. Marthæus duos. Marcus & Lucas vnum a demone curatum dicunt quia vnus eorum clarioris est nominis, & famosioris, & ideo curatio eius est famosior.

Allegorice. Duo, gentes significant de duobus filiis Noe.

NICOLAUS DE LYRA.

Legio quid est. **1** Legio mi. nomen est. Legio autem proprie dicitur numerus determinatus armatorum in exercitu. Et continet sex millia sexcentos sexaginta sex, & inde dicitur legio in demonibus qui militant contra nos.

2 Et deprecabatur. Scilicet legio demonum.

3 Ne se ex. &c. Id est, extra hominum habitationem, vnde & Luca 8. e. dicitur in Abyssum, locus enim inferni debetur demonibus, permittuntur tamen inter homines habitare usque ad iudicium ut gloriosior sit electorum victoria in demonum tentantium superatione.

Cum-

4 Cumque ascende. Hic describitur curati deuotio, quia gratus de beneficio sibi collato, voluit sequi Christum. Iesus autem.

5 Non admisit eum. Id est, non recepit eum ad apostolatũ vel discipulatum, propter horrorem præcedentis passionis. Item ne ascriberetur demoni, quod ista faceret si esset discipulus Christi. Ex hoc loco accipitur, quod demoniaci & furiosi post curationem non promouentur in ecclesia Dei.

6 Et abiit & cœpit prædicare in Decapoli quam, &c. Nomen est regionis, & dicitur a decem quod est decem, & polis quod est ciuitas.

Et

Noe. Cum enim Noe tres filios genuerit, vnus assumptus est in possessionem Dei, duo idolis dediti.

a *Et venit quidam de ar. &c.* Hieronymus. Post hæc Iairus archisynagogus venit, quia cum intrauerit plenitudo gentium tunc omnis Israel saluus fiet. Iairus illuminans vel illuminatus

idest, Iudaicus populus umbra literæ deposita spiritu illustratus & illuminatus, procidens ad pedes, idest, ad incarnationem Iesu se humilians, rogat pro filia qui sibi viuit alios viuere facit. Abrahâ & Moyfès & Samuel rogant pro plebe mortua, & sequit Iesus preces eorum.

Beda. Iairus illuminans vel illuminatus, quia uerbis uirtutis populum illuminauit, & ut hoc posset a spiritu sancto illuminatus est.

* VICTOR. ANTIOCHENVS. Miraculum miraculo succedit. Etenim princeps Synagogæ non tam de fide ad promerendum Christi gratiã, instructus, quam lethali filiar morbo impulsus, præsidii causa ad Iesum venit.

b *Quoniam filia mea.* Beda. Lucas, quia filia vnica erat illi fere annorũ 12. & hæc moriebatur. Filia Archisynagogi, est synagoga sola legali institutione composita, quasi vnica Moyfi nata. Hæc 22. anno, idest, tempore pubertatis appropinquate moriebatur, quia nobiliter a prophetis educata, postquam ad intelligibiles annos peruenit, & spiritualem Deo sobolem generare debuit, subito errorum languore consternata, spirituales vias desperabiliter omisit.

* Victor Antiochenus. Hanc Matthæus mortuã, Marcus grauius ægrotantẽ, & tantum non animam agentem affecit. Quate paulo post de Archisynagogi familia venere, qui domino adhuc iter carpente, puellam vitam functam denũciarunt. Ideoque magistrũ eius rei gratia amplius vexare, superuacaneum videri. Verum nulla est repugnantia. Siquidẽ Matthæus miraculum hoc exponẽs, vnum breuiter per alterũ designat. Ex hoc enim quod dominus mortuam exuscitauit, vtrumque inferre licuit, nempe & mortem obiisse, & in extremis laborasse adolescentulã. Matthæus ergo exacta illa narratione missa, dominum operam suam pollicitum, vna cum discipulis exuscitatum abiisse scribit.

c *Et comprimebant.* Dum ad puellã sanandam vadit, a turba comprimitur, quia Iudæis salutis monita præbens, quib. egrarum

sibi fecisset Iesus, & omnes mirabantur. Et cum transcendisset Iesus in naui rursus transfretum, conuenit turba multa ad eum, & erat circa mare. Et venit quidam de archisynagogis nomine iairus; & videns eum procidit ad pedes eius, & deprecabatur eum multum dicens. Quoniam filia mea in extremis est, veni impone manum tuam super eam, ut salua sit & viuat. Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum. Et mulier quæ erat in profluuio sanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpeffa a compluribus medicis, & terogauerat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat, cum audisset de Iesu, venit in turba retro, & tetigit vestimentum eius. Dicebat enim quia si vel vestimentum eius tetigero, salua ero. Et confestim siccaus est fons sanguinis eius, & sensit corpore, quod

† transcendisset Iesus in naui rursus transfretum, conuenit turba multa ad eum, & erat circa mare. Et venit quidam de archisynagogis nomine iairus; & videns eum procidit ad pedes eius, & deprecabatur eum multum dicens. Quoniam filia mea in extremis est, veni impone manum tuam super eam, ut salua sit & viuat. Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum. Et mulier quæ erat in profluuio sanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpeffa a compluribus medicis, & terogauerat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat, cum audisset de Iesu, venit in turba retro, & tetigit vestimentum eius. Dicebat enim quia si vel vestimentum eius tetigero, salua ero. Et confestim siccaus est fons sanguinis eius, & sensit corpore, quod

† mulier quæ erat in profluuio sanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpeffa a compluribus medicis, & terogauerat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat, cum audisset de Iesu, venit in turba retro, & tetigit vestimentum eius. Dicebat enim quia si vel vestimentum eius tetigero, salua ero. Et confestim siccaus est fons sanguinis eius, & sensit corpore, quod

† tetigit vestimentum eius. Dicebat enim quia si vel vestimentum eius tetigero, salua ero. Et confestim siccaus est fons sanguinis eius, & sensit corpore, quod

† siccaus est fons sanguinis eius, & sensit corpore, quod

† sensit corpore, quod

† quod

† quod

† quod

† quod

† quod

† quod

† quod

† quod

† quod

† quod

† quod

† quod

† quod

† quod

† quod

† quod

eorum conscientiam erigeret, noxia carnalium populorum consuetudine grauatus est.

d *Et mulier quæ, &c.* Pergente domino ad filiam Archisynagogi, morbosa mulier annis 12. præripit sanitatem, & post filia sanata est, & suscitata est, quia sic dispensata est salus humani generis, ut primo aliqua ex Israel, deinde plenitudo gentium & sic omnis Israel saluus fiet.

Beda. Notandum quod puella duodecim annis & mulierem 12. annis sanguine fluxit, idest, quãdo hæc nata fuit illa infirmari cœpit. Vna enim pene eademque sæculi ætate synagoga in patriarchis nasci & gentes cœperunt idololatria sedari.

Beda. Mulier sanguinaria a domino curata est, ecclesia est de Gentibus ingenti carnalium delectationũ fluctu polluta, & iam a cœtu fidelium segregata. Hæc dum Christus Iudæam sanare discerneret, iam paratã aliisque promissam salutem spe certa præuenit.

* Theophylactus. Per Hæmorroissam intellige humanam naturam. Profluebat enim perfectum, quod animam occidens, quasi sanguinem fudit animarum nostrarum. Hæc a pluribus medicorum, sapientium dico huius mundi, & legis & prophetarum curari non valuit, mox ut simbriã Christi tetigit, idest, carnem eius sanata est. Qui enim credit filium Dei incarnatum, hic est qui vestimentorum simbriam tangit.

e *Multa perpeffa a compluribus medicis, &c.* Beda. Falsis Theologis Philosophis, legum secularium doctoribus, qui se vtilia viuendi præcepta dare promittebant. Demones, quoq; quasi hominibus consulendo se pro Deo colendos ingerebãt, quibus audiendis, quanto magis naturalis industrię vires expendebãt, tanto minus sanari poterant. Sed cum audissent populum Iudeorum egrotasse & verum medicum de cœlo venisse, cœperunt languoris sui & sperare & inquirere remedium.

f *Venit in turba.* Beda. Si quis mihi ministrat me sequatur. Et alibi. Post dominum Deum ambulabis. Vel quia Deum præsentem in carne nõ videt, sed post ad fidei agnitionis gratiam peruenit, & tactu, idest participatione sacramentorum eius meruit sanari a peccatis. Fons quippe, sanguinis, origo peccati, primordium immundę cogitationis, ex quo omne peccatum oritur, Sed dominus nõ solum opera, sed verba mala & cogitationum radicem sacramentis euangelicis quasi suis vestimentis, fontes

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

† Mat. 8. c. Luc. 8. f. Radium eũt fen erat

NICOLAUS DE LYRA.

1 Et cum transcendisset Iesus in naui. Hic consequenter describitur resuscitatio filie Archisynagogi. Et primo describit huius facti inchoatio, secundo, interponitur mulieris sanguinis curatio, ibi. Et mulier quæ erat in profluuio sanguinis, tertio, describitur prædicti facti consummatio, ibi. Adhuc eo loquente. Sententia istarum trium partium patet ex his quæ dicta sunt Matth. 9. exceptis aliquibus quæ exponuntur. Quantum ad primam partem dicitur hic.

2 Deprecabatur eum mul. di. quoniam. Mat. 9. c. dicitur quod Archisynagogus dixit Christo. Filia mea modo defuncta est. Ad quod

quod dicendum quod euangelista repetendo dicta alicuius vel aliquorũ, aliquando repetit eadem verba aliquãdo vero sententiam per alia verba. Filia autem Archisynagogi laborabat in extremis, secundum quod dicit hic Marcus, veruntamen erat ita propinqua morti, quod reputabatur mortua, vnde etiam secundum communem modum loquendi de aliquo qui sic est mortis propinquus dicitur, quod mortuus est, quia quod modicum distat quasi nihil reputatur, & hoc modo loquendi vsus est Matthæus. Circa secundam partem dicitur.

3 Et fuerat mul. Scilicet non solum in facultatibus, sed etiam in corpore, ut patet per literam sequentem.

Et

MORALITER.

† Et venit quidam de Archisynagogis. Per quem intelligi potest vnus de sacerdotibus curatis, qui si habeat aliquam personã in periculo mortis spiritualis, cui non potest aut nescit succurrere, debet ad Iesum venire, idest, ad illum qui habet zelũ salutis animarum, & scit & potest remedium adhibere. Et si aliqui velint impedire dicentes.

f Quoniam filia. Idest, quod impossibile sit remedium adhibere, •

bere, propter hoc dimittere non debet, quia de nullo desperandum est vita præsentem durante.

† Et mulier quæ erat in proflu. Humanitas Christi dicitur eius vestimentũ Philip. 2. a. In similitudinem hominũ factus est, & habitu inuẽtus vt homo. Cuius simbria sunt pedes tanquã extremitas. Mulier 12. annis sanguiniflua fuit Magdalena multo tempore peccatis polluta, sed tangendo Christi pedes fuit simpliciter cinundata.

fontes obsceni sanguinis emundat.

A a Tetigit. Bed. Sola fidelis mulier dominum tangit, quæ passim comitans turbam comprimit. Quia qui diuersis inordinate glomeratim heretilib. vel peruersis moribus grauiatur, solo fidei ecclesie corde tangitur, vn̄. *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum.* Quia veraciter tangere est euangeliste qualẽ patri credere.

Hic. Septima virtute suscitatur mortua, sed intra viã tangit simbriam retro mulier sanguinaria quæ cū salute substantiam in medicos nihil proficientes perdidit. Septimo die requiescit Deus ab opere. Quãdo suscitatur mortua intus & femina foris cū turbis, fluxus sanguinis sterilitatem facit. Vnde dicitur ad ecclesiam Gertium.

B *Lactare sterilis que non parit.* Retro accedit idest, post resurrectionem. Simbriã tangit, ac cymbala & mala punicã quæ pendent in extremis oris tunica summi sacerdotis Cymbalum, confessionem, malũ punicũ martyrij voluntatem significat & virtutum candorem.

* Victor Antioch Virtutes quæ ex Seuatorẽ in alios diminabant, non locali aut corporali motu, ab illo decedebant. Nam cum corporis expertes essent, ita de alio in alios transibant, aliisque impendebantur, vt tamen in illo esse nõ desinerent. Quemadmodum enim scientie & penes doctorem consistunt, & discipulis nihilominus traduntur, ita Christi virtus, & penes illũ manebat, & in illos nihilominus cum bona illius voluntate deriuabatur, qui fide eũ tangebant. Apolite aut Euangelista non dixit, sentiens autem virtutem, sed cognoscens virtutem quæ exierat de illo. Neque enim virtutes illius sentiebantur, cū corporeæ non essent, sed tantum intelligebantur. Ceterum illi Christum spiritualiter tangunt, qui in illum credunt. Ceteri vero qui in illum fidem nõ habent, eum verius comprimunt & affligunt, quã tangunt. Qui autem Christum vere tangit, is illum ad clementiam & misericordiam allicit. Negabant autem omnes se illum tetigisse. Nam cum in illum non crederent, non tangebant eum, sed tantum comprimebant.

b *Mulier autem.* Bed. Ecce quo tendebat interrogatio, vt mulier scilicet confiteatur veritatem diuturnæ infirmitatis, & subitæ

subitæ credulitatis & sanationis, & ita ipsa confirmaretur in fide, & alijs præberet exemplum.

c *Vade in pace.* Victor Antioch. Corpore mulieris sanato, dominus animæ quoque eiusdem benigne facit. Amãdat enim illam ad bonorum fastigium, nempe ad pacem illã, in qua Deus habitare dicitur.

sanata esset a plaga. Et statim Iesus in semetipso cognoscens virtutem quæ exierat de illo, conuersus ad turbam, aiebat,

quis tetigit vestimenta mea? Et dicebant ei discipuli sui.

Vides turbam comprimentem te, & dicis, quis me tetigit? Et circumspiciebant, videre eam quæ hoc fecerat. Mulier autem timens & tremens, sciens quod factum esset in se, venit, & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem. Iesus autem dixit ei. Filiã, fides tua te saluam fecit, vade in pace, & esto sana a plaga tua. Adhuc eoloquente veniunt nuncij ad archisynagogum, dicentes, quia filia tua mortua est, quid ultra vexas magistrum? Iesus autem audito verbo, quod dicebatur, ait Archisynagogo. Noli timere, tantummodo crede. Et non admisit quemquam sequi se, nisi petrum & iacobum & iohannem fratrem iacobi. Et veniunt in domum Archisynagogi, & vidit tumultum, & flentes & euulantes multum, & ingressus ait illis. Quid turbamini, & ploratis? puella non est mortua, sed dormit. Et irridebant eum. Ipse vero eiecit omnibus assumit patrem & matrem puellæ; & qui secum

subiecta eis synagoga salua erit. Et non admisit quemquam, &c. Bed. Blasphemis & irrisoribus non sunt reuelanda mysteria, sed fidelibus qui honorẽ. Vnde alibi. Iustificata est sapientia ab omnibus. Flentes & euulantes. Bed. Legentur omnes qui sperant in domino, & in æternum exaltabunt, & haec in e. Hanc lætitiã merito infidelitatis synagoga amisit, & ideo inter flentes & euulantes mortua iacet. Sed Iesus eam funditus interire nõ patitur, vnde sequitur. Et ingressus est. Non est mor. Mibi in cuius dispositione & anima recepta viuit, & caro suscitanda quiescit. Hinc mos est Christianis, vt mortui qui resurrecturi non dubitantur, dormientes uocentur, vnde Nolumus uos ignorare fra. de dor. Bed. Cum anima quæ peccauerit moriatur, ea tamẽ quam dominus ad uitam æternam prouidet, nobis quidem mortua fuisse, sed ei obdormisse non incongrue dici potest. K *Eiecit omnibus.* Bed. Turba eiecitur ut puella suscitetur, quia nisi secularium curarum multitudo a corde eieciatur, anima quæ intus iacet, mortua non suscitatur. Dum enim se per uersas cogitationes spargit, ad considerationem sui sese nullatenus colligit.

Thabi-

NICOLAUS DE LYRA.

1 Et statim Ie. in. Non est intelligendum, quod aliqua virtus existens in Christo migrauerit extra ipsum, sed talis exitus intelligitur per modum causæ producentis effectum in quem dicitur exire in quantum causa relucet in effectu. Et per talem modum loquendi dicitur Sap. 7. d. de sapientia increata, quod per nationes in animas sanctas se transfert, & amicos Dei & prophetas constituit. Que translatio non potest intelligi, quod sapientia increata sit alicubi ubi prius non erat, cum de necessitate sit ubique præsens, sed quia causat ibi nouum effectum. Vtrũ autem talis virtus in Christo fuerit virtus diuina tantum, vel cum hoc humana, dicitur in fine huius cap.

2 Quis teti. Non quæritur ex ignorantia, sed vt per confessionem mulieris sanata appareat fides eius, & a Christo commendetur, & quia manifestatio miraculi dictæ sanationis cedebat ad gloriam Dei, & Archisynagogi assurationem, vt per hoc certificaretur de futura, susci-

suscitatione filia sua. 3 Turbam compri. Licet in tali pressura cum tangeret corporaliter non tamen tangebant eum cum tali deuotione & fide sicut illa mulier tetigerat, & de tali tactu singulariter querebat. Circa tertiam partem dicitur sic. 4 Quid ultra ue. Licet enim crederent ipsum posse eam sanare, non tamen a mortuis suscitare, ex quo patet quod eorum fides erat imperfecta. 5 Et non admisit, &c. Ostendens, quod in operibus miraculorum nõ debet faciens querere ostentationem, in hoc dans exemplum eius discipulis qui erant facturi miracula, verum tamen, quia in operibus miraculosis manifestatur Dei gloria, ideo aliquando faciebat miracula valde publice, sicut patet in Lazari suscitatione, & cæci illuminatione, ostendens exemplum discipulis, vt in talibus quærent Dei gloriam tantum, & non propriam.

Thabi-

Thabita cumi. In Syro sermone quem euangelista ponit, nō
lus est quā puella surge. Sed forte ad vim dominice iustio-
is exprimentā hoc addidit tibi dico surge, & magis sensum
pqueis quā verba intimare curauit Sic sepe apoltoli & euā
clista cum aliquod testimonium assumunt, magis sensum
uam verba ponunt.

Hieronymus. Ad
uellam dicitur tha-
ita cumi, id est, puel-
surge. Archisyna-
ogo dicitur. Filia
a mortua est, Ie-
is. Non est mortua,
ed dormit, vtrum-
ue est, mortua vo-
is, sed mihi dormit.
annorum 12. erat.
uella, & annis 12.
mulier perpeffa, pec-

ata in credentium apparent in initio fidei credentium, vn-
e dicitur. *Credidit Abraham Deo, & repu. est ei ad iu.*

Beda. Quod Christus tres mortuos suscitauit, tria genera
nimarū significat. Puellam suscitauit adhuc in domo clausā,
Iest, animam, consensum tantum non actum delectationi
nalæ præbentem. Iuuenem suscitauit iam extra portam dela-
um. i. peccatorem qui consensum iam produxit ad actum.
uscitat Lazarū iā fctentē, & longa consuetudine peccandi
ani-

^a Beda prius mandat manus Iudeorum quæ sanguin: plenæ sunt, aliter puella non resurgeret.
erant, & ingrediuntur vbi puella erat iacens, & tenens manū

^{Beda. Idell, puella surge.}
^a puellæ ait illi. † Thabita cumi, quod est interpretatum, puel- 1

^{Beda. a vitijis.}
la tibi dico surge. Et confestim surrexit puella, & ambulabat.

^{Beda. In bonis operibus.}
Erat autem annorum duodecim, & obstupuerunt stupore
magno. Et præcepit illis vehementer, vt nemo id sciret. Et 2

† iussit dare illi manducare: 3

animā male olentem, & alios fama corrumpentē. Puellam D
paucis alloquitur, quia eā facile resuscitat, quā & mortuam
negat, & animam similem cito resuscitari demonstrat. Iuue
nē plurib. corroborat, eū dicit. *Tibi dico surge*, quia tales anime
aliquando difficilius reuiuiscunt, Ad monumentum Lazari

fremit, turbatur, la-
chrymatur, magna
voce clamat. *Lazare
veni foras.* Similiter
longa consuetudine
peccandi pressus, vix
& quasi cū labore
suscitatur. Notandū E
quoque, quod publi-
ca nōxa publico e-
get remedio. Leuita
aūt & secreta pos-
sunt deleri peniten-
tia leui & secreta.

Puella in domo iacens paucis arbitris surgit, & eis præcipit,
vt nemini dicant. Iuuenis extra portam turba multa comitā
te & vidente. Lazarus de monumento vocatus intantum in
notuit, vt propter hoc turbæ cum palmis domino occurre-
rent, & multi abierunt ex Iudæis, & crediderunt in Iesum.
Quartum mortuum annunciante discipulo audiuit, sed quia
vivi qui pro eo precarentur, defuerunt. *Dimitte inquit mortuos*
sepelire mortuos suos.

mortui per
Christū quot
& quomodo
suscitati sūt.

Matth. 8. c
F

CAP.

NICOLAUS DE LYRA.

Thabita cumi. Dux sunt dictiones Hebraice, quarū prima
est nomē, secūda verbum, vt patet per interpretationem. Sciendū
tūc q̄ Thabita non est nomen commune, sed est propriū nomē
illius puellæ quæ fuit suscitata, & hoc patet per simile Act. 9. f. vbi
Iē. In Ioppe autē fuit quædam discipula nomine Thabita, & iō
Marcus pro nomine proprio posuit commune interpretando. f.
puella. Sciendū ēt, quod illud quod ibi interponitur. f. tibi dico
non est de significato sermonis Hebraici hic positi, sed additum
fuit ab euangelista ad maiorem expressionem, quod ad verbum
Christi illa puella suscitabatur.

Et præcepit illis vehe. &c. Causa iā est expressa, per hoc volens
dare exemplum aliis, vt non quærerent ostentationem in operi-
bus miraculosis.

Et iussit dare man. Ad probationem veræ resurrectionis, sicut
& Christus post resurrectionem suam manducauit cū apostolis,
vt habetur Luc. 24.

Ad maiore euidentiā eorū quæ dicta sunt hic & alibi de mira-
culis Ch̄si, quærit vtrū Ch̄s fecerit miracula sola diuina virtu-
te. Et arguitur primo qđ sic. Dicit. n. Leo Papa in epistola ad Fla-
uianū. Cū in Christo sint duæ naturæ, vna earū est. f. diuina quæ
fulget miraculis, altera. f. humana quæ succumbit iniuriis, ergo si-
cut se habet humana natura ad succumbēdū iniuriis, sic se habet
diuina ad agendū in operib. miraculosis, sed sola natura humana
iniuriis succumbit, quia talia pati repugnat deitati, ergo sola na-
tura diuina agit in operibus miraculosis.

Et confirmatur auctoritate Psal. 135. a. *Qui facit mirabilia ma-
gna solus*, ergo sola diuinitas est principium agendi miraculum.

Item operā miraculosa excedūt torā virtutē naturæ creatæ, na-
tura autem humana in Christo creata est, ergo vt videtur in nul-
lo attingit opera miraculosa.

Cōtra q̄a Christus per tactū corporis sanabat miraculose, vt
dictū est de muliere patiece fluxū sanguinis, & infra 6. g. *Quot-
quot autem tangebant eum, salui fiebant.* si ergo talis tactus nil age-
ret in sanatione prædicta frustra adhiberetur, qđ nō cōuenit ipsi
Christo. f. aliquid frustra agere, ergo ille tactus aliquid faciebat,
& certū est qđ pertinebat ad humanitatē, ergo, &c. Responſio, in
hac quæſtione sic est procedendū, q̄a primo vidēdū est qualiter vi-
ri sancti viui vel defuncti quorū miracula scripta sūt, in illis opa-
ti fuerūt, secūdo qualiter Christus inquantū hō operatus fuerit.

Circa primū aliquid est certū, videlicet qđ miracula non pos-
sunt fieri aliqua virtute tāquā principaliter agēte nisi virtute di-
uina, quia sicut dictū est, operatio miraculosa excedit torā facul-
tatē virtutis creatæ. Similiter certum est, qđ sancti viri ad miracu-
la possunt operari meritorie, quia frequenter expertum est mira-
cula facta fuisse a Deo ad preces sanctorum.

Sed dubiū est vtrū viri sancti in miraculis aliquū operati sint
per aliquā virtutē in eis existentē, non quia illa sit principalis ra-
tio agendi, sed tantū instrumentalis, vt sic deus tāquā principaliter
agēs fecerit miracula p̄ sanctos tanquā per quædā instrumenta.
Et hāc quæſtionē relinquunt Augustinus 22. li. de ciu. Dei, insolua-
tam,

tam, vbi enarratis multis miraculis martyrū dicit sic. Siue enim
deus p̄ seipsum miro mō quo res tēporales operat̄ eternus, siue p̄
suos ministros ista faciat, & eadē ipsa quæ p̄ ministros facit, siue
quædā faciat, ēt p̄ martyrū spiritus, siue p̄ homines adhuc in cor-
pore cōstitutos, siue deus ista p̄ angelos quib. inuisibiliter immu-
tabiliter, incorporaliter, imperat operes, vt quæ p̄ martyres fieri
dicunt̄ eis orantib. tātū & impetrantib. nō ēt operantib. fiāt, siue
alia istis, siue alia illis modis, qui nullo mō comprehendī a morta-
lib. possunt, ei tñ attestatur fides hęc in qua carnis in æternū re-
surrectio prædicatur. Beatus tñ Gregorius hanc quæſtionem de-
terminare v̄. 2. lib. Dialogorū, vbi dicit sic. Qui deuota mēte deo
adhærent, cū rerū necessitas exposcit, exhibere signa mō vtroq;
solēt, vt mira quæq; aliqui ex prece faciant, aliqui ex potestate cō-
cessa illis a deo. Et hoc probat cōsequenter ratione & exemplo.
Ratio autē talis est. Cui cōceditur illud qđ est maius, nō est mirū
si aliqui cōcedatur qđ est minus, sed maior est potestas filios Dei
fieri, ēt per adoptionem, cum hoc solum sanctis cōcedatur, quam
miracula operari, quod etiam aliqui malis conceditur, vt habetur
Mat 7. Sed primū conceditur hominib. sanctis, secundum qđ dici-
tur Ioan. 1. a. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem
filios Dei fieri.* Itē probat hoc exemplo, quia Petrus suscitauit Ta-
bitā orādo, vt habetur Act. 9. g. Ananiam vero & Saphira morti
tradidit subito absque oratione, sed solū culpam eorū increpan-
do. Act. 5. a. & sic v̄ illud factum fecisse ex aliqua potestate sibi
cōcessa a Deo tāquā instrumentū diuinę iustitiæ. Itē ad hoc v̄
facere, quod gratia Dei diuiditur per gratiam gratis datā & per
gratiā gratum facientem, & licet aliquando ab aliquibus dictū
fuerit, quod gratia gratū faciens nihil ponit in anima, tñ de gra-
tia gratis data ab hominibus cōceditur, qđ aliquid ponit in anima,
& hoc patet manifeste de gratiis gratis datis, quæ vocantur sermo
sapiētię & sermo sciētiæ 1. Corin. 12. a. q̄a significat quæsdā emi-
nentes cognitiones diuinorū & humanorū, quæ ponūt aliqd in
anima. Similiter fides, prophetia genera linguarū, & interpreta-
tio sermonū. Et eadē ratione v̄, quod gratiæ sanitatū & operatio
virtutū. i. miraculorum, quæ ponuntur gratiæ gratis datæ dicant
aliquā virtutē in anima existentem. Dicunt tamen aliqui, quod
ista virtus operantis miracula non est aliqua virtus mansiua per
modū habitus, sed per modū passionis transeuntis, sicut & pphe-
tia, pp quod tales non possunt facere miracula quotiescunq; vo-
lunt, nec prophetare. Sed quidquid sit de conclusionem, tñ tñ non
valet, q̄a sicut dictū est, talis virtus operādi miracula, nō est prin-
cipalis, sed tātū instrumentalis. Instrumentū autē operari nō po-
teſt, quāuis sit perfectū, per formā suā, nisi moueatur actualiter
per manū artificis sicut patet qđ securis non potest secare, nisi p̄
manū artificis moueatur, & ideo dato qđ talis virtus sit mansiua
nō potest tñ operari ad miracula absque motione diuinæ virtu-
tis principaliter agentis, si tñ talis virtus sit mansiua vel p̄ modū
passionis trāseuntis solū, sicut est motio instrumenti cū mouet̄ ab
agente principali, nihil dico mō. Item ad conclusionem inducū
illud quod a sanctis & Doctōribus Catholicis d̄ de sacramentis
nouæ legis, videlicet quod efficiunt quod figurant, ita quod
tan-

A NICOLAUS DE LYRA.

tanquam quaedam instrumenta diuinae misericordiae ad inductionem gratiae ipsam instrumentaliter attingendo, vel saltem aliquam dispositionem ad ipsam, ut characterem, vel aliquid simile correspondens in sacramentis, quae non imprimunt characterem, ita quod in sacramentis est aliqua virtus ad efficiendum modo praedicto, & tamen sacramenta consistunt in quibusdam rebus sensibilibus, & ideo multo fortius videtur quod in animabus sanctorum virorum de sanctorum vel viuendum possit poni aliqua virtus diuinitus eis concessa in operibus miraculosis per modum praedictum. Ex dictis patet quid dicendum sit de humanitate Christi, quae est organum seu instrumentum commune ipsius deitatis, sicut manus est instrumentum artificis. Homines autem alii quocumque sancti non sunt sic coniuncti, & ideo sunt quali quaedam instrumenta deitatis separata, & adhuc plus separata sunt ecclesiae sacramenta, instrumentum autem commune magis participat efficaciam agentis principalis quam separatum, & ideo talis virtus operandi miracula efficacior inuenitur in humanitate Christi, quam in quibuscun-

que aliis. His dictis potest responderi ad argumenta. Ad primum dicendum, quod simile tenet quantum ad hoc quod sicut humanitas in Christo fuit ratio patiens, sic deitas est ratio & principium faciendi miracula principaliter, non tamen tenet quantum ad secundum, quia non repugnat humanitati Christi operari ad miracula per modum instrumenti, repugnat autem deitati qualitercumque pati. Verumtamen ratione identitatis suppositi idiomata comunicantur, quia sicut haec est vera. Deus passus est, ita haec est vera demonstrato Christo, iste puer creauit Iellus. Ad illud quod inducit de Psal. dicendum quod ly solus non excludit humanitatem tanquam instrumentaliter agentem, sed tanquam principaliter, & sic intelligendum est respectu aliorum sanctorum, quod solus deus facit miracula. Sicut tanquam principale agens. Ad secundum dicendum, quod instrumentum in virtute principalis agentis huius attingit ad aliquid, quod excedit facultatem propriam conuenientem ei secundum se, sicut calor naturalis in virtute anime generat carnem, ut habetur 2. de anima. Argumenta autem in contrarium concludunt tantum, quod humanitas Christi agebat ad miracula sicut agens instrumentale & secundarium, quod conceditur.

C A P. VI.

Egredius. Sequitur. **V**nde huic, &c. Mira caecitas. In factis & dictis Christi cognoscere possunt, ob solam generis notitiam contemnunt.

Ioan. 1. e. **F**aber. B E D A. Qui operatur igni & spiritui, unde. Ipse baptizabit uos in igne & spiritu. Faber est qui fabricatus est auroram & solem. Hieronymus. Filius fabri vocatur, & hoc mysticum, scilicet fabri qui fabricatus est auroram & solem, ecclesiam primam & sequentem, in quarum figura mulier & puella sanatur.

Egredius inde abiit in patriam suam, & sequebantur eum discipuli sui. Et factum sabbato cepit in synagoga docere, & multi audierunt admirabantur in doctrina eius, dicentes. Vnde huic haec omnia? Et quae est sapientia quae data est illi, & virtutes tales, quae per manus eius efficiuntur?

Non est, &c. Prope naturale est ciues cuius inuidere quia non opera sed infantiam quam viderunt recordantur. **M**idorus. Comitatur saepe vilitas originem. **V**t quis est filius Isai. Sed humilia domini respicit, & alta a laege cognoscit. **E**t non pot. ibi. virt. vllam. Ne ciues incredulos peius condemnaret faciens multas virtutes. Vel quia in patria sua despicitur, paucas ibi virtutes fecit & ligna, ne penitus inexcusabiles sint. Maiora quotidie in gentibus signa facit, non tam in corporum sanatione quam animarum.

Nonne hic est faber, filius Mariae, frater Iacobi & Ioseph & Iudae & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo. Et dicebat eis Iesus, quia non est propheta in patria sua, & in cognatione sua, & in domo sua. Et non poterat ibi virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit & mirabatur propter incredulitatem illorum. Et circumibat

C A P. VI.

Egredius inde abiit in patriam suam, & sequebantur eum discipuli sui. Et factum sabbato cepit in synagoga docere, & multi audierunt admirabantur in doctrina eius, dicentes. Vnde huic haec omnia? Et quae est sapientia quae data est illi, & virtutes tales, quae per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber, filius Mariae, frater Iacobi & Ioseph & Iudae & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et dicebat eis Iesus, quia non est propheta in patria sua, & in cognatione sua, & in domo sua. Et non poterat ibi virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit & mirabatur propter incredulitatem illorum. Et circumibat

lis non credentes. **E**t mir. Beda. Non quasi de improviso, sed quasi mirandum ostendit, quia nec prophetis credunt, nec ipsi quem praesentem cernunt. **E**t per verbum istorum qui erant de Nazareth, qui modum suum viuendum cognoscebant, & fabrum eum vocabant. **E**t non pot. ibi, &c. **I**stud non posse, non refertur ad potentiam eius absolutam, sed congruitatis & decencie, quia non erat congruum quod ibi faceret multa miracula cuius causa subditur, cum dicitur. **E**t mirabatur propter. **F**ides enim credentium est meritoria & congrua, quod eis fiant miracula sicut patet cap. praecedenti de muliere sanguinis fluae cui dictum est a Christo. **F**ides tua te saluam fecit, & multis alijs locis in euangelio simile habetur. **E**t circumibat. **Q**uia sui doctrinam eius repulerant, conueniente ad alios docendos transiit, & ita fecerunt apostoli, secundum quod dicitur Act. 13. **V**obis oportebat primum loqui, scilicet Iudeis, sed quia repellitis illud & indigno vos iudicatis aeternae vitae, ecce conuertimur ad gentes, sic enim praecipit nobis Deus.

NICOLAUS DE LYRA. CAP. VI.

Egredius. Postquam descriptus est sermo praedicationis in Christo, hic consequenter describitur minor amulationis contra ipsum propter doctrinam & miracula ipsius, & patet sententia ex dictis Mat. 13. exceptis quae sequuntur. **N**onne. In Mattheo dicitur fabri filius. Credebant enim isti quod esset eiusdem artis cum patre suo putatiuo Ioseph, qui dicitur fuisse faber lignarius. Et probabile videtur, quod Christus eandem artem exercuit, quia non fuit occupatus in doctrina & miraculis usque ad tricimum aetatis annum, nec ante fuit intentus studio secundum quod dicitur Ioan. 7. Quomodo hic literas scit, cum non didicerit. Nec veri simile, quod tanto tempore fuerit ociosus, magis autem verisimile est quod fuerit occupatus in arte patris sui putatiui quam in alia, & hoc videtur per

lis non credentes. **E**t mir. Beda. Non quasi de improviso, sed quasi mirandum ostendit, quia nec prophetis credunt, nec ipsi quem praesentem cernunt. **E**t per verbum istorum qui erant de Nazareth, qui modum suum viuendum cognoscebant, & fabrum eum vocabant. **E**t non pot. ibi, &c. **I**stud non posse, non refertur ad potentiam eius absolutam, sed congruitatis & decencie, quia non erat congruum quod ibi faceret multa miracula cuius causa subditur, cum dicitur. **E**t mirabatur propter. **F**ides enim credentium est meritoria & congrua, quod eis fiant miracula sicut patet cap. praecedenti de muliere sanguinis fluae cui dictum est a Christo. **F**ides tua te saluam fecit, & multis alijs locis in euangelio simile habetur. **E**t circumibat. **Q**uia sui doctrinam eius repulerant, conueniente ad alios docendos transiit, & ita fecerunt apostoli, secundum quod dicitur Act. 13. **V**obis oportebat primum loqui, scilicet Iudeis, sed quia repellitis illud & indigno vos iudicatis aeternae vitae, ecce conuertimur ad gentes, sic enim praecipit nobis Deus.

M O R A L I T E R.

Et egredius inde abiit in patriam suam, &c.

Vnde huic haec. Isti similes sunt rustico, qui crucifixum ad rare nolebat, eo quod lignum creuerat in horto suo.

Et conuocauit. Hier. Mittuntur 12. apostoli, & datur eis potestas precepta docendi vt comiteretur verbum simul & factum, & cum promissis inuisibilibus virtutes miscantur, & cuncti vngunt ægros oleo, infirmitatem fidei virtute corroborant.

Victor Antioch. Marcus numerum eorum quos ad munus illud delegerat accurate exponit. Mattheus autem non hoc solum, sed missorum quoque nomina enarrat. Marcus rursus missionis modum distinctis verbis aperit tribuit enim dominum binos & binos mul ad euangelizandum misisse, Mattheus autem non modo qui missi fuerant, exprimit verum etiam missorum ordinem describit. Indicat namque quis eorum fuerit primus, quis secundus, &c.

Et dabit illi. &c. benignus dominus & magister non inuidet discipulis & eius potestate sua. sed ipse potestate sua agit, illi sua infirmitate, si quid agunt, & domini virtutem confitentur dicentes. In Iesu nomine surge & ambula.

Ne quid tolle. &c. Tanta sit in domino fiducia, vt nihil deesse certissime sciant, ne dum sibi prouident temporalia, minus illis prouideant æterna.

Bed. Mattheus & Lucas memorant dominum discipulis dixisse, vt nec virgam ferrent. Marcus, ne quid tollerent nisi virgam. Sed illi realiter virgam accipiunt. Marcus per virgam potestatem accipiendi necessaria a subditis intelligit.

Victor Antioch. Apud Mattheum non hæc tantum, sed gemina quoque tunica, & calceamenta & virga prohiberi videntur. At vero apud Marcum virga permitti videtur. Et præcepit, inquit, illis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum. Ibidem sandaliorum quoque usus permittitur. Verum quod de virga hic asseritur, tantum secundum quandam indulgentiam assertum videtur. Certe verba eiusmodi quiddam insinuant, habent. n. nisi virgam, tantum quasi dominus dicat. Nihil omnino volo vos in via deferre, nisi forsan virgam qua nitamini. Particula itaque *quid*, neque ita late hoc loco vsurpatur, vt non absolute neget, sed aliquatenus etiam permittat.

Calceatos sandaliis. Beda. Vt pes neque tectus sit neque nudus

ad terram, id est, nec euangelium occultetur, nec terrenis commodis innitatur.

Ne indue. dua. tu. Beda. Quod est vt simpliciter ambulent, non dupliciter.

Excutite puluerem de pedibus. Beda. Puluis excutitur de pedibus in testimonium laboris sui, quod ingressi sunt civitatem, quod prædicatio vsque ad illos peruenit. Vel quod nihil ab eis acceperint ad victum necessarium qui euangelium spreuerunt.

a castella in circumitu docens. Et conuocauit duodecim, &

b coepit eos mittere binos, & dabat illis potestatem & spirituum

c immundorum. Et præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi

d virgam tantum, non peram, non panem, neque in zona

e æs, sed calceatos sandalijs, & ne induerentur duabus tunicis.

f Et dicebat eis. Quicumque introieritis domum, illic manete donec exeatis inde. Et quicumque non receperint vos

g nec audierint vos, exeuntes inde, excutite puluerem de pedibus vestris in testimonium illis. Et exeuntes prædicabant

h vt poenitentiam agerent, & daemona multa eiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & sanabantur. Et audiuit rex

i Herodes, manifestum enim factum est nomen eius, & dicebat. quia Ioannes Baptista resurrexit a mortuis, & propterea virtutes operantur in illo. Alii autem dicebant, quia Elias

morem esse traditum, vt energumini & alij ægroti vngatur oleo a pontifice consecrato.

Victor Antioch. Oleum autem inter alia & laborum molestias mitigat, & lumen fouet, & hilaritatem conciliat. Oleum quod in sacra vnctione adhibetur, & Dei misericordiam, & morbi sanationem & cordis illuminationem denotat. Dici tamen potest orationem hæc omnia efficere, oleum autem eorum omnium quæ fiunt, externum tantum symbolum esse.

Et audiuit rex. Bed. Lucas. Audiuit Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant, ab eo & hæsitabat, eo quod dicebatur a quibusdam, quod Ioannes resurrexit a mortuis, a quibusdam vero quod Elias apparuit. Vnde intelligendum, aut confirmatum cum ex aliorum verbis credendo dixisse, aut adhuc hæsitando. Quem ego decol. &c.

Quia Ioannes Baptista. &c. Bed. Mira contra dominum inuidia Iudeorum: Ioanem (de quo dictum est, quia nullum signum fecit) potuisse resurgere nullo attestante credunt. Iesum signis & virtutibus approbatum, cuius mortem elementa tremuerunt, & resurrectionem & ascensionem angeli & apostoli viri & feminae prædicauerunt, non resurrexisse, sed sublatum esse furtim credere maluerunt.

Phi F

NICOLAUS DE LYRA.

1 Et conuocauit duodecim & cepit eos mittere. Superius 3. c. descripta est collatio potestatis prædicandi facta apostolis, hic describitur executio dictæ potestatis, & primo describitur apostolorum missio ad prædicandum, secundo eorum reuersio ad Christum, ibi. Et conuenientes apostoli ad Iesum. Prima in duas, quia primo describitur dicta missio, secundo ex hoc surgens Herodis opinio, ibi. Et audiuit rex Herodes. Expositio primæ partis patet ex dictis Matthæi 10. exceptis quæ sequuntur.

2 Sed calceatos sandalijs. Matth. 10. dicitur quod non portarent calceamenta. Ex quo patet, quod sandalia non dicuntur calceamenta proprie, quia illis poterant vii apostoli, vt hic dicitur.

Et

3 Et vngebant oleo mul. Ex hoc loco patet quod vnctio extrema quæ est infirmorum, fuit instituta a Christo.

4 Et audiuit rex Herodes. Hic consequenter describitur opinio Herodis de Iesu. Et diuiditur in duas partes, scilicet principalem et incidentalem, secunda ibi. Ipse enim Herodes. Circa primum sciendum, quod apostolis prædicantibus aduentum Christi & eius miracula, quia non solum erant prædicantes, sed etiam facientes miracula in nomine eius, Herodes audiuit famam de Iesu & credidit, licet falso, quod ipse esset Ioannes Baptista, quem ipse decolauerat, & quod a mortuis surrexisset. Ex quo patet, quod iste Herodes non fuit de secta Saducæorum, qui negabant resurrectionem, sed de secta Pharisæorum qui eam confitebantur, vt habetur Act. 23. Cætera patet ex dictis Matt. 14. Ipse

MORALITER.

1. Et conuocauit. 12. Sequitur. Et præcepit eis ne quid, &c. Bed. Per peram onera seculi, per panem delitiarum corporales, per æs in zona sapientiæ occultatio designatur, quia quisquis officium doctoris accipit, neque oneribus secularium negotiorum de primi, neque delitijs carnalibus

resolui, neque commissum sibi talentum verbi sub ocio læti corporis debet abscondere.

Quicumque introieritis in domum, illic manete, &c. Theophilus ne de gula contingeret eos reprehendi ab alijs in alios transeuntes.

Et audiuit rex Herodes: manifestum enim factum, &c. Sequitur postea.

Et

A *a Philippi fratris sui.* Beda. Vetus historia narrat Philippum matris Herodis fuisse filium, & fratrem Herodis, sub quo passus est dominus, & duxisse Herodiadem filiam Archelaus, & postquam Archelaus ortu tumultu filiam suam traxisset, & Herodiadem in loco Philippi in dolorem ipsius nuptijs copulasse. Egessippus, vel Iosephus tamen longe aliter.

3. Reg. 18 c & 21. f

b *Non licet tibi habere uxorem.* Beda. Qui venerat in spiritu & virtute. **1** *a* Herodem arguit & Herodiadem, sicut Elias Achab, & Iezabel, malens apud regem periclitari, quam immemor esse precepti Dei.

Beda. Soli Herodes & Pharaon leguntur natalis sui diem celebrasse, & uterque solemnitate sanguine fedasse. Sed Herodes tanto nequius, quanto sanctum & veritatis doctorem & regis celestis preconem occidit, & pro voto saltatrici caput occidit ante conuiuium inferre non potuit. Pharaon peccantem Euanthum occidit. Vtriusque tamen exemplo melius est & vilius nobis, diem mortis semper commemorando timere, quam diem natiuitatis luxurando celebrare. Homo enim ad laborem nascitur, & sancti per mortem transeunt ad requiem.

B * quando

† vsque ad Gen 40. d Iob 5. d

* Theophylactus. Lex precipiebat quod frater uxorem fratris acciperet, cum defunctus prolem non haberet. Ibi autem erat filia, propter quod erant nuptiae sceleratae.

c *Et iura.* Beda. Non excusatur a periurio per iuramentum. Ideo enim forte iurauit, ut occasione inueniret occidendi. Et si illa patris aut matris interitum postulasset, non utique concessisset.

cessisset Herodes.

* Victor Antiochenus. Colligimus hinc autem tria, Ioannem Baptistam capite multasse, nimirum adulterium, saltationem, & iusiurandum. Quare si mentis iudicio valeamus tria haec autem tenetur, ut quam maxime, si non propter aliud certe ne cum ijs communicemus, culpam obnoxij euadamus qui mortis praecursoris auctores & causam extiterunt.

est, alij vero dicebant, quia propheta est, quia sit vnus ex prophetis: Quo audito Herodes ait: Quem ego decollauero Ioannem, hic a mortuis resurrexit. Ipse enim Herodes misit ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcere: propter Herodiadem uxorem philippi fratris sui, quia duxerat eam: Dicebat enim Ioannes Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui. Herodias autem insidiabatur illi, & volebat eum occidere nec poterat: Herodes autem metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum & sanctum, & custodiebat eum. Et audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. Et cum dies opportunus accidisset. * Herodes natalis suae coenam fecit principibus & tribunis, & primis Galilaeae. Cumque introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi simulque recumbentibus, rex ait puellae: Petere a me quod vis, & dabo tibi. Et iurauit illi, quia quidquid petieris, dabo tibi: licet dimidium regni mei: Quae cum exisset, dixit matri suae: Quid petam? At illa dixit, caput Ioannis Baptistae. Cumque introisset statim cum festinatione ad regem petiuit, dicens: Volo ut protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistae. Et contristatus est rex. propter iusiurandum, & propter simul recumbentes noluit eam contristari, sed misit spiculatorem praecipit afferri caput eius in disco, & decollauit eum in carcere. Et attulit caput eius in disco, & dedit illud

a Non dominus prophetarum.

b Beda. Haec pronuntiatio, vel affirmatiua, vel dubitativa.

a Hieron. Non per ironiam expresse pronunciat.

a Beda. Tetrarchae Iudaeae & Tracomitidis regionis.

Adhuc viuens.

Ideo, vel enim.

a Beda. Timebat ne Herodes aliquando reciperet vel fieri amicus fieret.

In altari. Dignum saltatione sanguinis premium.

Opinione non te.

a Beda. Vult omnes simul sceleris sui esse consortes, ut in luxurioso conuiuio eruentur epulae deferentur.

Altari.

a Christum. *b* Legis.

fama illius qua Christus a populo credebatur minorari offerebatur. Christus in cruce exaltatur, quia qui propheta tantum credebatur, Deus & dominus prophetarum est cognitus. Unde & se Ioannes. *illum oportet crescere, me autem minui.* Ioannes res tantam quam oportebat minui, cum dies decretere inciperent, et

NICOLAUS DE LYRA.

1 Ipse enim Herod. hic ponitur pars incidentalis. Intentio enim principalis euangelistae erat describere gesta Christi. Et quia propter opinionem Herodis de Christo fecerat mentionem de decollatione Ioannis Baptistae, ideo incidentaliter hic describit modum dictae decollationis. Et primo describitur eius incarceration, secundo incarcerationis decollatio, ibi Herodias autem, tertio decollati tumulatio. ibi. Quo audito discipuli eius uenerunt, &c. Sententia autem istarum trium partium patet ex dictis Matth. 14. exceptis quae sequuntur circa partem secundam.

2 Herodias autem insid. ipsa enim timebat ne Herodes ad praedicationem Ioannis de peccato suo peniteret, & eam marito suo redderet, & ideo quaerebat mortem Ioannis.

Hero-

3 Herodes autem metuebat Ioannem. Solo enim metu tenebatur interficere Ioannem, quia propter sanctitatem eius quae erat nota toto populo, timebat si Ioannem interficeret, ne totus populus insurgeret contra eum, ut plenius patet Matth. 14.

4 Et libenter eum audiebat, &c. Totum istud erat simulatorium, ut ex tali auditu Ioannis, & obtemperacione dictis eius in aliquibus, tineret populum a rebellionem contra ipsum. Et similiter quod postea iurauit dare puellae saltanti quidquid peteret, fuit malitiose factum, ratione iuramenti & multitudinis magnatorum cum eo comedentium haberet occasionem decapitandi Ioannem absque rebellionem populi, quae habuit eum excusatum saltem in parte propter ista. Et hanc sententiam tenet Beda super locum istum, & quod subditur.

5 Et contristatus est rex. Dicit Beda, quod licet tristaretur in facie, letabatur tamen in corde.

Et

MORALITER.

5 Et contristatus est rex, &c. Beda. Dicit mulator mentis suae tristitiam praefert iocunditiam, cum letitiam haberet in mente, scelusque, excusat iuramento, ut sub occasione pietatis magis impius uerret,

ret, & non per ipsum signantur illi qui sub specie religiositatis machinantur opus facere malignatis. Per Herodiadem uer signatur luxuria. Per saltatricem dissolutio libidinosa. Per quae Ioannis, id est, hominis gratiosi frequenter procuratur moralis, & aliquando corporalis.

Et

tus est. Christus autem qui lux est mundi, cum incipiunt crescere dies.

a *Et tunc.* Bed. Iosephus narrat Ioannem uinctum in castello Macheronta adductum, ibique truncatum. Ecclesiastica narrat historia, in Sebashte vrbe Palestine, que dicta est quod

dam Samaria tempore vero Iuliani Paganos inuidentes Christianis, qui sepulchrum eius sollicitudine frequentabant, monumentum inuasisse & ossa eius per campos dispersisse, & rursus collecta igni cremasse, ac denno per agros sparsisse. Affuisse tamen ibi de Ierosolymis nonachos, qui mixti Paganis ossa egentibus, maximam partem congregauerunt, & ad Philippum Ierosolymam detulerunt, & ille misit ea Athanasio Alexandrie urbis episcopo, & ibi postea seruata Theophilus iubere Theodosio omnibus gentium phanis destructis expurgato a fordibus templo Serapis ossa eadem ibi posuit, & basilicam in honore sancti Ioannis consecrauit.

b *Et conuenientes.* Hieronymus. Ad locum unde exeunt flumina redeunt. Deo gratias semper referunt super his que acceperunt.

Omnia que. Non solum que ipsi egerant & docuerunt apostoli domino renunciant, sed etiam que Ioannes eis docentibus pascit. Vel sui vel eiusdem Ioannis discipuli, sicut Mattheus scripsit, unde sequitur. *Et ait illis.*

1 *Venite se.* Bed. Non solum requisitionis causa, sed mystice significat, quod relicta Iudaea que sibi prophetiae caput abtulerat, non credendo in deserto ecclesie que uirum non habuerat, uerbi cibaria quasi pane & piscium epulas esset largitrus. Ibi enim predicatorum sancti qui apud Iudam non credentem, sed contra dicentem diu graui tribulatione premantur, requiem adepti sunt de gentibus gratia fidei collata. Venit seorsum ducit quos eligit, ut inter male uiuentes ma-

na non attendant, ut Loth, in Sodomis, & Iob in terra Hus; & Abdias in domo Achab. *Et ait illis.*
*** Victor Antioch.** Per hoc Christus ecclesie doctores & pastores monet, ne externis turbis perpetuo se dedant sed priuatim saepe, secretaque agentes, animos colligant, eundem que a publicis negotijs & occupationibus quantum res patitur identidem seuocent. Docet etiam in uerbi ministerio descendentes, nonnunquam respirare & interquiescere, sefe-

seque & corpus suum suo tempore curare, & reficere debere, maxime uero post ministerium absolutum.

e *Requiesci.* Ut aues in ramis sinapis pusilla hic requies sanctis longius labor, sed post dicitur illis, ut requiescant a laboribus suis.

^a Ecclesia de gentibus. [¶] Synagoga. **puella, & puella dedit matri suae: † Quo audito discipuli eius**

a [¶] Literam. **venerunt, & tulerunt corpus eius, & posuerunt illud in monu-**

b ^a Rini ad fontem. ^{Gratias agentes.} **mento. Et conuenientes apostoli ad Iesum renunciauerunt**

c ^a Ne malis consentiatis. **illi omnia que egerant, & docuerant. Et ait illis: Venite seors-**

d ^a Hic breuis requies sanctis, longus labor. ^{Ideo oportuit discipulos requiescere:} **sum in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant enim**

f ^a Erant enim, &c. ^b Felix studium discendum. **qui ueniebant, & † redibant multi. Et nec spacium mandu-**

g ^a Non solum discipuli, sed cum domino, ut Marthaeus dicit. **candi habebant. Et ascendentes in nauim abierunt in deser-**

h ^a Ignis non absconditur qui semper lucet. **tum locum seorsum. Et uiderunt eos abeuntes, & cognou-**

i **erunt multi, & pedestres de omnibus ciuitatibus cucurrerunt illuc, & praeuenerunt eos. * † Et exiens uidit**

i **turbam multam Iesus, & misertus est super eos: quia erant sicut oues non habentes pastorem, & coepit illos**

cem Cophini octaua uirtute fragmetis pleni colliguntur? Cui sedet sup thronos 12 trib. Israel, que sunt fragmenta Abraham, Isaac, & Jacob, quando reliquie Israel sal. si. quando facie ad facie Deum uidebimus q. in lege Moyse & prophetis & psalmis de Christo legimus. Unde post quartam uigilia noctis compefit Christus Iesus tumorem maris ambulans super illud, & dicit. *Confidite ego sum.* quia cum uidebimus sicuti est, tunc cessabit uentus & procella, Iesu sedente & regnante in nauim que est uniuersalis ecclesia.

g *Abierunt in desertum.* Bed. Perendo solitudinem fidem turbam an se sequatur explorat & exploratam digna mercede remunerat. Turbae autem non iumentis non ueliculis, sed proprio labore pedum, iter deserti arripiunt, & salutis desiderium ostendunt. Rursus ipse excipiendo fatigatos, docendo inscios, sanando aegros recreando ieiunos, quantum deuotione credentium delectetur insinuat.

h *Et pedestres.* Nota quia non in aliam maris ripam sine Jordanis nauigio peruenerunt. Sed transito aliquo fretto uel stagno proximos eiusdem regionis locos adierunt, quo etiam pedestres indigenae peruenire potuerunt.

1 *Et misit.* Bed. Quomodo misertus sit, Mattheus plenius exponit hoc modo. Et misertus est eis, & curauit languores eorum. Hoc est. n. pauperum & non habentium pastorem ueraciter misereri, & uiam ueritatis aperire, & languidos curare & ieiunos reficiendo ad laudem supernae largitatis animare que sequentia eum fecisse declarant.

7 *Et uiderunt.* Hic consequenter describitur condescensio ipsius Christi ad populum ipsum sequentem. Et primo describitur dicta condescensio, secundo Pharisaeorum consuetudo c. seq. Circa primum describitur condescensio Christi ad populos ipsos pascendo, secundo ad discipulos eos de periculo liberando, ibi. Et coegit discipulos suos. tertio ad infirmos ipsos curando, ibi. Et cum transfretassent. Sententia autem istarum trium partium patet ex his que dicta sunt. Mat. 14. usque ad finem illius ca. exceptis que sequuntur. Quantum ad primam partem dicitur.

8 Erant sicut oues non. Sacerdotes enim illius temporis & principes erant sicut lupi rapaces spoliantes populum bonis temporalibus, & per malum exemplum spiritualibus, sed Christus tanquam bonus pastor pascbat eos spiritualiter continue uerbo doctrinae suae, & aliquando corporaliter, secundum quod dicitur consequenter.

NICOLAUS DE LYRA.

1 *Et conuenientes.* Hic describitur reuersio apostolorum ad Christum, ubi primo describitur condescensio Christi ad apostolos redeuntes secundo ad populum ipsum sequentem, ibi. Et uiderunt. Circa primum dicitur, Et conue. De predicatione redeuntes ad ipsum.

2 *Renun.* Miraacula faciendo.

3 *Et docuerant.* Predicando ostendentes, quod mandatum eius exequuti fuerant fideliter.

4 *Et ait il.* Compatiendo eis de laboribus suis.

5 *Venite se.* Ut scilicet, post laborem quiescerent aliquantulum, in hoc ostendit Christus quod predicatorum uerbi diuini post laborem possunt recipere recreationem competentem.

6 *Et ascen. in na.* Ut segregati a turbis possent quiescere.

Et

Et

MORALITER.

4 *Et ait illis, uenite seorsum.* Theophylus. Quiescere facit Christus discipulos suos, ut discant praepoliti, quod qui laborant in opere

opere & sermone requiem promerentur, & quod non debent continue laborare.

† *Et pedes, &c.* Adhuc temporibus istis pauperes & mediocres personae magis currunt ad sermones quam magnae.

Tom. 5.

Eun-

Et cum. Die declinata Saluator turbas reficit, quia vel sine...

Allegorice.

Beda. Christum de feritate gentium petentem multos fideles...

† facta esset.

Psal. 75.

† quid manducant non habent.

* VICTOR ANTIQCHENSIS. Discipuli a Christo ut turbam dimitter...

† per a. colas.

Ne de escis plus sitis anxij litis, en ego adsum, qui magnam copiam, & affluentiam subministrare valeo.

Ioan. 6. a. Matt. 24. b.

h. Dicit illis. Prouocat apostolos ad fractionem panis, ut illis se non habere testantibus, magnitudo signi notesceret.

Lib. 2. de. con. sensu euang. cap. 46.

c. Eunt es emanus. * Augustinus. Hoc Philippus apud Ioanem respondet, sed Marcus a discipulis responsum esse commemorat.

Allegorice.

d. Quinque Beda. Quinque panes quinque Moisaica legis libri, quibus diuinae aternitatis cogitatio, mundi creatio, curfus labentis seculi, & vera Deo secutiendi religio humano generi innotuit.

Luc. 24. c. f.

C. Et cum iam hora multa, &c. Beda. Mystice declinata die turbas saluator reficit, quia cum sol iustitiae pro nobis occubuit, a spiritalibus inediae tabe sumus saluati.

Ioan. 6. a.

cuntur, qui cibus est iumentorum maxime, rusticorum ac feruorum quia incipientibus auditoribus aspiora & quasi grossiora sunt committenda precepta.

a. Vespere, vnde Lucas, Dies autem cooperat decli.

a. docere multa. Et cum iam hora multa fieret, accesserunt discipuli eius dicentes. Desertus est locus hic: & iam hora praeteriit, dimitte illos, ut euntes in proximas villas, & vicos...

a. Q. d. Vellrum est officium.

b. emat sibi cibos quos manducant. Et respondens ait illis date illis manducare. Et dixerunt ei: Eunt es emanus ducentis denariis panes, & dabimus illis manducare. Et dicit eis. Quot panes habetis? Ite & videte. Et cum cognouissent, dicunt: Quinque, & duos pisces. Et praecipit illis, ut accumbere facerent omnes, secundum contubernia super viri-

Libros Moyfi.

Prophetas & Psalmos.

Diuerfos ordines.

c. de foenum. Et discubuerunt in partes per centenos & quinquagenos. Et acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, intueus in caelum benedixit, & fregit panes, & dedit discipulis.

continentem carnem.

a. Perfectam requiem.

Requiem.

a. Satisum dirigendam aciem mentis significat ad lucem scientie quaerendam.

significat, scilicet, corporis, & mentis. Qui enim quietus est actibus prauis, requiem habet corporis. Qui autem a cogitationibus etiam peruersis, requiem habet mentis.

Bene autem super viride foenum discumbentes, Dei pascentur alimentis, qui per studium abstinentiae, calcatis illecebris carnis, audiendis implendisq; verbis Dei operam impendunt.

Ideo alij quinquageni, alij centeni, quia requiescitur per a malo opere, ut possit etiam requies in mente.

g. Et accit. Non noua cibaria creat, quia incarnatus, non aliam quam qua scripta erant praedicat, sed legem, & prophetarum mysteria grauidos esse demonstrat.

* Victor Antiochenus. Merito nunc in caelum suspicit gratias agit, nempe quo facto hoc omnibus planum faciat id totum quod fiebat, caelesti patri ascribere.

* Theophylactus. Intuetur etiam in caelum, ut instruetur a Deo petere escam, & non a diabolo, sicut faciunt illi qui iniuste alienis laboribus nutriuntur. Ex hoc etiam turbis innuit quod non esset Deo contrarius, sed Deum inuocaret. Dat autem panem discipulis apponendum turbis, ut tractando panem non dubium sed miraculum videatur.

* Victor Antiochenus. Quandoquidem Deus manus Israelitas in deserto pauerat, ipsiq; obicere quandoque auferant, Nunquid, & panem poterit dare, &c. ne ea in re patet inferior videatur, panes hic in deserto multiplicat. Interim ne Iudeis qui varias calumniandi occasiones aduersus illum venabantur, iustam aliquam cauillandi ansam offerat, quae Deo sese adaequet, aut eidem se praeferat, prius ad caelum spectat, quam panem multiplicet, totumque quod fiebat, & futurum erat, patri tribuit.

h. Fregit. Et ante turbas ponenda distribuit discipulis suis, quia sacramenta sanctis doctoribus, qui haec toto orbe praedicant, parafecit.

NICOLAUS DE LYRA.

r. Eunt es emanus. &c. Ioan. 6. a. dicitur, quod Iesus quaesuit Philippo. Vnde ememus panes, ut manducent hi. & ibidem subditur, & hinc autem dixit tentans eum. Ipse, n. sciebat quid esset facturus, & tunc Philippus respondit, ut ibidem dicit, Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, &c. quasi dicat. Tantum precium non habemus cum pauperes simus. Et hic Mar. discipulos generaliter hoc respondisse, licet aliquo modo sub aliis verbis, Eunt es emanus ducentis denariis, quasi dicat si vellemus eis dare ad manducandum, oporteret nos ire ad emendum panes precio ducentorum denariorum, & tamen hoc precium non habemus, & sic se excusabant per

per impotentiam. Dicuntur autem hic discipuli respondisse illi quod solus Philippus respondit. Tum quia non solum ex personis sua sed etiam aliorum loquebatur. Tum quia illud quod facit quis de aliqua communitate vel dicit, dicitur communitas hoc esse vel dixisse, & tunc discipulis se excusantibus de datione ciborum populis Christum sequentibus dixit Christus quod hic habet. Quot panes habetis, Ioan. 6. dicitur solus Andreas hoc respondisse, per alia tamen verba dicens. Est puer hic vnus qui habet quatuor panes, &c. Dicuntur tamen hic discipuli hoc respondisse, in generali quod dixit Andreas eo modo sicut dictum est Philippo. Circa secundam partem dicitur.

MORALITER.

† Et cum iam hora multa, &c. Beda. Mystice declinata die turbas saluator reficit, quia cum sol iustitiae pro nobis occubuit, a spiritalibus inediae tabe sumus saluati. Prouocat apostolos

los ad fractionem panis, insinuans quod quotidie per eos sint corda nostra pascenda; eorum scilicet, literis, exemplis. Per quinque panes quinque libri Moyfi, per duos pisces prophetarum, & psalmi figurantur. Duodecim coph...

a *Et Insule.* * Victor Antiochenus. Duodecim sportæ reliquias implentur, quo miraculum evidentius fieret, eorumque qui interfuerant sensibus tenacius infixum hæreter. Nã hoc quoque perfecto obseruatoque, discipuli dubij adhuc hærebant vt euangelista indicat paulo post, ait namque.

Non enim intellexerat de panibus: Erat enim eorum obsecratum.

Deinde vt publice constaret, tãtam rerum abundantiam magis prouenisse, ad ostendendam facientis virtutem, quam explendam populi necessitatem. Moses quondam manna Israelitis suppeditabat, verum id tãtum ad necessariũ vsum. Si quidem quo plus colligebatur, hoc statim in putredinem vertebatur. Quare vbi primum terræ Palestinæ fructus apprehenderunt, manna illico descendere desijt. Sic Elias quoque viduæ farina & oleum multiplicauit, verum tantisper hoc solum, dum pluuia terram irrigaturæ descenderent, vbi enim hæ descendere cõperere, statim quoque farinae multiplicatio cessauit. Quo ergo discrimen inter hos & illum appareat, magnam residuorum copiam reliquam fecit, ita vt illi etiam qui saturati fuerant, reliquiarum vim mirarentur. Nil vero mirum si Dominus ad subministrandam alimentorum copiam, hac potestate non semper vtatur. Siquidem signum non temere sed publice vtilitatis causa fieri debet, nempe quo faciẽtis virtus per illud manifestet, & Catholica rursum fides, per illud ipsum statuatur & nutriatur. Insinuatum est hic deniq; alimẽta ab his percipere, quos in fide erudimus.

Beda. Secretiora mysteria quæ rudes capere nequeunt, perfectiores diligenter inquirunt. Nam per cophinos, duodecim apostoli, & per apostolos sequentes doctores figurantur, foris despecti, intus salutaris cibi reliquiis ad alenda humilium corda cumulati. In cophinis enim seruilia geruntur opera, sed ille eos panis fragmentorum impleuit, qui infirma mundi, vt fortia frangat vel confundat, elegit.

b *Quinque mi.* Beda. Propter quinque sensus corporis. Hi dominum secuti, significant eos qui in seculari adhuc habitu positi, exterioribus que possident bene vti norunt. Qui recte quinque panibus aluntur, quia necesse est vt talẽs legalibus adhuc præceptis instruantur. Qui autem mundo omnino renunciant, & quatuor sunt milia & septem panibus refectioni, hoc est euangelica perfectione sublimes, & spiritali gratia intus eruditi.

c *Et sta. co.* Exemplũ dat nobis vt in oĩbus bonis quæ agimus humani fauoris retributionẽ vitemus, ne nos operatio virtutum ad concupiscẽtiam flectat temporalium. Quod ipse dominus nobis insinuans, cũ hi qui virtutes eius admirabantur, regem eum facere vellent, fugit in montẽ orare: Crucifixibus prõptus occurrit, vt scilicet parati simus ad aduersa toleranda

toleranda, cauti ad blãdimẽta si arriserint, & ne nos si affluat demolliendo decipiant crebris a dño precibus imploremus. *d* *Ad Bethsaidam.* Beda. Bethsaidam emittas est in Galilæa Andreæ & Petri & Philippi prope stagnum Genesareth. Sed Marcus dicit peracta refectione venisse trans fretum ad

Lucæ 9. b.

Bethsaidam: Lucas quod in locis Bethsaidæ factum fuerit miraculũ. Ait enim assumptis illis fecerunt in locum desertum qui est Bethsaidæ. Quod cum cognouissent turbæ sequutæ sunt illum, & excepit eos, &c. vsq; ad refectionem illam. Sed forsitan Lucas desertum locum qui est Bethsaidæ, non ipsius viciniam ciuitatis dixit, sed loca deserti ad eam pertinentis. Marcus enim dicit aperte, qd præcederent eum ad Bethsaidam, vbi ipsius fines ciuitatis notat. Lucas vero qui non dicit in desertũ

* panes fere.

E

Ioan. 6. a.

locũ qui est Bethsaidam, sed qui est Bethsaidæ. Forte nõ ipsam ciuitatẽ, sed locũ desertũ ad ipsam pertinẽtẽ intelligi voluit. Ioãnes dicit turbas mãducaste panẽ iuxta Tyberiadẽ, & ascendentes nauim discipulos venisse in Capharnaũm trãs mare, quæ ambæ sunt ciuitates in Galilæa iuxta stagnum Genesareth, quod etiã Tyberiadis à Tyberiadẽ ciuitate sic vocatur.

e *Abijt in mon.* Beda. Bene orat qui Deum orando querit, a terrenis ad superiora progrediens, verticẽ curiẽ sublimioris ascendit. Qui de diuitijs, aut honore seculi, aut de morte inimici orat in imo iacens viles ad Deũ preces mittit: *Orat autem dominus, non pro se, sed pro me.* Nam et si omnia posuerit pater in manu filij, filius tamen ut formã hominis impleret obsecrat patrẽ pro nobis qui aduocatus est nobis, unde: *Aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum.* Si aduocatus est, debet pro nostris interuenire peccatis. Non ergo quasi infirmus obsecrat, sed quasi pius impetrat. Omnia quæ uult potest, quia aduocatus & iudex noster est alterum pietatis ostẽdium, alterum potestatis insigne.

Ioan. 5.

1. Ioan. 2. a.

f *Et ipse solus, &c.* Qui aliquando omnino in periculis ecclesiam deseruisse uidetur, unde: Vt quid domine re. lon. &c. Sed quia differt auxilium non aufert subsidiũ, unde sequit. *g* *Et circa quar.* Beda. Stationes & uigiliae militares, horarũ spacio diuiduntur, patet ergo eos tota nocte laborasse, & diluculo appropinquante auxilium habuisse, quia cũ pressuris obsita humana fragilitas paruitatẽ uirtutum suarum cõsiderat, in se nihil nisi tenebras angustiarũ & hostiũ insurgentiũ æstus cernit. Cum uero mentẽ ad superni præsidij lumen, & ad perpetuã retributionis dona erigit, quasi inter umbras noctis repente ortũ Luciferi cõspicit, qui diem proximum, id est, Christum nũciat. Lucifer namque tres horas noctis, id est, totam uigiliam matutinam illuminare dicitur.

Psal. 9. d.

h *Et volebat praterire eos.* Beda. Vt ad horam, scilicet, conturbati, sed continuo liberati, plus liberationis suæ miraculum

NICOLAUS DE LYRA.

1 *Et statim coegit discipulos suos ascendere nauim vt præcederent eum trans fre.* Quia non libenter, recedebant absque magistro suo, eius societate & doctrina delectati.

2 *Ad Bethsaidam dum ipse.* Locus erat unde recedebant.

3 *Et*

MORALITER.

sunt duodecim fructus spiritus sancti, quibus reficimur in eucharistiæ sacramento.

3 *Et cum dimisisset eos, abiijt in montem.* Per hoc ostendens, quod orans non debet in terrenis desiderijs iacere.

† *Erat nauis in me. ma. & c.* Nauis est corpus humanũ, in quo secundũ Platonicos anima est sicut naua in nauĩ, quẽ fluctibus passionũ iræ & concupiscẽtiæ (quæ sunt inorganici poralibus)

3 *Et cum dimisisset.* Per hoc ostendens quod prædicator uerbi diuini debet post sermonem suum ad Deum in oratione redire, ut quidquid boni ibi fecerit gloriã Dei ascribatur.

4 *Et volebat praterire eos.* Eo modo sicut post resurrectionẽ tuam ambulans cũ duobus discipulis suis euntibus in Emaus finxit

poralibus) frequenter impellitur & aliquando periclitatur, nam motus passionis aliquãdo subuertit iudicium rationis. Sed quarta uigilia quæ terminatur in luce matutina, Christus uenit, quia dum mens ad superni luminis claritatem oculos erigit, passionum impetus conuiescit, & tunc sit applicatio ad terram Genesareth, id est, generantis autam, per quam significatur spiritus aure lenis, ubi est dominus. 3. Reg. 19. & sanantur infirmi a languore peccati.

Tom. 5.

f 2

A miraculum superent, & creptori suo maiores gratias referent. Sic sepe diuina pietas in tribulatione videtur fideles de feruente quasi laborantes in mari discipulos putetur Iesu voluisse praterire, vnde. *Quare uae de, & qua. contri. in. dum affli. me. iunni.* Sed continuo dominus adest, quasi diceret: Cum tran-

fieris per aquas tecum ero, & flumina non operient te; cum ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te, vnde sequitur. *Et statim loquutus est, &c.*

* & admirantur.
1. Mar. 14. d.

a Putauerunt. Beda. Adhuc haeretici putant phantasma esse, nec veram carnem de virgine assumptisse. Theodorus enim Pharanitanus

B Episcopus scripsit pondus corporale, secundum carnem non habuisse dominum, sed absque pondere & carne supra mare ambulasse. Fides autem catholica & pondus cum secundum carnem habuisse

se praedicat, & omnis corporeum & cum pondere & onere corporali incedere supra aquas non infusis pedibus. vnde Dionysius in opusculis de diuinis nominibus ita ait. Ignoramus qualiter de uirginibus sanguinibus alia lege praeter naturalem formabatur, & qualiter non infusis pedibus corporale pondus habentibus & materiale onus, deambulabat in humidam & instabilem substantiam.

b Nolite ti. Prima subuentio est pellere timorem, secunda, tempestatem praesentiae suae uirtute copescere. Nec mirum si domino ascendente in nauim cessat ventus, quia in quocumque corde per gratiam sui amoris adest, mox uniuersa uitiorum & aduersantis

aduersantis mundi & malignorum spirituum bella quiescunt.

3. Victor Antiochenus. Hac Christi uoce audita metus quidem illorum sedatio factus est, interim apparentis uisus nouitas eorum animos adhuc dubios & suspensos tenebat. Ea propter quo id quod uidebat, phantasma non esse accuratius

disceret, tum rursus quo ipse quoque nouae huius rei periculum faceret, Petrus magno animi feruore incitatus, ad Iesum dixit: *Domine, si tu es, iube me ad te venire super aquas.* Per hoc tamen quod laborantibus non statim adfuit, discipulos & nos per illos docere uoluit, ne a malis, in quibus forsitan incidimus, liberationem esse vestigio perituros: uerum uidecunquē illata, forti animo perferamus. **b** *Non enim intelleda.* Miraculo panum, quod esset rerum conditor ostendit. Ambulando super undas, quod totum corpus habebat liberum ab omni grauedine peccati

Placando uentos & undas, quod elementis dominaretur ostendit. Sed carnales adhuc discipuli magnitudine quidem uirtutum stupebant, sed diuinae maiestatis ueritatem non cognoscebant.

c *Cognouit.* Rumore, non facie uel magnitudine signorum: etiam uultu plurimis notus erat.

d *Fimbriam uelimenti eius tangerent.* Beda. Minimum mandatum quod qui transgressus fuerit, minimus uocabitur in regno caelorum, uel assumptionem carnis per quam uenimus ad uerbum Dei.

a putauerunt phantasma esse, & exclamauerunt: Omnes enim uiderunt eum, & conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, & dixit illis: *Cōfide, ego sum nolite timere.* † Et ascendit ad illos in nauim & cessauit uentus. Et † plus magis intra se stupebant.

b * Non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcaecatum. † Et cum transfretassent uenerunt in terram Genesareth, & applicuerunt. * Cumque egressi essent de naui,

c continuo cognouerunt eum, & praecurrentes uniuersam regionem illam, coeperunt in grabatis eos qui se male habebant circumferre, ubi audiebant eum esse, & quocumque introibat in uicos uel in uillas, aut ciuitates, in plateis ponebant

d infirmos & deprecabantur eum ut uel fimbriam uelimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, salui fiebant.

a *Non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcaecatum.* † Et cum transfretassent uenerunt in terram Genesareth, & applicuerunt. * Cumque egressi essent de naui,

c continuo cognouerunt eum, & praecurrentes uniuersam regionem illam, coeperunt in grabatis eos qui se male habebant circumferre, ubi audiebant eum esse, & quocumque introibat in uicos uel in uillas, aut ciuitates, in plateis ponebant

d infirmos & deprecabantur eum ut uel fimbriam uelimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, salui fiebant.

NICOLAUS DE LYRA.

finxit se longius ire ut habetur Luc. ult. Nec tamen fuit ibi aliqua duplicitas seu falsitas secundum quod dicit bea. Greg. Hoc enim fecit, ut sic ostenderet se eis exterius qualis apud eos erat in mentibus eorum interior, erant enim dubij in fide resurrectionis Christi, & tardi ad credendum, ut ibidem dicitur, & propter hoc dubium erant aliquantulum elongati a ueritate, & ideo apparuit eis in peregrina effigie & finxit se longius ire, quia tales apparitiones fiunt communiter secundum dispositionem interiorum ipsorum quibus fiunt. Et eodem modo dicitur hic quod uolebat praeterire eos, quia erant paruē fidei, secundum quod dicitur in textu, quia putabant phantasma esse, & tamen iam uidebant

tantum corpus habebat liberum ab omni grauedine peccati Placando uentos & undas, quod elementis dominaretur ostendit. Sed carnales adhuc discipuli magnitudine quidem uirtutum stupebant, sed diuinae maiestatis ueritatem non cognoscebant.

1. *Cumque egressi essent de naui.* Scilicet, illi de terra Genesareth, quia per famam quam audierant & miracula quae aliqui eorum uiderant, cognouerunt, quod ille erat, qui infirmos curabat, & mirabilia alia faciebat, & ideo subditur.

2. *Et praecur. vii. v.* Quia Geraseni miserunt per ciuitates ad hoc, quod adducerentur infirmi ad praesentiam Christi, ut fimbriam uelimenti eius tangerent. Iudaei enim erant distincti ab alijs gentibus, non solum in lege, sed etiam in habitu, quia Num. 15. praecipitur, quod facerent fimbrias in angulis palliorum, & talem habitum portabat Christus sicut & legem seruauit, & ad tactum huiusmodi fimbriarum curabantur infirmi.

ADDITIO I.

In cap. 6. ubi dicitur in postil. *Nec est uerissimile, quod tanto tempore fuerit ociosus.*

Cum Christus etiam in hac uita summum gradum contemplationis attigit, nullo modo dici potuerit ociosus, etiam si aliquando ab omni actione seu exercitio corporali cessasset, hoc enim pertinet ad contemplatiuam uitam ab exteriori actione quiescere secundum Grego. in 6. moral. & ideo irrationabile est attribuere Christo occupationem in artibus mechanicis ad remouendum ab eo ociositatem, nec ex hoc quod illi de Nazareth ipsum fabrum uocabant, concluditur ipsum fuisse fabrum, sicut nec sequitur ipsum habuisse sorores, licet ipsi dixissent. *No. ne sorores eius hic nobiscum sunt?* sed fabrum ipsum dicebant ad uili pendendam doctrinam Christi. Frequenter enim hi qui occupantur in actionibus corporalibus, deficiunt ab intellectualibus. Vel dicendum secundum Aug. quod eodipso fabrum Christum credebant, quo fabri filium, quia cōiter filij creduntur habere artem patris.

ADDITIO II.

In eod. ca. ubi dicitur in postil. *Ex quo patet, quod sandalia non dicuntur calceamenta,*

Manifestum

Manifestum est ex communi modo loquendi, quod sandalia sunt quaedam species calceamenti. Calceamentum enim se habet ut genus ad omnia quibus pes induitur. Vnde si apostoli prohibentur ne aliquo modo portarent calceamenta, prout intelligit Postillator, ex consequenti non possent portare sandalia cum sint quaedam species calceamenti, & sic essent eis iniuncta contraria praeccepta, quod est manifeste contra rationem; vnde aliter dicendum est. Ad quod sciendum, quod calceamenta seu sandalia possunt dupliciter portari. Vno modo in pedibus prout communius fit. Alio modo ligata sub cingulo uel recondita in sacco uel in pera & huiusmodi, prout pauperes itinerantes quandoque faciunt, ut cum corrumpuntur uel deficiunt calceamenta seu sandalia quae habent in pedibus prouideant sibi de alijs, quae secum portant modo praedicto. Primo modo nunquam fuit prohibitum apostolis ut sandalijs nec calceamentis scilicet in pedibus, quia hoc pertinet ad uelocius seu expeditius incedendum. Vnde Israeliticis ut citius exirent de Aegypto, & non desidiose ambularent, praecipiebatur a domino ut haberent calceamenta in pedibus, prout ipsemet postillator dicit Exo. 12. Secundo uero modo prohibitum est apostolis euntibus ad praedicandum, scilicet, portare calceamenta in sacco uel huiusmodi, quia

quia hoc est impedimentū itineranti, sicut & alia supflua vel duplicia, q̄ omnino prohibebantur apostolis eūtibz ad p̄dicandū. vt in presenti ca. Veritas autē huius distinctiōis. f. de duplici modo portandi calceamenta, patet ex modo loquēdi sacre scripturę. Nā Mat. 10. b. vbi calceamenta eis prohibebant, nō prohibet eis portare in pedibus. Dicit. n. *Nec calceamenta. nec virgam.* Similiter Luc. 10. a dicit. *Nec peram, nec calceamenta.* non exprimens in pedibus, secundū Mar. in hoc ca. non permittit apostolis portare sandalia simpliciter, quia hoc esset q̄ aliud p̄ceptum de directo, sed permittitur eis calcare sandaliis, quod est portare sandalia primo modo, vnde expresse dicit. Sed calcetos sandaliis, Similiter Apostolus ad Eph. 6. c. in eadem materia dicit: *Calceati pedes in preparatione euangelii.* Non enim dicit, quod portent calceamenta, quod potest intelligi secundo modo portandi, sed quod portent in pedibus, & sic in his duobus p̄ceptis nulla est cōtradictio, etiam si sandalia, & calceamenta pro eodem sumantur, & de hac materia vide supra cap. i. in additione secunda.

Ripli. In cap. 6. vbi dicitur. *Nonne hic est faber.* dicit Postillator, quod non est verisimile Christum a iuuentute vsque ad tricesimum annū fuisse ociosum. Bur. dicit Christū non debuisse opari opera mechanica, quia impediisset opa intellectualia. in quibus Christus summū gradum tenuit, iō ociosus dici non potuit. Hoc dico, quo ad factum, quod & si Chrs nihil opando corporaliter ociosus non fuit, p̄buisset tñ exemplū ociosis, qui ab eo lumerēt velamē excusatiōis. Laborauit igit sicut & orauit, nō ad suffragium

gium, sed ad exemplum. Nec talis labor in Christo potuit remittere summum gradum intellectualis contemplationis, ut Burg. arguit, sicut nec doltr summus in passione potuit remittere summam fruitionem, de quo alibi.

In eo. c. vbi concedunt apostolis sandalia. Postillator volens saluare literā, Matth. 10. vbi prohibetur calceamenta, dicit sandalia proprie non esse, nec dici calceamenta. Burg. vult, quod sandalia sint cōtēta, vt species sub genere calceamentorū. Et soluit eā contrarietate quā mouit postillator de Mat. 10. & hic p̄ portare in pedibus vel in saculo, &c. Sed non videtur maturū de hoc oportere fieri mādātū, quod raro & p̄ viles personas fieri cōsuevit. f. portare calceamenta in dorso ligata. Ridiculosa igitur videtur distinctio Burg. Satis enim dictum arbitror de vsu calceamentorum in pedibus Christi & apostolorum super Matth. 10.

De sandaliis autē hic concessis secus est, quā nō pertinent ad genus calceamentorū. Genus dico logicū, sed p̄ similitudinē vsus respectu pedū, modū habent calceamenti, quā alio nomine dicuntur caligę, iuxta illud Act 12. b. vbi dicitur Petro. *Calcea te caligastuas.* Gręcus sermo habet sandalia, vbi nos caligas. Et vt quidam volunt, sandalia sunt in soleis integra, superius aperta, & sic cum non sint calceamenta, habent tamen aliquid simile, quia pedum contra aspiritatem vię sunt munimenta, & sic prohibitis calceamentis, conceduntur sandalia sine contrarietate. Ad plenam enim calceationem requiruntur multa. f. caligę ligaturę, &c. Ab huius modi curiositate sunt apostoli prohibiti, & cęteris quę in litera enumerantur, sandaliis concessis.

CAP. VII.

Et conne. Beda. Patet quam vera sit confessio domini ad patrem qua dicitur. *Quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Indocti veniunt infirmos adducunt, vt vel fimbriā eius contingant, & ideo cupita salute potiuntur. Pharisæi vero, & Scribæ qui doctores populi esse debebant, non ad uerbum audiendum, non quasi ad medicū, sed ad quæstionum pugnas concurrunt.

b *Communibusma.*
* HIERONYMVS. Immundis, vel communibus manibus communionem gentium significat Mundicia Pharisæorum sterilia est, communio apostolorum nō tota extendit palmis suos vsque ad matē.

c *Non lotis.* De non lotis corporis manibus vituperant; cum in eorum operibus nihil immunditię inueniatur. Ipsi qua exterius loti, consciętię liuore intus sunt polluti.

* Victor Antiochenus. Non est hoc eo sensu accipiendum, quasi discipuli manus nullo modo lauerin, non ita enim res habet. Verum quia a Domino ita edocti erant, vt ea, quę ad explendam communem corporis necessitatē faciūt, pro

pro rerum vsu, loci & temporis cōmoditate administraret, soli autē vitturum studio ex animo in cumberent, quo tēpore cibis sumendus erat, de receptis apud Pharisæos lauatiōibus, non multū curabant. Hoc autem cum Scribę & Pharisæi animaduertissent, illos veluti vilitatum traditiōnū transgressores, apud Christum acci. sabant.

CAP. VII.

Et conueniunt ad eum Pharisæi, & quidam de Scribis venientes ab Ierosolymis. Et cum uiderent quosdam ex discipulis eius, & communibus manibus id est non lotis manducare panem vituperauerunt. Pharisæi enim

& omnes Iudæi, nisi crebro lauent manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum. Et a foro nisi baptizentur, non comedunt, & alia multa sunt, quę tradita sunt illis seruare baptismata calicum & vrceorū, & eramentorū & electrorum. Et interrogabant eum pharisæi, & Scribę. Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem? At ille respondens dixit

sed pro mentium emundatione, & operum castigacione, & animarum sanctimoniam, & salute.

f *Quare discipuli tui non ambulant, &c.* Mira stultitia filium Dei argunt, quia nō seruat p̄cepta hominum. Manus autem, id est, opera non corporis sed animæ lauanda, sunt, vt fiat in illis uerbum Dei.

Bene

NICOLAUS DE LYRA. CAP. VII.

Et conueni. Postquam descripta est erga discipulos Christi conde scensio, hic consequenter describitur Pharisæorum confutatio, & hoc quadrupliciter. Primo in eorū obseruantis: Secundo in miraculis Christi, seq. e. ibi. *Exierunt Pharisæi.* Tertio in lege permissis 10. c. Quarto in parabolis. 12. cap. Circa primum primo describitur Pharisæorum confutatio, secundo populorū consolatio. ibi. *Et inde surgens.* Circa primum primo describitur Pharisæorum obseruatio uana, secundo, eorū interrogatio maligna, ibi. *Et interrogabant Pharisæi.* tertio eorū confutatio

futatio uera ibi. *At ille respondens.* quarto, dicitur confutationis expositio plana, ibi: *Et cum introisset in domum.* Sententia uero istarū partium patet ex dictis Mat. 15. exceptis quę sequuntur.

2 *Pharisæi enim, &c. l. a. m. a. &c.* Volentes per munditiā exteriorē pretendere, quod haberent interiorē, cū tamen essent pleni iniquitate, & immunditia, secundum quod dicitur Mat. 22. 3 *Et a fo. nisi bap. non come.* Quando enim exhibant ad negocia exteriora in publico, reputabant se immunditiā aliquam contrahere ab aliis, qui tamen erant meliores ipsis, & ideo redeuntes a talibus negociis lauabant se antequam comederent, quali purgantes immunditiā ab aliis contractam.

Moyes

MORALITER.

Et conueniunt ad eum Pharisæi, & quidam de Scribis uenientes. Spiritualiter.

ritualiter. Illis manibus manducare est immundum uiuentem eucharistiā tractare.

Tom. 5.

f 3

a Bene propheta. Hieronymus, Lazarum Pharisaeorum reprimi furca rationis, id est, Moyse & Iane increpatione, ut & nos hreticos verbis scripturae vincere possumus,
b Bene irritum se. Falsam calumniam vera ratione confutat, quasi eos propter traditionem hominum precepta Dei contemnit, & negligitis, quare ergo meos discipulos arguitis, qui iussi seniorum parumpendunt, ut custodiunt mandata Dei?

† 16. 29. d.
 Mar. 13. 2.

c Vos autem dicitis. Beda. Consulens dominus imbecillitati, vel a tatum vel penuriae parentum, precepta ut filij honoraret patres etiam in necessariis huius vitae. Hanc autem legem Scribae, & Pharisaei subvertentes, ut impietatem sub nomine pietatis inducerent, docuerunt filios suos, ut si quis ea, quae parentibus offerenda sunt, Deo vouere voluerit, qui verus pater est, oblatio domini praefonatur.

† Exo 20. b.
 Leu. 20. b.

B * VICTOR. ANTIOCHENSIS. Vos autem dicitis. Id est, si quis ob dehonestatos parentes inu-nus, hoc est, illud Deo in sacrificium sese oblaturum promiserit, quod patri alioqui debebat, vos id iustum pronunciat. Vos, inquam, rem qua filij parentes alere, & honorare omni iure obligabantur, Deo offerre licitum asseritis. Id quod aliud nihil est quam manifestaria diuinae legis, propter vestram traditionem euersio, & abrogatio.

Matt. 15. b

† 15. 9. 5. c. 1.

* Theoph. Volentes Pharisaei quae offerebantur, comedere, nisi uebant filios, quod cum pecunia aliqua habebant, & parentes haec peterent responderent illis, Corbam, hoc est, donum quod a me petis, iam obtuli domino, & ita haec non exquirent quasi Domino oblata. ad salutem parentum proficua, & sic decipiebant filios, ut parentes non honorarent, & ipsi oblata deuorarent.

C d Tibi prode. Id est. In tuos usus consumitur, quod sacrilegium est. Vel interrogatine. Quali dicat. Proderit tibi? Non debet. Hoc metuentes patres afficiebantur media.

e Nihil est extra, & c. Beda. Nec idolothritum in quantum cibus est, in quantum Dei creatura est, sed demoniorum inuocatio

catio hoc facit immundum. Vnde. Non potestis bibere calicem domini, & calicem demoniorum.

Iudei se partem Dei iactant, communes cibos vocant, quibus omnes homines utuntur, ut ostrea, lepores, huiusmodi animalia, quae ungulam non findunt, nec ruminant, nec squamosa in piscibus sunt.

* Victor Antiochenus.

Hinc lex secundum spiritum, se paulatim prodece incipit. Neque enim haec ut Moisaica, circa corporales expiationes ciborumque differentias, versatur, sed circa uirtutem spiritus. Ne mireris autem, si veteri lege corporum inquinamenta diiudicant, & auersante, Christus hoc loco contradicere videatur, (loquitur enim perinde atque si nulla corporalis immunditia in hominem cadere queat,) siquidem lex uetus ad externum tantum hominem spectabat, Christus autem ad internum mentis aciem coniciebat, ueluti tempore illa iam praesente, quo crux illis rebibus typicis & corporalibus sine impositione erat.

f Et vos impru. Corripuntur, quia, quae per se patent, mystice putant. Ex quo aduertimus uiciosum esse auditorem, qui obscura manifeste, aut manifeste dicta obscure uult intelligere.

g Et in secessu. BEDA. Hinc calumniantur quidam haeretici, quod dominus physice ignarus putet omnes cibos in uentrem ire & in secessum digeri,

cum statim infusa per artus & uenas & medullas neruosa fundantur. Vnde & multos qui uicio stomachi perpetui vomitum sustinent, post equas & praedia statim euomere dicunt, & tamen corpulentos esse, quia ad primum tactum liquidior cibus & potus per membra funditur. Sed quantum tenuissimus humor & liquens esca, cum in uenis & artibus coacta fuerit & digesta, per occultos meatus (quos Graeci poros uocant) ad inferiora dilabitur & in secessum vadit.

Aug. Quaedam sic accedunt ut erim mutent & mutentur, sicut & ipse cibus amittens speciem suam, in corpus nostrum uertitur, & nos refecti in robur mutantur.

h De corde hominum. Beda. Anima locus principalis non iuxta Platonem in cerebro, sed iuxta Christum in corde est.

Arguuntur.

NICOLAUS DE LYRA.

1 Moyses enim dixit. Honora patrem, & c. Dominus autem dixit hoc, ut habetur Exo. 20. sed Moyses explanauit qualiter esset intelligendum contra quem intellectum sacerdotes & Pharisaei docebant.

2 Corbam quod est do. Corban non significat donum generaliter acceptum, sed donum Deo oblatum uel offerendum. Pharisaei et sacerdotes auaritia moti dicebant, quod melius erat filiis offerre Deo bona sua, quam providere parentibus in necessitate positus, & sic euacuabant praecipuum

ceptum Dei de honore parentum, ut plenus dictum fuit Mat. 15. 3

3 Si quis ha. i. si quis habet uoluntatem audiendi ueram, doctrinam, audiat meam, & non Pharisaeorum. 4 In secessum. Natura, quae est sagax, in puritatem quae est in alimento suscepto, emittit per secessum, retinens illud quod est ibi purum ad corporis nutrimentum, & sic purgatur (sua corporis nutritiua).

5 De corde hominum. i. consensus deliberatiui ad mala agenda, quae explicat magis in particulari, eam subdit.

Adul-

MORALITER.

† Populus hic labijs me honorat. Labijs & non corde Deum honorare, est bene loqui & male uiuere.

† Bene irritum fecistis. Hoc autem faciunt principes & praelati

facientes statuta sua sub graui pena diligenter obseruari, & parum aut nihil curant de obseruatione mandatorum Dei.

† Et aduocans iterum, & c. Hoc est ira morale, quod non indiget alia moralitate. Et inde surgens, & c. Sequitur.

Mu-

Arguuntur etiam ex ha sententia qui cogitationes a diabolo immittit putant, non ex propria nasci voluntate. Diabolus in ceter, & adiutor malorum cogitationum esse potest, autor esse non potest, Si autem in insidiis semper positus leuem cogitationum nostrarum scintillam suis fomibus inflammauerit, non debemus opina

a Et inde sur. Relictis scribis, & Pharisais calumniatoribus, in partes Tyri & Sidonis secessit, ut Tyrios Sidoniosque curaret.

b Neminem ro. BEDA. Quamuis latere non potuerit, non tamen factum est quod voluit. Sed exemplum eis dabat, quibus sanandi infirmos gratiam conferebat, ut in miraculis humani fauoris gloriam quantum possent declinarent, nec tamen a pio opere virtutum cessarent, cum hoc fieri vel fides bonorum iuste ex peteret, vel incredulitas prauorum necessario cogeret, Ob hanc enim causam Tyri, & Sidonis fines intrabat, ut filiam syrophoenissam a demonio liberaret & per fidem gentilis feminae scribarum, & pharisaeorum perfidiam argueret.

c Mulier enim. Marcus dicit dominum fuisse in domo, cum venit ad eum mulier. Mattheus dicit, quod clamat post nos. Per quod innuit, quod post ambulantes preces enuserit. Venit ergo ad eum mulier in domum, sed quia Mattheus ait. Non respondit ei verbum, dedit intelligere, quod ambo tacuerunt, & cum silentio ingressi sunt. Et ita cetera contexuntur, quae in nullo dissentiant.

Hieronymus. Mulier, est mater nostra Romana ecclesia. Nota, daemoniaca occidentalis barbaries, cuius fides fecit de pane ouera. Micas intellectus quare non panem infractum iterum cupit.

Beda. Mulier gentilis, sed cum fide ad dominum veniens ecclesiam significat de gentibus collectam, quae pro filia daemoniaca dominum rogat, id est, pro suis populis nondum creditibus, ut ipsi a diaboli fraudibus absoluantur. Quae bene secundum Mattheum de sinibus suis egressa, secundum Marcum ingressa ad dominum, atque ad pedes procidisse dicitur, ut ex utroque colligatur, quia illi soli fideliter, & recte pro errantibus

cedunt. Adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritia nequitiae, dolus, impudicitia, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia. omnia mala haec ab istis procedunt, & coinquinant hominem. Et inde surgens abiit in fines Tyri & Sidonis, & ingressus domum, neminem voluit scire & non potuit latere. Mulier enim statim audiuit de eo cuius filiam habebat spiritum immundum: intrauit, & procidit ad pedes eius. Erat enim mulier gentilis Syrophoenissa genere. Et rogabat eum, ut daemoneum eiiceret de filia eius. Qui dixit illi Sine prius saturari filios. Non est enim bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus, At illa respondit & dixit ei. utique domine. Na & catelli comedunt de micis sub mensa puerorum.

a Idei, Romana, ecclesia. *b* Ideo. *c* In auditu auris obediuit mihi. *d* Occidentalis ecclesia. *e* Inuidia. *f* Hic patientia quae dicitur contempta ut Mattheus dicit perseuerat. *g* Humilitas, quae se non canibus sed catellis comparat Myssice loquitur mulier gentilis. *h* Intellectus. *i* Non ad irrisum.

ribus orant, qui praeceas suae perfidae mansiones relinquunt, atque in domum Dei, id est, ecclesiam pia se deuotione transferunt.

d Sine prius saturari filios. Quasi dicat, Futurum est, ut, & vos gentes salutem consequamini, sed prius oportet Iudeos qui antiqua electione filij Dei nominantur pane caelesti, refici, & sic tandem gentibus vitae pabula ministrari.

*** VICTOR ANTI OCHENVS.**

Christus petitae sanitatis beneficium distulit, partim quidem quod Iudeis per hoc ostendat, non pariter se facilitate ipsius, & exteris hominibus sanitatem praestare, partim etiam, ut mulieris huius fides omnibus manifesta euadat. Quo haec quoque ratione, comparatione quadam facta Iudeorum perfidia, & duritia magis in apertum veniat.

1 pane caelesti, refici, & *2* sic tandem gentibus *3* vitae pabula ministrari. *4* * VICTOR AN- *5* TIOCHENVS. *6* Christus petitae sanita- *7* tis beneficium distulit, *8* partim quidem quo Iu- *9* deis per hoc ostendat, *10* non pariter se facilitate ip- *11* sius, & exteris hominibus *12* sanitatem praestare, par- *13* tim etiam, ut mulieris *14* huius fides omnibus ma- *15* nifesta euadat. Quo hac *16* quoque ratione, compa- *17* ratione quadam facta Iu- *18* deorum perfidia, & *19* duritia magis in apertum *20* veniat.

† Matr. 15. c. *†* Psal. 37. b. *†* Psal. 147. a.

ueritate fidei ordo nominum mutatur. De illis dicitur: Circum dederunt me canes multi. De nobis. Alias oues habeo, quae non sunt ex hoc ouili.

** Victor Antiochenus. Venit Dominus ad Cananaeos, non tanquam ad domesticos, sed tanquam ad eos quibus cum patribus ad quos promissa facta fuerat. nihil commune erat. Et quia res ita habebat, Tyriis, & Sidonis aduentum suum non indicauit, sed quantum commode fieri potuit, celauit. Fecit hoc autem, ne ante tempus ad gentes migrare videretur. Cum quo Iudeos, propter beneficia, quae in illos adferebat, virtutesque quas inter ipsos exercebat. ad fidem prouocaret. Nihilominus non potuit per omnia latere. Sed neque rationi consentaneum erat, ut illis qui fide Israelitis multis partibus praestabant, nullo prorsus iudicio aut beneficio sese manifestaret, maxime vero propter Apostolos, quos ex hoc facto certam coniecturam facere oportuit, salutis ostium gentibus quoque patefactum esse.*

f De micis. Non integros cibos digna sum recipere, reliquis catellorum contenta sum, ut sic veniam ad panem integrum.

Beda. De micis, &c. Mensa, scriptura, unde. Parasiti in conspe. meo men. &c. Mice puerorum interna mystetia, quibus humilium corda reficiunt, secundum illud; Et adipe. fru. sati. te. Conuersi enim ad fide catelli, id est, quae in gentibus erat despecti, non literae superficiali, sed spiritualium sensuum inquirunt medullam, & hoc sub mensa

† Psal. 21. c. *†* Ioan. 10. e.

Allego. Psal. 22. b.

NICOLAUS DE LYRA.

- 1 Adulteria. In quibus est violatio thori alieni.*
- 2 Fornicationes. Id est, illiciti concubitus personarum a matrimonio solutarum.*
- 3 Homicidia. Quibus infertur nocumentum in personas proximorum.*
- 4 Furta. Quibus res alienae subtrahuntur.*
- 5 Auaritia. In quantum aliqua iniuste retinentur.*
- 6 Nequitia. Quae consistunt in caluminis proximorum.*
- 7 Dolus. In deceptione eorum.*
- 8 Impudicitia. Quantum ad tactus & aspectus immundos.*
- 9 Oculus malus. Quantum ad odium & inuidiam, quia non permittunt videre recto oculo bonum proximi.*
- 10 Blasphemia. Id est, in iuriam in Deum.*
- 11 Superbia. Dei vel proximi contemptus.*
- 12 Stultitia. Id est, quae libet iniuria in proximo.*
- 13 Et inde surgens. Hic consequenter describitur consolatio populi. Et primo gentilium. Secundo Galilaeorum, ubi. Et iterum exiens. Circa primum dicitur, Et inde surgens. Vbi habitant gentiles, ad quos transit Christus ad benefacendum eis, relinquens Iudaeam propter malitiam*

- malitiam Pharisaeorum, & ingratitude.
- 14 Et ing. &c. Id est, noluit manifestari aduentum eius per discipulos suos, ostendens, quod praedicator, & operator miraculorum non debet querere propriam ostentationem.*
- 15 Et non potuit latere. Illud non potest, non refertur ad eius potentiam absolutam, sed congruentiam. Non enim erat congruum, quod aduentus medici lateret infirmos. Nec fuit decens, quod manifestaretur per suos discipulos, ut dictum est. Et ideo manifestatus per alios qui famam eius audierant, & aliqui eum viderant, quia non solum de Iudaea, sed etiam de nationibus aliis multi veniebant ad eum propter miracula & sanitates quae operabatur, ut habetur supra 4. c.*
- 16 Mulier enim statim, &c. Non est intelligendum quod curauerit filiam eius existens in domo, quia tunc noluit facere, sed magis in via cum ipsa clamaret post eos, ut habetur Mat. 15. c.*
- 17 Erat enim mu. Id est, de Syria Phoenicis, est enim Syria nomen generale prouinciae, phoenix autem nomen cuiusdam speciei contrariae in illa prouincia, & inde componitur syrophoenissa, id est, de tali contraria oriunda.*

Propter

MORALITER.

16 Mulier enim, &c. Peccatrix anima bene mulier dicitur fragilis & infirma, cuius filia est operatio a daemone possessa. Peccatores

tores dicuntur catelli, propter quod non sunt digni recipere panem Dei, sed cum humiliter confitentur peccata, de quorum numero est mulier ista cuius filia sanatur, nam operatio praua deletur. Tom. 5. 4

mensa domino rum suorum, id est, dum verbis Dei humiliter subditi, & adimplenda, quæ scripta sunt cuncta cordis, & corporis officia supponunt, ut ad speranda superna quæ a domino promissa sunt premia in celo, merito se humilitatis erigant.

Propter hunc ser. BEDA. Hic datur exemplum catechizandi & baptizandi infantis: quia per fidem & confessionem parentum, in baptismo liberantur a dæmonio parvuli qui necdum per se sapere vel aliquid agere boni possunt, aut mali.

VICTOR ANTI-
TIOCHENVS
Matheus sanationis causam fidei, Marcus sermonis virtuti adscribit, sed in idem redit: efficax enim sermo ex efficaci fide prodibat.

Tyri. Hieronymus. Tyrus angustia significans Iudæam, cui dominus, Coangustatum est stratum breue est pallium tuum, utrumque operire non potest, ut transferat se ad

alias gentes.

Sidonem. Hieronymus. Sidon, venatio, fera indomita, nostra regio vel natio est. Decapoleos. Beda. Regio decem urbium trans Iordanem ad Orientem. Quod autem dicitur. Venit ad mare Galilee, inter me, si De. Non ipsos cum intrasse significat, neque enim mare transiungasse dicitur, sed usque ad mare venisse, atque ad lacum, quæ medios fines decapoleos longe trans mare positos respiciebat.

Hieronymus. Saluator ad salvandas gentes ab apostolis ducitur, & docet quod adolescenti eum interrogati respondit. Nosti mandata hæc fac, & viues.

Surdum, & mutum. Beda. Qui scilicet, nec aures verbis Dei audiendis, nec os proloquendis aperit. Quales necesse est, ut hi qui audire, & loqui verbum Dei longo usu didicerunt, domino sanandos offerant, ut eos quos humana fragilitas nequit gratiæ dextera sanet.

Hieronymus. Genus humanum tanquam vnus homo variapeste absumptus in protoplasto cæcatur, dum videt: surdus fit dum audit, dum odorat emungitur, obmutescit dum loquitur, mancus fit, dum manus erigit incuruatur dum erigitur, hydropicus fit dum concupiscit, claudus dum progreditur, lepra suffunditur dum mundatur, dæmone impletur dum diuinitatem appetit, moritur morte dum audacter exultat.

Et deprecabantur. Incarnationem domini propheta & patriarche cupiebant

Et apprehendens eum &c. Seorsum a turbulentis cogitationibus & actibus inordinatis sermonibusque in compositis educitur qui sanari meretur. Digitus qui in aures mittitur, verba spiritus sancti, de quo dicitur. Digiti dei hic. Et opera digitorum tuorum sunt cali. Tetigit linguam, &c. Spuma de carne domini diuina sapientia, quæ soluit ignorantiam humani generis, ut dicat. Credo in Deum patrem omnipotentem, &c.

h Seorsum

NICOLAUS DE LYRA.

- 1 Propter hunc ser. Id est, propter tuæ fidei confessionem.
- 2 Exiit dæmonium a filia tua. Quia confessio fidei de congruo est meritoria miraculi. Cetera patent ex dictis Matth. 25.
- 3 Et in. Hic consequenter describitur consolatio Galilæorum. Et primo in curatione dæmoniaci. Secundo, in ministracione alimēti, in principio sequētis capituli. Circa primam partem determinatur locus vbi Christus fecit sequentem curationem, cum dicitur.
- 4 Inter me. Decapolis est nomen regionis, ut dictum est supra. c. 5. Et huiusmodi regionis una pars est vltra Iordanē, alia citra ut patet in descriptione terræ sanctæ. Igitur mare Galilææ quod est quidam lacus, per

MORALITER

Et adducunt ei surdum & mu. Spiritualiter, surdus est inobediens, mutus laudes Dei debitas omittens, sed tacta tunc iustitiamque tollitur impedimentum, quia cum Christus in gra

h Seorsum de tur. BEDA. Prima salutis via est de turba eici. De turba educit dominus infirmum, cum mentem peccati languidam visitando illustrat & a consuetæ conuersationis tribus aduocat, & ad sequenda præcepta sua prouocat. Digiti autem in auriculas mittit, cum per dona spiritus sancti auriculas cordis ad intelligenda, & suscipienda verba salutis aperit. Et quia cognitionem veritatis desequitur confessio. Et expens. Cum scilicet, ad confessionem fidei catechizatorum struit. Spurum namque domini est por sapientiæ, quæ dicit. Ego ex ore alimi prodij primogenita. Vnde, spuro terræ commixto, cuius illuminatur. Spurum enim, quod capite domini dicit, diuinam eius naturam exprimit ex Deo est. Por

terre cui sputum immixtum est, humanam significat naturam. Sic ergo ex sputo ac terra composito medicamento oculi cæci nati aperuit, quia genus humanum per confessionem vtriusque suæ naturæ ab ingenitis errorum tenebris eruit. Expens ergo linguam muti ut loqui valeat tangit, cum ora diuinitatis a terra uerba sapientiæ proferenda contactu suæ pietatis illuminat.

Victor Antiochenus. Infert digitos in aures eius, cum se verbo miraculum patrare potuerit, quod corpus, modo qui uerbis exprimi nequit, ipsi unitum, animaque intelligenti & rationali informatum diuinæ virtutis vim obtinere commo-
stret.

Et suspiciens, &c. Hieronymus, Ingemuit. Gemere nos docuit, & in cælum thesaurum nostri cordis erigere, quod per compunctionem cordis a friuola carnis lætitiâ purgatur, ut dicitur. Rugiebam a ge. cor mei. Domine ante te omne desinueram, &c. ait illi. Effeta quod est adape. Corde creditur ad iusti. &c. Et statim aperta, &c. Aures aperte sunt ad hymnos, & cantica & psalms.

Soluitur lingua, ut eructet verbum bonum, quod non potest nec minæ nec verba cohibere vel prohibere. Vnde Paulus. Ego vinculus sum, sed verbum Dei non est alligatum in me. Et per accipis ne cui dice. Non in virtutibus gloriandum esse docuit, sed cruce & in humiliatione. Quanto autera eis præci. &c. Ciuitas monte posita vndique circumspecta abscondi non potest: ita militas semper præcedit gloriam.

Victor Antiochenus. Cælum respicit, partim quidem ea quæ faciebat, ad eglestem patrem tanquam ad primarium autorem referens, partim vero humanæ naturæ causam dolens & commiseratione prosequens. Expendebat enim in quarcalamitatem & miseriam omnis bonæ actionis hostis diabolus, primorumque parentum incuria & lapsus, illam deiecit.

Adape. Ad aures proprie. Aures enim ad audiendum apertæ lingua ut loqui possit erat soluēda, vnde sequitur. Statim aperte &c.

per quem transit Iordanis fluuius, respicit terminos vtriusque partis regionis prædictæ.

Et adducit eum surdum & mu. Non erat talis a natiuitate, nec ab infirmitate superueniente, sed a dæmone ipsum obsidente, eius audi impediēte, & loquelam.

Misit digiti. Christus aliquando sanauit infirmos tangendo corporaliter, ut ostenderet humanitatem suam esse diuinitatis instrumentum modo supra dicto cap. 5.

Et suspiciens in cæinge. Ut ostendere se uerum hominem Deo querens auxilium.

Et ait il Effeta, &c. Ostendens se uerum Deum curando p imp

tia tangit cor hominis fit humiliter obediens, & deuote Deum laudans. Quod autem Christus sursum aspiciens ingemuit, fit ad ostendendum, quod omne remedium est inde cum deuotio querendum.

Hophethah. Ela. 28.

Luc. 18. d.

Et loquebatur re.

A Beda. Ille solus recte loquitur vel dominum confitendo, vel alijs predicando. Cuius auditu vt celestibus possit auscultare & obsecundare mandatis diuina gratia reserat: Cuius linguam dominus tactu sapientiae quae ipse est ad loquendum instruit. Hic talis dicere potest: Domine labia mea aperies, &c.

Vt eructet verbum bonum.

sunt aures eius, & solum est vinculum linguae eius, & loquebatur recte. Et praecipit illis, ne cui dicerent. Quanto autem eis praecipiebat, tanto magis plus praedicabant, & eo amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.

Quia non est in altis gloriandum, sed in cruce & humilitate. Humilitas praecedit gloriam.

Hoc, scilicet.

b Quanto autem eis D praecipiebat, &c. Sciebat ille qui omnia nouit antequam fiant, quod magis praedicarent, & hoc praecipiendo pigris uoluit ostendere, quanto studiosius quantoque frequentius

abundantius.

feruentius.

praedicare debeant, quibus iubet vt praedicent: quando illi qui prohibentur, tacere non poterant.

NICOLAUS DE LYRA.

- 1 Et praecipit, &c. Ostendens, quod benefactor de suis beneficijs propriam laudem non debet querere.
- 2 Quanto au. Quia beneficiarius de acceptis debet se gratum ostendere, & benefactorem laudare, quamuis hoc benefactor non querat.
- 3 Ex eo. De tanta eius humilitate.

4 Bene

4 Bene omnia. Licet non exprimat hic nisi unum surdum & mutum esse curatum, tamen plures fuerunt caeci & claudi & muti curati, vt habetur Matth. 15. Sed inter illos erat vnus cuius cura fuit mirabilior inter ceteros: quia in ipso tria miracula concurrerunt, secundum quod dicitur Hier. quia auditus fuit ei redditus, & affatus, & a daemone fuit liberatus & hic solus exprimitur a Marco.

MORALITER.

1 Et praecipit illis, ne cui dicerent, &c. Ad ostendum quod homo

mo de suis bonis actibus non debet querere laudes hominum.

CAP. VIII.

a In il. di. &c. * Victor Antiochenus. Vt dominus iam ante, quo hac via & ratione populum ad fidem alliceret, escas multiplicauerat, ita nunc denuo idem signum instaurat, utrobique commoda occasione, quae se offerebat, ad hoc usus. Ea autem praesenti loco erat, inuicta plebis quae eum sequebatur per seuerantia. Nam triduo, vt hic scribitur, illum iam sustinuerat. Etenim cum panes non haberent, neque commode in deserto habere possent, citra detrimenti cuiuspiam periculum impraesertim dimitti non poterant. Quod si eiusmodi necessitas non uisisset, seruator utique consuetam miraculorum uirtutem, hic non ostendisset: siquidem turbae non sectabantur illum propter corporalem annonam, sed propter spiritalem escam, Et si interim ex toto numero non decissent, qui hunc quoque scopum praefixum haberent.

b Misereor super tur. Quia uerus homo miseretur & compatitur affectu humanae fragilitatis. Quod de septem panibus & paucis pisciculis quatuor milia hominum satiavit, diuinae potentiae opus est contra Euticetis errorem.

c Triduo sustinent. Quare triduo sustinerent Mattheus dicit sic: Et ascendens in montem sedebat ibi, & accesserunt ad eum turbae multae habentes secum mutos, caecos, claudos, debiles, & alios multos, & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos. Turba triduo dominum sustinet propter sanationem infirmorum suorum, cum electi quique fide sanctae trinitatis lucidi domino, pro suis suorumque peccatis, animae peccantis, scilicet, languoribus instanter si applicant.

Item. Turba triduo dominum sustinet, cum multitudo fidelium peccata sua per poenitentiam declinans ad dominum se in opere, in locutione, & cogitatione conuertit.

CAP. VIII.

N illis diebus iterum cum turba multa esset & cum Iesu, nec haberent quod manducarent, conuocatis * discipulis ait illis & Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducant: & si dimisero eos ieiunos

Iudaei de prope lege & prophetis edocis gentes de longe ueniunt ad Christum nullius doctoris de eius uide praemonita.

in domum suam, deficient in uia. Quidam enim ex eis de longe uenerunt. Et responderunt ei discipuli sui: unde istos quis poterit hic saturare panibus in solitudine? Et interrogabat eos: quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem

* Theophylactus. Vel per eos qui per triduum expectant, significat baptizatos. Baptismus enim illuminatio dicitur, & trina submersione perficitur.

Beda. Hoc miraculo designatur, quod uiam praesentis seculi, aliter incolumes transire nequimus, nisi alimento uerbi sui Christus nos reficiat. Hoc uero typice inter hanc refectioem & illam quinque panum & duorum piscium distat, quod ibi uerba uel te. spiritali gratia plene designat: hic noui testamenti ueritas & gratia ministrata monstratur. Vtraque autem refectio in monte celebrata est, ut a liorum euangelistarum narratio declarat: quia utraque scriptura recte intellecta praedicat altitudinem celestium praceptorum & praemiorum, & altitudinem Christi qui est mons in uertice montium. Ipse enim edificatam super se ciuitatem, i.e. ecclesiam in alta bonorum operum extollit, & conctis manifestat. Ipse ab intimis delectationibus abstracta pane caeli reficit, atque ad appetitum supernae suauitatis cibi spiritualis dato pignore accendit.

d Si di. eos. Quia conuerli peccatores in praesentis uiae uia deficiunt, si in sua conscientia sine doctrinae pabulis dimittantur.

e De longe. Moraliter. Qui nihil carnalis corruptionis expertus, ad seruitutem Dei festinat, de longinquo non uenit, qui etiam nulla impudicitia, nullis flagitijs inquinatus, solum autem coniugium expertus, nec iste de longinquo. Alij post multa flagitia ueniunt, & ideo de longinquo.

f Septem. Beda. Mysterium est noui testamenti, in quo septiformis spiritus gratia plenius creditur & datur. Nec sunt panes hordeacei, sicut illi quinque, de quibus quinque milia hominum satiata sunt ne sicut in lege, uitalis animae alimentum corporalibus sacramentis tegetetur. Hordei enim medulla tenacissima tegitur palea.

Hieron.

NICOLAUS DE LYRA. CAP. VIII.

1 In illis diebus, &c. Hic consequenter ponitur consolatio Galilaeorum in alimentum datione. Et patet sententia ex his quae dicta sunt Matth. 15. hoc excepto.

Venit

MORALITER.

1 In il. Sequitur. Misereor su. Triduo uero dominum sustinent, qui contriti, confessi & satisficientes pro suo posse Dei bonitatem expectant, quorum miseretur, & pascit eos septem panibus, id est, septem

ptem donis spiritus sancti, ne deficiant in uia huius mundi. Per septem sportas remanentes, significantur septem dotes quae reseruantur dandae post hanc uitam: quae sunt, clara Dei uisio, fructio, tentio, quantum ad animam. Impassibilitas, subtilitas, agilitas, & claritas, quantum ad corpus in resurrectione.

A Hieronymus. Septem panes. septem dona spiritus sancti. Quatuor milia, annus noui testam. cum quatuor temporibus. Septem portas: septem primæ ecclesiæ. Fragmenta panu myfici intellectus primæ septimanæ sunt. Pisciculi benedicti: libri noui testamenti, quò piscis assi partē resurgens postulat, & piscem superpositum panis d. f. i. puli in captura piscium porrigit.

a Super ter. Beda. In refectioe quinque panum turba supra senum discubuit quæ autem septem panibus reficienda est, super terram discumbere præcipitur: quia per legem carnis desiderii calcare iubemur quæ est senum. *Omnis caro senum.* In nouo autem testamento ipsam quoque & facultates temporales relinquere iubemur.

† Mat. 16. b
Ioan. 6. d.
Ma. 40. a.

† Mat. 11. b
Luc. 11. d.

B Vel quia mons in quo sit refectio, Christi altitudinem significat; ibi supra senum, hic supra terram reficitur: quia Christi celsitudo ibi propter carnales homines & Ierusalem terrenam carnali spe & desiderio regitur, hic autem remota omni cupiditate carnali conuiuias noui testam. spei permanentis firmamentum tanquam ipsius montis soliditas nullo sæno interposito continet.

b *Gratias agens.* Victor Antiochenus. Quasi cæterorum more, virtutem & energiã circa id quod propositum erat, a Deo accipiat, gratias illi agit, cum tamen eiusmodi vim non aliunde vt sancti viri solent, sed seipso peteret.

c *Piscium.* Beda. Sanctos illius temporis, per quos eadē condita est scriptura, vel quorū, ipsa scriptura, fidē, vitã & passionem continet, qui de fluctibus sæculi erepti, & diuina benedictione consecrati refectioem nobis, ne in huius mundi excursu deficiamus, vitæ suæ & mortis suæ exēplo præbuerunt.

d *Manducauerunt.* Beda. Sunt multi qui quamuis omnia sua relinquere, & altiora huius mundi nequeant implere, tamen esurientes & sitientes iustitiam saturantur, cum audientes mandata Dei ad vitam perueniunt æternam.

* Victor Antiochenus. Omni ex parte miraculum fit manifestum, primo quidem ex eorum saturitate, qui epulati fuerant: mox vero ex escarum copia, quæ super fuerant, postremo ex eorum multitudine, qui ad saturitatem vsq; manducauerunt. Admonemur autem hoc exemplo, rerum vsum ex necessitate spectandum & metiendum esse, nihil autem vnquam grauiori necessitate seclusa, propter habendum subducendum.

c *Quod su.* Beda. Altiora præcepta vel exhortamenta, & cõsilia, quæ generalis fidelium multitudo nequit attingere sicut

cur hic: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, &c.

f *Septem spor.* Septem portas, spiritus sancti gratia septiformi repleti. Finis enim sportæ de iunco, & palmarū folijs. Iunco nascitur super aquas, palma victorē coronat. Sancti quoque ne ab humore æternitatis arecant, in ipso vitæ fonte se collocant, & æternæ retributionis palmã expectant.

g *Et statim.* Pro hoc in Matthæo habemus: *Ascendit in nauiculam, & venit in fines Magedan.* Sed non est dubitandum eundem locum esse sub vtroque nomine. Nã plerique codices habent Magedan, etiã secundum Marcum.

h *Quærentes ab.* Quasi ea quæ viderant, non fuissent signa. Sed quid querat per hoc determinatur, de cælo, vel in morem Eliæ ignem de sublimi, vel ad similitudinem Samuelis æstiuo tempore intrigare tonitrua, vel fulgura, vel imbres, quæ si nõ possent & hæc calumniari qui ea calumniabantur quæ oculis viderant, manu tangebant, utilitate sentiebant. Vel signa de cælo, manna, ut qui paucis panibus multa hominum milia satiauit, nunc sicut Moyse manna cœlitus misso populum omnem passim reficiat. Vnde Ioannes post edulium panum turbas quæsisse dicit: *Quid operaris? Patres nostri manducauerunt manna in deserto.*

* Victor Antiochenus. Expectabant ut solem sisteret, aut retrorsum flecteret, aut fulmina dimitteret, aut aerem immutaret, &c. Verum aliud primi aduentus tempus deposcit, aliud secūdi, priori conuenere & necessaria suere signa terrena, cuiusmodi sunt, quæ dominus in terra adhuc cum hominibus uersans edebat: Cœlestia autem posteriora aduentus tempestati asseruantur. Nunc tanquam medicus occulte uenit, tunc autem tanquam iudex, summa cum gloria & claritate uenturus, pœnasque a sceleratis exacturus est.

i *Si dabi.* Augustinus. De concordia euangelistarum. In Marco ita scriptum esse dicit, & signum non dabitur ei. Beda. Generationi isti, id est, tentantium Deū & contradicentium uerbis eius, non dabitur signū de cælo, quod tentantes quærunt, quibus tamen multa cœlestia signa dabat in terra. Generationi autem quærentium dominum signum de cælo ostendit, quando cernentibus apostolis in cœlum ascendit, spiritum misit, ad impositionem manuum: Apostolorum gratiam sancti spiritus de cælo plurimis credentibus infudit.

K *Ascendens na.* Beda. Septem sportis modo impletis statim ascenderunt in nauiculã, & uenerunt in fines Magedã & ibi nauigantibus

a Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens

a Hieron. septem dona spiritus sancti. **b** Ostendit quantum gaudeat de salute postea. **c** Sacramenta aperuit. **d** Quia spiritualem scientiam tradidit eis, & per eos alijs.

b septem panes gratias agens, fregit, & dabat discipulis suis, vt

c apponerent: & apposuerunt turbæ: & habebant pisciculos **d** paucos: & ipsos benedixit, & iussit apponi. Et manducaue-

e runt & saturati sunt, & sustulerunt quod superauerat de frag-

f mentis septem portas, † erant autem qui manducauerant

g quasi quatuor milia & dimisit eos. Et statim † ascendens nauim cum discipulis suis venit in partes Dalmanuta. Et exie-

h runt Pharisei & cœperunt conquirere cum eo, quærentes

a ab illo signum de cælo tentantes eum. Et ingemiscens spiri-

t tu, ait: † Quid generatio ista signum quærit? Amen dico vo-

b bis, si dabitur generationi isti signum. Et dimittens eos ascen-

d dens iterū nauim abiit trans fretū. Et oblitum sunt sumere panes

& nisi vnū panē non habebant secū in naui. † Et præcipiebat

NICOLAUS DE LYRA.

1 *Venit in.* Mat. 15. dicitur: Et venit in fines Magedan. Dicum est quod eadem regio dupliciter vocata.

2 *Et exie.* Hic consequenter describitur confutatio Phariseorum in miraculis. Et primo ponitur dicta confutatio. Secundo discipulorum repeliēto, ibi. Et præcipiebat eis. sententia primæ parus patet ex dictis Matth. 10 hoc excepto.

3 *Si dabitur, &c.* non dabitur, quia accipitur si pro non, sicut

Psal.

MORALITER.

2 *Et exie.* Istis signum de cælo quærentibus Christus non dedit,

Psal. *Quibus iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam.*

4 *Et præcipiebat.* Hic ponitur discipulorum Christi reprehensio. Et primo in eis arguitur ignorantia. Secundo ostenditur eorū impotentia, sequenti ca. ibi. *Et ueniens ad discipulos.* Tertio reprimitur eorum ambitio vel superbia, ibi. *Et inde profecti.* Circa primum describitur primo reprehensio discipulorum generaliter. Secundo: ipsius Petri specialiter, ibi. *Et ingressus est Iesus.* Adhuc autem primo arguitur ignorantia discipulorum verbo, & secundo facto, ibi. *Et ueniunt Bethsaida.* Circa primum dicitur.

Caue

dit, quoniam irrisores erant & indigni. Apostolis autem dedit quando ipsis uidentibus ascendit in cœlum.

Videt.

...nantibus dictum est, quod cauere a fermento pharisaeorum & Saduceorum. Sed scriptura dicit quod obliti sunt panes tollere, in quo ostenditur quod medicam curam carnis haberent intenti domini praesentia.

1 *Cauete a fermento.* * Victor Antiochenus. Et si Matthaeus scribat, *cauete a fermento pharisaeorum & Saduceorum.* Marcus vero, *a fermento pharisaeorum & Herodianorum.* Lucas autem, *fermento Pharisaeorum.* tantum, nulla amen interuenit hic pugna: Si quidem omnes tres priuarius iter illos nominarunt, puta pharisaeos: duo autem inter posteriores ferunt. Alter namque pharisaeos, alter Herodianos. At neuter iterum, vel hos vel illos solos extitisse scribit. Verisimile tamen Marcum, in narrationis electionem Herodianos, quos Mattheus praetermisit, ceteris adiecit.

Quid cogi. Beda. accepta occasione docet quid significent quinque panes septem, & paucissimi sciculi, quinque milia hominum aut quatuor. Si enim fermentum pharisaeorum & Herodis traditiones peruersas & haeretica significat dogmata, quare ei quibus nutritus est populus Dei, non veram doctrinam integramque significant?

Et expuens. Beda. Sputum ab intus a capite domini procegit. Manus vero membra corporis exterius posita. Expuens ergo in oculos caeci, manus suas imponit, ut uideat, quae caecitate humani generis & per inuisibilia diuinae pietatis dona per ostensa a foris sacra assumpta humanitatis abster sit. Quem

^a Id est, Legem Dei traditionibus hominum postponere, verbis praedicare, factis impugnare, dominum tentare, doctrinae eius vel operibus non credere.

2 **eis, dicens: Videte & cauete a fermento pharisaeorum & fermento Herodis. Et cogitabant ad alterutrum dicentes: quia**

^a Quasi hoc ideo dicit quia pa. ^b Me ideo hoc dixisse: quia pa.

3 **panes non habemus. Quo cognito, Iesus ait illis: Quid cogitatis, quia panes non habetis? Nondum cognoscitis, nec intelligitis? Adhuc caecatum habetis cor vestrum. Oculos habentes non videtis, & aures habentes non auditis. Nec recordamini quando quinque panes fregi in quinque milia, & quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis. Dicunt ei: Duodecim: Quando & septem panes in quatuor milia: quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei: Septem. Et dicebat eis.**

^a Spiritualem sensum. ^b Post tot miracula. ^c Post tot miracula. ^d Hieron. domus vallis, id est, mundus qui est vallis lacrimarum.

quomodo nondum intelligitis? Et veniunt Bethsaida, & adducunt ei caecum, & rogabat eum ut tangeret illum. Et apprehensa manu caeci eduxit eum extra vicum, & expuens in oculos eius impositis manibus suis interrogauit eum, si aliquid uideret. Et aspiciens ait. Video homines, velut arbores ambulantes. Deinde iterum imposuit manus super oculos eius, & coepit videre, & restitutus est, ita ut clare videret

^a Qui non videt quod fuit, quod est, quod erit. ^b Ut lamentationem de caecitate cordis agat sicut cum Ieremia subuertitionem ciuitatis Dei, id est, animae suae, tangitur qui compungitur. ^c Ut ad bonum opus confortet. ^d Ut videant voluntatem domini per statum spiritus sancti.

^a Ciuitatem malorum. Corruptum bonum, malum, malum.

^a Misericordia.

^a Maiestatem. A magnitudine enim creaturae cognoscitur creator.

^a Mundo corde.

^a Mundo corde.

Quem vno verbo totum simul curare poterat, paulatim curat, ut magnitudinem humanae caecitatis ostendat, & quae vix & quasi per gradus ad lucem redeat, & gratiam suam nobis indicat per quam singula perfectionis incrementa adiuuat.

* Victor Antiochenus. Expuit manusque imponit, per hoc ostendens verbum diuinum actionemque verbo adiunctam, opera quae admirabilia habebantur, & erant absolute. Manus enim operationis est symbolum & organum verbi autem quod de ore procedit, opus ipsum perficit.

hoc ostendens verbum diuinum actionemque verbo adiunctam, opera quae admirabilia habebantur, & erant absolute. Manus enim operationis est symbolum & organum verbi autem quod de ore procedit, opus ipsum perficit.

† Psal. 113. b. 2. Reg. 24. c.

¶ Hieronymus. Omnes aestimat sibi superiores, se indignum iudicans, ut David se vocari hominem, sed canem mortuum & pulicem unum.

¶ Mar. 14. c. 1. Reg. 6. c. Luc. 9. b. Ioan. 6. b.

¶ plenas: Primo autem videt homines quasi arbores ambulantes, id est, formas corporum ita ut non sit facile, an homo sit an arbor discerni: quia primus percipit virtutes est ceterorum vires vitam, mores, inspicere, bonum imitari, malum cauere.

Sed quia longa obsecuitate & desipuit, & inter bonum & malum, fidem & perfidiam, sinceritatem & simulationem adhuc discernere nescit, homines cernit ambulantes sicut arbores, quia facta eorum absque luce discretionis uidet. Huic dominus secunda impositione manuum, lucem omnia clara uidendi restituit, scilicet quid credendum, quomodo uiuendum, quae praemia sint speranda.

¶ Deinde ite. Hiero. Ut clare uideret omnia, id est, per opera uisibilia inuisibilia intelligeret, & quae oculus non uidet, & clarum animae suae statum post rubiginem peccati mundi cordis oculo contemplaretur.

¶ Beati enim mundo corde quoniam ipsi Deum uidebunt. Mat. 5. a.

¶ Et misit

¶ Et misit

¶ Et misit

¶ Et misit

¶ Et misit

¶ Et misit

NICOLAUS DE LYRA.

Cauete a fer. Id est, a doctrina eorum peruersa qua praeponebat traditiones suas diuinis praecipis, ut dictum est cap. 7.

Et fermento Herodis, &c. Id est, a secta erronea Herodianorum, de qua dictum est supr. capit. 3. Hoc autem dictum Christi discipuli intellexerunt de fermento vel pane materiali, in quo apparet eorum ignorantia: Tum quia Christus frequenter fuerat eis locutus in parabolis, & eas eis exposuerat, ut dictum est cap. 3. & ideo bene intellexisse debuissent hoc uerbum Christi dictum parabolice: Tum quia ipsis uidentibus Christus satiauerat quinque milia hominum de quinque panibus & duobus piscibus, ut dictum est supr. 6. cap. Item quatuor milia hominum de septem panibus, ut dictum est in hoc capitulo. Et ideo bene debuissent intellexisse quod Christus non erat sollicitus de material pane, nec de ipso loquebat. Cetera patet ex dictis Mat. 6.

Et ueniunt Bethsaida. Hic arguitur ignorantia discipulorum de hoc quod ipsis praesentibus illuminauit caecum, primo, perfecte, quod notatur cum dicitur.

Interrogauit eum si aliquid uideret. Et aspi. ait: video homines, ut. ar. am. onem enim distinguebat lineamenta humanorum corporum, uidebat tamen

tamen obscure corpora eorum moueri de loco ad locum, & postea illuminauit eum perfecte, quod notatur cum dicitur. Iterum imposuit manus super oculos eius. Et subditur.

5 *Et restitutus est, ita ut clare uideret omnia.* Certum est autem, quod Christus poterat eum statim perfecte illuminare, sed per talem modum fecit, ut designaret discipulos adhuc in parte, obscuratos caligine ignorantiae, & ad clare intelligendum indigebant maiori illuminatione, unde & post resurrectionem suam aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, ut habetur Luc. 24. Et per talem modum Christus maledixit ficum habentem tantum folia, ut habetur infr. 11. cap. ad significandum quod sacerdotes Iudeorum erant maledicendi & puniendi a Deo eo quod non habebant fructum iustitiae, sed tantum folia uerborum, secundum quod dicit August. in home. Et simili modo Ieremias propheta qui denunciauera captiuitatem Babylonicam, hoc idem significauit sensibili signo, per hoc quod de mandato domini posuit catenas in collo suo ut habetur Hierem. 27 per hoc designans, quod sic catenati ducerentur Iudei in Babylonem captiui. Alij autem exponunt illuminationem huius caeci successiue factam propter paruitatem fidei ipsius colli offerentium ipsum Christo. Et potest esse, quod ista causa & praedicta concurrerunt ad istum effectum.

Et ingressus

MORALITER. Videte & cauete a fermento, &c. Theophilus. Fermentum significat doctrinam corruptiuam. Herodiani enim doctores erant qui Herodem Christum esse dicebant, pharisaei uero traditiones

nes hominum Dei praecipis praeponebant. 3 *Et ceni.* &c. Per hoc autem quod istum caecum illuminauit successiue, significauit, quod aliquando Deus dat suam gratiam augmentando primam datam. Interrogabat

A *Et misit.* Hierony. Ut videret in se quod ante non vidit, non enim putat desperans homo de salute omnino posse se quod facere illuminatus per spem potest, perficere.

Mythice. Admonet dominus omnes qui agnitione veritatis illustrantur, vt ad cor redeant, & quantum sibi donatum fuerat sollicita mente perpendant, & beneficijs Dei digna operatione respondeant.

B *Novum dicitis.* Beda. Quod sanationem sibi iubet, exemplum est suum, ne si miranda faciant, favorem querant, sed diuinis aspectibus placere contenti.

Beda. Philippus frater Herodis tetrarchaturæ, & trachonitidis regionis in honore Tyberij cesaris, Cesaream Philippi (quæ nunc Paneas dicitur) appellavit: imitatus Herodem patrem suum: qui in honore Augusti Cesaris appellavit Cesaream, quæ prius turris Strathonis vocabatur. Cesaream Philippi est, ubi Iordanis oritur ad radices Libani: & habet duos fontes: vnum Iordanis, alterum, Dan, qui simul mixti Iordanis nomen efficiunt.

C *Quem me dicunt.* Pulchre primo sententiam hominum interrogat, ne confessio eorum vulgi opinione, sed veritatis agnitione videatur infirmata, ne sicut Herodes de auditis hesitare putentur. Vnde Petro secundum Mattheum dicit: *Caro & sanguis non revelavit tibi.* Id est, doctrina hominum.

D *Homines.* Pulchre qui hominum more diversam de dno sententiam ferunt, homines dicuntur. Nam qui veritatem potentiam eius pia mente cognoscunt, non homines, sed dii appellari merentur. Vnde dicit illis: *Vos vero, &c.* Quasi dicat. Illi homines humana opinantes, sed vos dii quem me esse dicitis.

E *Tu es Christus.* Beda. Omnia complectitur qui & naturam & nomen exprimit, in quo summa virtutum, Paulus dicit: *Nilhil iudicavi me scire inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum.* Petrus nihil amplius quam Dei filium putavit confitendum. Nos & quando & quomodo natus sit, & quantus sit, humanam infirmitatis contemplatione rimamur. Finis ergo fidei meæ Christus est, finis fidei meæ Dei filius est. Non licet mihi scire generationis seriem. Non licet tamen nescire generationis fidem.

* Victor Antiochenus. Hunc locum Mattheus presenti evangelista accuratius exponit. Marcus namque ne quid in Petri magistri sui gratiam dicere videatur, compendio contentus exactiorem historiam explanationem prætermittit.

F *Et comminatus est.* Beda. Noluit se ante passionem & resurrectionem prædicari: quia completo sanguinis sacramento apostolis opportunus dicit: *Euntes docete gentes baptizantes in nomine*

mine patris & filij & spiritus sancti. Quia non prodesset eum publice prædicari, quem flagellatum sunt visuri, & crucifixum multa pati.

G *Quantum oportet filium hominis multa, &c.* Hieron. Sicut gubernator peritis tempestatem in tranquillitate præcauente nauas paratos esse suos. Sicut alibi: *Si quis vult venire post me, abneget se, &c.*

* Theophylactus. Postquam dominus confessionem discipulorum acceptam dicitur, verum Deum, tunc ipsis reuelat crucis mysterium.

H *Et apprehendens.* Beda. Amantis affectu dicit: *Abstine à te mine.* Vel vt melius in Græco habetur: *Propitius esto domine non erit istud.* Id est non potest fieri: ne recipiant aures me vt Dei filius occidus sit.

I *Et apprehendens te Petrus.* Beda. Quoniam nimis amat dominum. Et quia contendo dixit: *Tu es filius.* Et præmiu suum audiuit secundum Mattheum: *Tu es Simon, bartholomæus.*

Non vult destrui confessionem suam, nec putat posse fieri vt Dei filius occidatur: apprehenditque eum in affectu suum, vel separatim ducit, ne presentibus cæteris magistrum videatur arguere.

* Victor Antiochenus. Dicebant fatius esse proflus non mori quam mori iterumque resurgere: alijs itaque omnibus perturbatis & hæsitantibus, rursus Petrus tanquam ceteris ardentior in medium profilit, deque eo quod questione habebat, audenter inquit.

I *Vade retro.* Beda. Multi putant quod non Petrus sed aduersarius spiritus sit correctus, quo suggerente hoc Apostolus dicebat. Sed mihi error Apostoli de prætatis affectu veniens, non quia incentiuum videbitur diaboli. Diabolo dicit: *Vade retro Satana.* Id est, sequere sententiam meam.

* Victor Antiochenus. Mirum non est, si qui felix a Domino ante prædicatus fuerat, tam cito prolabitur, & impugnet, siquidem nullam ille de Christi passione & cruce notitiam a celo acceperat: Christum Dei esse filium, diuinitatem ei patefactum fuerat, & crucis mysterium adhuc ipsum nesciebat. *Erat enim.* Et Lucas ait: *Verbum istud absconditum ab eis.* Ceterum ad Satanam cum Iesum in deserto tentaret, dicit non est, *vade post me Satana,* sed dictum est, *vade Satana, scriptum est enim, &c.* Ad Petrum vero qui adhuc peccatis obfuscat erat, adeoque post Iesum non ibat, dicitur, *vade post me Satana, scandalum es mihi.* Vade post me, id est, sequere me. **K** *Quæ Dei sunt, &c.* Mea est voluntas & patris, vt pro salute hominum moriar: tu non vis granum frumenti in terram cadere, vt multum fructum afferat.

† Mat. 16. c. Luc. 9. c.

Mat. 16. c.

1. Corin. 2. a.

Mat. 18. d.

Diuisio.

NICOLAUS DE LYRA.

I *Et egressus est.* &c. Hic consequenter describitur increpatio Petri specialiter. Et primo ponit increpatio Petri. Secundo, incitatio ad

MORALITER.

† *Interrogat discipulos.* &c. Per hoc ostendens, quod doctores debent inquirere de sua fama, ut si bona sit, bonis operibus augeatur, si vero mala, occasio tollatur. Nam bona fama doctoris multum facit ad doctrinam fructum, & mala ad detrimentum Gregor. Cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur:

temnatur. † *Et cæ. do. &c.* Sequitur. † *Vade retro me, &c.* Per hoc ostendit quod illi qui detinent affectu carnali adhuc apertum non sunt eum sequi: propter quod petenti quod permitteret eum primo sepelire patrem suum dixit: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos* Matth. 8. **S** *Si quis*

ad palmam martyrij, ibi. *Et conuocata turba.* Circa primū premit de Christo hominū falsa opinio. Secundo, sub discipulo: ubi cognitio, ibi. *Tunc dixit illis.* Vero, &c. quia Petrus pro se & apostolo

a *Siquis vult, &c.* Beda. Postquam mysterium suae passionis & resurrectionis ostendit, hortatur omnes ad imitandum passionis exemplum, & omnibus salutem promittit animarum. Sed perfectioribus, quanta passurus quod a mortuis resurre-cturus esset aperuit, formam tribuens predicandi, ut scilicet pro suo quisque mo- do instruat, neque infirmis altiora com- mitantur.

b *Deneget.* Non va- let apprehendere quod ultra ipsum est si nescierit maetare quod est. Nisi quis a semetipso deficiat, Ad Deum qui supra ipsum est, non appro- pinquat.

** Theophylac- tus.* Sicut qui abne- gat alterum fratrem aut patrem quamuis vulneretur aut mori- antur, non compati- tur nec irritatur, sic, & nos debemus sper- nere corpus nostrum, et si vulnerari con- tingat pati non cure- mus.

Tollat crucem. Vel per abinentiam ma- terando corpus, vel per compassionem inimum. De corpo- re dicit Paulus. *Castigo corpus meum, & in ser. re. &c.* Idem de compassione animi. *Quis infirmatur, & ego non infirmor?*

Qui enim. Beda. Duo tempora ecclesia significat, aliud persecutionis, quando ponenda est anima. Aliud pacis, quando frangenda

frangenda sunt desideria terrena. Unde sequit. *Quid e. pro. &c.* *D*
c *Qui enim me.* Quia multi auaritiam vincunt, labentia de- spiciunt, sed fidei rectitudinem quam habent verecundia im- pedit, non exprimitur voce. Addit. *Qui enim me. &c.*

** VICTOR ANTIQCHENVS.* Non sic est si fide

animo retineas, aut corde tantum cre- das, sed opus est pra- tera confessione qua fit ore. Neque enim frustra sua nos gratia Christus iun- git; verum quolibet ore eum profi- teamur, maioremq; dilectionis affectum in medium afferamus, adeoque illu- striores hac ratione euadamus.

† Mat. 16. d.
Luc. 16. g.
Mar. 16. c. i

Prius solis discipulis loquebatur altiora arcana.
hominum. Et conuocata turba cum discipulis suis, dixit eis:

Sive discipulus sive alius. b Alter factus ex altero. *c* Veter em hominem exuat, & nouum induat. Vnde Paulus. *Viui ego iam non ego, uiuit autem in me Christus.*

Si quis vult me sequi, † deneget semetipsum, & tollat cru- cem suam, & sequatur me. † Qui enim voluerit animam

Ac si dicatur agricolae, frumentum si seruas, perdis.

Si seminas, renouas.

suam saluam facere, perdet eam. Qui autem perdidit ani- mam suam propter me, & euangelium, saluam eam faciet:

a Q. In aduersitate perdes id est anima, in pace autem cor muniendum omni custodia.

b Tempore pacis, quia licet viuere, licet audire.

Quid enim proderit homini si lucratur mundum totum, & † detrimentum faciat animae suae? Aut quid dabit homo

Corde, ore, opere.

commutationis pro anima sua? Qui enim me † confessus fuerit, & verba mea in generatione ista adultera, & pecca- trice, & filius hominis † confitebitur eum, cum venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis. Et dicebat illis. Amen †

Consolatoria promissio.

a Discipulis.

b Ad horam

habaturi vitam aeternam.

† dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gusta- bunt mortem, donec videant regnum Dei † veniens in vir- gine.

a corporalem.

b Ecclesiam.

Alas venientis vel videntis.

Id est, ecclesiam contra mundi huius gloria erectam. Vel futu- ram in caelis beatitudinem, quam in monte viderunt. Quae pia prouisione factum est, ut aeternum gaudium tamen ad bre- ue momentum prelibatum, ad aduersa terreda fortius animaret

C A P.

NICOLAUS DE LYRA.

postolis respondit. Tertio, ponitur Christi passionis pronuncia- tio, ubi. *Et cepit eos docere.* Quarto, describitur Petri increpatio, ubi. *Et apprehendens Petrus eum.* Petrus enim ex zelo Christi vole- bat impedire eius passionem. Et quia iste zelus erat indiscretus, uia passio Christi erat ordinata ad salutem generis humani ideo meruit duram reprehensionem. Sententia autem partium istaru- atet ex dictis Matthaei. 16.

Et conuoca. Quia Christus increpauerat Petrum volentem impedire passionem eius, ideo hic consequenter inuitat fideles ad tolerantiam passionis. Et primo facit hoc verbo. Secundo fa- cit in principio sequentis cap. Sententia primae partis patet ex dictis Mat. 16. hoc excepto quod subditur.

Qui enim me confusus. &c. Haec est uera litera, quia sic habent antiqui libri & correcti, & et Graeci, Et hoc patet per illud, quod habetur Luc. 9. ubi eadem sententia ponitur per alia verba sic, q me erubuerit

erubuerit & meos sermones.

3 *In genera.* Quia Iudaei descenderant a patribus qui ad idolola- triam declinauerant dimisso Deo qui eos desponsauerat in datio- ne legis in monte Sinai, Et ideo filii ab eis descendentes adulte- ra generatio vocantur.

4 *Et peccatrice.* Quia sicut patres eorum persecuti fuerant pro- phetas eos occidendo, ita ipsi persequebantur Christum mortem eius querendo.

5 *Et filius hominis, &c.* Haec est uera litera, quia sic habent graeci & Antiqui. Et patet per illud quod habetur Luc 9. c. ubi dicit. *Et filius hominis erubescet eum.* non recognoscat eum de suis, si- cut homo non libenter recognoscat illum de quo erubescit. Et p- talem modum loquendi dicit Hiero de quadam sancta. Quia non est confusa Christus, Christus non confundetur eam. Nec est cu- randum, si est impropria locutio secundum regulas grammaticae quibus non subiacet theologia,

CAP.

M O R A L I T E R.

† Si quis vult post me sequi, &c. Beda. Persecutionis tempore po- nenda est anima. Pacis autem tempore frangenda sunt desideria terrena.

† Et dicebat illis, &c. Gustare mortem est incurrere culpam mor- talem, quod non faciunt illi, qui regnum Dei semper at- tendunt, vel qui seueritatem venientis iudicis contremi- scunt.

Et

MORAL-

C A P. IX.

Et post dies, &c. Hieronymus. Post comminationem crucis resurrectionis gloria ostenditur, vnde, sequitur.
a Et post dies, &c. Ut non timerent opprobria crucis, qui oculis suis viderant gloriam resurrectionis.

Luc. 9. b

Beda. Et post dies sex. Lucas. Factum est autem post hanc verba fere dies octo &c. Octavo die resurrectionis gloriam manifestat, ut ostensa celestis vite dulcedine, cunctorum corda quae huc audire possunt resonent, & octonario numero verum tempore resurrectionis gaudium doceat esse verum. Ipse. n. post sextam sabbati qua crucem ascendit, & septimam qua in sepulchro quiescit, & nos post sex huius seculi aetates in quibus pro domino pati gaudemus & septimam animatum qua interim in alia vita agitur, octava aetate resurgemus. Quod autem Matthaeus & Marcus dominum post sex dies transfiguratum dicunt, nec tempore, nec mysterio discrepant. Illi enim medios dies tantum ponunt. Vnde & absolute post sex dies dicunt factum. Hic primum quomodo hoc Dominus promisit & ultimum quo complevit adiungit, & ideo temperatius ponit, fere dies octo. Et Mystice. Illi post sex mundi aetates sanctis ab omni labore quiescendum, hic vero tempore octavo significat esse resurgendum. Vnde sextus psalmus pro octava inscribitur. *Dñe ne in furore tuo, &c.* Quia per sex aetates quibus operari licet, precibus est insistendum, ne in octavo retributionis tempore ab irato iudice corripiamur.

Mat. 17. a

B Victor Antiochenus. Lucas post octo dies, quae sequuntur accidisse scribit, verum haec non pugnant, sed oppido inter se conspirant. Quandoquidem Lucas diem quo Dominus dixit, sunt quidam de hic stantibus, & illum rursus quo Petrum Jacobum & Ioannem secum assumpsit, ceteris connumerat. Marcus autem tantum sex illos, qui inter quos extremos interefferunt, percenset.

Luc. 9. d

b In montem ex. Beda. In montem ut oraret, secundum Lucam. In montem oraturus, ut sic transfigurandus ascēdit, docēs eos qui fructum resurrectionis expectant, qui regem in decore suo videre desiderant, mentem in excelsis habere, & continuis precibus incumbere. Tres solummodo discipulos secum ducit, vel quia multi vocati, pauci vero electi: Vel quia qui fidem sanctae trinitatis incorrupta mente seruauerint, tunc aeterna eius visione merebuntur letari.

c Victor Antiochenus. Poterat sane in domo gloriam suam discipulis patefacere, verum quod montis celsitudo quamdam cum maiestatis illius celsitudine cognationem haberet, quos secum ex discipulis assumpsit, in montem excelsum subduxit.

c Transfiguratus. Beda. Non veram substantiam carnis amisit, sed gloriam futuram suam, vel nostram resurrectionis ostendit. Talis

NICOLAUS DE LYRA. CAP. IX.

Et post dies. Hic ponitur incitatio ad martyrium facta. Illud enim quod maxime excitat ad tolerantiam martyrii, est magnitudo praemij, quae magis mouet visa quam audita, ideo Christus ostendit tribus principalibus suis discipulis gloriam resurrectionis in transfiguratione, in qua ostendit se eis in claritate gloriae. Et primo describitur ista ostensio. Secundo ex hoc mouetur quae-

MORALITER.

r Et post dies, &c. Sex diebus factus est mundus Gen. 1. propter quod per sex dies figurari potest totus mundi decursus, quo completo Christus suos vere discipulos, id est, electos ducit in montem excelsum, id est in caelum empyreum gloriosos in anima &

Talis post iudicium cunctis apparebit electis. In iudicio in forma serui & bonis & malis, ut impit quem spreuerit, quem dicit negare, milites quem crucifigere, Pilatus Herodes quem iud. cauere, ne queant iudicem agnoscere.

* Victor Antiochenus. Transfiguratio de qua hic agitur

C A P V T IX.

Multi vocati pauci vero electi.

T post dies sex + assumpsit Iesus petrum & iacobum & Ioannem, & dicit illos in montem excelsum seorsum solos, & + transfigu-

d raturus est coram ipsis, & vestimenta eius facta sunt splendētia & candida nimirum velut nix, qualia fullo super terram non potest candida facere. Et apparuit illis Elias cum Moysē, & erant + loquētes cum Iesu. Et respondēs petrus, ait Iesu. Rabbi bonum est nos hic esse & faciamus tria tabernacula, tibi vnū, & Moysi vnū, & Eliā vnū. Non. n. sciebat quid diceret. Erant enim timore exterriti. Et facta est nubes obumbrās eos, &

f pōt cādida facere. Et apparuit illis Elias cū Moysē, & erant + loquētes cum Iesu. Et respondēs petrus, ait Iesu. Rabbi bonum est nos hic esse & faciamus tria tabernacula, tibi vnū, & Moysi vnū, & Eliā vnū. Non. n. sciebat quid diceret. Erant enim timore exterriti. Et facta est nubes obumbrās eos, &

g loquētes cum Iesu. Et respondēs petrus, ait Iesu. Rabbi bonum est nos hic esse & faciamus tria tabernacula, tibi vnū, & Moysi vnū, & Eliā vnū. Non. n. sciebat quid diceret. Erant enim timore exterriti. Et facta est nubes obumbrās eos, &

h nū est nos hic esse & faciamus tria tabernacula, tibi vnū, & Moysi vnū, & Eliā vnū. Non. n. sciebat quid diceret. Erant enim timore exterriti. Et facta est nubes obumbrās eos, &

i enim timore exterriti. Et facta est nubes obumbrās eos, &

ceptura sunt. **d** Et vest. Vestimēta domini sancti. Vnde. *Qui in Christo habet. Chri. in.* Hęc domino in mundo manente videbatur deserta, sed ipso montem petente nouo candore resurgens. *nunc quidem filij sumus Dei sed nondum apparuit quod erimus.* Ergo apparuerit similes ei erimus, quia videbimus eum facti est, vnde subditur.

e Qualia fullo. et ap. &c. Moyses sanctus mortuus, Elias viuis in caelum raptus, visi in maiestate cū domino (vt Lucas dicit) futuram in illo omnium sanctorum gloriam significant, tempore iudicii vel viuis in carne reperientur, vel mortuis.

* VICTOR ANTIOCHENVS. Moyses & Elias praeteris apparēt. Cuius rei plures sunt causae. Primo hoc factorum opinio refutabatur, qui Christum etiam aut Ieremiam vnum ex prophetis esse existimabant. Mox vero planum hoc mysterio euasit. Apostolum Petrum recte laudatū, quod Christum Dei viuis filium esse confessus fuerat.

f Elias cum. Bed. Legislator, & eximius prophetarum apparerent. Loquuntur cum domino in carne viuis ostendit ipsum esse quem lex & prophetae promiserunt. Non in inferis sed in monte cum illo, quia qui terrena desideria mente transseunt solui maiestatem scripturae sanctae quae in domino impleta est, perspiciunt.

g Rabbi. Quāuis stupefactus insitum tamen affectum sibi indicat, oblitus sanctis regnum promitti, non in terris, sed in caelis, & se & coapostolos mortali carne indutos immortalitatem statim subire non posse, & domum manufactam necessariam non esse. Legi quoque & prophetis & euangelio tria tabernacula facere cupit, cum non possint separari, vnum habentia tabernaculum, id est ecclesiam Dei.

h Bonum est. Multo ergo melius choris sanctorum intererit, deitatis praesentis visione. Si sic delectat humanitas Christi transfigurata, & duorum societas ad punctum ostensa.

i Nubes obum. Vnde quia quae fuit materiale tabernaculum nubes

quaestio, ibi. *Et interrogabant eum.* Sententia istarum partium pate dicitis Mat. 17. exceptis quae sequuntur.

2 Et transi. Non est intelligendum, quod figura corporis Christi fuerit mutata, sed quia figura est in extremitatibus corporis, & militer claritas gloriae quae tunc in corpore suo habuit est in extremitate corporis, & ideo vocat transfiguratio, & per tale modum loquendi dicit Apostolus Phil. 3. d. *Saluatorem expectamus dominum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae conformi*

corpore videntes eius gloriam singularem. **†** Et ap. illis El. cum Moys. i. legem & prophetas cum euangelio concordantes. Quod autem Petrus dixit, *Faciamus hic tria tabernacula, nesciuit quid diceret, nam omnium erit vna gloria si vnus denarius diuinus, licet in illa sint diuersi gradus.*

nubis accepit umbraculum, ut discat in resurrectione non tegmine domorum, sed spiritus sancti sanctos esse protegendum. ^a Hic est. Q. d. Hic vere est ille quem Moyses iste vobis promissit, huic auscultate & omnes auscultare iubere. Nota quod sicut in baptismo sic in monte mysterium trinitatis declarat, quia

gloriam eius quam in baptismo credentes confitemur, in resurrectione videtes colaudabimus. Hic spiritus in nube lucida, illic in columba, quia quam percipit fidem quis simpliciter corde seruat: tunc lucem apertam visionis quam crediderat contemplantur: ipsaque illustrabitur gratia & in perpetuum protegetur.

^b Et statim. Beda. Cum fieret vox super filium hominis inuictus est ipse solus. Quia cum manifestauerit seipsum electus: erit Deus omnia in omnibus: imo ipse cum suis vnus pater Christus, id est caput cum corpore splendebit, unde. Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo filius hominis qui est in caelo.

^c Praecipit illis. Non vult gloriam regni futuri & triumphum quam in monte ostenderat publice praedicari: ne & incredibile esset pro magnitudine, & post tantam gloriam apud rudes animos sequens crux scandalum faceret.

^d Verbum conti. Hierony. Id est, cum absorpta mors fuerit in victoria, non erunt in memoria priora, cum abstulerit dominus sordem filiae Sion auferens omnem lachrymam ab oculis sanctorum. ^e Quid ergo. Tradunt scribae secundum Malachiam, quod Elias veniat ante aduentum saluatoris, & reducat corda patrum ad patres eorum, & restituat omnia in antiquum statum. Existimant ergo discipuli hanc aduentus gloriam esse, quam vident in monte, & dicunt Si iam venisti in gloria, quare praecursor tuus non apparet? maxime quia vident recessisse Eliam.

* Victor Antiochenus. Quid ergo? Quomodo haec inter se cohaereant, paucis expendamus. Cum discipuli in monte adhuc essent, Dominique transfigurationem coram conspexissent, & regni illius nonnullum iam gustum haussissent, de eo illum consuluerunt, quod scribae & pharisaei de Eliae

aduentu frequenter in ore habebant Dominus autem consultus prophetae oraculum non infirmat, sed confirmat.

* Theophylactus. Proponit autem hoc dominus ad resistendum pharisaeorum opinionem, qui tenebant quod primi aduentus praecursor erat Elias, quasi ad inconueniens eos adduceret, unde subdit, & quomodo scriptum est, &c.

^f Restituet, &c. Scilicet conuertet cor Patrum ad filios, & cor filiorum ad patres. Restituet enim morti quod debet & diu viuendo sustulit, unde addit.

^g Et quomodo scrip. Quasi dicat. Sicut de Christi passione prophetae multifarie scripserunt: sic & Elias multa passurus est. Restituet ergo omnia primo, corda hominum illius temporis ad redendum in Christo, retinendum Antichristo.

^h Tremde ponet animam pro Christo. ⁱ Turbam magnam. Hiero. Non est requies sub sole, semper occidit paruulos inuidia, magnos percutiunt fulgura motes, alij discunt cum fide, alij inuidetes cum fastu, ad ecclesiam veniunt.

^j Conquirentes. Beda. Quid conquirentem euangelista non dicit. Sed potest intelligi de hoc quaestionem motam fuisse, quare discipuli daemiacum qui in medio erat, non possent liberare. Hoc enim ex sequentibus concipi potest. ^k Et interrogat. Beda. Nota quod loca rebus congruunt. In monte orat, transformatur, discipulis arcana suae maiestatis aperit, in uno a turba excipitur, miserorum fletu pulsatur. Sursum

^l Et interrogat. Beda. Nota quod loca rebus congruunt. In monte orat, transformatur, discipulis arcana suae maiestatis aperit, in uno a turba excipitur, miserorum fletu pulsatur. Sursum

^m Et interrogat. Beda. Nota quod loca rebus congruunt. In monte orat, transformatur, discipulis arcana suae maiestatis aperit, in uno a turba excipitur, miserorum fletu pulsatur. Sursum

NICOLAUS DE LYRA.

¹ Venit. Sicut in baptismo Christi auditum est testimonium patris de filio eius naturali, sic & in transfiguratione. Cuius ratio est, quia homines fiunt filij Dei adoptiui per assimilationem ad filiationem naturalem ipsius Christi. Quae quidem, assimilatio fit dupliciter. Vno modo in praesenti per gratiam. Alio modo in futuro & perfectius per gloriam, secundum illud. 1. Ioan. 3. a. Nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicut est. In baptismo vero Christi data est aquis virtus regenerandi per gratiam. In transfiguratione vero ostensa est claritas gloriae in corpore Christi. Et quia in istis duobus ut dictum est assimilantur homines filio Dei naturali, ideo conueniens fuit, ut in baptismo Christi & eius transfiguratione audiretur testimonium patris de eius naturali filiatione.

² Et verbum con. Secundum praecipitum Christi. ³ Conquirentes, &c. Videbatur enim eis inconueniens, quod Christus moreretur & resurgeret a mortuis: postquam viderant eum in claritate gloriosa, ad quam alij venient post resurrectionem, ideo terminus resurrectionis vel finis iam videbatur eis completus in Christo. ⁴ Et veniens, &c. Hic ostenditur discipulorum Christi impotentia in hoc quod non poterant curare daemiacum eis oblatum. Vbi sic proceditur, quia circa hanc curationem primo ostenditur discipulorum impotentia, secundo Christi efficacia, ibi. Qui respondens eis dixit. O generatio, &c. Tertio vtriusque causa, ibi. Et cum introisset in domum. Sententia istarum partium patet ex dictis Mat. 17. exceptis quae sequuntur. Et veniens, &c. Scilicet, quos dimiserat assumptis tantum secum tribus, coram quibus transfiguratus fuit. ⁵ Vidi turbam, &c. conqui. Quia deridebant eos, eo quod tenta uerant curare daemiacum eis oblatum & non potuerant, ut patet in litera sequenti.

MORALITER.

¹ Praecipit illis, &c. Per hoc ostendens quod secreta diuina non nisi debito tempore sunt publicanda. Elias cum uenit. Sequitur. ² Sed dico vobis quia, &c. Per hoc ostendit duplicem Eliam, sicut

sicut & aduentum Christi duplicem. Officium primi Eliae facit homo mouens fratrem charitative, sicut & primus aduentus fuit in mansuetudine. Officium vero secundi facit praedicator accipiens ex autoritate, quia secundus aduentus erit in potentia & maiestate. Magister

A firmi d. ... pulis mysteria regni referat, deorsum turbis pecca-
 ta infidelitatis exprobrat. Sursum vo ē patris his qui audire
 poterāt p̄dit, deorsum malos spūs expellit. Nūc pro meri-
 torum qualitate alijs a sc̄dere, alijs non delisit descendere.
Et interrogavit. Hieron. Scit & interrogat, vt confessio pa-

riat saltem, & mur-
 mur cordis nostri
 sermonibus soluat
 prius vt est: Die in-
 iquitates tuas prius vt
 iustificeris.

Et 43. d.
secundū 70.

† Mt 17. c.
Luc. 9. e

† illū ad eum.
† discerpic.

a *Et dixi discipulis.*
 Latenter culpam ob-
 liquat in discipulos,
 cum saepe curatio
 non curantium, sed
 curandorum impe-
 diatur vitio.

b *O generatio.* Non
 homini ita scit, sed
 vitio. Non tadio af-
 fectū hoc dicit, sed
 vt medicus.egro cō-
 tra p̄cepta agentī.
 Et arguit per vnum
 Iudæos incredulita-
 tis.

B * *Victor Antio-
 chenus.* Scriptura
 hunc hominem in-
 firmæ fidei extitisse
 ostendit. Primo ex
 eo quod dominus
 ait, *O generatio incredu-
 la, Item. Si potestis cre-
 dere, omnia sunt possi-
 bilia credenti.* Mox ex
 eo quod cum lachry-
 mis ad Christum ac-
 cedens, *Adiuua domi-
 ne incredulitatem meā.*
 Dixit. Tertio ex

eo quod dæmonio, ne denuo ingrediatur in eum Dominus
 imperat. Quarto ex eo q̄ ad Seruatore dicit. *Si quid potes, ad-
 iuua nos, nostri miserus.* Quare incredulitas illius in causa fuit,
 quod dæmon ad Apostolorum vocem cedere noluerit. Di-
 cis, si ita est, cur Dominus Apostolos oblique inculcat? osten-
 dere voluit, nonnunquam etiam citra offerentium fidem
 ægris quibusdam sanitatem obtingere posse. Cæterum ne
 hominem ad desperationem adigat, non in illius solam per-
 sonam orationis neruum intendit, sed generatim omnes
 Iudæos, incredulitatis perstringit. Probabile fit enim nullos
 ex presentibus ob Apostolorum imbecillitatem offensos,
 ea de illis cogitasse, quæ non satis conueniebant.

C *Statim spi.* Quia dum post peccatum ad dñm conuerti
 volumus, magis a diabolo impugnamur, vt vel excutiat vir-
 tutem

tutem, vel vindicet suam expulsionem.

d *Ab infantia.* Hieronymus. Significat gentilem populur
 cui a natiuitate increuit cultus Idolorum, vt stulte immola-
 ret filios suos dæmonijs, vnde sequitur.

Et frequenter eum, &c. Alij enim ignem, alij aquam vene-
 rabantur.

e *Adiuua.* Hieron
 Credulitas nostra, v
 rostrata lingua infu
 ma est, nisi innix
 adiutorio Dei. Fide
 cum lachrymis opt
 ra vota capit vt est
 Fiat tibi secundur
 fidem tuam.

* *Victor Antio-
 chenus.* Arqui si
 debat, vt se crede
 aiebat, qua ration
 adiuua incredulit
 tem meam dixerit
 Non vnus ration
 est fides. Est enim
 des inchoata, est r
 sum cōsummata. E
 orsus igitur crede
 vt dominus virtu
 sua quod deorat, a
 ijceret, opus hab
 bat. Sic discipula
 Seruatore aieba
Adauge nobis fidem.

f *Surde & mute.* Sy
 ritui imputat que
 homini p̄stat du
 ille audiret, neq
 loqueretur q̄ od p
 cator p̄nitens a
 dit & loquitur. E
 ab eo & amplius ne i
 tro eas, &c. Exiens
 homine nunquā r

uertitur, si cor suum seruauerit clauis humilitatis, & ostius
 obrinuerit homo munitatis, vnde: *Esto mihi in Deum p̄-
 tectorem, & in locum mu. vt sal. me facias.*

* *Victor Antiochenus.* Quod dicit, *ego p̄ceptio tibi.* id d
 uinæ virtutis energiam, etiamsi humana fides non adsit, a
 guit. Quando porro addit. *Exi ab eo, & amplius ne intro eas*
eum, Indicat facile altera vice dæmonem in illum qui sic
 satis munitus non erat, ingredi potuisse, nisi Domini p̄-
 ceptum ne id fieret, impediuisset. Quando quidem hoc ig
 so etiam vigente, dæmonium non absque difficultate & te
 giueratione abscedebat. Nam & vociferabatur, & hom
 nem discerpebat, & tandem decedere coactum, mortu
 similem deserebat.

Discerpen

NICOLAUS DE LYRA.

- 1 *Allidit illum.* Id est, ad terram proijcit.
- 2 *Et spumat, &c.* Ad ostendendum vehementiam passionis.
- 3 *Et cum vidisset eum statim spiritus, &c.* Videns enim cito
 eiciendum, faciebat peius quod poterat.
- 4 *Et inter.* Non ex ignorantia, sed vt ex responsione patris ap-
 pareret omnibus diuturnitas passionis & difficultas curationis,
 vt ex his miraculum esset euident.

5 *Si*

5 *Si quid vo.* Ex quo patet, quod pater erat dubius infide, di-
 bitans de Christi potestate.

6 *Omnia possibilia, &c.* Fides enim credentis meretur de cor-
 guo, vt ei detur beneficium per omnipotentiam Dei.

7 *Credo domine adiu.* Qui dixit: *Credo,* non erat omnino inc-
 dulus, sed vocauit incredulitatem suam fidei suæ imperfecti-
 nem, quam petebat à Christo suppleri & perfici.

8 *Surde & mu.* Non formaliter, sed effectiue, quia in pue
 obfesso auditum impediēbat & loquelam.

Et fact

MORALITER.

† *Magister attu, &c.* Per istum ab infantia vexatum à dæmo-
 ne, significatur peccator ab infantia nutritus peruerse, sicut re-
 fert beatus Gregorius de puero quinquenni, quem cum rene-
 ret pater in sinu suo vidit dæmones in specie Maurorum venien-
 tes ad rapiendum ipsum, & tunc Deum blasphemauit, & sta-
 tim expirauit. Et quoniam in tali ætate crescente crescit mali-
 tia, subditur.
 † *Habentem spiritum, &c.* Quia talis non audit correctionem
 ad bonum.

† *Qui vbicumque apprehenderit allidit illum, &c.* Quia cedit cu-
 libet tentationi dæmonum.

2 *Et spumat.* Per gastrī margiam.

† *Et stridet dentibus.* Per iracundiam.

† *Et auescit.* per ignauiam. Hunc discipuli curare non possunt
 quia contemnit monitiones hominum, sed solus Deus aliquat
 do de gratia speciali curat eum, Ideo subditur.

† *Egoti.* Et non alius.

† *Exi. ab.* Quod fit quando ex Dei adiutorio non patitur rec-
 diuum, ad quod designandum subditur.

Iesi

† *Qui*

a Discerpens, &c. Hieronymus. Discerpit diabolus appropinquantes ad salutem, quod est ei esca dilecta, quos in vetricem suam trahere desiderat per terrores, & damna, vt Iob.

b *Filius, &c.* Isidorus. Raban. Sanatis enim dicitur. *Mortui enim estis, & vita vestra ab est cum Christo se. d.* Vnde infirmitas Christianorum non est mors, sed mortis similitudo.

c *Hoc genus in nullo.* Hieronymus. Stultitia ad luxuriam carnis pertinet, & ieiunio sanat. Ita & ignavia oratione depellit. Medicina cuiusque vulneris adhibenda est ei. Non sanat oculum quod calcaneum, ieiunio passiones corporis, oratione sanantur pestes mentis.

*** Victor Antiochenus.** Discis hinc quomodo Christus seruator noster doctrinam de ieiunio proponat eiusdemque necessitatē, & vsum insinuet. Neque mihi hic paucorum quorundam qui circa ieiunium demonia eiecerunt, exemplum opponas.

d *Occident enim, &c.* Prosperis miscet tristitia, vt cum venerint, non impræmeditatis ferantur animis. Si contristat eos, quia occidendus est, debet lætificare, quia die tertia resurrecturus est.

*** Victor Antiochenus.** Quando Christus de sua morte, & cruce verba facit, statim miraculum aliquod adiungit. Et quidem ante, & post traditam doctrinam nō raro hoc facit, prout multis passim locis obseruare id licet. Exinde, scribit Mattheus, *cepit Iesus ostendere discipulis suis, quia oportet eum ire ierosolymam, & multa pati.* Tunc, inquam quando Apostoli illum filium Dei confessi sunt. Et post transfigurationem suæ passionis meminit.

e *Ignorabant.* Non tam ingenij tarditate, quam amore, quia Deum

Deum verum cognouerant, moriturum credere nequibant. D Et quia eis in figuris loqui consueuerat, horrentes eius mortem, in his quoque cum loqui figurate putabant.

f *Capharnaum.* Hieronymus. Villa consolationis. Congruit prædictæ sententiæ, occisus die tertia resurget. Granum frumenti moritur, vt multiplicius colligatur, si non moritur, solum manet.

g *Quid in via, &c.* Hieronymus. In via tractabant de principatu, similis tractatio loco. Principatus enim vi ingreditur, si deseritur, & dum tenetur labitur; & incertum in quâ mensione, idest, in qua die finiatur, vnde dicit. Qui vult esse primus, &c.

Beda. Hinc exorta videtur disputatio, quia viderant Petrum, & Iacobum & Iohannem seorsum ductos in montem, & aliquod secretum ibi esse creditū eis, sed & Petro sicut Mattheus dicit, clauas regni celorum promissas, & ecclesiam super petram fidei a qua ipse nomen accepit edificandā, parabant

ergo, vel illos tres ceteris, vel omnibus Petrum esse platum.

h *Et residens, &c.* Illi euntes disputabant de principatu, & ipse sedens docet humilitatem. Principes, n. laborant, humiles quiescunt. Desideriū gloriæ vult humilitate sanare, & primo simplici monet imperio, mox innocentie puerilis exemplo.

1 *Complexus.* Significat humiles dignos esse suo complexu, qui iure possunt gloriari & dicere. *L. qua eius sub capite meo, & dextera illius am. me.*

K *Quisquis vnum.* vel simpliciter pauperes Christi ab his qui velint esse maiores, pro eius honore ostendit esse recipiendos, vel ipsos malitia paruulos esse suadet, vt tanquam paruuli simplices sint.

Secundo exprimitur discipulorum ambitio, ibi. Qui cum domi essent. Circa primum describitur humiliatio Christi per hoc quod prædixit eis ignominiam suæ passionis, quam voluntarie erat passurus, & hoc debebat discipulis exemplum esse humiliationis, verumtamen tanquam adhuc rudes non capiebant ad plenum verbum eius. Ideo sequitur.

4 *At illi igno.* Quia frequenter loquebatur eis in parabolis, propter quod dubitabant si hoc verbum esset parabolicum.

5 *Qui cum, &c.* Hic reprimitur ambitio discipulorum. Et dicitur in partem principalem & incidentalem. Secunda, ibi. *Et respondit illi Iohannes.* Et primæ partis pater sententiæ ex dictis Matth. 18. exceptus que sequuntur.

6 *Interrogabat eos.* Non ex ignorantia, sed vt ex doctrina sequenti appareret Christum non ignorare verba quæ dixerunt inter se ipso absente.

7 *At illi taceb.* Verecundia ducti. Cuius causa subditur, cum dicitur.

8 *Siquidem in via, &c.* Quod in eis erat verecundum, & reprehensibile, cum magister eorum esset humillimus, & immediate eis prædixerat humiliationem suæ passionis.

8 *Siquidem in via, &c.* Hier. Vbi notandum, quod illi euntes disputabant de principatu, ipse vero sedens docet humilitatem, quia principes laborant, & humiles requiescunt.

† Et accipiens paru. &c. Beda. In quo malitia paruulos esse suadet, vt simplicitatem sine arrogantis, charitatem sine inuidia, deuotionem sine iracundia conferuent.

NICOLAUS DE LYRA.
1 *Et factus est sicut mor.* Vt per hoc magis declararetur Christi virtus, quia ad tactum Christi surrexit perfecte curatus.
2 *Hoc gen. in nul.* Dæmones enim non sunt æquales in virtute naturali, & ideo vnus ab alio potest difficilius expelli. Ad expulsionem autem istius requirebatur in expellente subiecto carnis ad spiritum, quæ fit per ieiunium, & magna eleuatio spiritus in Deum quæ fit per orationem, talia autem adhuc non erant in apostolis, quia pro tempore illo non competebat eis ieiunare, vt dictum est sup. c. 2. Nec erant adhuc in Deum perfecte eleuati, quia fuerunt rudes, & imperfecti vsquequo receperunt post passionem Christi pleniorē gratiam spiritus sancti. *Matt. 17.* dicit illis Christus, quod non potuerant illum eicere propter incredulitatem suam, quæ causa ibi est exposita. Et tenendum, quod vtraque causa scilicet illa quæ hic exprimitur, & illa quæ in Mattheo ponitur, simul concurrerunt in discipulis, propter quas illum dæmonem expellere non potuerunt.
3 *Et inde.* Hic consequenter exprimitur discipulorum Christi superbia, vbi primo exprimitur ipsius Christi humiliatio.

MORALITER.
† Iesus autem. Docebat autem di. &c. Sequitur.
† Et occi. Theophylactus. Postquam vero dixerat, quod erat tristis, adiunxit quod debet lætificare, vt disceremus ex hoc quod post angustias lætitiæ subsequuntur.

a *Et quicumque*. Quia in pueris se recipi docebat, vt caput in membris, ne putaretur hoc solum esse quod videbatur, admanet. *Et quicumque me suscipit*. &c.
b *Respondit illi*. Quia dixerat, quisquis vnum ex huiusmodi fuerit, me recipit, intelligit Ioannes quod in nomine eius eos nō recipiāt,

B qui non sincere ambulat, vnde ait.
c *Magister vi. quem*. Quali dicat. Hic in nomine suo non debet suscipi.

C * Victor Antiochenus. Non inuidia aut praua aliqua emulacione percitus tonitruus filius hęc aiebat, verum omnes qui Christi nomen inuocabant, Christum ibidem sequi, vnaque cum Christi discipulis pietatem agere debere persuasum habebat. Multi autem in Christum alioqui non credentes apud

Iudæos extiterunt, qui istiusmodi gratias, & prerogatiuas acceperant. Qualis erat is de quo hoc loco sermo est. Talis quoque erat Iudas Iscariotes. Nam etsi ille nequam esset, soloque corpore Christum sequeretur, miraculorum tamen gratia ornatus erat.

d *Et prohibuimus eum*. Putauit eum excludendum a beneficio qui non vitur officio, sed docetur neminē a bono, quod ex parte habet arcendum, sed ad hoc potius quod non habet, prouocandum, vnde. *Nolite prohibere*.

Philipp. 1. c

e *Nolite prohibere*. BEDA Hinc Apostolus. *Sed sine occasione, siue veritate Christus annuncietur, & in hoc gaudio semper gaudebo*. Tales quamuis signa faciant, & ob aliorum salutem censentur esse non prohibendi, non tamen eis secreta consciētia. Immo cum dixerūt. *In nomine tuo prophetauimus, & demonia eiecimus, &c.* dicitur eis, *quia nunquam noui vos, discedite a me qui operamini iniquitatem*. itaque hæreticis, & schismaticis, & malis catholicis non sacramenta communia, in quibus nobiscum sunt non contra, sed diuisionem paci veritati que contrariam, quam aduersum nos sunt, & dominum nō sequuntur nobiscum, detestari, & prohibere debemus.

Luc. 7. d

* VICTOR ANTIOCHENSIS. Ad dit hoc ob eos fortasse

NICOLAUS DE LYRA.

1 *Respondit il.* Hęc est pars incidētalī. Ex hoc. n. q. Christus dixerat paruulos recipiendos in nomine eius, quamuis sint paruæ reputationis, ideo Ioannes mouit quæstionē de quodam eiciente dæmonia in nomine Christi, qui tñ non erat de societate eius, quem prohibuerāt discipuli: vtrū bene vel male fecissent ad sciendum si essent hoc alias facturi in casu consimili. Et circa hoc primò ponitur responsio Christi, secundo, prohibitio scandali, ibi: *Et quisquis vnum de pusillis, &c.* tertio, declaratio cuiusdam dicti, ibi: *Omnis. n. igne salietur*. Circa primum est duplex modus dicēdi. Dicunt. n. aliqui q. iste de quo quæsiuit Ioannes, nō erat fidelis. Aliqui. n. infideles videntes per experientiam nomen Christi virtuosum in nomine eius eiciebant dæmones, vt habetur Act. 19. Dicit tamen Christus, q. ille qui sic facit, nō est prohibendus: quia talis eiectio dæmonis facit ad declarationem virtutis Christi. Nec etiam talis (licet sit infidelis) habet frontem loquendi contra fidem Christi, cum gloriatur de signis in nomine eius factis. & hoc est, quod subditur.

2 *Nemo est enim, &c.* Infideles. n. aliqui bene in aliquib. conueniunt cum fidelibus, vt quod Deus sit vnus & huiusmodi: & in talibus sunt cum eis, licet nō in alijs. Alij vero dicunt, quod

MORALITER.

† *Magister vidim. &c.* Et per istum qui non erat de societate apostolorum significatur laicus bonus, qui non habet prædicandi officium, tamen bonis verbis, & exemplis agit ad expulsiōnem dæmonis de cordib. proximorum, quamuis non sequatur Christum per statum religionis, & clericatum.

Et

tasse qui postea in prophanas hæreses prolapsi sunt. E quorum numero erat Simon magus Menander item, & Cherinthus pluresque alij. fieri nihilominus potest, ne hosce quidem vera in Christi nomine miracula patierent, sed quibusdam prestigis, & imposturis, mortalium mentibus illulisse.

f *Frigida*. Ne paupertate, & penuria ignorū aliquis se excuset. Similiter dicitur Apostolus ad Galat. *Communicet autem is qui cathetizatur verbo ei qui se. ca. in omnibus bonis*. Et ne qui se paupertate excuset, ait. *Nolite errare Deus non ir.* Quæ. n. si misauerit homo hæc & metet.

g *Et quisquis scand.* Quamquam hoc generale sit, potest tamen secundum consequentiam sermonis contra apostolos dici, qui de primariis disputabant, & eos

ceperit in nomine meo, me recipit. Et quicumque me suscipit, non me suscipit, sed eum qui me misit. Respondit illi Ioannes, dicens † Magister vidimus quendam in nomine tuo eicientem dæmonia, qui non sequitur nos, & prohibuimus eum. * Iesus autem ait. Nolite prohibere eum. Nemo est enim qui facit virtutem in nomine meo, & possit cito male loqui de me. Qui enim non est aduersum vos, pro vobis est. quisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ frigidæ in nomine meo, quia Christi estis, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Et quisquis scandalizauerit vnum ex his pusillis credentibus in me, bonum est ei magis, si circumdaretur † mola asinaria collo eius, & in mare mitte-

quos ad fidem vocabant, exemplo suo perdere poterant.
 Beda. Nota quod in bono opere nostro aliquando cauendum est scandalum proximi, aliquando pro nihilo habendum. In quantum sine peccato possumus, vitare proximo scandalum debemus. Si autem pro veritate scandalum sumitur, vtilius nasci permittitur, quam veritas relinquatur.

* Victor Antioch. Pusilli in primis dicuntur, qui in illud credunt. Tum illi rursus qui nomen illius inuocant, esto ei non sequantur. Tum illi tandem qui aliud nihil valentes aquæ tantum frigidæ poculum propter nomen illius offerunt. **h** *Mola asin.* Hier. Secundum morem prouinciæ. Hęc. n. pena maiorum criminum erat. Et re vera est melius innoxium pœna atrocissima temporali tantum finire vitam corpoream quam lædendo fratrem mortem animæ mereri perpetuam. Per molam asinariam secularis vite circumitus, & labor, profundum maris, extrema damnatio. Melius est, vt solus pœna sub habitu exteriori, non simulando se bonum, q. simulad se bonum corrumpere alios. Leuius ergo est si sub exteriori habitu ad mortem terrena acta constringant, q. si sacra officia culpam cæteris imitabilem demonstrant, quia si solus deret, tolerabilior vtcunque eum inferni pœna cruciaret.

quod iste de quo Ioannes quæsiuit, erat fidelis credens in Christum. & hoc dicit Chrysost. verumtñ non erat tantæ perfectionis, q. vellet seq. Christū, & discipulos eius in modo viuendi: sicut nec modo oēs fideles volūt seq. Christū p. religioni ingressum. Et talis etiam non est prohibendus, quia benefici diuina non solum dantur per maiores, sed etiam aliquando per minores, & imperfectos, vt in hoc etiam declaratur virtus nominis Christi, quæ per magnos, & paruos indifferenter potest operari. Et quia tales imperfecti aliquando ad tepus credunt, & in tempore tentationis a fide recedunt, ideo subditur. *Nemo est enim qui facit virtutem in nomine meo*. Quis si aliquis imperfectus fecerit miracula in nomine Christi, & postea recedat a fide, non habet frontem loquendi contra Christum in cuius nomine fecerat miracula, de quibus gloriabatur. Et quia non solum in nomine Christi fienda sunt miracula, sed etiam opera meritoria, ideo sequitur.

3 *Quisquis enim potum dederit vob. cal. aquæ frig.* Hoc dicitur ostēdēdū, q. qlibet quātūcūq. paup. pōt aliqua pietatis opera facere: q. a potū aq. frigidæ pōt dare qlibet quātūcūq. paup.
4 *Et quisquis scandalizau. vnum, &c.* Hic consequenter ponitur prohibitio scandali. Et patet sententia ex dictis Mat. 18. excepto quod sequitur.

vbi

4 *Et quis. scan. &c.* Greg. per molam asinariam secularis vite circumitus, & labor exprimitur. Per profundū maris extrema dānatio designatur. qui ergo ad secularitatis speciē deducti verbo cæteros destruit, vel exēplo, melius profectō erat, hunc ad mortē sub exteriori habitu terrena acta cōstringā q. sacra officia in culpa cæteris imitabilem demonstrant, quoniam nimirum

a *Et si scan.* Quia supra docuit, ne scandalizemus eos qui credunt in eum, admonet quantum debeamus eos cauere, qui scandalizant.

Scandalon Grece offendiculum, vel ruina, vel impactio pedis. Vel vt alij, scrupulus. Ille ergo scandalizat fratrem, qui ei dicto, vel facto occasione ruina praeberet.

b *Manus tua.* Amicus, cuius ope & consilio indigemus quotidie. Sed si hic laedere in causa animae voluerit, excludendus est a nostra societate, ne si cum perditio in hac vita partem habere volumus, simul cum illo pereamus.

c *Quam duas ma.* Hieronymus. Duæ manus, principatus, humilitas, & superbia. Abscide superbiam, tene humilem principatum.

d *Vbi vermis.* Beda. Factor vermium de corruptione carnis, & sanguinis, ideoque caro recens sale conditur, vt exiccato hu more sanguineo, vermibus esse nequeat. Caro ergo, & sanguis vermes creans, quia delectatio carnalis cui condimentum continentia non resistit, poenam luxuriosis generat aeternam. Debemus ergo corpus continentia sale, & mentem condimento sapientiae ab erroris, & vitiatorum lae castigare.

e *Victor Antiochenus.* Vermis nomine designatur impura scelerataque conscientia. Siquidem vna hæc animam peccatricem nulliusque boni sibi consilium, inuulsi penitentia aculeis, instar edacis vermibus continuo pungit, & rodit.

f *Omnis enim igne.* Quia tertio mentionem fecit ignis, & vermis, ostendit quomodo vtrumque valeamus vitare. *Omnis enim igne.* Mire dictum est. Quod n. sale salitur, vermis putredinem atcet. Quod vero igne. In igne, asperso sale carne quoque consumit. Hæc secundum legem in hostijs fiebant quæ in altari cremabatur, vbi in omni victima, & sacrificio sal offerri præceptum est.

g *Victor Antiochenus.* Cognatum est huic illud Paulinum, vniuersumque opus quale sit, ait ille, ignis probabit. Est autem præfens hic locus, ex illo Lenitici petitus. *Quicquid obtuleris sacrificij sale condieris, rursus. In omni oblatione offeres sal.* obseruamus autem præceptum hoc secundum mysticum sensum

legemque spiritus, si omni dono sacrificij nostri, quo plurimum per orationem exhibetur, aliud donum, quod in usum proximi cedat, hoc est, elemosynam adiuxerimus. quo hæc nimirum ratione, gratiam in conspectu domini inuenimus. Dicimus rursum sacrificij nostri munera sale condere, si iuxta

diuinarum litterarum præscriptum Deo illa libauerimus & obtulerimus vniuersumque inde opus hic quidem sale ibi vero igne salietur. quod si vero sacrificium non flum hic quoque igne condendum est, diuino illo celestique igne quem dominus in terram mittete vnerat, audiatur, ita vt iuxta Pauli doctrinam, spiritus posthac feruetes simus.

Luc. 12.

Roman. 13. E

Sal dulcedo sapientia, ignis, sancti spiritus gratia. *Om. 2. ig. sa.* Quia omnis electus sapientia conditur, vt digna victima Dei efficiatur altaribus, vnde bene addit.

f *Om. vi. sa. sal.* Ille enim vere domini victimam est qui corpus, & animam a vitis emanando per amon

F
Mat. 5. b
Luc. 15. g
Phil. 1. 3. d
Roman. 12. a

rem spiritus sancti Deo consecrat. Nec solum sale aspergitur, sed igne consumitur, quando non peccati tantum contagio pellitur, sed etiam presentis vitæ delectatio tollitur, & tunc vitæ conuersatio tota mente suspiratur, vnde Nestor conuersatio in cælis est. Et, Obsecro per misericordiam Dei, vt exhibeat corpora vestra hostiam sanctam, &c. Aliter, Altare Dei cor bonorum hostiarum, & sacrificia, bona opera fidelium. In omnibus sacrificijs sal, quia nullum opus bonum sine sapientia. Ignis sacrificia in altari consumit, de quo. Ipse vos baptizabit in spiritu sancto, & igne. Vel, ignis, tribulationes.

Mat. 3. e

Respicit hoc ad superiora, vbi scandalizantia membra euclij præcepta sunt, quia hoc est igne saliri, & tentatio. ab. exerceri ob Christi amore dilectos, & proximos nobis abnegare. *Om. vi. sa. sal.* Hiero. Victimam genus humanum, quod hic sapientia sale, vel ratione salitur, dum corruptio sanguinis, eutodia putredinis, & mater vermium hic consumitur, & post purgatorio igne examinabitur.

g *Quod si sal.* si quis semel condimentis veritatis reffectus ad apostasia redierit, quo alio doctore corrigitur, quæ eam quæ gustauit sapientiam, vel aduersis terribus, vel prosperis illectus respuit? Vñ. Quis me debitor incatori a serpente percussio?

Eccl. 1. 2. e

In

sal, sic per ignem tribulationis acquiritur sal discretionis.

3 *Et om. v.* Sicut enim in lege veteri sal ponebatur in omni sacrificio Dei, sic in omni opere bono requiritur discretio.

4 *Bonum est sal.* Id est, discretio bona est, per quam opera humana habent bonitatem.

5 *Quod si sal insul. su.* Hic accipitur sal pro hominibus discretionem habentibus, eo quod aliquis excellens in aliqua proprietate non solum denominatur ad ea concretive, sed etiam abstractiue sicut notabiliter liberalis vel sapiens dicitur ipsa liberalitas vel sapientia. Et per talem modum loquendi Christus dixit apostolis qui ceteros præcellere debebant sapientia. Vos estis sal terræ. Matth. 5. b. Dicit ergo Saluator. *Quod si sal ins.* Quia si ille qui debet alios dirigere per eminentiam suæ discretionis & sapientie, fuerit insulsus per defectum discretionis, iste defectus redundat in alios.

Habete

2 *Omnis enim igne. sal.* Per ignem intelligere possumus spiritus sancti virtutem, qui datus fuit apostolis in specie ignis per quem omnis salietur, quia eius discretionem ad bonum dirigitur, quia sicut dicitur Sap. 13. Incerta sunt prudentia nostra.

† *Et om. vi. sa. sal.* Id est, opus Deo acceptum conditur spiritus sancti directione.

5 *Quod si sal. ins. su.* Id est, si humana discretio careat spiritu sancto, non proficit, sed aliquando magis officit, quia facit hominem nimis considerare de seipso.

Tom. 5.

t 2

N I C O L A V S D E L Y R A.

1 *Vbi vermis eor. &c.* Id est, aculeus, vel remorsus conscientie, qui continue affligit damnatos.

2 *Omnis e. g.* Hic ponitur declaratio cuiusdam dicti. Dixerat enim Christus, quod ad evitandum scandalum pes esset amputandus, & manus, & oculus erudendus. Quæ quidem mutilatio non est intelligenda per abstinentiam, vel erutionem alicuius membri; sed per restrictionem ad actum malo, quod fit per macerationem carnis, & disciplinam, vbi necessaria est discretio sapientie, vnde dicitur *Om. 2. ig.* In quo docet modum acquirendi discretionem sapientie, quæ acquiritur tribulationis igne, quæ vexatio dat intellectum, & hoc est quod dicitur *Om. 2. ig. sa.* tribulationis igne sapiens efficietur. Sicut enim per ignem decoquentem materiam conuertitur in sal;

M O R A L I T E R.

nimirum & si solus caderet, vt unque hunc tolerabilior inferni poena cruciaret.

† *Et si scandaliz. te ma. tua abs. ill. &c.* Sanctus Iob 29. c. dicit Oculum suum caeco & pes claudo, id est, consiliarius ignorantium & adiutor impotentium. Ergo manum abscindere, & oculum erudere ne scandalizent, est hominem quantumcumque sibi vtilem in temporalibus a sua societate expellere, si sit sibi ad periculum ruinæ in spiritualibus.

2 Omnis

In hoc Iudam, & socios eius significare creditur, qui Phylar...

B Eppunt, labiungit. a Habete in vobis sal, & pacem...

a fuerit, in quo illud condietis? Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos.

HIERON. Sal correctionis amor proximi temperet, & dilectionem...

Apostolus vult, du ait. Sermo vester semper in gratia sit conditus...

dicti illius admone- tur. Num quis pan- nem manducare po- test absq; sale...

per hac, inquam, uti orationem nostram ad fidei edificatio- nem, hoc est eo modo, & ratione instituiamus...

Mat. 9

NICOLAUS DE LYRA.

C Habete in vobis sal. Id est, discretionem.

2 Et pacem habete inter vos. Q d. Per sapientiam pax inter ho- mines acquiritur, & etiam conseruatur.

A D D I T I O.

In cap. 9. Vbi dicitur in Postil. Et similiter claritas glorie quam...

Quod figura sic in extremitate corporis, patet ex defi- nitione. Figura. n. est quae termino, vel terminis comprehen- ditur...

REPLICA. In cap. 9. vbi dicitur de transfiguratione, Postil. Dicit claritatem transfigurati fuisse in forma, & figura corporis...

C A P V T X.

ET inde exurgens. Hucusque ea quae in Galilaea fecit, & do- cuit. Hinc narrat quae in Iudaea fecit, & docuit, & passus est...

C A P V T X.

T inde exurgens venit in fines Iudaeae * vl- tra Iordanem: & conueniunt iterum turbae ad eum, & sicut consueuerat iterum doce- bat illos. Et accedentes pharisaei interroga-

a larum gentium Iu- daea dicta sit, specia- lius tamen meridia- na plaga dicitur Iu- daea ad distinctione Galilaeae, Decapolis, & caeterarum in ea- dem prouincia regionum.

* Victor Antiochenus. Venienti autem rursus occur- runt turbae quae ille more suo iterum instruit, necnon a mor- bis, ut Matthaeus habet, quibus tenebant, liberos asserit. Conu- lit autem illis geminam sanitatem, corporis vnam, animae al- teram, hanc quidem per doctrinam illam vero per diuinam virtute. Ceterum corporalium infirmitatum profligatio, no-

ijs modo, qui sanabant, in diuinae cognitionis materia cede- bat, sed alijs quoque. At non ita Pharisaeis. Illi. n. p hoc ipsura magis incendebantur, multoque efferatioris efficiebantur.

b Pharisaei inter. Magna distantia inter turbas, & Pharisaeos. Haec conueniunt, ut doceantur, & infirmi curentur, sicut Mat- theus aperte dicit. Il- li ut tentando deci- piant. Has. n. deuotio pietatis, illos adducit stimulus liuoris.

c Si licet vi, BEDA, Cornu syllogismo tentauit, & quidquid respondeat capere pu- tant. Si dicit dimit- tendam, & aliam du- cendam, pudicitiae praedicator sibi videtur contraire. Si non dimit tendam, reus sacrilegij, & contra doctrinam Moysi, & per Moysen contra doctrinam Dei facere. Igitur dominus responsum sic temperauit, ut transeat decipulam, scripturam sane intellectam testimonium adducens, & naturalem le- gem, primamque Dei sententiam secundae opponens, q non voluntate Dei, sed peccantium necessitate concessa est.

NICOLAUS DE LYRA.

C A P. X.

T inde exurgens. Hic ponitur confutatio Pharisaeo- rum de aliquibus in lege permissis, & primo, de- scribitur confutatio Pharisaeorum, secundo sa- cerdotu, seq. cap. Prima in duas, quia primo de- scribitur

scribitur Pharisaeorum confutatio, secundo discipulorum in- strictio ibi. Et offerbant illi paruulos. Sententia primae partis patet ex diebus Mat. 19. Licet. n. Matthaeus idem factum sub al- io refert ordine, non tamen differt quantum ad veritatem, at dicit Aug. & hoc inuenitur frequenter in vete. Testam. ut pote libris Reg. & Para. quod eadem dicta, & facta exprimum- tur hic, & ibi, sub alio tamen ordine.

M O R A L I T E R.

1 Et inde exurgens v. nit in fines Iudaeae, &c. Sequitur.

2 Si licet vi. Vxor ista pot intelligi sapientia Philosophica, & hac no est a doctorib. Theologis simpliciter repellenda, n

Diuisio

Quid

a At ille respond. * Victor Antiochenus. Neque semper tacet, ne machinationem, & conciliorum illorum ignarus videatur. Neque semper rursus eos reprehendit, quo per omnia miti patientique animo perferenda esse nos doceat. Prudenti autem interrogatione, de legis decreto, illorum sententiam primo explorat, quo per anticipationem hoc illi respondere compellantur quod ipsum alioqui respondere oportuisset.

b Moyses permisit li. * Victor Antiochenus. quia propheta Malachias ad hoc quosdam tacite iam responderat *uxorem ubertatis tuae ne deseras, suis enim sociata tua, & uxor federis tui, &c.* Ob id problema hoc tanquam omnino insolubile, illi proponunt, eo nimirum quod Prophetæ oraculum legi, quæ ea de re cauerat, videtur plane aduersum, uerum dominus seruator noster ea sapientia responderet, ut neque Prophetas dictum interius, neque legem tamen ullius iniquitatis accusat, ait autem.

c Ad duritiam cor. Beda. Nunquid Deus contrarius sibi est, ut aliquid ante iusserat, & idem post nouo fregerit imperio? Non. Sed Moyses uidentis propter desiderium secundatum nuptiarum uxores primas interficit, aut in malam vitam duci, maluit indulgere dissidium propter discordiam, quam peridia, & homicidia perseuerare nuptiarum copulam.

d Et erunt, &c. Præmium nuptiarum est e duobus unam carnem fieri. Castitas iuncta spiritui vnus spiritus efficitur, *homo non sep.* Desiderio secundæ uxoris. Deus separat, qui coniungit, quando ex consensu utriusque propter seruitutem Dei (eo quod tempus breue sit) sic habent uxores quæ non habentes.

e Et in domo, &c. Hieronymus. Non discipuli interrogauerunt prius, sed Pharisei. Sed secunda interrogatio ab alijs, id est, ab Apostolis iterum dicta est, quia de eadem re de qua Pharisei.

f *g* *h* *i* *k* **Atille respondens dixit eis. Quid uobis præcepit Moyses?** *1*
a **† Qui dixerunt, Moyses permisit libellum repudii scribere,** *2*
c **& dimittere. Quibus respondens Iesus, ait. Ad duritiam cordis uestri scripsit uobis præceptum istud. Ab initio autem † creaturæ, masculinum, & foeminam fecit eos Deus. † Propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit ad uxorem suam, & erunt duo † in carne una. Itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Et in domo iterum discipuli eius de eodem interrogauerunt eum. Et ait illis. † Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit † super eam. Et si uxor dimiserit uirum suum, & alii nupserit, moechatur. Et offerebant illi † paruulos, ut tangeret eos, discipuli autem † comminabantur offerentibus. Quos cum uideret Iesus, indigne tulit. Et ait illis. Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibeatis eos. *3*
h **† Taliū enim est regnum Dei. Amen dico uobis, quisquis non †****

Hieronymus. Iterata sententia uerbi, non fastidium, sed id est efuriē, & sitim præstat. unde. *Qui me comedunt, adhuc esuriunt, & qui me bibunt, adhuc sitiunt.* Melliflua sapientiæ eloquia gustata, diligentibus multimodum saporem reddunt. Quod significatum est quando dominus pluit manna ad manducandum, sub sole liquefcens, ut est hoc. *Fulgebunt iusti, sicut sol in regno patris eorum.* Ad ignem duratur, ut patris cor hominis con firmet, ut est. Si quis uult post me venire, &c.

g **Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si uxor dimiserit uirum suum, & alii nupserit, moechatur.** Et offerebant illi paruulos, ut tangeret eos, discipuli autem comminabantur offerentibus. Quos cum uideret Iesus, indigne tulit. Et ait illis. Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibeatis eos.

h **† Taliū enim est regnum Dei. Amen dico uobis, quisquis non**

†

voce Saluatoris benedici, sed nondū plenā fidē habētes putabant eū more hominum offerentium importunitate lassari. *i Taliū enim est regnum Dei.* Taliū significanter dicit, non istorum. Q. d. Mores regnant, non ætas. His promittitur regnum cælorum, qui similem habent simplicitatem, & innocentiam, quibus congruit illud Apostoli. *Nolite effici paruuli sensibus, sed malitia paruuli estote.*

* Theophylactus. Puer. n. non odit, neque aliquid malitiose operatur; neque uerberatus a matre discedit, sed etiam eum uilibus induat uestimentis, præfert ea regalibus indumentis. S. e. & ille qui uiuit secundum uirtutem ecclesiæ matris suæ, nihil huic præhonorat, neque etiam reginam multorum, uoluptatem.

k **Quisquis non receperit reg.** Qui non perseuerat in ira, læsus non meminit, uidentis pulchram mulierem non concupiscit, non aliud habet in ore, aliud in corde. Q. d. Si tales non fueritis, non intrabitis in regnum cælorum.

Hiero-

Re-

NICOLAUS DE LYRA.

1 **Quid uobis præcepit Moyses.** Matth. 19. dicit quod Pharisei hoc dixerunt Christo quasi ei obijciendum. Et dicendum, quod Christus primo quæsiuit hoc ab eis, ut hic dicit, quia antequam diceret suam sententiam, uolebat quod audiretur eorum falsa opinio, qua credebant hoc esse licitum, & ideo tunc quasi obijciendo dixerunt.

2 **Moyses permisit libellum repudii, &c.** Et in do. ite. di. Quia discipuli adhuc rudes ad plenum non intellexerunt uerbum Christi, ideo cum uenissent ad domum iterum interrogauerunt eum, & ipsi idem repetit quod prius dixerat in præsentia

sentia Phariseorum.

3 **Et offere.** Hic consequenter describitur instructio discipulorum, & primo ponitur dicta instructio, secundo instructionis confirmatio, ibi. *Et proficiscente eo de Ier.* Prima in tres, quia primo instruit discipulos de humilitate, quæ est fundamentum aliarum uirtutum, secundo, de uoluntaria paupertate, ibi. *Et cum egressus esset, tertio, de toleranda aduersitate, ibi. Et assumens iterum duodecim.* Primum autem docet per hoc quod dicit nullam intrare in regnum cælorum, nisi paruulum, id est humilem, eo modo loquendi quo dicitur 1. Regum 15. c. *Cum esset paruulus in oculis tuis. Et patet sententia ex dictis Matthæi 19.*

Et

MORALITER.

in multis ualeat ad fidei consolationem, & disputando cum hæreticis ad eius defensionem, sed si fornicetur est repudianda. Et hoc fit, quando propter rationes Philosophicas incipit quis dubitare de fide quæ est supra rationem.

3 **Et offere.** Paruuli pnt dici pauperes, & generis infimi per discipulos aut impedientes ne offerantur Christo, significatur

tur ecclesiæ rectores uel religiosi, qui propter paupertatem uel generis infirmitatem repellunt eos a debita promotione uel receptione ad religionem, cum tamen alias sint apti, propter quod impedientes arguuntur ore Christi, ideo subdit.

† **Taliū enim est regnum Dei.** Matth. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum, &c.*

† **Quisquis non receperit regnum Dei uelut paruulus, non intrabit in regnum Dei.** Id est, sine superbia & dolo.

Tom. 5. 3 Noe

A Regnum Dei. Hæc doctrinam euangelij, sicut paruuli accipere uidebunt. Si uero paruulus dicitur non contradicit rōnes aduersas eos non componit, sed fideliter suscipit, cum ne tu obtemperat, & qui esca, ita & nos obediendo simpliciter, & sine omni contradictione uerba dñi debemus suscipere.

b Et complexans eos, & imponens manus eos, & inuocans nomen, &c.

* Victor Antiochenus. Cōtinue arte que illas complectitur suamque complexis benedictionē imperitur, siquidem conditoris opus, qđ initio in peccatum prolapsū, ab ipso seiunctum fuerat, rursum erigitur, & quasi inter brachia subleuatur. Imponit autem infantibus manus, diuinæ virtutis illapsam, propriæque operis complementum per eam manuum impositionem tacite designans. Et quidem secundum communem hominum consuetudinē. Nam ut uetus, numerusque omnibus perfectus homo erat, itaque humana quoque vere operabatur, & patiebatur.

At uero interius non operabatur, ut homo, aut ritu humano, sed ut Deus prout uerus quoque Deus erat. c Procurrens quidam genu. Beda. Audierat credo iste a domino tantum eos qui uolunt paruulis esse similes introitu regni cœlestis esse dignos, & ideo certior esse desiderat. non per parabolas, sed aperte, quibus operum meritis uitam æternam consequi possit. d Quid me dicis bonum? Beda. Quia magistrum uocauerat bonum, & non Deum, uel Dei filium, discit quem uis sanctum hominem, comparatione Dei non esse bonum. De quo. Confitemini domino quoniam bonus. Vnus autem Deus bonus, non pater solus, sed & filius, qui dicit. Ego sum pastor bonus. Et spiritus sanctus bonus est, de quo. Pater de celo dabit spiritum bonum petenti uobis. Vna scilicet, & indiuidua trinitas, pater, & filius, & spiritus sanctus, solus & unus Deus bonus est. Non igitur bonum se negat, sed Deum esse significat. Nec se magistrum bonum non esse, sed absque Deo, nullum bonum esse testatur.

7 hereditate possidebo

7 Exo. 20. b

7 Mt. 19. c Luc. 18. d

7 Ps. 106. a

7 Ioan. 10. b Luc. 11. b

a receperit regnum Dei uelut paruulus, non intrabit in illud. † Ut significet tales sua dilectione, & gratia, & benedictione esse dignos.

b Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos. Et cum egressus esset in uia, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum, dicens. † Magister bone, quid faciam, ut uitam æternam percipiam? Iesus autem dixit ei. Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus.

c † Præcepta nosti, ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimonium dixeris, ne fraudem feceris, † honora patrem tuum, & matrem. At ille respondens ait illi. Magister, omnia hæc obseruaui a iuuentute mea. Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei. † Vnum tibi deest. Vade, quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, et ueni, sequere me.

d † Qui contristatus in uerbo, abiit merens. Era't enim habens multas possessiones. Et circumspiciens Iesus, ait discipulis suis. Quam difficile, qui pecunias habent in regnum Dei introibunt. Discipuli autem

h Quam difficile. Beda. Qui multiplicandis diuitijs incūbunt patet, quia uitæ alterius gaudia quærere contemnunt. Sed aliud est pecuniam habere, aliud amare. Multi habent, & non amant, & multi non habent, & amant. Item alij, & habent & amant. Alij uero non habere, nec amare se gaudēt, qui tutiores sunt, & quidem cum Apostolo dicere possunt. Mibimundus crucifixus est, & ego uiuado. Vnde & Salomon non ait. Qui habet, sed qui amat diuitias, fructus non capiet ex eis. Et ipse dominus in his uerbis discipulis obstupētibz dicens. Filij. Nō potest, quod difficile, cum labore potest fieri) sed cum magno labore iuuante Dei gratia, ut pecunias habentes, uel etiam in eis confidentes exutis Phylargyriæ retinaculis intrare possint regnum Dei.

e Ne adul. Beda. Hæc est puerilis innocentie castitas, quæ nobis imitanda proponitur, si regnum Dei intrare uelimus. notandum sane, quod iustitia legis suo tpe custodita, non solum bona temporalia, sed etiam uitam cōferebat æternam. f Magister. Beda Non putandus est uoto tentantis (ut quidā putant) dominum interrogasse, & de sua uita mentitum esse, cum legis mandata custodisse dixerit, sed simpliciter confessus. Si. n. mentitur, nunquam intuitus arcana cordis eius cum diligere diceretur Iesus. diligite. n. eos qui mandata legis etiam minor custodiunt, & quocumque in lege min⁹ fuerat his qui perfecti esse desiderant, ostendit quia non uenit soluere legem, sed adimplere, unde addit. Vade, quæcumque habes vende, & da pauperibus, &c. g Et ueni, & sequere me. Beda. Q. d. Potest contemptas diuitias Saluatorē imitare. i relictis malis fac bona. Facilius saccus cisternæ conuenit, q̄ concupiscentia, uel uoluptas

g Et ueni, & sequere me. Beda. Q. d. Potest contemptas diuitias Saluatorē imitare. i relictis malis fac bona. Facilius saccus cisternæ conuenit, q̄ concupiscentia, uel uoluptas

h Quam difficile. Beda. Qui multiplicandis diuitijs incūbunt patet, quia uitæ alterius gaudia quærere contemnunt. Sed aliud est pecuniam habere, aliud amare. Multi habent, & non amant, & multi non habent, & amant. Item alij, & habent & amant. Alij uero non habere, nec amare se gaudēt, qui tutiores sunt, & quidem cum Apostolo dicere possunt. Mibimundus crucifixus est, & ego uiuado. Vnde & Salomon non ait. Qui habet, sed qui amat diuitias, fructus non capiet ex eis. Et ipse dominus in his uerbis discipulis obstupētibz dicens. Filij. Nō potest, quod difficile, cum labore potest fieri) sed cum magno labore iuuante Dei gratia, ut pecunias habentes, uel etiam in eis confidentes exutis Phylargyriæ retinaculis intrare possint regnum Dei.

* Victor Antiochenus. Hæc Christi oratio ipsa pecunia in ius non uocat, aut damnat, sed illos, qui citra modum illis conquirendis inhiant, aut nimis auare conquisitas detinent. At quot sum ad discipulos, qui pauperes erant, nihilq̄ omnino

2 Iesus autem intuitus. Hic docetur uoluntaria paupertas, & primo quantum ad eius perfectionem, secundo, quantum ad eius difficultatem, ibi, Qui contristatus. tertio, quantum ad eiu remunerationem, ibi. Et post hæc capit ei pe. di. Sententia istarum partium patet ex dictis Mat. 19. exceptis quæ sequuntur. Iesus autem in. est eum, & di. ei. Propter bonam conuersationem suam præteritam, ostendit sibi uultum amicabilem. Verum tamen ad perfectionem maiorem non potuit ascendere propter impedimentum diuitiarum. Aliqui enim sunt apti ad bene uiuendum in inferiori statu, non tamen in maiori, & perfectiori.

† Et da pauperibus. Non amicis carnalibus nisi fuerint indigentes. † Et ha. the. in cœ. Chryso. Ostendit quod plus reddit quantum maius est cœlum, quam terra. † Qui contri. abiit me. Impeditus a perfectione, quam quærebatur, possessionū amore. BEDA. Inter pecunias habere, & amare, multa distantia est, unde. Salomon non ait. Qui habet, sed qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Et accipit amare pro fidem in diuitijs ponere. Et de talibus subditur. † Quam diffici. qui pecunias hab. Et capient hic difficile pro inpossibili, ut patet ex litera sequenti, & declaratum fuit plenus Matthæi 19.

Ne

NICOLAUS DE LYRA.

1 Et cum egressus esset. Hic consequenter docet discipulos de uoluntaria paupertate. Circa quod primo mouetur quæstio, secundo ponitur quæstionis solutio, ibi. Iesus autem dixit ei. In qua solutione Christus primo ostendit quid sit necessarium ad salutem, uidelicet obseruatio mandatorum, secundo, quid requiritur ad maiorem perfectionem quæ consistit in obseruatione cōsiliūrum, in qua perfectione, primum est abrenuntiatio temporalium, ut quis libere possit sequi Christū, & hoc ponitur ibi. Iesus autem intuitus, &c. Sententia duarum partium primarum patet ex dictis Mat. 19.

Iesus

Propter

MORALITER.

† Non intrabit. Sequitur. † Magister bo. q. ipsum interrogabat, quia licet crederet eum hominem purum, tamen eum reputabat in lege peritum, propter quod respondit dicens. † Quid me dicis bonum. Ex quo credis me hominem purum. † Præcepta no. &c. Quasi deiat, eorum obseruatio sufficit ad salutem, sed non ad euangelicam perfectionem, ideo subditur. † Vnum tibi deest. Beda. Non partem tantum, sicut Ananias, & Saphira Act. 5. b.

† Et da pauperibus. Non amicis carnalibus nisi fuerint indigentes. † Et ha. the. in cœ. Chryso. Ostendit quod plus reddit quantum maius est cœlum, quam terra. † Qui contri. abiit me. Impeditus a perfectione, quam quærebatur, possessionū amore. BEDA. Inter pecunias habere, & amare, multa distantia est, unde. Salomon non ait. Qui habet, sed qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Et accipit amare pro fidem in diuitijs ponere. Et de talibus subditur. † Quam diffici. qui pecunias hab. Et capient hic difficile pro inpossibili, ut patet ex litera sequenti, & declaratum fuit plenus Matthæi 19.

omnino in bonis habebunt ait. *Filioli quam difficile qui pecunias habet in regnum Dei introire? voluit per hoc illos admonere, ne propter pauperatē erubescant, aut animum despondeant, a Facilius est ca. Beda. Quomodo ergo in euangelio Mattheus, & Zachæus, & Ioseph, & in veteri Testamento, quam plurimi diuites intra-*

uere? Forte quia diuitias pro nihilo habuere, vel ex toto contemnere didicerunt, vnde Dauid. Vnicus, & pauper sum ego. Et idem. Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Non ait nolite suscipere.

Allegorice. Facilius est Christum patri pro dilectoribus seculi, quam eos ad Christum posse conuertere. Camelus enim Christus est sponte humiliatus infirmitatis nostræ onera sustulit. In quo. n. melius intelligitur. Quāto maior es, humilitate in omnibus. Acus punctiones. i. dolores, passiones. Foramen acus, angustia passionis, qua (velut icilla) vestimenta nostræ naturæ quodammodo resarcire. i. reparare dignatus est. vnde post lapsum melius induti gaudeamus. Ad hoc testimonium Apostoli. *Quicumque baptizati estis in Christo, Christum induistis.*

Victor Antiochenus Oblectandum hic quoque est dominum non simpliciter dicere difficile esse diuitem in regnum Dei intrare, sed quadam enphasi, & vehementia vsū rem hanc quodammodo impossibilem definire. Quod discipulus ex exemplo, quod de camelo, & foramine acus in medium adfert, patet. Ostenditur autem celestium rerum meditationi impigre vacare donum esse eiusmodi, quod hominibus diuitibus, & prepotentibus non temere obuemat. Quare Dominus quoque studium hoc peculiare Dei opus appellat.

b Et quis potest. Cum plures sint pauperes, quam diuites, non hoc dixissent, nisi in diuitum numero intellexissent cunctos qui diuitias adipisci vellent.

c Apud de. Qui a cupiditate terrenorum ad charitatem æternorum conuertere potest, & superbos facere humiles.

d Ecce nos dimisimus omnia, & sequi sumus te. Respondens Iesus ait. Amen dico vobis nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, * aut filios, aut agros, propter me, & propter Euangelium, qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam. Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Erant autem in via ascendentes Ierosolymam, & præcedebant illos Iesus, & stupebant,

NICOLAUS DE LYRA.

1 Propter me. Id est, propter amorem mei.

2 Et propter euang. Id est, doctrinam Christi.

3 Qui non ac. Quia pro temporalibus accepti in præfenti bona spiritalia, quæ tantum excedunt temporalia quantum centenarius vnitatem. Aliter autem potest exponi de religiosi qui pro vno patre carnali, vel fratre dimisso, habent spirituales patres, & fratres multos, & possessiones, & agros, in quantum ex possessionibus omnium fidelium sufficienter sustentantur secundum illud Apostoli, 2. Cor. 6. b. *Quasi nihil habentes, & omnia possidentes.*

4 Et no. p. Quia reprobatis Iudæis quibus data fuit lex tanquam

MORALITER.

† Ecce nos dimisimus omnia, & si. Hoc moraliter facit qui inordinatum amorem ad omnia terrena deponit, & talis nunc recipit centies tantum, quia pro abiectione carnalis amoris

annorum fabulam post resurrectionem iustorum dogmatizant, quando omnia quæ propter Deum dimisimus, multiplici nobis fenore sunt reddenda, insuper & vita æterna. nec vident quam sint inepti, saltem in centenis vxoribus secundum alios euangelistas, præsertim cum dominus dicat, nec

a Quia non poterant intelligere. **o**bstupearunt in verbis eius. At Iesus rursus respondens, ait **a** Non dicit habentes, sed in eis confidentes. **ill**is. Filioli quam difficile est confidentes in pecunijs in regnum Dei introire. † Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum Dei. **quit** magis admirabantur, dicentes ad semetipsos. Et quis potest saluus heri? Et intuens illos Iesus ait, Apud homines impossibile est, sed non apud Deum. Omnia enim possibilia sunt apud Deum. Et cœpit ei Petrus dicere. Ecce nos dimisimus omnia, & sequi sumus te. Respondens Iesus ait. Amen dico vobis nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, * aut filios, aut agros, propter me, & propter Euangelium, qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam. † Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Erant autem in via ascendentes Ierosolymam, & præcedebant illos Iesus, & stupebant,

quantitatis magnitudine superuadit, quia omnes qui propter regnum Dei temporalia spernunt etiam in hac vita persecutionibus plena regni gaudium fide certa prægustant, & in expectatione patris cœlestis quæ per dexteram significat omnium pariter electorum verissima dilectione fruuntur.

g Multi autem. Quia multi incipiunt, sed non perficiunt. Terribilis sententia tubditur. Multi autem, &c.

Latro in cruce confessor eodem die quo pro peccatis suis crucifixus est, gratia fidei cum Christo in paradiso gaudet. Quotidie quoque videmus multos laicos magis vitæ meritis excellere, & alios a primætatē spiritualis studio feruentis, ad extremum otio torpescere.

3 Victor Antiochenus Illi autē inter ceteros futuri sunt primi qui in Christum credunt seseque ac sua omnia propter ipsū deserunt. per nouissimos Phariseos inuere videtur, id quod ante quoque visus est. facere cum nimia filios regni in nebras extra ire prædicabat: vel certe per nouissimos diuites, illos designat, qui pecunijs obstinatius quæ par est, anharēt quorū prompte solus perdidit. Certum est. n. Apostolos ad diuites spectasse quando dicebant. *Et quis potest saluus heri.*

h Et stupebant. Ideo. quia n. emiserant quod se passurum multa a summis sacerdotibus & scribis prædixerat, & occidendum. Metuebant ergo ne vel ipsi cum eo occiderentur, vel ille cuius vita & magisterio gaudebant, occideretur.

quam populo a Deo prælecto, gentiles sunt vocati. potest etiam exponi aliter, quia aliqui tunc venientes ad fidem, vel religionem, aliquando ita feruide operantur quod præcedit meritum illos, qui venerunt in iuuentute.

5 Erant autem in via. Hic consequenter Christus instruit discipulos de toleranda aduersitate, Et primo ponitur eorum instructio, secundo reprimitur ipsorum ambitio, ibi. Et accedunt. Primum docet Christus exemplo sui, quia prompte & hilariter ascendebat in Ierusalem, vbi erat passurus mortem secundum quod discipulis iam prædixerat, & hoc adhuc replicat, & patet sententia ex dictis Mat. 20. hoc excepto.

6 Et stupebant. Ex hoc quod ita prompte, & hilariter ibat ad locum passionis.

ris recipit charitatis donum, quo se & omnia ordinat in Deum.

† Multi autem erunt. Quia detenti circa terrenorum amorem inordinatum, primi sunt in hoc seculo, sed erunt nouissimi in futuro.

Luc. 20. f
Amplius su
pebant
aut vxorem
E
A. 4. f

A *Et aff. Beda.* Prævidens discipulorum animos ex passione sua perturbatos, longe ante & passionis pœnam, & resurrectionis gloriam prædicat, ut cum morientem videret, resurrectionem non dubitarent. Paganorum quoque demeritiam (qui eius crucem in dē) aperte confutat, cum & passio-

Mat. 20. d
Luc. 23. 1

nis tempus quasi futurorum præcius ostendit, & locum mortis quasi inre-
pidus ad t.

** Victor Antiochenus.* Operæpretium videbatur, ut dominus iste hæc fore discipulis prædicet. tum quo hinc discerent quod futurum erat non igno-
B rasse, sed omnia dudum ante præcisse. Tum inaxime quo planum hinc foret non inuitum, sed vitrone um mortis supplicium subiisse, atq. vnum hoc in causa erat, ut frequenter illud ipsum fore re-
teret, & ne cruciati-
bus illius plus æquo conturbarentur.

Mat. 20. 4

b Et ecce. Audita resurrectione, im-
mores secundi ad-
uentus putant eum
more hominum re-
gnare. *Matthæus* di-
cit matrem postulas-
se, sed *Marcus* dicit
ipsum desiderium eo-
rum volens aperire,
quorum cōsilio ma-
ter petebat.

† Cœperunt
indignari

97 dist. dia-
coni sunt. 9.
su. 3 c. nullus
primas.

** Victor Antio-
chenus.* Nam quo fi-
lij supplicationem
instituant efficaciorē,
perque matris interces-
sionem Christi
facilius in suam sen-
tentiam inducant, vel
certe quod rubore
impediti per se petere
non audeant matrem
assumunt eademque
veluti clypeum Christo
obiciunt, verum licet
mater interueniret, pe-
titio tamen filiorum
erat, unde.

Et in utroque euangelista dominus non matri, sed ipsis respondit.

c Nescitis quid petatis. ** Victor Antiochenus.* Nescitis quanta res sit ad Dei patris dexteram consedere non intelligitis quanto interuallo sessio isthæc omnium supernarum virtutum vim, & dignitatem excedat.

d At illi dixerunt possumus. ** Victor Antiochenus.* Sperantes

rantes in se concessum audituros quod petitioni statim promittunt.

d Aut baptismo. Item quæ calix unde alibi de passione sua dicit. Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque perficiatur.

Quia videbant eos timere.

a & sequentes timebant. † Et assumens iterum duodecim cœ-

Hæc subicit.

pit illis dicere, quæ essent ei ventura, quia ecce ascendimus †

a Ad quem pertinet pati quia non potest diuinitas pati, vel ledi.

Ierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & scribis, & senioribus, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus, & illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum, & tertia die resurget.

b † Et accedunt ad eum Iacobus, & Ioannes filij Zebedæi di-

Altere sine nomine munus.

cente. Magister volumus, ut quodcumque petierimus fa-

Interrogat, ut stultitiam confessis corrigat.

cias nobis. At ille dixit. Quid vultis, ut faciam vobis? Et dixerunt. Da nobis, ut vnus ad dexteram, & alius ad sinistram

Regnare vultis, qui non eruitis culmen honoris sine exercitio laboris.

c tuam sedeamus in gloria tua. Iesus autem ait eis, Nescitis †

a Passionem unde appropinquante passione sua. Pater si vis transfer calicem hunc a me.

quid petatis. Potestis bibere calicem quem ego bibo, aut baptis-

a Idem tinctura passionis.

d mo¹ quo ego baptizor baptizari? At illi dixerunt ei possumus

e Iesus autem ait eis. Calicem quidem † quem ego bibo bibetis, & baptismo quo ego baptizor baptizabimini, sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum da-

Petitionem eorum

g re vobis, sed quibus paratum est. † Et audientes decem † in

h dignati sunt de Iacobo, & Ioanne. Iesus autem vocans eos ait illis, Scitis quia hi qui videntur † principari gentibus do-

In cœlo.

In terra.

Idem.

minantur eis, & principes eorum potestatem habent ipsorum. † Non ita est autem in vobis, sed quicumque voluerit fieri maior, erit vester minister, & quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium seruus. † Na^m & filius

a Quod debetis amplecti.

aut certe multo plura multoque excellentiora virtutum ornamenta in medium attulerit, quam illa, utique præcedet.

g *Vobis.* Adhuc superbis, Q. d. Si vultis accipere, nolite esse quod estis alij paratum est, & vos alij estote, & vobis paratum est, quod est, prius humiliamini qui iam vultis exaltari.

h *Indignati sunt.* Non de matre, sed de filijs, qui ignorantes mensuram suam immodica cupiditate ardebant.

i *Iesus autem vocans eos.* Humilis magister, & pius, & mitis, nec cupiditatis immodicæ duos arguit, nec deceni indignationis increpat, & huoris, sed docet maiorem esse q. minor fuerit, & dñm qui seruus sit. Frustra igitur, aut illi ad maiora suspirant, aut hi super desiderio eorū dolent cū ad summitatē

vir-

NICOLAUS DE LYRA.

1 *Et sequentes timebant.* Quia nondum erant perfecti vsque ad tolerantiam martirij. Quod patuit per effectum, quia Petrus inter alios feruentior, postea timore mortis negauit Christum. *2* *Et accedunt.* Hic consequenter reprimitur discipulorum ambitio. Et primo duorum in speciali, secundo omnium in generali, ibi. Audientes decem. Sententia primæ partis patet ex dictis Mat. 20. excepto quod seq.

Filij

MORALITER.

† *Quia ecce ascendimus.* Frequenter prædixit discipulis passionem suam, per hoc significans quod multoties esset passurus in membris suis, unde Act. 9. a. dixit. Saule Saule quid me persequeris? Et Petro imminente sua passione dixit. Vado Romam iterum crucifigi.

2 *Et accedunt.* Isti credebant Christum in Ierusalem temporaliter regnaturum. Et quoniam erant eius cognati, vole-

bant

3 *Filij Zebedæi d. Magist.* Matth. 20. dicitur, quod mater eorum formauit istam petitionem. Sed quia fuit introducta ad hoc per filios, ideo dicuntur hic eam fecisse. Quia quod per amicos facimus quodam modo per nos ipsos facimus.

4 *Aut baptismo quo ego baptizor.* Tincturam enim sanguinis sui in sua benedicta passione vocat hic baptismum.

5 *Et audientes decem.* Hic reprimitur ambitio discipulorum in generali. Et patet sententia ex dictis Mat. 20.

Et

bant esse post eum primi. Et istis quantum ad hoc sunt similes, qui de terrenis honoribus sunt multum solliciti, & de celestibus negligentes, quod est valde fatuum. Ideo dominus dixit illis.

† *Nescitis quid.* Sicut fatuus qui petit caseum, & negligi aurum.

5 *Et audientes.* Humanum quid passi, propter quod Christum utrosque reprimens, cœpit eos docere de humilitate, per honoris cœlestis acquiratur, & contemnitur terrenus.

Et

In dignis tollatur publice constaret. Quod in his patet primo quod scilicet ex auctoritate inuocatione, mox vero ex eo quod a domino vocatus, cum omni alacritate exhibens ad illum accurrens effectus, ut expediret non esset quali veterem hominem abiecerit dominus fidelis testimonium perhibuit, ait. *Vade fides tua te saluum fecit.* denique salutem consequutus non, ut loquuntur ingrati, resistit.

1 Math. 6. b
7 Math. 20. d
Luc. 18. g

Scit quod velit, sed perit, vult, quod dicitur dare & nos petere preuenit qui impertinenter admonet ad orandum & tamen dicit. Scit namque pater vester quid opus sit antequam petatis eum. Ad hoc ergo requirit ut petatur, & cor ad orationem exerceat, unde cæcus.

Theophylactus. Dicit autem quod secutus est dominum in via, scilicet in hac vita. Quia post hanc excluduntur omnes

Magister.

omnes qui hic cum non sequuntur operando mandata eius. *Rabboni ut v. Non autem querit, sed lumen. Cæcus enim vitias habere potest, sed non videre quod habet. Exemplo habere non falsas diuitias queramus, sed lucem quam cum solis alij videre possumus ad quam via fides est.* Unde illuminatus cæco dicitur.

a faciam? Cæcus autem dixit ei. Rabboni, *† ut videam.* Iesus autem dixit ei. *† Vade, fides tua te saluum fecit Et confestim vidit, & sequebatur eum in via.*

a *¶ Vnam petij a Domino hanc requiram ut videam voluntate. Do.*

cæco dicitur. *fides tua saluum te facit. Vidit & secutus est. Vidit & secutus est qui quod bene intelligit operatur qui imitari unde quis mihi ministrum sequatur.*

c *In via. Consideremus qua via graditur, & sequamur humilitatem, per labores.*

Via quæ dicit. *Ego sum via, veritas, & vita. Hæc est via anstiqua que ducit ad ardua Ierosolymæ, & Bethaniæ ad montem Oliuarum, qui est mons luminis, & consolationis.*

NICOLAUS DE LYRA.

1 Rabboni. Id est magister mi.

C A P V T X I.

ET cum ap. Sequitur.

a Betha. Beda. Bethania villa siue ciuitas in latere montis Oliueti, quæ stadiis 12. ab Ierusalê ubi Lazarus suscitatus est, domus obediencie interpretat. Et bene Ierusalê venturus

B & mundum sanguine redempturus, primo Bethaniam venit, & ibi a deuota muliere unctus est quia multos ante passionem dedit domum sibi obediencie fecit, quorundam actiõne quasi odorifero unguento delectatur. Hinc ciuitas etiã hæc in monte Oliueti posita dicitur, ut ecclesia per gratiam Dei esse soluta dignetur, quã unctiõne spiritualium charismatum, & scientiæ & pietatis luce fouet. Mõs enim Oliueti spiritualium distributor gratiarum.

hoc

Mat. 5. b

Ne autem absconderetur ciuitas super hunc montem posita mittit duos de discipulis suis in castellum quod contra eos est, doctores scilicet, qui indocta vel barbarata orbis loca, quasi oppugnata castelli mœnia prædicatione diruerent. Duos propter veritatis scientiam & operis munditiam.

Eccle. 4. a

b *Duos ex discipulis.* Hic. Bini vocantur, bini mittuntur, quia charitas non in vno consistit, unde. *V. s. s. s. Duo educunt Hebræos de Aegypto.* Duo portant botrum de terra sancta, ut semper præpositi coniungant operi scientiam. Duo mājara de duobus tabulis præferant, in duobus fontibus abluantur & abluant & duobus vectibus arcam domini portant, & inter duo cherubin dominum cognoscant, spiritu mente præsentantes.

Allego.

Rom 7. c
Mat. 23. a

c *Et illi m. Beda.* Introeuntes mundum, prædicatores inueniunt populum nationum, peccatorum funiculis alligatum & etiam Iudæorum. Omnes enim peccauerunt. Unde apud Mattheum asina quoque cum pullo alligata reperitur, quæ subiugalis,

subiugalis, & domita significat synagogam, quæ iugum letraxerat. Pullus lasciuus, & liber geres super quem nemo dominus sedit, quia nemo rationabilium doctorum ei frenum correptionis imposuit, quo vel linguam a malo cohiberet, vel in ardua vitæ ire cogeret. Duo discipuli ad auliam missi, duo ordines prædicatores inueniunt, alius in confessionem missi, & abeuntes in uenit in bitio. nua enim est illi ait. *Ego sum ianuarius nium per me si quis troierit, egredietur, ingredietur, & pasne.* quibus pascuis pulus gentium cabat, cū adhuc extianuam, in bitio gatus erat. Bene bitio, quia non ac huc unam vitæ hinc que viã certus teo bat, sed plures sed vnde Lucas ait, quod

C A P. X I.

a *¶ Visioni pacis in qua immobilis felicitas quæ est mater omnium nostrum.*

a
b
c

T cum appropinquaret Ierosolymæ, & Bethaniæ ad montem oliuarum, mittit duo ex discipulis suis, & ait illis. *† Ite in castellum quod contra vos est. Et statim*

¶ Gentes. ¶ Peccatis.

d *introeuntes illuc, inuenietis pullum ligatum super quem nemo adhuc hominum sedit. Soluite illum, & adducite. Et si quis vobis dixerit, quid facitis, dicite quia domino necessarius est, & continuo illum dimittet huc. † Et abeuntes inueniunt pullum ligatum ante ianuam foris in bitio, & soluiunt eum. Et quidam de illic stantibus, dicebant*

a *¶ Rationalium Doctorum corrigendo.*

¶ Fidei.

dixerunt domini eius ad illos. *Quid soluitis pullum? Nõ vni quippe superstitioni deditus erat, sed pro libitu immundorum spirituum raptabatur varijs erroribus. Communis. n. qui est qui mundus est qui autem mundus & sanctus est, solius Dei est. d. Pullum li. Iero.* Pullus ligatus & indomitus quem soluit & domant, populus gentilis est. Ante ianuam fidei, cum vitulis peccatorum suorum in bitio stat in libertate arbitrii dubitat inter mortem & vitam.

Theoph. Vel. *In bitio.* Id est, in vita hac, solutus est autem discipulis per baptismum, & fidem. Considera vero quanta dñs discipulis prædixerit, quod inuenietis pullum, unde sequitur. *Et statim introeuntes & c.* Et quod impeditur ab accipiendo unde sequitur. *Et si quis vobis dixerit quid facitis, dicite & c.* Et quod hoc dicitur permittunt accipere, unde sequitur. *Et continuo illum dimittet huc. Et sicut dominus prædixerat, ita impletur, unde sequitur. Et abeunt inueniunt pullum ante ianuam foris in bitio & soluiunt eum.*

NICOLAUS DE LYRA.

C A P. X I.

ET cum ap. Hic consequenter describitur confutatio sacerdotum. Et primo ponitur aduentus Christi ad templum, secundo, subditur confutatio sacerdotum, ibi. Et alia die. Sententia primæ partis patet ex dictis Mat. 21. exceptis quæ sequuntur.

Diuiso.

1 *Et cum ap. Ier.* Mons enim Oliueti est medius inter Ierusalem & Bethaniam & ideo est propinquus utriusque.
2 *Inuenietis pul. li.* Cum ipso asina erat similiter secundum quod dicit Mattheus. Sed Marcus hic tacet de ea quia non oportet quod omnia a quolibet euangelista referantur. E quia principaliter quærebatur pullus ad obsequium Christi.

M O R A L I T E R.

1 *Et cum ap. Sequitur.*
† *Mat. d. ex di.* Per binarium insinuans quod discipuli sui labere debent per unum charitatem scilicet Dei & proximi.
† *Item in ca.* Id est in mandatum ad prædicandum.

† *Illuc, inue. pullum liga.* Id est hominem dissolutum, praua consuetudine ligatum.
† *Super quem ne.* Quia nulli voluit obedire.
† *Soluite.* Monitis vestris extrahentes eum de sua praua consuetudine.

† Illuc,

Et

Et divi. Beda. Quia in soluendo contradicebant, audito nomine domini dimiserunt. Quia magistri errorum qui prius doctoribus contradicebant, postquam per miracula virtus fidei dominice apparuit, amplius resistere non valebant: & sic liber edentium populus ad Dominum dacebatur. Et imponuit

vestimenta sua.
 obstinam, scilicet
 scriptum: vel scriptu
 rum discretionem,
 ecclesiasticorum
 signatum varietate,
 quibus hominum
 corda, nuda ante, &
 gida, quo Christo
 fore fiant digna oriunt.

Theophylactus.
 non autem eo ab ei
 cessarius pullus, eu
 iusiu ostendens,
 sed debebat se ad
 entilem populum
 ansferre.

Et sedit. Hierony.
 xpit regnare, vt
 regnet peccatum
 mortali vel lasciuia carne: sed iustitia & pax & gaudium
 spiritus sancto.

Muli autem fra. Quia multi martyres se proprie carnis am
 u exuentes, simplicioribus via suo sanguine parant, vt inof
 nsi ad supernam civitatem, ad quam ducit Iesus incedant.
 Moralter. Saluator noster a fino sedens Ierusalem tendit
 iando animam cuiusque fidelis regens, quasi iumentum
 um ad pacis aeterna visionem ducit. In pullo etiam seder,
 im ecclesie vniuersaliter presidet, eamque in superne pa
 s desiderium accendit.

Hiero. Multi &c. Pedes, sunt extremi quos ad iungen
 im, constituit Apostolus, qui et si non sunt dorsum, in quo
 dit dominus, tamen cum militibus a Ioanne instruuntur.

Alij aut. Hiero. Iusti, vt palma flore bunt, Angusti in radi
 bus, lati in floribus, & fructibus: quoniam bonus odor
 bristi sunt: & sternunt viam mandatorum Dei bona fama.

Beda. Alij autem, Frondes vel ramos de arboribus cedunt,
 in doctrina veritatis verba, & sententias patrum de
 orum exceperunt libris. Et hac in via Dei ad animum auditi
 venientis humiliter predicatione submittunt.

* Theophylactus, Sternamus & nos viam vite nostre ce
 dentes ramos de arboribus, Id est, sanctos imitantes. Nam
 bores sancti sunt, de quibus ille ramos cedit, qui virtutem
 orum imitatur.

Et qui praebant. Praecessit Iudaicus populus secutus est
 entilis. Et quia omnes qui fideles sunt vel fuerunt in Chri
 um crediderunt & credunt, & qui praebant, & qui sequunt
 osanna clamant: quod salua nos Latine dicitur: ab ipso
 nim omnes priores etiam salutem quaesierunt.

Theophylactus. Sed & qui praebant & qui sequuntur no
 torum actuum, ad laudem sunt Dei. Quidam enim in pre
 rita vita bonum fecerunt initium, sequens vero non est
 e prior: neque in laudem Dei finita.

Benedictus qui venit. Quoniam vna fides, vna spes omnium.
 Illi expectabant & veniuntum credebant, & nos venisse cre
 limus. Et qui praebant. Hiero. Praebant prophetae, sequuntur
 postoli. Abysius abyssum inuocat, id est, lex legem alteram.

g Bene-

g *Benedictum.* Secundum Ioannem. Cum turba eum rapere. D
 vellit, & facere regem fugit: & regnum adhuc victurus noluit.
 Nunc autem iam passurus regem non refugit se dici. Non hym
 nos filio Dei, & rege dignos non eos reprimat qui regnum Da
 uid in eo restaurandum, & priscam benedictionis domum con
 cinunt: quia scilicet
 non temporalis, &
 terreni, sed aeterni in
 caelis rex esset impe
 rij: ad quod per con
 temptum mortis, &
 gloriae resurrectionis,
 & triumphum ascen
 sionis perueniret. Vnde
 de discipulis post re
 surrectionem ait. Da
 ta est mihi omnis pote
 stas in caelo, & in terra.
 h Regnum patris, &c.
 Beda. Per hoc quod
 iungitur: osanna in
 excelsis: quod est sal
 us: significat quod
 aduentus Christi non
 solum hominum sa
 lus, sed totius mundi

illis: Quid facitis soluentes pullum? Qui dixerunt eis, sicut
 Quia Domino necessarius est. Pullum.

a praeeperat illis Iesus: & dimiserunt eis. Et duxerunt pullum †

b ad Iesum: & † imponent illi vestimenta sua, & sedit super †
 a Hi sunt qui corpora sua per abstinentiam donant, vt menti iter parent, vel,
 bona exempla sequentibus praebant. b Id est, primam stolam im
 mortalitatis

c cum. † Multi autem strauerunt vestimenta sua in via. Alij †
 d † autem frondes caedebant de arboribus, & sternebant in via. Et †
 e † qui praebant, & qui sequebantur, clamabant dicentes: † Osanna, †
 f † benedictus qui venit in nomine Domini, benedictum quod venit †
 g † regnum patris nostri David: osanna in † excelsis. Et introiuit †

† Sententias. † De libris. † Prophetas Patriarchas.
 † Apostoli. † Saluifica.

† Ut inoffenso pede pullus transiret.
 † Hi sunt qui corpora sua per abstinentiam donant, vt menti iter parent, vel,
 bona exempla sequentibus praebant.

† Mane venit ad Iudaeos Christus.
 † 2 †

terrena iungens caelestibus, vt ei omne genu flectatur, caele
 stium, terrenum, & inferorum.
 Hieron. Hoc Gabrieli consonat: qui ait: Hic erit magnus,
 & filius altissimi vocabitur: & Dabit illi Dominus Deus se
 dem David patris sui. Vt scilicet gentem quam David tem
 poraliter rexit, & exempla iustitiae praebuit, & spiritualibus
 hymnis ad fidem, & Dei amorem accendit, ipse sanctis, ver
 bis, donis, & promissis regnum caeleste regeret, & ad visio
 nem Dei introduceret.
 1 Osanna in ex. Hieron. Saluifica vt iusti aedificentur in rui
 nam Angelorum, & terreni saluentur ab eo benedicto vin
 cente, & veniente in nomine Domini, id est, patris sui: quo
 niam filius de patre nomen suscepit, & pater de filio.
 Osanna: verbum Hebraeum, & compositum ex integro,
 & corrupto. Hosiah enim salua, vel saluifica, na interiectio
 deprecantis. Denique in Psalmo vbi Septuaginta interpre
 res transfulerunt: O Domine saluum me fac: in Hebraeo ha
 betur na adonai Hosiah na quod noster Hiero. ita transfudit.
 Obsecro domine, salua obsecro. Idem ergo est. O Domine, per in
 teriectionem obsecrantis, quod obsecro Domine, per ipsum
 verbum obsecrationis.
 K Et intro. Hiero. Iam appropinquante passione in loco pas
 sionis praefinito ante secula vult esse, vt qui eum capere vellit
 ibi inuenire possent, vt ostenderet, quod non inuitus, sed sponte
 mortem subiret. Introiuit autem ante quinque dies Paschae.
 Dicit enim Ioannes, quod ante sex dies Paschae venit Bethaniam,
 vbi cena ei facta, & Maria soror Lazari unguento eum per
 fudit, & in crastino a fino sedens obuiante cum palmis turba Ie
 rusalem venit. In lege enim dictum est, quod decima die mensis
 tollat vnusquisque agnum, & seruet eum vsque ad decimum
 quartum diem mensis, in moleribus: cum multitudo filiorum
 Israel ad vesperum. Vnde Dominus decima die mensis, i. ante quin
 que dies Paschae civitatem in quam pateretur ingressus est, &
 certum suae immolationis diem conspirante Deum omni con
 filio principum, & seniorum expectauit. Agnus immolabatur
 14. die primi mensis ad vesperum, & Dominus eadem hora agnum
 cum discipulis suis manducans vbi legalis Paschae decreta com
 pleuit,
 Et...

NICOLAUS DE LYRA.

Benedictum quod. Credebant enim ipsum cito regnare in
 regno David, & restituere regnum temporale quod a Ro
 manis erat usurpatum, cuius finem dixit Christus coram Pilato
 oann. 18. f. Regnum meum non est de hoc mundo. Sed supple de
 caelo.

MORALITER.

Et du. pul. Ad confessionem fidei Christianae. Sequitur.
 Et in po. illi ve. Id est, virtutum opera.
 Et sedit su. cum. Per obedientiae actum.
 Multi autem fra. Nam quando aliquis insolens perfecte con
 trititur ad Deum, alij plures animari solent ad simile faciendum.
 Alij

caelo. Et hoc diuina ordinatione signabatur verbis laudan
 tium, cum dicebant.

2 Osanna in ex. Licet non intelligerent, sicut & Caiphas di
 xit mortem Christi futuram pro salute mundi Ioan. 11. licet
 hoc non intelligerent.

Et

† Alij autem frondes. Per quas significatur laetitia propter
 quod per istos significantur illi qui gaudent, & Deum lau
 dant mirratione tali.
 † Et introiuit Iero. in templo. Beda. Formam nobis religionis
 quam sequamur demonstrans, vt cum quolibet loca in quibus
 sit domus orationis intramus, ad hanc primo diuertamus.
 Et

C pleuit, egressus est, cum eis ad locum orationis, ubi comprehensus a Iudeis, & ligatus, iam factum beatę immolationis inchoavit.

a *In templum.* Exemplum dedit nobis, ut quocumque veniremus, primum ad domum orationis si ibi sit, diuertamus: & cum nos per orationis studium Deo commendauerimus, ad ea propter quę uenimus, agenda seredamus.

*** Theophylactus.** Mystice autem Dominus introiit in templum, sed rursus exiit, ostendens quod ipsum relinqueret desertum, & in raptinam.

b *Et circumspe. &c.* Non semel hoc fecit, sed per omnes quinque dies. Per diem in templo docebat, noctibus exiens in monte Oliueti morabatur, sicut Lucas ait. Docendo enim incredulis officium correctionis sedulus impendebat,

B manendo apud fideles gratiam benignitatis propitius exhibebat.

Moraliter. Circumspici, & car. Inspicit omnia corda, & in contradicentibus ueritati non inuenit ubi caput reclinet. Secessit ad fideles, & in eis qui obediunt mansionem fecit. Bethania namque domus obedientię interpretatur.

c *Cumque uidisset.* Beda. Sicut per parabolas loquitur ita facit: ideo esuriens in ficu fructum querit cuius nondum tempus esse nouit. Ea tamen perpetua sterilitate damnatur, ut ostenderet plebem quam docebat propter folia, id est, uerba iusticie que habebat sine fructu, id est, bono opere non posse saluari: sed excidi, & in ignem mitti. Esuriens ergo dominus uidit ficum folia habentem, & fructum in ea quęsum & non inuenit: quia salutem humani generis desiderans uidit Iudam habentem eloquia legis & prophetarum, qua suauiter in ea fructum boni operis docendo, corrigendo, miracula faciendo, & non inuenit, ideo damnatur.

*** Victor Antiochenus.** Et cur inquis, seruator noster ficu, quę infons alioquirit, neque enim ficum tunc tempus erat, maledixit? Propter discipulos hoc fecit. Pe sicut quę enim ubique beneficia pręstiterat, nullum autem punierat, consentaneum erat, ut aliquod quandoque punientis uirtutis specimen ederet, quo Apostoli hinc discerent, licet Iudais uenę penitentięque locum clementer indulget, neque omnem statim uitę succum illis admitteret, tamen, imo uero in nihilum illos redigere potuisset.

*** Theop.**

NICOLAUS DE LYRA.

1 *Et cir. &c.* Licet fuisse honorifice receptus a communi populo, & predicasset per totam diem usque ad uesperam, nullus tamen inuitauit eum ad hospitium in domum suam: & ideo cum discipulis rediit in Bethaniam, ubi manebant Martha, Maria, & Lazarus.

2 *Et alia die cum exiret.* Hic consequenter describitur confutatio sacerdotum: & primo signo sensibili: secundo, facto mirabili, ibi. *Et cum introisset:* tertio, uerbo rationabili, ibi. *Et uenit rursus.* Sententia primę partis patet ex dictis Matt. 21.

3 *Et cum introissent in templum.* Hic ponitur confutatio sacerdotum

MORALITER.

i *Et circumspe. om.* Quia nullus recepit eum in domum suam. **†** *Ab ipse in Bethaniam.* Quamuis gaudiose recepissent eum in mane: & ideo per istos significantur illi qui cum gaudio recipiunt predicationis uerbum, & tamen non faciunt fructum. **†** *Cumque uidisset.* Ideo per ipsam significatur hypocrita habens tantum apparentiam sanctitatis, & non opera: propter quod Dei maledictionem incurrit,

*** Theoph.** Volens ostendere discipulis quod si uellet huiusmodi qui crucifixum erant ipsum, in momento posse exterminari. **d** *Non enumerat temp. ficoru.* *** Chrysostr.** Dominus autem te tempus fructu quærunt in ficu, & non inueniens maledixit. Quia omnes qui mandata legis adimplent, isti suo tempore fructificare dicuntur. sicut est illud in datur, non moechatur. Qui autem non fructum non moechatur, sed permanet uirgine quod est magis, uirtutibus excedit, Dominus autem a peccatis non solum exigit, ut uirtutes obseruet, sed supra mandata edificent.

*** Victor Antiochenus:** Insinuat factis illo profundo quoddam mysterium habenti datur, & qui non habet etiam feretur id quod habere uidebatur. **e** *Iam non amplius.* Beda. Tu quoque si uis audire in iudicio a Christo. *Discedi me mal. in ig. &c.* **g** *esu. & non de. mi. m.* Arbor sterilis esse uero, sed potius Cl

sto pauperi, & esurienti fructum pietatis quo indiget, offerat. **f** *Capit. ei. e.* In ipsa re ostendit quod per figuram in ficu cit. Ficus enim non peccauit si ante tempus fructum non habuit, sed sacerdotes.

g *Vendentes.* Beda. Ea scilicet que qui de longinquo uenerunt ab indigenis offerenda emebant. Si ergo hoc prohibuit, quanto magis risum, & uaniloquium, & huiusmodi?

h *Et ea.* Beda. Columbas uendunt qui de impositione manus accipiunt, per quam spiritus datur, qui per columbam significatur qui in specie columbe super Christum paruiter. Horum cathedras euerit, quia sacerdotium tabernaculi dominus deseruit. Hinc canones tales a sacerdotio priuati. Omnes enim tales uel ante Dei oculos, uel ante humanos semper priuantur sacerdotio.

*** Theophyl.** Sed & si quis bapufmatis gratiam, & puritatem tradiderit damoni, per peccatum, suam columbam uendidit, & propter hoc, foras est, & de templo eiicitur.

i *Et non si.* Futuri iudicii exemplum pręmittit, quando omnes reprobos ab ecclesia repellit, & ne ultra ad eam turbam intrent aeterno uerberare compescit.

K *Domus ue.* Moral. In presenti domus domini cor est. Ectio, cordis purificatio, ut non tantum peccata que intrant lat compunctio diuinitus immissa, sed ne ultra repetantur.

dotum facto mirabili, & primo describitur dicta confutatio secundo, incidenter ponitur discipulorum instructio, ubi cum uespera esset. Circa primum sciendum, quod satis mirabile factum fuit, quod unus homo pauper omnes uendentes, & mentes eiiceret de templo, & nullus ei resisteret. Secundo enim quod dicunt sancti, quidam fulgor mirabilis egrediebatur de uultu eius, & oculis: quo territi sacerdotes, & etiam alij non ualebant resistere ei. Et ista creatio fuit signum, quod sacerdotes essent eiiciens de templo, & officio, tanquam indigni.

4 *Et non sinebat ut quisquam transfer. uas per templum.* Et loquitur de uasis humanis uibus applicandis, quia uasa diuino cultu deputata

3 *Et cum introisset &c.* Isti sunt adulatorum qui laudes saluunt uendunt prelati, & ipsi eas emunt ecclesiasticis beneficiis indebite collatis.

† *Et mensas.* Isti sunt mali prelati, & curati qui magis frudent pecunijs leuandis, quam animabus saluandis.

† *Et cathedra &c.* Id est, ecclesiastica sacramenta, in quibus datur gratia: sic igitur domus Dei spelunca latronum efficitur, quia latrocinium est quicquid dictis modis acquiritur.

Et

Quo

† abijt

Luc. 12. 8

† De custo. cura. c. fi. Luc. 19. 8

† Isa. 56. e. Iere. 7.

Adu. 13. b

diuina gratia perseuerans,
 os autem se. Ad hoc enim in tēplo erāt, vt vel nō dantes
 oraliter persequerētur, vel dantes spiritualiter necarēt.
 Tēplū, & domus Dei mens est, & conscientia fidebū, quæ
 in tione pximi peruersas cogitationes p̄fert, quasi in spe-
 lu: latrones reli-
 de: & simpliciter
 ḡhētes interficiūt:
 & mens iam non
 dōus Dei, sed spe-
 lu: est latronum.
 Theophylactus.
 Sp̄cācam latronum
 tēplum nominat,
 p̄ter lucrum. Gēs
 narique latronum
 ad crum se congre-
 gat quia ergo illa a-
 n̄tia quæ ad sacri-
 fic̄ oblata erant,
 can: lucri vende-
 ba:, latrones ipsos
 dis: Ad hoc enim
 in tēplo erant vel
 vt on dantes cot-
 peliter perseque-
 ur: vel dantes spi-
 n̄lter necarent.
 Eiens fidelū spe-
 lu: a latronis fit,
 quōdo relicta sim-
 p̄litate sanctitatis,
 illi conatur agere
 quæ valeat proximis
 nocere.

a Aridam fa. Beda
 A dicibus arefacta
 est ficus, vt ostende-
 ret: gens impia, nō
 ad impus, vel ex parte corripienda externorum incurſibus,
 & ex p̄nitentiam liberanda, sicut saepe factum est, sed om-
 n̄i æterna damnatione ferienda.
 liter. Arefacta est a radicibus, vt ostendatur non solum
 huano extrinsecus, sed diuino intus fauore funditus desti-
 tuta: nam & vitam perdidit in cœlis, & patriam in terris.
c recordatus Pe. Petrus agnoscit aridam, & abscisam radicē
 cui accedit oliua pulcherrima fructifera vocata a Domino.
 Vt sequitur: Amen dico vobis.
d Quicumque dixit. Beda. Solent quidam dicere, q̄ nostri nō
 dū plenam fidem habuerunt, qui montes transferre non
 poterunt. Quibus respondemus, q̄ nec omnia facta Chri-
 sti

sti sunt scripta: & hoc tamē legimus factum precibus Grego-
 rij Neocæsarij Ponti Episcopi. Sed mōs. diabolus propter su-
 perbiā qua se contra Deum erexit dicens. Similis ero altissi-
 mo, hic ad p̄ceptum p̄dicatorū ab electis expulsus in ma-
 re, i. in infidelium amaras, & turbulentas mentes vesaniam
 suam exercere per-
 mittitur: qui tanto
 acrius in eos quos
 possidet s̄ruit, quan-
 to a piorum læsione
 se expulsum gemit.
 Hierony. Sed hoc
 factum est. quando
 dixerunt Apostoli:
 Digne transferimur
 ad gentes, quia vos
 indignos iudicatis.
 Beda. Notanda est
 distinctio deprecā-
 tium. Qui perfectam
 fidem habet orādo,
 vel iubendo etiam
 potest transferre, vel
 corporales montes,
 vel etiam spirituales,
 vt Paulus de Elima
 mago quem oculis,
 & arte nefanda pri-
 uauit: & de Phyto-
 nissa in Philippis.
 Qui autem ad fasti-
 gium tantę perfectio-
 nis ascendere ne-
 queunt, petant sibi
 peccata dimitti, quō
 ad vitam mereantur
 intrare perpetuam:
 & sine dubio impe-
 trabunt, si tamen in
 se peccantibus primo dimittunt.
e Et cum sta. Hieron. Marcus suo more, septem versus ora-
 tionis dominicæ vna oratione comprehendit. Is namque
 cui dimissa sunt omnia quid amplius rogabit, nisi quod per-
 seueret in eo quod obtinuit?
 Victor Antiochenus. Sensus est, vt animi mūditiā quam
 vera p̄nitentia parit, vobis obringat, veniamq; peccatorum
 consequamini, per gratuitam iniuriæ ab homine vobis illa-
 tas condonationem, viam vobis ad Deum munit; ansam-
 que, vt vestras verbis noxias, gratuito condonet, illi affectu.
 Per hæc autem Apostolos in spem erigit, quasi dicat, nullam p̄
 vnquā repulsam metueritis, dū modo orationē purā fideque
 munitam

NICOLAUS DE LYRA.

debetata ibi debebant esse, & non alia. Cætera patent ex di-
 ctis Matt. 21. **1** Et cum vespera esset. Hic incidenter descri-
 bitur discipulorum instructio, eo quod Petrus fecit mentio-
 nē carefactione ficus subita ad maledictionē Christi, & iō
 inquit eos occasione huius de efficacia fidei. Secūdo, de ef-
 ficacia orationis, ibi. Propterea dico vobis. Sententia primę par-
 titur ex dictis Marth. 21. **2** Propterea dico vobis. Hic in-
 quit discipulos de efficacia orationis quæ procedit ex duobus,
 videlicet ex fidei certitudine, quod notatur cum di-
 citur. **3** Quicumque orantes, &c. Et hoc est intelligendum,
 quōdo quis orat, p̄ se, & perseueranter. Nisi enim quis
 p̄oret, id est, de pertinentibus ad salutē, oratio eius non est
 exaudibilis. Itē si orer pro alio de pertinentibus ad salutem,
 p̄carere effectu ex demerito illius p̄o quo orat. Itē si orat
 p̄prose, non tñ perseuerāter pōt carere effectu, quia Deus
 nō statim dat beneficium petiitum, sed differt aliquando vt
 t̄ruo tempore detur, & vt ex dilatione carius heat. Secū-
 dū ex quo oratio habet efficaciam, est dispositio orātis. i. q̄n
 nō retinet iram, vel tancotem q̄ illum qui sibi iniuriā fecit
 vlt dī Eccl. 28. a. Homo homini seruat iram, & a Deo quæ-
 rit medelam, quasi dicat frustra: propter hoc. Et subditur.
4 Et cum stabitis ad orandum. Sciendum tamen, quod hoc in-
 telli-

telligitur de remissione offensæ, quia homo tenetur esse in
 charitatē, sed remissio iniuriæ non est de necessitate. Potest
 enim aliquis p̄tere secundum ordinem iustitiæ recompen-
 sationem pro iniuria sibi facta.
5 Et veniunt rur. Iero. Hic ponitur confutatio sacerdotum,
 Scribarum: & Seniorum verbo rationabili: & patet senten-
 tia ex dictis Matth. 21.
 Ad euentiam dictorum, & dicendorum queritur vtrum
 Christus in p̄dicationibus suis debuit vitare offensionem,
 vel scandalum sacerdotum, Scribarum, & Phariseorum.
 Et arguitur primo quod sic i. ad Timor. 5. a. dicitur: Senio-
 rem nō in ore paueris: sed obsecra vt patrem: p̄dicti autem
 erant seniores populi, & patres: ergo &c.
 Item i. ad Corinth. 10. g. dicitur: Sine offensione estote Iudæis,
 & gentibus, & eccl̄sæ Dei: cum igitur facta Christi, & dicta
 fuerint nobis data pro exemplari, videtur quod debuit ca-
 uere ab offensione p̄dicatorum.
 Contra Ista. & fuerat prophetatum, quod Christus foret in
 lapidē offensionis, & petrā scandali duabus domibus Israel.
 Rur. Duplex est scandalum, actiuū & passiuū. Actiuum nō
 habuit in Christo locū, quia tale scandalū est dictū vel factū al-
 cuius minus rectū, p̄bet alteri occasionē ruine, vt h̄ ex ver-
 bis Hier. sup Mat. Oīa aut facta & dicta Christi fuerūt rectis-
 sima,

Matt. 21. b
 Thabetis
 Matt. 17. c. &
 22. c
 Ista. 14. c
 Matth. 21. a
 Ioan. 14. b
 I Mat. 6. b
 E
 I Mat. 18. d

MORALITER.

Quo audito principes sacerdotum, &c. Adhuc durat ista perse-
 cutio

cutio contra detestantes vitia eorum. Baptismus Ioannis. Se-
 quitur.

Neque

muniam obtuleritis. Quia ergo diuinam illius virtutem non A satis exploratam habebant, propterea ab incredulitate qua tenebantur, tacite illos abducere, necnon quantum sit fidei robor ostendere contendit.

a In qua potestate. De Dei dubitant potestate: & volunt sub-intelligi diaboli esse quod facit.

☩ Theophylactus. Hæc autem dicebāt, credentes, ipsum in iudicationem reducere, vt si diceret, in potestate mea, ipsum tenerent. Si autem diceret, in potestate alterius, ab eo discedere populum procura rēt, qui ipsum Deum esse credebāt. Dominus vero illos interrogat de Ioanne non frustra, neque sophistice, sed quia de eo Ioannes perhibuerat testimonium.

b Interrogabo. Poterat aperta responsione calumniam tentatorum confutare: sed prudenter interrogat, vt vel silentio suo vel sententia condemnentur.

c Si dixerimus. Hier. De lucerna mundi obscurantur: vnde dicit: Parauit lucernā Christo meo: inimicos eius indu cōfidit. Quare ergo &c. Quasi dicat. Quem confitemini de celo habuisse prophetiam: mihi testimonium perhibuit & ab illo audistis in qua potestate hæc facio.

templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, & scribæ, & seniores, & dicunt ei: † In qua potestate hæc facis: & quis dedit tibi hanc potestatem, vt ista facias? Iesus autem respondens, ait illis: Interrogabo vos, & ego vnum verbum, & respondete mihi, & dicam vobis in qua potestate hæc faciam. Baptismū Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? Respondete mihi. At illi cogitabant secum, dicentes: Si dixerimus de cælo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis ei? Si dixerimus, ex hominibus, timemus populum. Omnes enim habebant Ioannem, quia vere Propheta esset. Et respondentes dicunt Iesu. Nescimus. Et respondens Iesus, ait illis. Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam.

☩ In Beelzebub eius dæmonia.

a ☩ Aperte filium Dei negant, quem putant non suum, sed alienis viribus signa facere.

☩ Cornuto coarctati syllogismo.

a ☩ Quia non vultis fateri uos quod scitis. Hieron. Hic cum peruerso perueritur Deus.

† Matth. 23. c. Luc. 20. a Ioan. 16. c.

Psal. 131. c.

e Si dixerimus. Quodlibet horum respondeant: videtur laqueū ruituros timent lapidationem: sed magis confitemini veritatis.

f Neque ego dico vo. Beda. Duabus de causis scientia veritatis occultatur querentibus, cum aut lus qui querit minus intelligit, aut odio, aut temptu veritatis dignus est cui de aperiri. Propter hoc dicitur: Acculca habeo vobis dicere, quæ non testis portare m. Propter alterum hite sanctum dantibus.

☩ Victor Achenus. Cum in hoc sic responsur re vos detestatur quod verum igitis, sed quod veridicere non videtur. Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam. Non respondet non dico

quidem testem illum, qui in testimonium venerat, vt testimonium perhiberet de lumine non recipitis. Enimvero si illius testimonium me veram illam lucem esse crederetis, telligeretis vtique, me iure tenebras a templo submouissid quid enim aliud sunt auritia, & turpe lucrum quibus plium sceter, quam tenebræ, quæ bonum & honestum non sinunt.

e Si

NICOLAUS DE LYRA.

suma: & ideo questio ista intelligit de scādalo passiuo. Quod est quando aliquis ex dicto vel facto alterius bono scādalizatur ex imperfectione sua. Et istud scādalum aliquando procedit ex ignorantia, vel infirmitate illius qui scādalizatur. Et tūc dicta vel facta bona, occultāda sunt vel differēda. quousq; infirmi vel ignorātes instruantur, nili sint talia bona quæ sint de necessitate salutis, quæ non sunt omittenda pp scādalum alterius. Si aut infirmi vel ignorantes post instructionē debitā in scādalo permancant: tā tale scādalu non procedit ex infirmitate vel ignorātia, sed malitia. Et tale scādalu est contemnendum, maxime qñ est contra bonum commune: quia bonum commune semper est præferendū vtilitati & paci quorumcūque hominū singulariū. Tale autē fuit scādalu sacerdotū, Scribarum, & Phariseorū, quia sua malitia nitebant impedire doctrinā Christi, in qua consistebat salus

lus populi. Item suis malis exemplis, & moribus trahel populus ad peccādum. Item per doctrinam suam in aliā cuabant Dei mādata propter suas traditiones, vt dicitur sup. & ideo Christus in publico debuit vitia eorū reprehendere: nec ab hoc cessare pp scādalu. Propter quod Mat. 1. cū discipuli dixissent Christo. Scis, quia Iudæi audito hoc bo, scādalizati sunt: rñdit. Sinite illos: cæci sunt, & duce corū. Si cæcus cæco ducatū prestet: ambo in foueam cadent. Ad primū dicendū, q loquitur de senib. honestate, & tribus: nō de senib. ætate, malitia corruptis: q tales sunt arguēdi, sicut Daniel dure increpauit illos, senes impadu Daniel. 13. Ad secūdū dicendū, q hō dēt. eē sine offensi ludæis, & gētibus, ita q dicto suo, vel facto minus recto præbeat alicui occasione in ruine. Sed si de veritate scandū funitur rectius oriri permittitur, quam quod veritas re quatur, secundum quod dicit B. Greg. super Ezechielen

MORALITER.

† Neque ego dico vo. Beda. Quali dicat. Non dico vobis quod scio, quia nō vultis dicere quod scitis. Duabus autem causis maxime

maxime scientia veritatis est occultanda querentibus. C is qui querit, aut nō est capax ad intelligendū quod querit. indignus est, vt ei debeat aperiri: & hic vtrūq; concurre

CAP. XII.

a ET cepit illis in parabolis, &c. Sequitur. Lacum. siue torcular, aut altare, aut illa torcularia quorū titulo quidam psalmi

CAP. XII.

ET cepit illis in parabolis loqui. † Vineam † parauit homo, & circumdedit sepem, & fodit lacū, & edificauit turrim, & locauit eam agricolis, & peregre

a ☩ Domum Israel plantauit. b Peregre profectus liberū arbitrium perandi non matione loci, quia que Deus, & on compler. c Seru

NICOLAUS DE LYRA.

CAP. XII.

1 ET cepit illis in parabolis. Hic consequenter ponitur confutatio sacerdotum, & seniorum in parabolis. Et primo ponitur confutatio sacerdotum, secundo Phariseorum, & Herodianorum, ibi. Et mittunt ad eum. tertio Saduceorum, ibi. Et venerunt ad eum Saducei. quarto Scribarum, ibi. Quomodo ergo dicunt scribæ. Sententia primæ partis patet ex dictis Matthæi 21.

21. exceptis que sequuntur. 2 Vineam parauit. i. coluit. Et dicitur a passus pasta pasta & est proprie modus colendi qui ponitur fimum, vel pino do terræ circa radicem vineæ, vel arboris. Radices enim eundū Philosophum 2. de Anima, sunt ori similes, quia sicut in animalibus per os fitur alimentū, vnde animalia nutritur sic per radicē trahitur alimentum terræ nascuntur. 3 Et fodit lacum. Lacus proprie dicitur locus vbi recipitur aqua

MORALITER.

1 Et cepit illis in parabolis. i. qui, vineam parauit. i. homo. Id est, Christus plantauit Ecclesiam sanguine suo. 2 Et edificauit turrim. Id est, Christianis.

3 Et fodit lacum. Id est, abundantia Spiritu sancti defluxit. 4 Et edificauit turrim. i. spiritualement Angelorum custodiam. 5 Et locauit eam agricolis. Id est, Christianis. 6 Et peregre profectus est. Beda. Non loci mutatione, abie

Primo missus est Moyses, q fructum legis quam a cultoribus inquirebat, sed casum dimiserunt & im: unde Irritauerunt Moysen in ca. & a. fan. do. Et ve- est Moyses propter eos &c.

iterum mi. a. ser. Dauid & alios psalmistas, qui missi sunt Moysen: vt cul- vinea ad exer- boni operis ex- citent. Sed ipsum que Dauid, qui psalmodia, & non Spiritu sancto claterat, abiecerunt res. Quae nobis par Dauid, aut qua heritas in filio Isai? c. rursus alium. Prebetarum, cho- rum suis socijs, nis attestacioni- opulum conue- nit, & mala huic vine ventura praedi- xerit: Et rursus aliu- . His tribus ser- uon gradibus om- ne: ostores qui sub leg & prophetis fue- ar intelligimus. vi- de bi. Necessesse est im- per mnia quae scripta sunt lege Moysi, & prophetis, & psalmis de

Victor Antio- cheus. Per primum seruum, alij eos pastores, & Doctores designatos volunt, qui Eliae vixere, & ipsum etiam Eliam, ceterosque prophe- tas, in tunc temporis apud Iudaeos florebant. Per secundum ver- samam, Oseam, Amos, & reliquos hisce patribus aequa- les. Per tertium autem Ezechielen, Daniele, aliosq; illius Synagogae duces, & ministros. Iuxta hanc ergo parti- tionem, pater familias tribus diuersis annis, hoc est, tempori- bus erit fructum ex hac ficu, vel vinea quaerens, sed nullum con- uerit. Ad prophetas itaque triennium illud referatur, vt quia aduentui Domini nostri asseruetur, & non tertius. d. uia reuerbuntur. Non hoc ignorando dixit, quia omnia noui, sed semper ambigere dicitur Deus, vt libera voluntas hor- ni referuetur.

Ida. Interrogamus Arriū, & Eunomium ecce pater dī ignare, & sententiam temperat, & quantum in nobis est dī ellementis. Quidquid pro patre responderint, hoc intelli- garo pro filio, qui se dicit ignorare consummationis diem.

Victor Antiochenus. Hunc autem misit, tamen si quid fut- urum erat non ignoraret, quo colonos illos omni profus ignominia, & praena dignos palam ostenderet, si hunc tanto, & in benigno filio familias morem non gererent.

Coloni autem. Beda. Probat Iudaeorum principes non per- ignantiam Christum crucifixisse, quia intellexerunt eum esse to dī: Postula a me, & da tibi gen. haere tuam, &c. Vnde lib- osulentes dicebant. Ecce mundus totus post eum a. & si dimit- rum, sic omnes credent in eum. Haereditas ergo filij Dei ec- cle- est de cunctis gētibus ei data, quae sanguine acquisit, re- sur- edo possedit. Hanc mali coloni praeripere moliebantur, cum

cum eum crucifigentes fidem eius extinguere, & suam iu- D stitiam quae ex lege est, praefere nitebantur. f. Et eiecerunt. Notat pertinaciam eorum: qui nec crucifixo, ac resuscitato Domino ad praedicationem Apostolorum cre- dere voluerunt, sed quasi vile cadauer profecerunt: quia qua- tum in se erat, a suis finibus excludentes gentibus suscipiendū dederunt.

a. ¶ Non in prouentu, fructus, quia nullus erat. b. ¶ Prophetas. a. ¶ Fructus vineae obedientia.

a profectus est. Et misit ad agricolas in tempore seruum, vt ab agricolis acciperet de fructu vineae. Qui apprehensum cum

b. ceciderunt, & dimiserunt vacuum. Et iterum misit alium seruum ad illos, & illum in capite vulnerauerunt, & contu-

c. melijs affecerunt. Et rursus alium misit, & illum occiderunt, & plures alios quosdam caedentes, alios vero occidentes Ad-

huc ergo vnum habens filium charissimum, & illum misit ad eos nouissimum, dicens: quia reuerbuntur filium meum.

d. t. Coloni autem dixerunt ad inuicem: t. hic est haeres. Venite occidamus eum, & nostra erit haereditas: & apprehendentes

e. eum occiderunt, & eiecerunt extra vineam. Quid ergo faciet dominus vineae? Veniet, & perdet colonos, & dabit vineam

f. aliis. Nec scripturam hanc legistis: t. Lapidem quem reproba- uerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli: a Dño factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. t. Et quaerebant

exerceat committitur, quasi vinea quam excolat et locatur. Mittitur seruus vnus, vt alter, & tertius: qui fructū accipiat, cum lex, psalmodia, prophetia, quarum admonitionem ad bene agendum populus sequatur, legitur. Sed missus seruus cōtumelijs affectus vel exsus elicitur, cum sermo auditus vel contemnitur, vel blasphematur. Misit hunc heredem quantum in se est occidit, qui & filium Dei conculcat, & spiritui ga- tię quo sanctificatus est cōtumeliam facit. Perdito malo cul- tore vinea datur alij, cum dono gratiae quod superbus sper- nit, humilis ditatur. Manum mittere in Iesum, timore turbe retinentur, cum quilibet solo nomine super eam quam non diligit ecclesiasticae fidei & pacis vnitatem, propter eohabi- tantium multitudinem, aut erubescit, aut timet impugnare. Cum autem tempus fuerit persequendo ecclesiam quasi do- minum crucifigere, & ostentatui habere gaudebit.

h. Lapidem quem re. Hiero. Lapis reprobus, quem gessit angu- lus, coniungens in caena agnum cum pane, finiens vetus, no- uum inchoans Testamētum, hic pstat nira in oculis nostris.

Victor Antiochenus. Dominus seipsum lapidem vocat q edificatores autē illos ipsos, quos paulo ante vineae colonos, nimirū Iudaeorū pōtiffices, & doctores: seipsum porro postea quā ab architectis illis repudiatus fuerat in caput anguli cō- stitutum asserit vt pote mediū inter Iudaeos & gentes. Addit tādē a domino factum esse, & apud hominem praesertim in- telligētes miraculi loco haberi. Admiratur enim & merito, Christum post mortem Deum viuū in mediū prodire, sum- maq; potētia cęlestib. simul, & terrestrib. imperare, & gētes ante profanas, sãctas deoque acceptas & familiares efficere. Et

Victor Antio- chenus. Coloni illi Christū extra vineā, hoc est, extra tem- plum, & ciuitatē eie- ctum, occiderunt.

g. Veniet, &c. Beda. Auferetur a vobis re- gum Dei, & dabi- tur genti facienti fru- ctum eius. Hoc autē diuinitus fuisse pro- curatum propheticō testimonio, vel exē- plo probat dicens. Nec scripturam, &c.

Hieron. Vineam da- tur alijs ab oriente, & occidente, & austro, & aquilone venien- tibus, & recumbenti- bus cum Abraham, Isaac, & Iacob in re- gno caelorum.

Beda. Cuiusque fidelium mysterium baptismi, q. operado

NICOLAUS DE LYRA. a. a. riuolo, & ibi colliguntur. Et ad similitudinem huius loci vbi recipitur vinum fluēs a torculari, dicitur hic lacus. t. sic est ha. Ex hoc dicit Bed. q. sacerdotes, & legisperiti ha- buerunt

buerunt cognitionē de Iesu, q. ipse erat vere Chrs in lege, p- missus: sed ista cognitio postea ex inuidia fuit in eis obscura- ta, & hoc plenius fuit declaratū Mat. 21. i. q. quadā de hoc mo- ta in fil. huius c. 2. Et quaere eum tene. Ex quo patet eorū obsti- natio

MORALITER. a. dicitur a vinea, quia vinitoribus liberum operandi ar- bitrium dereliquit. t. Et mi. seruos suos ad agr. Id est, bonos episcopos ad malos Christianos arguendum. Et aliquos caeciderunt, vt Ioannē Iamascenum, cui absciderit ut manum, & sanctum Bricium cōtumelijs affectum, & Sanctum Thomam Cantuarien- sem occisum, & de pluribus alijs similia leguntur.

t. Adhuc er. vnum h. f. Hic est Christus q. mittit inuisibiliter a patre, quando aliquem instigat ad bonū: sed aliqui sunt in- grati, eius instinētū non solū repellentes, sed & pessime agē- tes: propter quod quantum in eis est, occidunt eū, de quibus dī Heb. 6. a. Rursus crucifigentes filium Dei. Et sic Dei iustitia ma- li perdūtur, & vinea locat alijs, cū eorū loco boni subrogant. 2. Et quaerebant eum te. & t. i. Rabanus. Hoc quot die geritur in ecclesia, cū quilibet solo nomine super eam quam diligit eccle-

† Adhuc

A *Et mis. ad eum.* Beda. Turbam timebant, atque quod per se non poterant, terrenae potestatis manibus ellicere tentabant: vel ut ipsi a morte eius videretur immunes. Nuper enim Iudaea sub Augusto Caesare. quando in toto orbe celebrata est descriptio, stipendiaria facta erat. Vnde seditio magna. Alij di-

Luc. 22.a

Matt. 23.b
Luc. 22.d
10. cap. 22. cap.

† censum
† hypocritism
† simulationem

† Matt. 20.e
Luc. 20.d
Rom. 13.b

† libero

Psal. 4.b

a *Quasi mentium contra se, in quo magis probant eum vera discipulo enim est haeres. Illi mali coloni.*
b *Ad modicum timore retardantur, qui a mundi uenerat hora eius.*
c *Id est propter.*
d *Alia dixit.*
e *Militibus Herodis, qui Ierusalem erant illis diebus.*
f *Mellitibus sermonibus circumdant, sicut apes mel portantes in ore, aculeum in dorso.*
g *Sapientia sapienter agit, ut suis sermonibus capiantur.*
h *Quod necessitas.*
i *Nummum, tributum, pecuniam.*
k *Quod uoluntatis.*
l *Vos, & decimas, primitias.*
m *Quia insidiarum calliditate praualere non poterant.*
n *Id est, super sapientia eius.*

a *Et mis. ad eum.* Beda. Turbam timebant, atque quod per se non poterant, terrenae potestatis manibus ellicere tentabant: vel ut ipsi a morte eius videretur immunes. Nuper enim Iudaea sub Augusto Caesare. quando in toto orbe celebrata est descriptio, stipendiaria facta erat. Vnde seditio magna. Alij dicebant Romanis pro omnibus militantibus debere tributa persolui. Pharisei non debere populum Dei qui decimas, & quae in lege praecipiebantur solueret, subiacere legibus humanis. Cuius seditionis fomes adeo inualuit, ut post resurrectionem Domini patriam, & gentem, & regnum, & omnia perdere maluerint, quam esse tributarij.

b *Magister, sci.* Beda. Blanda, & fraudulenta interrogatio ad hoc prouocat respondentem, ut magis Deum quam Caesarem timeat, & dicat non debere tributa solui, ut audientes Herodianum seditionis contra Romanos auctorem teneant.

c *Qui sci. ver.* Qui putant interrogationem Saluatoris ignorantiam esse non dispensationem, ex hoc loco discant, quod potuit scire cuius imago esset. Sed interrogat, ut ad sermonem eorum competenter respondeat.

d *Denarium.* Denarius genus nummi qui pro decem nummis computatur, & habet imaginem Caesaris.

e *Reddite er. quae sunt Ca.* Hoc ipse fecit pro se & pro Petro soluendo tributa. *Quae sunt Dei Deo.* Hoc quoque fecit patris implens voluntatem. Aliter. *Reddit e quae sunt Caes. Ca.* Impressionem suae imaginis. *Quae sunt Dei Deo.* Animam lumine vultus eius illustratam: vnde. Signatum est super nos lumen vultus tui, &c.

f *Et quae sunt.* Victor Antiochenus. Adjunxit autem *reddite quae sunt Dei Deo*, ne quam Iudeis cauillandi ansam relinquat. Nam si hoc fecisset, dicere poterant, Caesari adulari voluisse. Siquidem abiecta quaedam res vilisque seruitus videtur, hominem homini obstrictum certumque vestigal illi exoluere obligatum esse, Deo autem nihil. Denique responsionis acumen admirati (neque enim vlla ratione illum carperere poterant) victi confusique abierunt.

g *Saducei & c.* Duae haereses erant in Iudaea, Phariseorum & Saduceorum. Pharisei traditionum & obseruationum (quas illi deuterosis vocant) iustitiam praeferebant: vnde & diuini vocantur a populo. Saducei autem, id est, iusti, & corporis & animae resurrectionem negabant.

h *Victor Antiochenus.* Et quidem nullam hic illi

li de carnis resurrectione quaestionem directe mouent, cogunt autem rem quandam tanquam vere gestam, quae (babile sic) nunquam vbi uenerit, puta vnam mulierem septem fratribus nupsisse. Rati hoc commento in inextricabili uultate se Christum coniecturos, nullamque post hanc tam carnis resurrectionem super certo euictos.

a *Et mis. ad eum.* Beda. Turbam timebant, atque quod per se non poterant, terrenae potestatis manibus ellicere tentabant: vel ut ipsi a morte eius videretur immunes. Nuper enim Iudaea sub Augusto Caesare. quando in toto orbe celebrata est descriptio, stipendiaria facta erat. Vnde seditio magna. Alij dicebant Romanis pro omnibus militantibus debere tributa persolui. Pharisei non debere populum Dei qui decimas, & quae in lege praecipiebantur solueret, subiacere legibus humanis. Cuius seditionis fomes adeo inualuit, ut post resurrectionem Domini patriam, & gentem, & regnum, & omnia perdere maluerint, quam esse tributarij.

b *Magister, sci.* Beda. Blanda, & fraudulenta interrogatio ad hoc prouocat respondentem, ut magis Deum quam Caesarem timeat, & dicat non debere tributa solui, ut audientes Herodianum seditionis contra Romanos auctorem teneant.

c *Qui sci. ver.* Qui putant interrogationem Saluatoris ignorantiam esse non dispensationem, ex hoc loco discant, quod potuit scire cuius imago esset. Sed interrogat, ut ad sermonem eorum competenter respondeat.

d *Denarium.* Denarius genus nummi qui pro decem nummis computatur, & habet imaginem Caesaris.

e *Reddite er. quae sunt Ca.* Hoc ipse fecit pro se & pro Petro soluendo tributa. *Quae sunt Dei Deo.* Hoc quoque fecit patris implens voluntatem. Aliter. *Reddit e quae sunt Caes. Ca.* Impressionem suae imaginis. *Quae sunt Dei Deo.* Animam lumine vultus eius illustratam: vnde. Signatum est super nos lumen vultus tui, &c.

f *Et quae sunt.* Victor Antiochenus. Adjunxit autem *reddite quae sunt Dei Deo*, ne quam Iudeis cauillandi ansam relinquat. Nam si hoc fecisset, dicere poterant, Caesari adulari voluisse. Siquidem abiecta quaedam res vilisque seruitus videtur, hominem homini obstrictum certumque vestigal illi exoluere obligatum esse, Deo autem nihil. Denique responsionis acumen admirati (neque enim vlla ratione illum carperere poterant) victi confusique abierunt.

g *Saducei & c.* Duae haereses erant in Iudaea, Phariseorum & Saduceorum. Pharisei traditionum & obseruationum (quas illi deuterosis vocant) iustitiam praeferebant: vnde & diuini vocantur a populo. Saducei autem, id est, iusti, & corporis & animae resurrectionem negabant.

h *Victor Antiochenus.* Et quidem nullam hic illi

na conuersatio moritur, id est, transit, quasi vxor infanda, quam illi sine fructu boni operis exegerunt.

Hier. Mulier sterilis, nec relinquens semen ex septem tribus, nouissime moriens, synagogam significat relictam, quae mortuam a spiritu septiformi, qui septem patriarchas inuit, qui non reliquerunt ei semen Abraham quod Christus est. Licet enim Iudaeis natus, tamen genibus datus. Haec mulier mortua Christo, nulli de septem in resurrectione inuitur. Septenario enim perfectorum vniversitas significatur. Sicut versa vice per Isaiam dicitur. *Apprehendent septem uirum unum.* Septem sunt ecclesiae quas dominus uamat, arguit, castigat: adorant enim vna fide. Haec sunt septem sportae fragmentis panum plene. Panes uerba spiritus sunt sportae uero ecclesiae. Panes Iesus benedicens fregit, & de puli eius diuiserunt turbis, cum die septimo benedixit operam requiescens in eis. Vnde luce facta primo die, qui est sapientia: & firmamento in secundo, qui est intellectus: & ardentio, qui est consilij: & luminibus quarto, quae sunt uirtutes: uolatilibus & piscibus quinto, qui sunt scientiae animatis & ma uiuente sexto homine ad imaginem Dei facto, quod pietatis: septimo die spiritu timoris domini qui perma sanctus in seculum seculi, & replet orbem terrarum, facta Ecclesia repletur non habens maculam, neque rugam. Ideo Ecclesia septiformi, id est, perfecto timore repletur, quae saluabitur, qui rogat: Non intres in iudicium cum se-

NICOLAUS DE LYRA.

natio in malo.

1 *Et timuerunt turbam.* Ex quo patet, quod ex solo timore populi retardabantur a morte eius.

2 *Et m. ad e.* Hic consequenter describitur confutatio Phariseorum,

torum, & Herodianorum: & patet sententia ex dictis Matt. 23. *Et ve. ad eum sa.* Hic consequenter ponitur confutatio Saduceorum: Et diuiditur in duas, in partem principalem, & occidentalem, Secunda ibi, *Et accessit vnus de scribis.* Sententia primae partis patet ex dictis Matt. 22.

MORALITER.

Ecclesiasticae fidei & pacis unitatem, propter contumacitatem fratrum bonorum multitudinem aut erubescit aut timet impugnare.

† *Magister scimus, & c.* Communiter dicitur. Qui bene scit ungeri, bene scit pungeri, propter quod minores unguunt, & cetera lanceolas suas, ut melius possint uenam pungeri.

& sic fecerunt isti, & similiter alij proditores. † *Reddite ergo, & c.* Per Herodianos qui gloriati in pelli interpretantur, prelati bene fortati significantur. Per Phariseos qui interpretantur diuisi, significantur religiosi habitus & vita ab alijs diuersi, & isti reddere debent Deo deuotionem, & mundo vitam exemplarem.

† *Magister, Moyses, & c.* Exponatur ut supra Matt. 5.

Inter

domine : quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis ues. De his septē qualitatibus spiritus, cōmemorat Dauid: quid negligentia uostra peperit, quid diligentia quaesierit, quid diuina prouidentia contulerit, quid inimici instigatio fraudauerit, quid obliuio uerba subtraxerit, quid humana fragilitas intulerit, quid ignorantia prouida fefellerit.

os omnes effectus psalmis inueniunt. Primus. Cōcepit eam & peperit iniquitatem. Secundus. Inueni in maturitate & clamaui. Tertius. Verba & occulta sapientiae tuae. Quartus. Inimici mei animam circumdederunt. Quintus. Obluioni sum tanquā mortuus &c. Sextus. Quomodo lumbi mei implent illusionibus. Septimus. Delicta iuuenis meae & ignorantias meas &c. Hos effectus, spiritus septem eneruat vel minuat & illuminat. Vnde septem lumbi ab austro arantes, & aquilonantes tenebras in tabernaculo domini illuminantes. Spiritus sapientiae in pigro negligentiam repellit. Spiritus intellectus diligentiam rationabiliter quaerit. Spiritus consilij, diuinam prouidentiam prudenter innuit. Spiritus virtutis, instigantes fortiter retundit. Spiritus scientiae, eluionem lubricā

ci esse non sinit. Spiritus pietatis humanam fragilitatē clementer indulget. Spiritus timoris improvidā ignorantiam atterit & bene decoquit & bene replet. Sapientia domū edificat. Intellectus gubernacula inuenit. Cōsiliū bona discreta facit. Virtus, in patientia animā possidet. Scientia diuitiarū fidei salutis munera acquirit. Pietate, prosperitas presentis uitae & futurae consistit. Timore humilitas conseruatur, & oē peccatum expellitur, quia initium sapientiae timor domini. Cum a mort. resur. neque nub. &c. * Victor Antiochenus. Sensus horum est. Vos Saducæi pro rationis uestrae fundamentis mendacium ponitis scripturae, quae de carnis resurrectione agunt, non intelligentes, neque uirtutem Dei, quae uerbo ex ijs quae non sunt, cōstituit uniuersa, corruptaque in aere dilapsa, in integrum identidē instaurat, non comprehendentes, Erunt sicut angeli Dei in caelis. Quemadmodum. angelorū multitudo tametsi ingens per generationē nō est multiplicata, neque unquam multiplicabitur, sed tū per creaturā, ita quoque ex suscitatorum hominum multitudo fidelium illi saeculo, per generationem amplius nō propagabitur. Neque in, neque. Beda. Graeco idiomatici Latina consuetudine non responderet: Nubere enim proprie mulieres dicuntur: & uiri ducere. Sed hos simpliciter dictum intelligamus, neque nubent uiri, neque nubentur mulieres. De mor. au. & c. super ru. Ie. In quo similitudo uestra in quo uis ardebat, sed nō eius spinas cōsumebat, sic uos eloquiū meum

& primus accepit uxorem, & mortuus est, non relicto semine. Et secundus accepit eam & mortuus est, & nec iste reliquit semen. Et tertius similiter. Et acceperunt eam similiter septem & non reliquerunt semen. Nouissima omnium defuncta est & mulier. In resurrectione ergo cum resurrexerint, cuius de his erit uxor? Septem enim habuerunt eam + uxorem, Et respondens Iesus, ait illis: Nonne ideo erratis, non scientes scripturas neque uirtutē Dei? Cum enim a mortuis resurrexerint neque + nubent neque nubentur, sed sunt sicut angeli Dei in caelis. De mortuis autem, quod resurgant, non legistis in libro Moyse + super rubum, quomodo illi dixerit Deus, inquiens, + ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed uiuorū Vos ergo multū erratis. + Et accessit unus de scribis, qui audierat illos + conquirentes: & uidentis quoniā bene illis responderit, interrogauit + eū, quod esset primū omnium mandatū. Iesus autē respondit ei: quia primum omnium mandatū est. + Audi Israel, dominus Deus + tuus Deus vnus est. Et diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota uirtute tua. Hoc est primum mandatū: secundum autem simile est illi Diliges proximū tuū + tanquā teipsum. Maius horū + aliud mandatū non est. Et ait illi scriba: Bene magister ueritate

¹ ² ³ ⁴

meū inflammat nec spinas sub maledicto germinatas abscedit. Inquens: Deus Abraham & Deus Isaac & Deus Iac. Ter Deū nominando trinitatē significat, Deū iterans vnā substantiā. Viuunt autē qui uendicant portionem suā quam elegerūt. Mortui uero sunt qui quod uendicauerūt perdidērūt.

De mortuis autem, &c.

* Victor Antiochenus. Quod autē carnis resurrectio per diuinam potentiam fieri queat, eademque certa futura sit olim, id dominus humanae rationis argumentis missis, ex diuinae scripturae fundamentis constituit. Neque enim Deus apud Moysem eorū quae non sunt Deum se uocat, sed rerū existētium. Ego, inquit. Ibi sum Deus Abraham & Deus Isaac & Deus Iacob, hoc est, ego uiuentium eorumque existētium Deus sum, mortuorum autē eorum, quae nusquam existunt, non ita. Beda. Cum multa apertiora testimonia de resurrectione posset proferre, hoc tamen protulit quāuis ambiguum: quia Saducæi, nec angelos, nec spiritum nec resurrectionē corporū cōfitebantur: & animarū incertū mētū tur. Tantum quinq; libros Moyse recipiunt, prophetas respiciunt. Stultum ergo erat eorum testimonium proferre, quorū auctoritatē uolebāt recipere. Porro ad eternitatē aiarū pbandā ponit exemplū. Ego sum Deus Abraham & De. Isa. & De. Iac. Et infert: Deus non est mo. sed vi. ut cū probauerit aias manere post mortē: non enim poterat Deus esse eorum qui non subsisterent, cōsequenter induceretur corporū resurrectio, quae cum animabus uel bona uel mala gesserūt. Interroga. eum. Hierony. Quid sibi uult hae quaestio cum hoc sciant omnes periti in lege? Sed diuersa in Exodo & Leuitico & Deut. ordinantur mādata. De his enim duobus uerbis super pectora sponsae leuatis alitur nostra infantia. Primum omnium, &c. Maximū quod ante oīa debemus in corde, quasi unicum pietatis fundamentum locare, hoc est, scilicet cognitio atque confessio diuinæ unitatis cum executione diuinæ operationis, quae in dilectione Dei & proximi perficitur, hae est fides quae per dilectionem operatur. Simile est. Theoph. Propter hoc dicit esse simile, quia hae duo mādata alternatim sunt sibi consona, & reciproce cōuertuntur. Nā qui diligit Deū, diligit & facturā suā. Principale autē factorum eius est hō: unde qui diligit Deum, diligentes dat causam scandali, multo magis eum dēt diligere, qui semper praestat beneficia, & ideo propter coherentiam horum mandatorum subdit. Maius horum aliud mandatū non est. Bene mag. Beda. Ostendit scriba in hac rāione inter scribas & pharisaeos grauem quaestionem diu uersatā esse, quod esset

niū proferre, quorū auctoritatē uolebāt recipere. Porro ad eternitatē aiarū pbandā ponit exemplū. Ego sum Deus Abraham & De. Isa. & De. Iac. Et infert: Deus non est mo. sed vi. ut cū probauerit aias manere post mortē: non enim poterat Deus esse eorum qui non subsisterent, cōsequenter induceretur corporū resurrectio, quae cum animabus uel bona uel mala gesserūt. Interroga. eum. Hierony. Quid sibi uult hae quaestio cum hoc sciant omnes periti in lege? Sed diuersa in Exodo & Leuitico & Deut. ordinantur mādata. De his enim duobus uerbis super pectora sponsae leuatis alitur nostra infantia. Primum omnium, &c. Maximū quod ante oīa debemus in corde, quasi unicum pietatis fundamentum locare, hoc est, scilicet cognitio atque confessio diuinæ unitatis cum executione diuinæ operationis, quae in dilectione Dei & proximi perficitur, hae est fides quae per dilectionem operatur. Simile est. Theoph. Propter hoc dicit esse simile, quia hae duo mādata alternatim sunt sibi consona, & reciproce cōuertuntur. Nā qui diligit Deū, diligit & facturā suā. Principale autē factorum eius est hō: unde qui diligit Deum, diligentes dat causam scandali, multo magis eum dēt diligere, qui semper praestat beneficia, & ideo propter coherentiam horum mandatorum subdit. Maius horum aliud mandatū non est. Bene mag. Beda. Ostendit scriba in hac rāione inter scribas & pharisaeos grauem quaestionem diu uersatā esse, quod esset

NICOLAUS DE LYRA. Et accessit. Hae est pars incidentalis. Quia enim Christus confutauerat rationabiliter Pharisaeos, & Saducæos, hoc uidentis scriba quaesuit ab eo. ² Quod MORALITER. Interrog. eum, &c. Iste quaerebat de primitate dignitatis, ut patet

² Quod esset pri. Quia de hoc errant tunc quōnes apud sapientes. ³ Iesus autem re. Ut patet sententia ex dictis Mat. 22. exceptis quae sequuntur. ⁴ Bene magister un. ve. dixisti. Ex dictis uidetur, quod ille scriba patet ex sequentibus: propter quod sibi similes sunt nouitij qui statim ardua religionis uolunt facere, & non potentes recedunt a religione. Tom 5. v

A esset primum mandatum & maximū in lege. Alij hostias & sacrificia laudabunt. Alij fidei & dilectionis opera p̄ferēbāt, quia plurimi patrum ante legem absque omni sacrificiorum consuetudine, ex fide tantū quæ per dilectionē operat̄ Deo placere aut nemo autē absq; fide & dilectione in qua sententia scriba iste declarat se fuisse.

a *Non longe es à regno Dei, &c.* Hieron. Quamuis ad tentandum venerit: Longior namq; est ignorantia quam scientia, ut Saduceis dicitur. Erratis nescientes scripturas neque virtutem Dei.

B * Theophylactus. In hoc tamen non esse perfectum testatur: non enim dicit intra regnum cælorum es, sed *non longe es à regno Dei.*

B * Victor Antiochenus. Hoc ipso quod *non es procul à regno Dei*, aiebat illum a regno adhuc distare iudicabat, etsi nō ita p̄cul, ut ante idq; eo animo differebat, ut ea, quæ ad finem hunc obtinendum ipsi adhuc deerant, studiose inquireret. Beda. Matthæus dicit, quia tentando quærebat, cui secundum Marcum dicitur. *Non longe es à regno Dei*, cum scriptura dicat, in simplicitate cordis quærite illum, quoniam inuenietur ab his qui nō tentant eum. Sed forte audito responso dñi mox ad pietatis gratiam redijt, & quem prius tentando decipiendum putauit, mox amplectendo sequendum cognouit. Aut certe tentationem accipiamus non malā quasi decipere volentis inimicū, sed cautam quasi experiri amplius volentis ignotum, secundum illud: Qui facile credit, leuis est corde, & minorabitur.

b *Et nemo.* Quia in sermonibus confutant, ultra nō interrogant, sed aperte cōprehēsur. Romanæ potestati tradūt, unde

Mat. 23. 6.

† Mat. 23. 2 Luc. 11. f. & 20. g.

† prætenu p liæ orantes.

† abundantijs. Mt. 23. d. Sapient. 1. 2.

Eccle. 19. 2.

de patet venena inuidiæ superari posse, sed difficile quæscere. **c** *Quomodo dicunt scribae.* * Victor Antiochenus. Postea quam saluator illum laudauerat qui vnum tantum Deum esse dixerat, ne iure illi ob scere possent, qđ signa quidem & miracula patret, legi nihilominus & Deo hoc ipso manite aduersaretur, c diuinitatem temerē sibi arrogaret. Propterea quæstionem hāc mouet, arte quidam huc illos inducere p̄ntendens, v ipsū Deū esse agnoscant & fateantur.

dixisti, quia vnus est Deus, & non est alius præter eum. Et † vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tanquam seipsum, maius est omnibus holocaustomatibus & sacrificijs. Iesus autem videns quod sapienter respondisset dixit illi:

a *Quia noui testamenti sententiæ & euangelicæ perfectioni consentit.*
b *Non longe es à regno Dei.* Et nemo iam audebat eum interrogare. Et respondens Iesus dicebat docens in templo. †

a Hieron. Palam loquitur, vt inexcusabiles sint, & vt ignis incendit arida scribarum & pharizæorum exempla.
b Non reprehenduntur, quia Christum David filium dicunt, sed quia filium Dei esse non credunt. **c** Hominem simplicem.

c *Quomodo dicunt scribæ Christum esse filium Dauid?* Ipse enim Dauid dicit in spiritu sancto: † Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse ergo Dauid dicit eum dominum

& unde est filius eius? Et multa turba eū libenter audiuit. Et dicebat eis in doctrina sua: † Cauete à scribis qui volunt in stolis ambulare, & salutari in foro, & in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in cœnis: qui deuorant domos viduarum † sub obtentu prolixæ orationis: hi accipient † prolixius iudicium. Et sedens Iesus † contra

a *Voluntatem arguit, non gradum.* **b** *Cultioribus vestimentis in publicum procedere.*
c *Quam qui amant in angulis stantes orare, hi enim non solum laudes hominum, verum etiam pecuniam quæruunt.*

appellari. Duabus de causis vanæ gloriæ cupidos cauetur: ne eorum simulatione seducamur, vel æmulatione ad idem inflammemur.

* Theophylactus. Specialiter etiam Apostolos docet, nullam cum scribis habeant cōuersationem, sed ipsum Christum imitetur, ordinansque ipsos magistros in his quæ sunt circa vitam agenda alios, alios eis supponit.

f *Qui deuorant domos viduarum.* Quasi patrum in iudicio futuri, ab infirmis & peccatorum conscientia turbatis pecuniam accipere non dubitant: cū commendat Deo orationem minus porrecta ad dandum: non collecta ad accipiendum: quibus illud congruit. Oratio eius fiat in peccatum.

Gazophyl

NICOLAUS DE LYRA.

scriba interrogauerat Christum, non ad capiendum eum in verbo sicut alij præcedentes, sed ad audiendum veritatem, quam scire desiderabat propter varietatem opinionum. Vel aliter potest dici, quod à principio malitiose quæsiuit, sed ex Christi responsione contritus Christum commendauit, & Christus eum: videns ipsum emendatum. Et hanc secundam expositionem posuit Matth. 22. August. vero libro de consensu euangelistarum ponit vtrumq; dicens. *Nec moueat quemquam, quod Matthæus dicit tentatorem fuisse à quo dominus interrogatus est.* Hier enim potuit, ut quamuis tentans accesserit, domini tamen responsione correctus sit, aut certe ipsam tentationem non accipiamus malam tanquam decipere volentis inimicum, sed tanquam experiri volentis amplius ignotum.

† *Et diligere proximum tanquam seip. maius est.* Circa hoc enim tunc erant opiniones doctorum: quia quidam dicebāt sacrificia & ob-

& oblationes magis esse accepta Deo quam exercitium in operibus charitatis. Alij autem dicebant contrarium. Et huius opinionis quæ vera est, videtur fuisse iste scriba, & propter hoc eundem approbatur à Christo cum subditur.

2 *Non longe es à regno Dei.* Id est, à veritate euangelij quæ pluribus locis vocatur regnum Dei, & inde credendum est, quod iste conuersus fuit ad Christum.

3 *Et respondens Iesus.* Hic describitur confutatio scribarum primo ponitur dicta confutatio, secundo discipulorum instructio, ibi: *Et sedens Iesus contra Gazophylacium.* Sententia primæ partis patet ex dictis Matthæi 23. excepto quod subditur.

4 *Qui deuorant domos viduarum.* Bona earum sibi attrahens fallaciter per simulationem sanctitatis.

5 *Hi accipient prolixius iudicium.* Quia simulata sanctitas duplex est iniquitas, secundum quod dicit Hieron.

6 *Et sedens Iesus contra.* Hic ponitur discipulorū instructio. Sacerdot

M O R A L I T E R.

† *Quomodo dicunt scribæ Christum esse filium Dauid?* Per Christum qui vnctus interpretatur rex, per vnctionem institutus sicut est rex Franciæ significatur, qui filius est episcopi Parisiensis in spiritualibus, & eius dominus in temporalibus: sic Christus est

est filius Dauid secundum carnem eius dominus secundum deitatem.

† *Cauete à scribis qui volunt.* In fine concluditur.

5 *Hi accipient prolixius iudicium.* Id est, condemnationem, quia sicut dicit Hier. Simulata sanctitas duplex est iniquitas.

6 *Et sedens Iesus contra Gazophylacium aspicebat quomodo turbarentur.*

Gazophylacium. Beda. Phylaxe Græce, seruare Latine. Ga-
Periuce, diuitiæ, Gazophylaciū locus quo diuitiæ seruan-
t, & Arca, s. in qua populi donaria cōgregabantur ad vsus
mpli. Vnde in lib. Reg. Tulit Ioiada pontifex Gazophyla-
um vnum, aperuitque foramen desuper, &c. & porticus in
ibus seruabantur.

nde: Hæc verba lo-
utus est Iesus in
gazophylacto, do-
ns in templo.

Aspiciebat quomo-
cut appetitores
imatus & vanæ
orig cauendos ef-
didit, & simulatio
orantibus proli-
is iudicium prædi-
sic etiam offeren-
iusto examine di-
ernit, vt retribuatur
gulis, secundum
& opera, quod
hodie facit in ec-
lesia.

Diuites. Beda. Diuites, Iudæi de iustitia legis elati. Vidua
uper, ecclesia quæ spiritum superbix, & temporales re-
m concupiscentias quasi mundi diuitias abiecit. Vidua,
ia eius vir pro ea mortuus est, & ab eius oculis occultus in
lō est. Hæc duo minuta offert, quia in conspectu diuinæ
ieffatis qua oblationes deuotæ nostræ operationis quasi
cto numero conscriptæ, & consignatæ seruantur, vel di-
tionem Dei, vel proximi, vel fidei orationisque munera
o offert. Quæ respectu fragilitatis minuta, sed merito pie-
entionis accepta, cunctis superborum Iudæorum operi-
b: præstant.

Vidua pauper. Hieronymus. Hæc pauperula me & si-
les signat, qui mitto quod possum, & desidero quod non
pium vobis explanare. Non quantum, sed ex quanto de-
serat Deus. Vnusquisque quadrantem potest offerre. Hæc
e torta panis in Leuitico, quæ est voluntas prompta. Qua-
dus quia ex tribus consistit, cogitatu, verbo & facto.

Victor Antiochenus. Time itaque, & Dei iudicium
admi-

admirare. Neque enim is tam munerum magnitudinem
considerat, quam animi alacritatem & promptitudinē pon-
derat. Illi, inquit, qui opibus asinebant, ex eo q. ad quotidia-
nū vsus necessarium non erat, impenderunt. Hæc aut totū,
quod in bonis habebat, obtulit. Hæc prouide vidua non solū

scribis & pharisæis
verum lasciuētibus
quoque ventricæ &
gulæ deditis viduis,
multis partibus fau-
stior & honoratior
est. Ille enim magi-
stratum partes sibi
fumentes, garrulis
blandisque sermoni-
bus, nec non nugis
ad animæ salutem
nihil facientibus, per-
petuo intentæ, im-
pune ligunt, liguri-
entesque & aliena
absumentes, vagæ
passim per domos di-

Luc. 21. 2.

24. q. 1. ordi.
in fin.
De pæn. dist.
5. cap. 1. ac fi.

E

scurrunt: Hæc autem cuncta quæ habebat nullo vitæ præsi-
dio sibi relicto, clam, Deo largita est. Neq. enim procerum
assentatione, aut adulatione mota fecit, sed Deo secreto vo-
luntatem suam probare voluit.

Quadr. Quadrantem vocant calculatores quartam partē
cuiusque rei, scilicet, loci, temporis, pecuniæ. Forſitan ergo
hic quartam partem sici: id est, quinque obolos significat.

Vidua hæc. Moraliter inſinuat quomodo sit acceptabile Deo
quod offertur bono animo, qui non offerentium substanti-
am sed pensat conscientiam. Nec perpendit quantum of-
feras in eius sacrificio, sed ex quanto.

Moraliter.

Omnes enim. Beda. Iudæus ex abundanti mittit in mune-
ra, quia de iustitia sua præsumit & dicit: Deus gratias tibi
ago, quia non sum sicut cæteri homines, &c. Omnem vi-
ctum suum in Dei munera mittit ecclesia, quia omne quod
vicit dicit non sui esse moriti, sed diuini muneris dicens:
Deus propitius esto mihi peccatori, & iterum. fortitudinem
meam ad te custodiam: quia tu Deus susceptor meus, Deus
meus, misericordia eius præueniet me.

Allegorice.
Matth. 23. 5.

Ibidem.
Psal. 58. b.

F

NICOLAUS DE LYRA.

colotes enim qui erant auari, docebant quod ille qui plus offe-
rat in tēplo absolute loquendo, plus habebat de merito, quod
est alſum, quia quantitas meriti non accipitur secundum quan-
tatem doni absolute, sed per cōparationem ad facultatem dan-
ti & promptitudinem suæ voluntatis & deuotionis. Et hanc sen-
tentiā docet Christus cum dicitur. Et sedens Iesus contra gazo-
phyla-

phylacium. Locus erat vbi ponebatur pecunia oblata pro necessa-
rijs templi & sacerdotum & ministrorum.

1 Et multi diuites iacta. Secundum doctrinam illorum sacerdo-
tum. Sequitur sententia Christi.

2 Vidua pau. Non absolute loquendo, sed considerata faculta-
te sua, plus est enim vni puero ferre quinque quam viro forti fer-
re viginti. Et eodem modo plus est pauperi dare modicum, quā
diuiti multum modo prædicto.

MORALITER.

iaeret as in gazophylacium. Magis ponderans quantitatem de-
uotionis, quam muneris, vnde consequenter vidua pauper ponēs
di minuta plus laudatur ab eo quam diuites ponentes munera
magna.

Moraliter. Hæc vidua pauper dici potest persona simplex ca-
rens diuitijs & scripturarū notitia, quæ tamen apud Deum plus
meretur orationibus & bona vita, quam potentes in temporali-
bus & scientia magna. vnde Augustinus cum legisset vitam Pau-
li simplicis dixit. Simples & illiterati rapiunt cœlum, & nos
cum literis nostris trahimur ad infernum.

Morali-

ADDITIO.

cap. 12. vbi dicitur in Postilla, quod quantitas meriti non ac-
cipitur secundum quantitatem doni.

De quantitate meriti quomodo accipi debet proprie habetur
in prima parte. q. 95. artic. 4. in cor. q. vbi sic quantitas meriti ex
di bus potest pensari. Vno modo ex radice charitatis & gratiæ:
& alis quantitas meriti responder præmio essentiali, quod consi-
sit in Dei fruitione. Qui enim ex maiori charitate aliquid fa-
cietuetur Deo perfectius. Alio modo potest pensari quantitas
meriti ex quantitate operis. Quæ quidem est duplex, scilicet, ab-
soluta & proportionabilis. Vidua enim quæ misit duo æra minu-
ta gazophylacium minus opus, fecit quantitate absoluta, quā
il qui magna numerata posuerunt, sed quantitate proportionabi-
lī vidua plus fecit secundum sententiā domini: quia magis eius
fultatem superabundabat: vtraque tamen quantitas meriti re-
fundet præmio accidentali, quod est gaudium de bono creato,
Iec sanctus Thomas. Quibus bene consideratis & ad proposi-
ta applicatis, patet quod hæc vidua commendatur à Christo,
ex hoc

ex hoc solum quod quantitate proportionabili plus fecit quam
alij qui maiora obrulerant, non aut de quantitate meriti essen-
tialis, quæ cōsistit in radice charitatis, quæ quidē charitas est cau-
sa proxima deuotionis. Hoc. n. soli Deo est notum. Vnde non di-
xit Christus: hæc vidua plus meruit, sed dixit, plus oibus misit.

REPL. In cap. 12. vbi postillator dicit, q. quātitas meriti nō
accipitur s̄m quantitatē doni. Ibi Burg. dicit satis bene & cōlor-
miter cū sancto Thoma & Postillator. Sed addit de suo, q. Chri-
stus non cōmendauit viduā de quātitate meriti essentialis: quod
consistit in radice charitatis q̄ est causa proxima deuotionis: Sed
sic dicendo v̄f Christū non directe reprobasse erroiē sacerdotū
dicētū, quod plus meretur qui plus offert. Hoc aut probat Chri-
stus esse falsum de vidua q̄ obtulit minuta duo, quia maioris me-
riti est ex magna deuotione offerre modicū, q̄ remissa deuotione
multū, quia Deus plus pensat affectū, quā censum, secundū bea-
tū Greg. Si igitur vidua cōmendatur ex deuotione quæ secundū
Burg. causatur ex charitate, sequitur quod eius cōmēdatio perti-
net ad quantitatem meriti essentialis, cuius oppositū dicit Burg.

Tom. 5.

v 2

C A P. XIII.

A *Et cum egra Beda. Recedente de templo domna omnia* legis edificia & composito mandatorum in destructa est, ut nihil a iudæis impleri possit, & capite sublato vniuersa inter se membra compugnent. Aperte post laudatam in pauperula muliere ecclesie deuotionem, de templo egreditur quia hinc ita in genibus Christi ecclesia, iudæa sine perfidia peccatis, erat luitura & edificia ruitura.

C A P V T XIII.

Facto ostendens quæ verbo dixerat.

T *cū egredereetur de templo, ait illi vnus ex* discipulis suis: Magister aspice quales lapides, & quales structuræ? *Et respondens Iesus ait illi: Vides has oēs magnas ædificatio-*

† Mat. 24. a. Luc. 21. b.

† ex aduerso templi, & regione templi.

† consummantur.

† Mar. 24. a. Luc. 21. b. Ephes. 5. b.

† riuores.

† Luc. 21. c.

B *Existimabant hi forte secundum Christi aduentum, & Hierosolymorum deuastationem ad idem tempus spectare. Matthæus autem, de templi & ciuitatis destructione seorsum. De secundo rursus Christi aduentu seculique consummatione seorsum interrogasse tradit. Potuit etiam vnus ceteros antevertens petere, quod alij postea repetuerunt, quos Matthæus tradit indefinite percunctatos. Ut verisimile sit non omnes sed eos tantum id exquisisse, quos Marcus paulo post, ad Iesum accessisse, eaque de re eum consuluisse expauit. Hi enim ceteris maiorem fiduciam & libertatem apud dominum habebant. Ad alterum dici potest, de vtraque re questionem quidem agitatam fuisse, uerum, Marcum & Lucam vnam tantum, Matthæum autem vtramque attigisse.*

C *Vides hac.* Diuinitus autem procuratum est, ut patefacta per orbem fidei euangelicę gratia, ipsum templum cum ceremonijs tolleretur: ne forte aliquis paruulus adhuc, ac latens in fide, si videret manere illa a prophetis facta, a domino instituta, admirando sanctum seculare, paulatim ad Iudaismum relaberetur: Auferatur ergo umbra, & palmam tenet veritas per orbem declarata.

C Hieronymus. Prænunciat cladem nouissimi temporis id est, destructionem templi cū plebe & litera sua. De qua: Lapis super lapidem non relinquetur, id est, testimonia prophetarum super eos in quos facta: retorquebant ea ut in Eddram, in Zorobabel, in Machabæos.

D *Et cum.* Beda. In sanctis quietus manet, dū superborū dicitur testatur auertentia. Mons oliuarū fructifera ecclesie celli dicitur significat. Mē ille non infructuosus arbores sed olæe gignit, quibus luitur, umbra fugatur, requies lassitudo buntur, infirmitas sinitur.

E *Et respon.* Beda. A tempore dominicę passionis in populo Iudæorum qui Ieronem seditiosum elegerunt, Christu saluatorem abiecerunt, nec bella hostium nec seditiones ciuicę cessauerunt. Sed apostoli ne his aduersantibus terreantur & ne Ierosolyma Iudæamque deseradmonentur, quoniam non statim finis. quadragesimū emannū desolatio prouincię & vltimū vbi ac templi ex-

F *Multi enim venient.* Imminente excidio multi venerunt se esse Christos, & iam tempus libertatis adesse mentirentur. Multi etiā in ecclesia temporibus apostolorum inter ceteros diem dñi instare minati sunt. Multi in nomine Christi uere Antichristi quorum primus Simon Magus, cui auscubant omnes qui erant in Samaria a minimo vsque ad maximum dicentes. Hic est virtus Dei quæ vocatur magna, quod multo tempore magicis artibus dementasset eos.

G *Exurget enim.* Beda. Hæc omnia ante ultimos & acerbissimos dolores, quibus omnis uastata est prouincia tempore Iudaicę seditionis constat ad literam contigisse. Potest uerum regnum super regnum & pestilentie eorum quorum serpsit ut cancer, & fames audiendi uerbum Dei, & commotio uniuersę terrę, & a uera fide separatio, in hęcis magis intelligi: qui cōtra se inuicē dimicantes, ecclesie uictoria faciunt.

H *Victor Antiochenus.* Significat per hæc autem seipsum quoque impetum in Iudæos facturum, bellaq; & prælia contra illos concitaturum, nō solum per hostiles exercitus, uerum etiam per famē, terramotus, aliasq; plagas, quales peccatoribus diuinitus inferri solent, hæc autem omnia inuidolorum qui nimirum obstinatæ illi genti obuenturi sunt.

I *Multi enim venient.* Imminente excidio multi venerunt se esse Christos, & iam tempus libertatis adesse mentirentur. Multi etiā in ecclesia temporibus apostolorum inter ceteros diem dñi instare minati sunt. Multi in nomine Christi uere Antichristi quorum primus Simon Magus, cui auscubant omnes qui erant in Samaria a minimo vsque ad maximum dicentes. Hic est virtus Dei quæ vocatur magna, quod multo tempore magicis artibus dementasset eos.

J *Exurget enim.* Beda. Hæc omnia ante ultimos & acerbissimos dolores, quibus omnis uastata est prouincia tempore Iudaicę seditionis constat ad literam contigisse. Potest uerum regnum super regnum & pestilentie eorum quorum serpsit ut cancer, & fames audiendi uerbum Dei, & commotio uniuersę terrę, & a uera fide separatio, in hęcis magis intelligi: qui cōtra se inuicē dimicantes, ecclesie uictoria faciunt.

K *Victor Antiochenus.* Significat per hæc autem seipsum quoque impetum in Iudæos facturum, bellaq; & prælia contra illos concitaturum, nō solum per hostiles exercitus, uerum etiam per famē, terramotus, aliasq; plagas, quales peccatoribus diuinitus inferri solent, hæc autem omnia inuidolorum qui nimirum obstinatæ illi genti obuenturi sunt.

L *Multi enim venient.* Imminente excidio multi venerunt se esse Christos, & iam tempus libertatis adesse mentirentur. Multi etiā in ecclesia temporibus apostolorum inter ceteros diem dñi instare minati sunt. Multi in nomine Christi uere Antichristi quorum primus Simon Magus, cui auscubant omnes qui erant in Samaria a minimo vsque ad maximum dicentes. Hic est virtus Dei quæ vocatur magna, quod multo tempore magicis artibus dementasset eos.

NICOLAUS DE LYRA. C A P. XIII.

E *t cum egredereetur de templo.* Superius à primo capitulo vsq; huc docuit Christus per viam amoris miracula faciendo, & beneficia conferendo. Hic incipit docere per viam timoris, terrorem futuri iudicij incutiendo. Et circa hoc primo duplex questio proponitur, secundo soluitur, ibi. *Et respondens Iesus.* Circa primum proponitur questio occasio, per hoc quod Christus templum prædixit destruendum, & ideo discipuli quæsierunt ab ipso primo de tempore huius destructionis quod notatur cum dicitur. *2. Dic nobis quando hæc fient, &c.* Et quia post destructionem templi credebatur de propinquo vltimum iudicium fieri, ideo de hoc quæ-

quæsierunt secundo quod notatur cum dicitur.

3 *Et quod signum erit quando hæc omnia incipient consum.* Tu enim erit consummatio huius mundi.

4 *Et respondens Iesus.* Hic ponitur dictæ questio duplici luto, & primo primæ, secundo secundæ, ibi. *Orate ergo.* Circa primum præmittitur distinctæ destructionis templi inchoatio, & secundo consummatio, ibi. *Cum autem ueritatis.* Adhuc circa primum prædicitur quid eueniendum sit oibus generaliter, secundo quod discipulis Christi specialiter, ibi. *Videte autem uosmetipsos.* Circa primum prædicuntur pericula, & seductio erroris, ibi. *Videte quis uos seducat.* incussio timoris, ibi. *Cum audieritis.* commotio, ibi. *Surgat gens, &c.* turbatio orbis, ibi. *Et erunt terramotus.* Et patet sententia istarum partium ex dictis Mat. 24. vsque.

M O R A L I T E R.

1 *Et cum egredereetur de templo.* Templum Dei quælibet religio potest dici, quæ sic destruitur, quod non remanet lapis super lapidem, quando non remanet ibi conformitas aliqua ad primum fundatorem.

† *Et cum sederet in monte Oliuarum contra templum.* Per hoc significauit, quod cultus noui Testamenti abieceret ceremonias Iudæorum.

† *Multi enim venient in no.* Athanasius. In vnaquaque hæresi diabo-

diabolus figuratus dicit. Ego sum Christus, & apud me ueritas est.

† *Cum autem audieritis bella & op.* Ambrosius. Sunt autem alia bella quæ ueritatem Christianam, scilicet, diuersarum precupiditatum, studiorum conflictus, multo enim grauiores sunt hoste domesticum quam extranei.

† *Op.* Sed nondum est finis. Magnitudo malorum præcedentis generale iudicium est figura sequentium incomparabiliter grauiora.

Videte autem. Beda. Quare hæc omnia inferantur, dicit *videte &c.* Ea enim vel sola maxima causa est excidij, quia post occisionem domini, nominis quoq; ac fidei præcones nul & confessores impia crudelitate vexabant.

* *Victor Antiochenus.* Opportune interferit hoc loco commoda, & per-

cutiones, quæ Apo-
stolis cõtingent, quæ
men geminã con-
solationem adiun-
tam habet, alteram
malorum com-
munionem, (neque
im ipsi soli vexa-
tionem illam susti-
nunt, sed vna cũ
ultis alijs) alteram
eo quod propter
Christi nomen, siue
propter Christum
sum, hæc incom-
moda perpeffuri di-
cuntur. *In testimo-
um illis.*

* *Idem.* Signifi-
catur per hæc nul-
lam Iudæis iustam
excusationem reli-
quam futurã. Quip-
pe cum apostoli &
propter incommo-
dam, quæ illis auctori-
tis pertulerunt aper-
tam aduersus eorũ
infidiam & incre-
dilitatem testimo-
um laturi sint.

*Et in omnes gen-
teda.* Quia noue-
t dominus corda
scipulorum de per-

ditiones suæ gentis tristanda, hoc modo consolatur vt sciant
missis Iudæis se socios regni cœlestis ex toto orbe habitus.
Sicut enim ecclesiasticæ historiæ testantur multo ante
excidium Iudææ, omnes apostoli ad prædicandum euange-
lium per totum orbem sunt dispersi, exceptis Iacobo Zebe-
di, & Iacobo fratre domini, qui prius in Iudæa pro verbo
angelij sanguinem fuderunt.

Et cum duxerint vos &c. * *Victor Antiochenus.* Denun-
ciat illis ne anxie præmeditentur quid responsuri sint corã
magistratibus cõstituti. *Ego enim inquit. Dabo vobis os & sapien-
tiam, cui non poterunt resistere. & contradicere oēs aduersarij vestri.*

Tradet autem frater fratrem in mortem. *Victor Antiochenus.*
De id bella intestina occultasque seditiones & machinatio-
nis & tantam rerum omnium confusionem, & tempesta-
tem grassatura insinuat, vt nullus prorsus familiaritati, aut so-
cietati, nullus cognationi aut affinitati locus reliquus futu-
rus sit. Quo fit vt triplex belli genus assignari queat, vnum
quod inferitur a familiaribus & domesticis: alterum, quod
a hæreticis & seductoribus. Tertium & postremum, quod
a exteris hostibus. At Simon interim solamen adfert quod
hoc omnia propter Christi nomen illis euentura prædicantur:
hoc vnum enim propter futurã spem, ac est ad mitigan-
dam & submouendam omnem omnino animi tristitiam,
eternamque ærumnam vndecumque ortam vel illatam.

Cum autem videritis &c. Beda. Potest abominatio intelli-
gi vel Antichristus, vel imago Cæsaris quam Pilatus in tem-
plo

posuit, vel statua Adriani equestris, quæ in ipso sancto-
sanctorum loco multo tempore stetit. Abominatio quoque
in scripturã, idolũ nuncupatur, & ideo addit, desolationis,
quia in desolato templo atque deserto, idolum positum est.

* *Victor Antiochenus.* Sunt qui Pilatum clam nocte Cæ-
saris signum in tem-
plo intulisse, & ere-

^a Lu. Tetræ motus magni erunt per loca & pestilentie & fames.
& erunt terræ motus per loca, & fames. † Initium dolorum

^a hæc. † Videte autem vosmetipsos. † Tradent enim vos in
concilijs, & in synagogis vapulabitis, & † ante reges & præ-

^a Constantes animos tam bona causa dabit. Hieron. vt clamet ecclesia. A finibus ter. ad
te do. cla. Q. Ne de perditione vestre gentis tristemini, qui socios de omnibus genti-
bus esse habituri.

^b fides † stabitis propter me in testimonium illis. Et in omnes
gentes primum oportet prædicari euangelium. † Et cum

^a Voluntatem tantum offerre: ego loquar qui sum in vobis & gratia spiri-
tullanti in respondendo aderit. ^b Ante præfides.

^a Spiritu.
duxerint vos tradentes, † nolite præcogitare quid loquamini

* sed quod datum fuerit vobis in illa hora, id loquamini,
Quod continet omnia scientiam habet vocis. ^a Hoc in persequutionibus frequenter visum est.

^a Non enim vos estis loquentes, sed spiritus sanctus. † Tradet
autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & confur-

^a Tam bona constanter causa tuenda fuit. Non enim martyrem facit pena sed causa.

^a Finis non pugna coronat.
gent filii in parentes, & morte afficient eos. Et eritis † odio
omnibus propter nomen meum. † Qui autem sustinuerit

^a Antichristum vel imaginem. Adriani vel Cæsaris milites: Vict. ^b Matth. In loco sancto qui idem
est quia in loco sancto abominatio stare non debet. ^c Prophetas qui hoc prædixerunt.

^a in finem, hic saluus erit. † Cum autem videritis abomina-
tionem & desolationem * stantem vbi non † debet, qui legit

^a intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt fugiant in montes, & qui
super tectum, non descendat in domum, nec introeat vt tol-

^a lat quid de domo sua, & qui in agro erit non reuertatur retro
tollere vestimentum suum. † Væ autem prægnantibus & †

ter semper sacris concionibus operam dederint.

Beda. Iuxta spiritualem sensum cum viderimus abomina-
tionem desolationis stare vbi non debet, id est, hæreses & fla-
gitia regnare in eis qui cœlestibus mysterijs sunt consecrati,
cum operantes iniquitatẽ, loquentes mendacium, viros san-
guinum & dolosos pacem fidelium turbare perpendimus.
Tunc qui in Iudæa, id est, in confessione veræ fidei persisti-
mus ad montes fugiamus, id est, culmina virtutum. Tunc
qui super tectum qui scilicet excedit animo carnalia, & tan-
quam in aura libera spiritualiter viuit, non descendat in do-
mum ad infimos scilicet actus pristinæ conseruationis, vt ea
quæ reliquerat mundi desideria carnis vt reperat. Domus
nostra, vel hic mundus vel caro, in qua degimus.

^f *Tunc qui in. Iu. &c.* Beda. Hæc facta sunt cũ appropinquan-
te Romano bello & Iudææ exterminio qui in prouincia erãt
Chrsani admoniti oraculo (vt Ecclesiastica narrat historia)
trans Iordanẽ secedentes, sub Agrippæ regno manebãt ad
tempus in Pela ciuitate quæ cum ea quæ sibi obtẽperare vo-
luit parte Iudæorum semper parebat imperio Romanorũ.

^g *Et qui super tectũ non descend.* * *Victor Antioch.* Quasi dicat
magni tum rpiis beneficij loco ducatis si vel nudo corpore
euadere mortẽ licet: quãmobrem qui tũc in tectis, vel agris
versabunt ne sint solliciti, vt descẽdãt, & vestimẽta accipiãt.
Per hæc aut alia genus similia mala prorsus ineuicabilia talis-
que calamitas insinuat, quæ nunquam habitura sit finem.

^h *Væ au. Præg. &c.* Quia vel vteri pòdere vel filiorũ sarcina
grauarã

² *Cum autem videritis.* Hic prædicitur consummatio desolatio-
nis templi, & patet sententia ex dictis Matth. 24.

Orate

NICOLAUS DE LYRA.

¹ *Et cum duxerint vos.* Cuius sententia patet ex dictis Mat. 10.

² *Cum*

MORALITER.

Tradet au. fra. Spiritualiter autem vnusquisque tradit pro-
prium suum in mortem, quando vnus inducit alterum in cul-
tam mortalem.

Cum au. vi. Per quam potest intelligi simoniæ vitium quod
Deo abominabile. Est etiam desolatiuum ecclesiæ, quia per
indigni promouentur, & digni repelluntur. Quæ quidem
abominatio stat vbi non debet, quando in ecclesiæ prælatis lo-
cum

cum habet. † *Tunc qui.* Id est, in confessione veritatis eo quod
Iudæa confessio interpretatur. † *Fugiant.* Id est, recurrant ad
ciues cœlestes per orationem deuotam vt Deus amoueat pe-
stem istam. † *Et qui su.* Id est, bonus contemplatiuus. Et qui
in agro, id est bonus actiuus neuter istorum quærat, sed magis
fugiat talem promotionem, vel potius damnationem, ideo se-
quitur. † *Væ autem præ.* Id est, illis qui conceperunt in ani-
mo taliter promoueri. † *Et nutrientibus.* Id est, promotus

grauitate fugere non poterunt. Vnde in libro historiarum legitur uxorem Ionathę turbatam fuga, filium sinu suo lapsum recepisse perpetuo claudum.

a *Orate autem.* Hieronymus. Ut non fiat fuga vestra hieme vel sabbato. Iusto, ne finiatur fructus operis vestri cum fine temporis. Hieme enim finitus fructus, sabbato tempus.

Beda. Orate autem.

Si de captiuitate a Tito & Vespasiano facta hęc accipimus orare debent, ne fiat fuga eorum hieme vel sabbato. Hieme enim prohibet frigus fugere ad solitudinem, & in montibus desertis latere. In sabbato autem, aut transgressio legis si fugiunt, aut mors, si remanent. Si de consummatione mundi intelligitur, precipitur, vt fides & charitas nostra in Christum non refrigeret, neq; vt ociosi in opere Dei torpeamus virtutu sabbato. Hęc enim domini loquutio partim ad captiuitatem Iudaicam, partim ad diem iudicij pertinet, vnde Matthęus: Dic nobis quando hęc erunt, & signu aduentus tui, & consummationis seculi.

b *Et nisi breuiasset domi.* Q. d. Quod in tantis malis refugiu? Quę spes electis? hoc solum. s. vt Deus qui dat virtute patiedi, breuiet potētiā psequēdi, & hoc est. *Et nisi breuiasset, &c.*

Beda. Et nisi breuiasset dñs dies. Hęc tribulatio quanto ceteris grauior, tanto breuitate moderatior. Tribus annis scilicet, & dimidio quantu ex Daniele & Apocalypsi Ioannis conijci potest, ecclesia per orbem impugnatura est.

* Victor Antiochenus. Vel per omnem carnem, vniuersam Iudęorum gentem designat, hoc est tam eos, qui intra ciuitatē obsessi tenebant, quā eos qui extra illā in diuersis locis & ciuitatibus diuersabantur. Neque. n. illi solū oppugnabantur & ad necē petebantur, qui in Iudęa ætatē agebāt, sed alij præterea oēs qui per terrarū orbē passim dispersi erant.

c *Sed propter electos quos elegit breuiabit dies.* * Ibidem. Quos quæso electos vocat? Eos vtiq; quos in medio oppugnatorum cætu fideles comperit. Ne enim Iudęi mentiri possent mala, quę pertulerant & perferebant, propter electos illos & promulgatum Christi euangelium accidisse. Oppositum verū asserit. Asserit, inquam, nisi pauci illi electi extitissent, ad vnum omnes funditus interituros fuisse. Etenim ne illi, qui Christo per fidem ex Iudęorum genere adiuncti fuerāt, vna cum ceteris infidelibus extinguerentur, benignus dominus cruenta illa bella tempestiue dissoluit, sauisque prælijs, & pugnis mature finem imposuit.

d *Et tunc si quis.* Beda. Quidam hoc ad captiuitatē Iudaicā referunt, quādo multi Christos se esse dicentes, populū post se

se deceptum trahebant. Sed ibi nullus erat fidelis, quē Deus exhortaretur, ne pueros magistros sequeretur. Oēs & obfidentes & obfessi alieni a Christo obdurabāt, vñ melius de hæreticis accipiendū qui contra ecclesiā venientes, se Christos esse mentiuntur: quorum primus Simon Magus: extremus Antichristus.

* Theophylactus.

Postquam ea quę ad Hierusalem pertinebant, dominus compleuit, nunc de aduentu loquitur Antichristi, dicens: *E tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic, ne credideritis.* Hoc autem quod dicit tunc nos sic intelligas, id est statim cum completa fuerint supradicta circa Hierusalem circa & Matthęus post Christi generationem dicit: *In diebus illis venit Ioannes Nūquid immedie post Christi natiuitatem? Non, sed inde terminate, vel indefinite. Sic & in hoc loco Tunc, accipi potest non scilicet quando Hierusalem desolabitur sed circa*

tempus aduentus Antichristi.

e *Sed in illis diebus, &c.* Beda. Sidera in iudicio videbuntur obscura, non lucis suę diminutione, sed superueniente veritatis claritate, i. summi iudicis cum venerit in maiestate sua & patris, & sanctorū angelorū, quāuis nihil prohibeat vt re intelligi tunc solem & lunam cū alijs sideribus ad cęp suo lumine priuari, sicut sol in passione dñi. Luna. n. tunc tēporis cū esset plena sub terra latebat, vnde illud Joel adhuc imperfectū est, qui cū dixisset: Sol conuertetur in tenebras addit & luna in sanguinē antequā veniat dies dñi magnus & manifestus. Et quod de die iudicij Isaias dicit; *Erubscit luna & sol confundetur, &c.* Sed peracto die iudicij & clarescente futurę gloria vitę, cum fuerit cęlum nouum & terra noua, tunc fiet quod idem propheta alibi dicit. *Et erit lux lunę sicut sol & lux solis erit septemplex sicut lux septem dierum.*

f *Decident.* A lumine quando pene deerit semen Abrahę cui assimilatę sunt stellę.

g *Et virtutes quę.* Beda. Quid mirum tremere homines cum aspectu iudicij tremant angelicę potestates? Vnde Iob *Columnę cęli contremiscunt, & pauent ad nutum eius.* Et quid patitur virgula deserti, vbi concutitur cedrus paradisi?

h *Moueantur.* Hieronymus. Ad irā vindictę quando mittentur a filio hominis veniente in nubibus cęli cum virtute, quę prius sicut pluuia in vellus descendit in humilitate,

i *A qua. uen.* Ab Oriēte & Occidēte, Austro Aquilone, nō tm ab his, sed a summo terrę vsque ad summū cęlū, i. extremis finibus terrę per directū vsq; ad vltimos terminos eius, vbi longe aspicientibus circulus cęli terrę vñ infidet

NICOLAUS DE LYRA.

1 *Orate vero.* Hic soluitur secunda quęstio: In cuius solutione Saluator primo excitat discipulorum deuotionē, quę est necessaria tempore magnę tribulationis. Secundo prædicit tribulationem

nem futuram ante iudicium, ibi. *Erunt enim dies illi tribulationis tertio prædicit iudicis aduentum, ibi. Et tunc videbunt filium b quarto excitat attentionem credentium, ibi. Videte, vigilate, & ideo concludit in fine.*

MORALITER.

simoniacę, se laute nutrientibus de bonis ecclesię.

1 *Orate vero vt hieme non si.* Id est, vt dictę promotiones simoniacę non fugiantur tepide, sed in claritatis seruore.

† *Erunt enim dies illi tribulationis tales quales non fuerunt ab initio creaturę quam condidit Deus.* Scilicet, maiores quam temporibus tyrannorum, de qua beatus Bernardus exponit illud Isa. 38. c. *Ecce in pace amaritudo mea amarissima,* dicens, quod hoc dicere potest modernis temporibus ecclesia, quia maiora mala, spiritaliter patitur sub pace principum Christianorum, propter simonias & alia mala clericorum quam pateretur ex persecutione tyrannorum, & dominus per suam gratiam breuiet ista mala.

† *Tunc si quis, &c.* De episcopo vel sacerdote male promoti, qui

qui Christus, id est, vnctus dici potest, eo quod per vnctione est institutus.

† *Ne credideritis, &c.* Quia sic commendantes eos de scientia vel vita sunt mendaces. Sequitur.

† *Sol contene.* Id est, Christus secundum apparentiam hominum, vnde dicunt, quando fiunt tales peruersę promotione quod Christus dormit, eo quod talia mala permittit.

† *Et stelle cęli, &c.* Nam homines boni & literati per dię deprimuntur in ecclesia Dei.

† *Et virtutes quę.* Nam homines contemplatiui mirantur a quando propter prædicta de patientia Dei.

† *Et tunc videbunt ali.* Quia recogitant, quod Christus bonis viris hic detectis reseruat bona maiora.

† lastantibus.

† math. 24. b

† Mar. 24. b
Luc. 17. d.

† Math. 24. c
Luc. 21. c

Math. 24. a

Luc. 21.

A sien

A ficu autem. Quasi dicat, quomodo cum fuerint in ficu...

Beza. Ficus synagoga, quae quia ad se...

Hieronymus. Fici parabola, id est, prophetia...

Caelum & terra transibunt. Caelum aereum, a quo aues caeli...

Neque si. In eo enim sunt oes thesauri sapientiae & scientiae...

Solliciti, unde: videte, vigilate, &c.

Hilarius. Filius & spiritus sanctus, quia non sunt a se, de die illa...

D Matth. 24.

zech. 3. c

usque ad summum caeli. A ficu autem discite parabola.

Cum iam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoscitis...

quoniam non transibit generatio haec, donec omnia ista fiant.

Coelum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

De die autem illa vel hora nemo scit neque angeli in caelo,

neque filius, nisi pater. Videte, vigilate & orate: Nescitis enim...

quando tempus sit. Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum suam...

operis, & ianitori praecipit ut vigilet. Vigilare ergo, nescitis enim...

enim quando dominus domus veniat sero, an media nocte, an gallicantu...

g dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate.

tuam requiram.

Pigilate ergo. Premisso patrisfamilias...

Qui dormit, non corpora, sed phantasias videt, cum euigilat nihil habet de his quae viderat...

Nescitis quando dominus domus veniet.

Victor Antiochenus. Per dominum domus seipsum non obscure designat...

hunc autem locum attinet excitat ignavos & desidiosos ad studium & vigilanciam...

Quod occisa sunt primogenita Aegypti.

Hoc sine concludit sermonem, ut commune omnium praecipuum novissimi per primos audiant.

Generale bonum non singulare.

qui ne furto subducantur, probabili ratione ducti formidant tantam illi...

Theophylactus. Vide autem quia non dixit. Nescio quando tempus erit...

Quod autem vobis. Non solum rectores ecclesiae sed & omnes vigilare praecipimur...

CAP. F

NICOLAUS DE LYRA.

Quod autem vo. Ostendens quod non loquebatur pro discipulis tantum...

Ad maiorem praedictorum intelligentiam quaeritur hic, utrum...

Et videtur quod sic, quia scriptura inuenta est ad hoc ut doctrina Christi...

Item figura debet respondere figurato & e conuerso, sed lex...

Ad contrarium arguitur, quia nulli libri ab eo scripti habentur in canone...

Responsio. Doctrina Christi fuit immediate tradita a Deo, via ipse in unitate personae...

MORALITER.

A ficu autem. Cum enim incipit ramos & folia producere, signum est fructificationis futurae...

daus: Accipistis legem in dispositionem angelorum. Et ideo doctrinae Christi...

Ad secundum dicendum, quod figura deficit a perfectione figurati, & ideo lex evangelica...

CAP.

se vigil ad claudendum ostium consensus diabolo, & ad aperendum Christo...

C A P. XIII.

Erat autem pascha. Hieronymus. Pascha, transitus interpretatur, Phase vero immolatio. In immolatione agni & transitu per mare vel per Aegyptum prefiguratur passio Christi & redemptio populi de inferno, quando post biduum nox

Matth. 26. 2
Iuc. 22. 2.
Iuan. 12. 2.
1. Cor. 5. 6

7 Mat. 26. 2

Exod. 12. d
Ieod. 13. 2

visitat, i. plenissima luna, ætate Christi perfecta, ut parte nulla tenebrosa carnes agni immaculati quæ tollit peccata mundi, in vna domo quæ est vna ecclesia catholica, caleceati charitate, & armati virtute comedamus dicentes: *Etenim Pascha no. immo. est Christus.*

Beda. Pascha quod Hebraice Phase, a transitu, non a passione, eo quod exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum transierit, nec percussit eos, vel dominus auxilium dans eis desuper ambulauerit, cuius mysterium Ioannes aperuit. Ante diem festum Pasche sciens Iesus quia venit hora eius, ut transeat de hoc mundo ad patrem. Vbi ostendit sic mystice notatum, quod agnus Dei qui peccata mundi tollit, de hoc mundo esset transiturus. Vel nos salubri transitu, de Aegyptiaca feruitute redempturus est vel educturus. Beda. Pascha, solus dies quo agnus occidebatur ad vespertinam quartadecima, luna primi mensis, Azyma quindecima luna, quæ filij Israel egressi sunt de Aegypto, quæ septem celebrabantur diebus, vsque ad vicesimum primum eiusdem mensis diem ad vespertinam. Sed indifferenter alterum pro altero ponitur, quia & dies Pasche in azymis celebrabatur, & nos quasi perpetuum Pascha facientes, semper ex hoc mundo transire precipimur. Vno quippe die agno immaculato immolato ad vespertinam, septem ex ordine dies sequuntur azymorum, quia Christus pro nobis semel in fine seculorum vel temporum passus, per totum huius seculi tempus (quod septem diebus agitur) in azymis sinceritatis & veritatis nobis precepit esse viuendum, & omni nisu desideria terrena quasi Aegypti retinacula fugere, & uelut a mundana conuersatione lecretam solitudinem iter, scilicet, admonet subire uirtutum.

B *Et quærebant summi sacerdotes & scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent: Dicebant enim: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.* † Et cum esset * Bethaniam in domo Simonis leprosi, & recumberet, venit mulier

b Et quærebant summi sacerdotes. Hieronymus. A principibus egressa est iniquitas, qui templum parare, & uasa, & se purificare secundum legem ad esum agni debuerant.

c Non in die festo. Hieronymus. Vitant diem festum, quod conuenit illis: Non est festiuitas eis qui uitam & misericordiam perdididerunt.

* *Victor Antiochenus.* Sane festum propter eadem, quæ iam tum animo conceperant, haud iruite transiissent, at per legem non sinebantur. Siquidem decretum, quod in legalibus illorum libris traditum extabat, impleri oportebat. Erat autem illud eiusmodi: *Pascha vestrum quartadecima die mensis primi immolabitur.* In eo enim mense illeque die uerum illud Pascha immolari necessum erat. Ostenditur hic autem quomodo Christus Dominus in mortem, quam nostri causa subiit, ultimo

Exod. 12.

tro sese obtulerit. Quandoquidem cum illum comprehendere volebant, ut sapenunero iam dudum ante uoluerant, cum comprehendere non potuerunt. Quando uero de illius comprehensione nihil deliberatum habebant: tunc preter omnem illorum spem ultro se illis dedit, factumque est, ut id in quo diu multumque magno studio incubuerant, tandem aliquando ad fidem perducerent.

C A P V T XIII.

Transitus: quod Heb. phase.

† *Rat autem pascha & azyma post biduum, & quærebant summi sacerdotes & scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent: Dicebant enim: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.* † Et cum esset * Bethaniam in domo Simonis leprosi, & recumberet, venit mulier

a Simon enim obediens dicitur. *b* Nomen pristinum manet, ut uirtus curantis appareat. Leprosus enim factus, sed a domino curatus erat. Hieron. Ecclesia habens idem quæ dicitur. me. de of. suum.

d Et cum esset Bethaniam. Hieronymus. Hinnulus ceruorum semper ad lectulum suum redit, id est, filius obediens patri usque ad mortem: obedientiam a nobis petit. Simon enim obediens dicitur.

* *Victor Antiochenus.* In domo Simonis. Quæ in Bethaniam

in domo Simonis leprosi acciderunt, illa etiam Mattheus æque atque Marcus ceteris adiungit. Et prima quidem facie, unam eademque mulierem apud omnes Euangelistas decantari uideri queat. Et tamen res ita non habet. Nam apud tres una eademque celebratur. Nempe admirabilis illa Lazari soror Maria: atque hoc ipsum quoque Ioannes regie ciuitatis Episcopus profiteatur. Origenes uero aliam illam esse dicit, quæ apud Mattheum & Marcum in domo Simonis leprosi unguentum super caput Iesu effudit, aliam rursus eam quæ cum in ciuitate peccatrix esset, in domum Pharisei ingressa pedes illius lachrymis abluuit & unguento perfudit. Apollinarius tandem & Theodorus eandem apud omnes Euangelistas describi aiunt, Ioannem uero historiam illam ceteris accuratius persecutum. At longe uerisimilius fit quod paulo ante dicebatur, neque Origenes quoque diserte inficiatur etsi de ea, cuius sit mentio apud Ioannem nihil dicat, uide licet Mattheum, Marcum, & Ioannem de eadem omnino agere, omnes namque in Bethania (quæ est vicus quidam a Hierusalem non procul distans) rem hanc accidisse tradunt. At illa uero de qua Lucas agit, alia omnino erat; scribit enim *Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix ut cognouit quia Iesus accubuit in domo Pharisei, &c.* Hæc itaque & peccatrix erat, & in ciuitate uiebat. Altera autem illa neque peccatrix appellatur, neque in ciuitate uersata describitur, sed in Bethanie uice Simonis leprosi. Hieronymus. Simon leprosus mundum in fidelem primo, postea fidelem significat.

f *Et recumberet.* Hieronymus. Recumbente seipso humiliante se, ut cum tangeret fides peccatricis, quæ de pedibus ascendit ad caput, a capite descendit per fidem, id est, a Christo ad membra eius.

g *Mulier.* Beda. Maria Magdalena soror Lazari quæ susciuit dominus. Hoc Ioannes dicit esse factum ante sex dies Iesu si hæc pridie quam a sino sedes uenerit Ierusalém. Ipsa est enim non alia, quæ quondam adhuc peccatrix (ut Lucas scribit) pedes domini rigauit & unguento unxit nunc iustificata & casta, miliaris facta, non tantum pedes, ut Ioannes dicit, sed & caput, ut Mattheus & Marcus perhibet, oleo sancto perfudit.

Alab

comprehensio, non ex sua impotentia, sed mititate, ibi. *Et adhuc loquente.* quarto comprehensi condemnatio, non ex sua inuitia sed humilitate, ibi. *Summi uero sacerdotes.*

f Circa primam partem præmittitur uenditionis occasio, quæ uel duplex. Prima sacerdotum inuidia, & hæc ponitur in principio. Secunda fuit Iudæ auidia, qui uoluit recuperare precium unguenti effusi, quæ ponitur ibi. *Et cum esset Bethania.* &c. Tertio ponitur ipsa uenditio, ibi. *Et Iudas Scariothes,* &c. Secunda pars principalis incipit ibi. *Et prima dies azymorum.* ut dicta est. Et diuiditur in quatuor, quia primo ponitur paschale conuiuium ad proditoris reuocationem, secundo, instituitur eucharistia sacramentum ad charitatis unionem, ibi. *Et manducantibus illis.* tertio, prædicitur discipulorum scandalum ad eorum confirmationem, ibi: *Et ait illis Iesus: Omnes uero scandalizabimini*

NICOLAUS DE LYRA.

C A P. XIII.

Erat autem, &c. Postquam descripta est reductio peccatoris in Deum per mediatoris predicationem, hic consequenter describitur eadem reductio per passionis suæ redemptionem. Et quia superius prædixit passionem suam per Iudæos inchoandam, & per gentiles consummandam, ad quos tunc pertinebat iudicium sanguinis in Ierusalem: ideo primo describitur eius passio per Iudæos inchoata, secundo, per gentiles consummata, ca. seq. Circa primum quatuor per ordinem describuntur. Primum est ipsius Christi uenditio, non ex eius ignorantia, sed ex eius præterita & uoluntate, secundo, uenditi traditio, non ex eius displicentia, sed charitate, ibi. *Et prima die azymorum.* tertio, traditi

compre-

M O R A L I T E R.

Et cum esset pascha. Theophilus. Uoluit enim dominus in Bethanie crucifigi, quia ipse erat uerum Pascha.

Et cum esset pascha. &c. Adhuc aliqui de istis Christum perfectum in membris suis.

† Et

† *Et cum esset, &c.* Per hoc ostendit, quod prædicatores non debent abhorreere peccatores.

† *Venit mulier ha. ala. &c.* Mulier illa est rationalis anima, quæ frangit alabastrum, cum rationabiliter domat corpus proprium. Et quoniam hoc credit ad honorem Dei, effundit super caput Christi. 1. Cor. 11. a. Caput Christi Deus.

Era

A Alaba. Alabastrum marmor candidum variis guttis distin-
ctum vnguenta incorrupta seruet.

Nardi speciei. Pistica nardus dicitur mixta, quia non solum
radice, sed de spicis & de folijs compositum erat, quod est
preciosius.

Et fraz. H I E-
DNYMVS. Do-
nis impleta odore,
clum, terra est.
Fictum alabastrum
carnale est deside-
rium, quod frangitur
a caput, ex quo om-
ne corpus compagi-
num.

Beda, Denotio
Nriæ, fidem, & pie-
tatem designat ec-
clesiæ, quæ dicit, Dñs
est rex in accubitu
suo, nardus mea de-
dit odorem suum.
Quod ad literã Ma-
riæ manibus com-
puit, & quotidie
ritualiter in mem-
bris suis implere nõ
dinit, quæ in toto
vindo gloriando di-

C Deo autem gratias ago qui semper triumphat nos in Christo Iesu.
Iodorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quo-
niam Christi bonus odor sumus Deo. Cum potentiam diuinitatis
eius quæ illi vna est cum patre digna reuerentia confitetur,
dat, & prædicat. Caput eius vnguento perfundit precio-
sissimum humanitatem digna reuerentia suscipit. In pedes vn-
guentum pisticum, id est, fidele, & verum perfundi, quia illã
virtutem eius, qua terram contingere, id est, inter omnes con-
fari dignatus est, pia prædicatione & deuotis veneratur
æquius.

Erant autem quidam. Beda. Per synecdochen plurale pro sin-
gulari posuit. Ioannes Iudam hoc dixisse dicit, quia fuerat
filius, & oculos habens ea quæ mitte. por. Forfitan, & alii disci-
puli aut senserunt hoc, aut dixerunt aut Iuda dicente persuasi
sunt, & omnium voluntatem Matthæus & Marcus verbis ex-
presserunt. Sed Iudas quia fur, & alii propter curam pauperũ
Iohannes autem illum solum commemorare voluit, cuius hæc
de causa furandi consuetudinem intinmare curauit.

Victor Antiochenus. Multis prouide & variis rem hanc
in mulantibus, Dominus, qui omnium sensus, & corda com-
pta habebat, tametli generali oratione vtatur solum Iudã
tquam quarum perstringit verius, quam reliquos discipu-
los. Notat enim ex quadam potius animi simplicitate, quam
enauitia aut inuidia, mulieris factum improbasse: venerat
fian illis in mentem illud Christi. Misericordiam volo & non sa-
crificium.

Vt quid perditio ista. Hiero. Perditus de salute perditionem
inuenit, vt in ficu fructifera mortis laqueum nancisceretur.

f Poterat

NICOLAVS DE LYRA.

Quarto, describitur Christi desiderium ad nostram redemptionem, ibi.
Eueniunt in prædium. Tertia pars principalis huius capituli, quæ
inuenitur, ibi. Et adhuc eo loquente. Diuiditur in tres, quia primo de
sententia Iudæ fraudulentia, secundo, Christi patientia, ibi. Vnus au-
tem de circumstantibus. Tertio, discipulorum ignauia, ibi. Tunc di-
scipuli relicto eo fugerunt. Quarta pars principalis, quæ incipit, ibi.
Sicut vero sacerdotes. Diuiditur in quatuor, quia primo scribitur
accusatio Christi per falsos testes, secundo, eius condemnatio per iniu-
stos iudices, ibi. Exurgens autem summus sacerdos. Tertio, condẽ-
natio vituperatio per malignos satellites, ibi. Eo cœperunt quidam
cœperunt cum. Quarto, negatio Petri per tres vices, ibi. Et cum ef-

set

MORALITER.

† Erant autem quidam indigne ferentes intra semet. Istis sunt
fideles illi, qui grauius portant expensas decem solidorum

rum

f Poterat enim vnguen. Hierony. Sub prætextu auaritiæ myste-
rium loquitur fidei. Etenim nostra fides trecenti semicenti de-
nariis, id est, decem sensibus per corpus, & animam, & spiri-
tum triplicatis, vt & nos sicut Gedeon trecentorum virorum
numerum assumentes, Allophylorum castra pauperes spiritu

fractis lagunculis no-
stris cum turbis, &
lucernis destruamus
† Et sicut Abraham cũ
trecentis viris spolia
diuidamus ad vespe-
ram. † Ad quid

VICTOR
ANTIOCHENSIS

Cum discipuli vn-
guentum istud plus
trecentis denariis di-
uendi potuisse asse-
runt quantum mulier
illa in vnguentum
illud insumperat,
quantumq; est conse-
quens, animia lacri-
tatem, & pietatem
erga Christum de-
clarat nobis diuinan-
dum relinquamus. E

g Bonum opus ope-
rata. Hieronym. Qui

credit in Deum, reputatur ei in opus iustitiæ. Aliud enim est
credere ei, aliud est credere in eum, id est, totum se iniicere in
illum.

h Me autem non semper. Beda. Corporali præsentia, & familia-
ritate coniunctum sicut nunc, vnde Apostolus. Et si nouerim
Christum secundum carnem sed nunc iam nõ nouimus
Spiritualiter autem semper est nobiscum; vnde. Ecce ego vobis-
cum sum vsque ad consummationem seculi o. d. 2. Cor. 5. c.

Hieronymus. Ita intelligendum est, Me autem non semp
habetis in corporali præsentia, vt prius in conuictu & familia-
ritate. Vnde & per Apostolum, Si nouerimus Christum secũ-
dum carnem, sed nunc iam non nouimus.

i Quod habuit. Quod putatis perditionem esse vnguenti offi-
cium sepulturæ est. Nec mirum si mihi dedit odorem fidei
bonum, cum ego pro ea suffurus sum sanguinem meum. 2. Cor. 5.

* Theophylactus. Præuenit enim quasi a Deo ducta vnge-
re corpus meum in signum sepulturæ futuræ in quo prodito-
rem confundis, ac si ei dicat. Qua conscientia mulierem con-
fundis, quæ in sepulturam corpus meum vngeit, te ipsum vero
non confundis, qui me in mortem tradidisti? Prophetisat autem
dñs cõsequenter duas prophetias. s. quod Euangelium eius præ-
dicabitur in uniuerso mundo, & q. opus mulieris laudabitur.

K Amen dico vobis. Beda. Nota in Christo notitiam futuro-
rum, passuros post paucos dies: præscit euangelium suum toto
orbe prædicandum.

Bed. Notandum, qd sicut Maria toto orbe quo est ecclesia di-
fusa gloriam meruit de pio obsequio, quod domino deuo-
te exhibuit: sic, & Iudas qui ei detraxit, perfidiæ nota longe

lateque F

set Petrus Sententia autem huius totius capituli patet ex dictis Mat.
26. a. vbi ista sunt exposita eodem ordine quo hic ponuntur & sub eis dẽ
verbis pro magna parte & restant pauca exponenda quæ discurrentur.
In prima parte principali dicitur. Erat autẽ pascha, & azyma post
biduum. Solemnitas autem paschalis Iudeorum celebrat quinta deci-
ma die primi mensis, vt habetur Leui. 23. Hæc solemnitas incipiebat a
vespere quartadecima diei quando immolabatur agnus, & tunc vesce-
bantur azymis vsque ad septimum diem.

1 Alabastrum vnguen. Dicunt aliqui, quod nardus est herba fa-
ciens spicas in cacumine, de quibus extrahitur liquor optimus, sicut a-
qua rosacea de rosis, & talis liquor vocatur hic vnguentum. Alij di-
cunt quod est frutex vel arbor paruula, & inde fluit vel extrahitur
liquor modo prædicto. In secunda parte principali dicitur.

Et

rum pro Christo, quam quinquaginta vel centum pro mudo
ideo sequitur.

† Sinite illam. Eius approbando operationem.

Et

lateque infamatur. Sed dominus bonitatis pia laude remunerat, futura impii contumelias tacet.

a *Vnus de du.* Hieron. Vnus numero, nō merito, nomine non numine, corpore non animo, unde sponsus ad sponsā. *Vulnera sibi cor meum soror mea in vno oculo meo tuorum, & in vno crine colli tui.* Oculus, & crinis

Can. 4. b.

Mat. 13. b. Luc. 10. c. 7 eius scim. amant est.

quoniam iude cum ceteris dicitur: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei.* Et. *Dedi vobis potestatem cal. &c.*

Psal. 118. a. Eccl. 13. b.

b *Abiit ad.* Ille abiit ad principes: & postquam exiit, intravit in eum sathanas. Hic nox hoesti indicat scientiam. Vnūquodque animal ad sibi simile iungitur. Maria currit ad apostolos, ut dies diei erueret verbum, iudas ad Iudeos, ut nox nocti indicet scientiam.

† Mat. 26. 9. Luc. 22. 3. Mat. 28. d.

c *Ut proderet cum illis.* * THEOPHILACTVS. Ut annūciaret illis quando solus existeret. Timebant autem in eum irruere quando docbat, propter turbam

d *Et querebat quomodo illum, &c.* Hieronymus. Promittit se tradere, ut magister eius ante dicebat: *Tibi dabo hanc potestatem vniuersam.*

Joan. 15. 2.

Reda. Multi hodie scelus Iude exhorrent nec tamen cauent. Cū enim pro mūctibus falsum contra quemlibet testimonium dicunt, quia veritatem pro pecunia negant, Deū pro pecunia vendunt: Qui dicit. *Ego sum via, veritas & vita.* Cum societatem fraternitatis aliqui discordia cōmaculant, Deum produnt, quia Deus charitas est. Et quod peius est, non infirmitate, nō ignorantia, sed sicut Iudas querūt opportunitatem, ut amotis arbitris mendacio veritatem crimine mutent virtutem.

2 Cor. 5. c.

e *Et prima die azymorum.* Beda. Quartadecima luna, quando abiecto fermento agnus occidebatur ad vesperum. Quod exponēs Apostolus ait. *Et enim. Pascha nostrum immolatus est Christus.* Quamuis enim sequenti die quindecima luna sit crucifixus, hac tamen nocte qua agnus immolabatur, & discipulis suis corpus sanguinemque suum dedit & a Iudeis tenus & ligatus ipsius immolauōis, deest, suæ passionis exordium facerunt

Luc. 22. 2.

Itidorus. Cum amaritudine comeditur azyma, quæ est redemptio nostra. Amaritudo enim est passio domini.

f *Quo vis camus, & paremus tibi, v. m. p.* * Victor Antiochenus. Hinc manifestum fit Christum dominum nullum proprium domicilium, aut diuersorium habuisse. Idem de illius discipulis citra temeritatem dici quoque potest, ut qui iam dudum ante ab omnibus se abdicassent. Nam si quam habuissent, ad illum utique seruatores inuicassent.

g *Ite in ciuita.* Beda. Indicium est prescientiæ diuinitatis, quod & cum discipulis suis loquens quod alibi sit nouit. Pulchre autem paraturis Pascha homo lagenam vel amphoram (secundum alium euangelistam) aquæ baiulans occurrit, ut ostēdatur huius Pasche mysterium pro ablutione mundi esse celebrādū. Aqua enim lauacrum gratiæ, lagena fragilitatem eorum designat, per quos hæc gratia mūdo erat ministranda. unde habemus thesaurū istum in vasis fictilibus. Parant Pascha discipuli

discipuli, ab aquæ inferitur lagena, ut adesse tempus infini ent, quo cultoribus veteris Pasche typicus de lumine ac postibus eruat auferatur, & ad tollenda mundi crimina uniuersis fontis baptismi conficeretur.

Hi non. Ciuitas est ecclesia quæ muro fidei cingitur, homo occurrens primi tui populus est, amphora aquæ lex literarum. *Homo lagenæ aquæ.* B E D A. Consulte, aquæ baiuli, & domini domus tacita sunt vocabula: ut omnibus verum pasche celebrare volentibus id est, sacramentum Christi imbui: eorumque suæ mentis hospitio suscipere, quarentibus, facultas danda signetur.

* VICTO

ANTIOCHENVS. Matri illos ad hunc inuicem ignotum numerum per hæc fac potuisse non pariter qui solo verbo spiritus huius mentem potuit flectere & mouere, in aliis siuisum fuisset, qui non potuisset. Deinde vero, quia ut Marcus & Lucas narrat ignorabant, quasi certum itineris ducem, dedit illis signum. Neuter autem euangelistarum, Christum, tecum pascha manducasse, scribit; verū. *Vbi est diuersorium.* vel cenatio *vbi parat cum discipulis meis manducem?*

* Theophylactus. Lagenam aquæ portat qui baptizatus est. Qui autem baptismi baiulat, venit ad requiem secundum rationem vitens, & sicut in domo requie ponitur. *Sequitur.* Hieron. Qui ducit in altum vbi refectio Christi. Vnde Raab exploratoribus mandat, ut non per ima, sed excelsa irent.

K *Cenaculum gran.* Hieron. Ecclesia magna, quæ narratomen domini strata varietate virtutum, & linguarum, vniuersam circummacta varietate virtutum, in qua paratur domino. Domini domus Petrus apostolus cui dominus domum credidit, ut sit vna fides sub vno pastore. Beda. Cenaculum lex spiritualis, quæ de angustis literis gradiens in sublimi loco recipit saluatorem. Nam qui ad occidentem literam serauerit, qui in agno non aliud quæcus intellexerit in imo pascha facit, quia maiestatem spiritus nō comprehendit in verbis Dei: qui autem baiulū aquæ id gratiæ preconem in domum ecclesie fuerit secutus, per spiritum scientiæ illustrantem superficialiter transcendendo alto mentis folio parat refectioem Christo, quia cuncta sacra sacramenta &c. legis decreta eius esse sacramenta cognoscit.

* Theophylactus Dominus domus intellectus est qui ostendit cenaculum grande, id est, altitudinem intelligentiarum, quod etiam altum sit, tamen nihil habet vanæ gloriæ & turris, sed sternitur & planum sit humilitate. Ibi autem, id est, tali mente pascha Christo paratur, a Petro scilicet, & Ioanne est ab actione & contemplatione. Beda. Consulte autem baiuli aquæ, siue domus domini sunt præmissa vocabula: omnibus verum pascha celebrare volentibus hoc est Christi sacramentis imbui, eorumque mentis hospitio suscipere quarentibus, facultas danda signetur.

Esper

NICOLAUS DE LYRA.

1 Et prima, &c. De ista die est cōtrouersia inter Græcos & Latinos quæ prius tractata est Mat. 26. Ioan. 13.

2 Occurret vobis, &c. Istud signum dedit eis ad inueniendum locum pro cena. Et creditur quod dominus illius domus esset discipulus Christi

Christi occultus.

3 Vbi est. Id est, agnus Paschalis, quia dominus illius domus non solum p. ostendit de loco, sed etiam de agno.

4 Vobis de. In illo cenaculo Pascha comederunt, & in illa resurrectionem latuerunt discipuli propter metum Iudeorum, &c.

MORALITER.

† *Ite Iudas sibi habebis vnum.* Beda. Multi hodie scelus Iude, scilicet, quod dominum ac magistrum deumque suum pecunia vendiderit, velut humane ac nerarum abhorrent. Nec tamen cauent nam cito pro muneribus charitatis ac veritatis vitā sperant, Deū qui

qui veritas, & vita est, sperant. *Et prima die azymo.* Sequitur. *Et mittit duos ex discipulis, &c.* Scilicet Petrum, & Ioannem, videtur Luc. 22. per Petrum significatur actio bona, per Ioannem contemplatio deuota, quæ præparant Pascha, id est, disponit ad Christi corpus debite sumendum. præparant autem in cenaculo

Vespere au. Hieron. Vespere diei vesperam indicat mun-
 circa undecimam namque horam veniunt nouissimi, qui
 denarium accipiunt vitæ eternæ, quia ante crucem A-
 bram erat in inferno, & post crucem Iatro in paradiso.

Amen d. Sicut de passione prædixerat, ita de proditore præ-
 dans locum præ-
 nendi, vt cum intel-
 leset cogitationes
 præscribi a Deo
 poteret eum facti
 Non tamen ex
 neque designat, ne
 te redargutus
 mædior fiat. Mit-
 crimen in nume-
 , vt conscius pec-
 niam agat.

Vnus ex vo. Dum
 itas arguitur ve-
 ritate comprobatur
 & propterea. Qui de
 pa. me. ma. super
 sup. Omnes tan-
 guntur vt fiat harmo-
 in cithara. Om-
 nerui bene su-
 spasi consona voce
 recondent. Nunquid
 esum domine? Vnus
 missus, & peccunie
 are affectus dixit. Nunquid ego sum Rabbi.

Contristari. Sciunt undecim quia nihil mali contra dominum
 ceauerant, sed plus credunt magistro quam sibi & timētes
 frilitatē suam tristes de peccato suo interrogant, cuius nō
 habant conscientiam.

Vnus ex duodecim. Hieronymus. Separat seorsum ouem lu-
 pū cupit. Ouis quæ de ouili egreditur, lupi patet moribus.
Qui in itin. Beda. Mira domini patientia. Prius dixit, vnus
 vobis tradet me, perseverat proditor in malo. Apertius ar-
 gu, & tamen non proprie designatur. Iudas alius cōtristatis
 & animum retrahentibus a cibis, temeritate & impudentia
 dominum tradit, etiam manum cum magistro in catino
 m, vt audacia bonam conscientiam mentiretur.

Et filius quidem hominis vadit. * Victor Antiochenus. His-
 is mortem suam transitioni, aut discessui cuiusdam simi-
 ostendit, quam veræ mortis dixerat idem ante ad Iudæ-
 quoque. *Vado ad eum, qui misit me.* Significat per eandem
 vom quoque, sponte ad mortem abire.

Za au. Beda. In sempiternum vā homini illi qui ad men-
 domini indigne accedit. Ille enim in exemplum Iudæ fi-
 hominis tradit non Iudæis quidem peccatoribus, sed ta-
 peccatoribus mēbris, scilicet, suis, qui accipere dominici
 oris sacramentum temerarie præsumit. Ille dominum ven-
 diui eius timore & amore neglecto terrena pro illo, & ca-
 di, imo & criminosa diligere & curare non meruit.

a autem. Beda. Nec primo nec secundo correctus penitentia
 se patientia domini nutrit impudentiam suam, & thesauri-
 za sibi iram. Poena prædicatur, vt qui pudore non vincitur, ti-
 me corrigatur.

Manducant. Beda. Finito veteri pascha quæ in commemora-
 tione liberationis populi Dei ab Aegypto agebat, transit ad
 noui, quod in suæ redēptionis memoriā ecclesia frequētare
 vo bat, vt scilicet, pro carne agni ac sanguine, sui corporis, ac
 sanguinis sacramentū substitueret, & se esse monstraret. *Qui in
 rat dominus & non panitebit eū, tu es sacerdos in aternū, &c.* Fran-
 gisse panem, quem discipulis porrigit, quia fractio sui cor-
 poris

poris sponte sui & procreatione venit, unde. *Potestatem habeo* D
ponendi ani. meam, &c. Prius quam frangeret benedixit, quia na-
 turam humanam quā passus assumpsit, vā eū patre, & spi-
 ritu sancto gratia diuinæ virtutis impleuit. Benedixit panem
 & fregit, quia hominem assumptum ita morti subdidit, ut ei

diuinæ immortalita-
 tis veraciter ipse
 potentiam demon-
 straret, ideoque velo-
 cius a morte resasci-
 tandum.

* VICTOR
 ANTIOCHENSIS.
 Insinuat hic, Iudam
 tametsi diuinorum
 mysteriorum partici-
 pem effectum sui sem-
 per similem manife-
 se, hoc est tremēda
 illius mensæ cibo re-
 sectum, nihil profus
 mutatū, aut emenda-
 tum esse: verum in
 sua nequitia, & ana-
 ritia obstinate vsque
 perstitisse. Ioannes
 post acceptā bucellā
 Sathanam in illum in-
 trofferibit. Et hoc
 ea de causa non con-

tigit quod Sathanas acceptum Christi corpus pro nihilo du-
 ceret aut cōtemneret, sed quod Deus impudētē proditoris
 ausum impunem abire non veller. Dominus autem, licet om-
 nium consiliorū Iudæ gnarus esset, attamen a sacramenti sui
 accessu illum non prohibuit. Cur ita? nempe vt hinc discat, ni-
 hil eorum prætermisisse, quæ eū ad sanam mentem reducere
 quoquomodo poterant. Sunt tamen, qui Iudā ante porrectū
 Eucharistiæ sacramentum exiisse existiment. Sane Ioannes
 quiddam eiusmodi subdicare uiderur. Dicunt hi nequaquā
 decuisse, ut corporis Christi minister salutaris cōmunionis sym-
 bolum acciperet. addunt fidem, Christum equanimiter tole-
 rasse, hoc uero tātum piaculum nequiquā permittere uoluisse
 k *Acco.* Hiero. Figurans corpus suū in pane, quod est eccle-
 sia præsens quæ accipitur in fide, benedicitur in numero, fran-
 gitur in passionibus, datur exēplis, sumitur doctrinis. Formās
 sanguinē suū in calice uino & aqua mixtū, ut aliō purgemur a
 culpis, alio redimamur a penis. Sanguis uāque agni domus fer-
 uatur a percussionibus angeli. Et aqua maris rubri exingun-
 tur inimici, quæ sunt mysteria ecclesiæ Christi.

Beda. Panis qui confirmat cor hominis refertur ad corpus
 uinum quod sanguinem operatur, ad sanguinem. Sed quia
 nos in Christo, & Christū in nobis manere oportet, uinum a-
 qua miscetur, quia teste Ioanne, Aquæ populi sunt neque a-
 quam solam uinum solum, sicut nec solum granum sine aquæ
 confectio in panem cuiquam licet offerre, ne uideatur a
 membris caput secernere, uel Christum sine nostræ redem-
 ptionis amore pati potuisse, uel nos sine illius passione saluari

* Victor Antiochenus. Quod dominus potestatem cele-
 brandi, & conficiendi noui testamenti mysteria Apostolis
 per hæc contulerit, hoc nemo, opinor, in dubium uocat.
 l *Gratias.* Gratias egit & benedixit iam proximus passioni,
 qui penam alienæ iniquitatis suscipit, qui nihil dignum passio-
 ne egit, ut ostendat quam equanimiter unusquisque propriæ
 culpæ flagella sustinere debeat.

m *Bibe.* Hieron. Ebretas felix, salutaris facieras quæ quanto co-
 piofius sumitur tātō sobrietatē mētibus dignatur donare. Et f

1 Qui intm. nva. *Vas est fictile ad refrigerandum uinum, & in illo
 erat tus laetharum agrestium, cum, quo carnes agni debbant come-
 di, vt dicitur. Exodi. 12.*

Abba
 tricus, o Iuda osculo filium hominis tradis?
 † *Et m.* Per Iesum qui salus interpretatur intelligit bonus
 prælatus Christi uicarius, & de sua subditotūque suorū salute
 sollicitus, hic accipit panē cū diligenter studet sacrā scripturā
 & benedicit quā Deo attribuit eius intelligentiā, frangit autē
 & dat deuote prædicando, ecōtta de ignorante dicitur Thre.
 4.3. paruuli petierunt panem, & non fuit qui fran-
 † *Et ac.* Per quæ persecutio designatur in scriptura, hic ca-
 lix, sumit patieter tolerado & dat aliis ad simile exhortado.

NICOLAUS DE LYRA.
 Spiritum sanctum receperunt in die Pentecostes, vt habetur
 Act. 2.

MORALITER.
 nalo, id est, in homine per orationē in Deum eleuato Gran-
 di longitudine longaminitatis, lato latitudine Charitatis, stra-
 toarietate uirtutis.
 † *Vesp.* Per hoc autem quod Christus in mensa denuncia-
 uim proditorem designauit quod multi proditorie ueni-
 u. ad mensam suam.
 Hieronymus. Dic sacerdos, dic clerice, quomō eiusdem
 lais deofcularis filiū uirginis, quib. deofcolatus es filiā mere-
 tricis,

A Iudas bibit, sed non saturatur, nec sitim extinguit ignis æterni, quia qui indigne sumit mysteria Christi, hic macula in luna ostenditur quæ nunquã deletur. Luna ecclesia comparatur merito, quæ a se non habet splendorem sed a sole certis modis suscipit lumen, id est, a Christo qui permanet in æternum. Sicut enim qui

Matth. 26. c.

in nocte ista.

dant in ecclesia quos sacrificium nullum emundat, sed insipiens cogitatio perducit ad culpas: qui se crudelitatis cæno miscuerunt. Sanguis enim noui Testamenti qui pro multis effunditur, non omnes emundat.

a. *Iam non bi.* Hiero. Hic mutat sacrificiũ sed non mutat tempus, ut nos nunquam cenã Iesu ante quartadecimam lunã faciamus. Qui facit in quartadecima resurrectionem, in vndecima cenam domini facit, quod nun-

B quam inuentum est nec in no. nec in v. Test.

Ioan. 19. b.

b. *Vitis.* Beda. Vitis vel vinea domini synagoga, vnde: *Isa. Vineam domini Sabbaoth domus Israel est.* De hac dominus multo tempore bibit: quamuis pluribus ramis in amaritudinẽ conuersis, pijs tñ quorundam cogitationibus summisque virtutibus delectabatur. Sed post passionem dñi figuralia, in spiritualem sensum translata sunt. Iturus ergo ad passionem ait *Iam non bibam de genimine vitis vsque in diem cum il. bi. vo. in. re. Dei.* Quod est, non ultra carnalibus ceremonijs synagogæ delectabor, in quibus erat & paschalis agni sacramentum quod præcipuum est. Aderit tẽpus cũ in regno Dei positus immortalis gloria sublimatus, de salute eiusdẽ populi baptismo regenerati nouo vobiscum gaudio perfundat.

* *Victor Antiochenus.* Patris regnum suam resurrectionem appellat, per hanc enim & ipsi regnum obuenit. Et cæteris hominibus eiusdem regni societas obigit. Illud igitur. *Non bibam a modo de hoc genimine vitis vsq; ad diem illum,* &c. vtrumque denotabat, nempe mortis & passionis Christi vicinitatem, & certam nihilominus eiusdem ex mortuis resurrectionem, & circa paschalis tempus mysteria perficiebat, quo omni ex parte cõstaret veteris legis author extitisse, & illa quæ istis obtinebant, ea adumbrasse quæ pertinent ad nouam.

c. *Et hymno dicto.* * *Victor Antiochenus.* Ante passionem laudat gratiesque Deo depromit per hoc ostendens, se vltro libenterque pati. Tum nos quoque exemplo hoc admonens ut aduersa signa quoniam nunquã sese offerant, grato patientique aĩo perferamus. Ciboque sumpto de percepto munere, Deo largitori debitam gratiarum actionem persoluamus.

Ioan. 19.

Beda. Potest intelligi hymnus quem secundum Ioan. patri gratias agens decantabat: in quo & pro se & pro suis discipulis, & pro his qui per verbum eorum credituri erant, eleuatis sursum oculis precabatur: Et pulchre discipulos sacramento sui corporis & sanguinis imbutos, & hymno dicto patri commendatos, educit in montem oliuatum, ut doceret nos per acceptionem sacramentorum, & per opem intercessionis suæ ad altiora virtutum dona, & charismata sancti spiritus quibus in corde perungamur, debere cõscendere.

d. *In montem oliuatum.* * *Victor Antiochenus.* Cur in montem exiit? Quo spretis iacobulis, ijs commodo loco sese exponit, manifestumque faciat, qui illum comprehensuri erant. Maturabat enim illum locum occupare, vbi ante orare solitus erat, & quem proditor optime compertum habebat

habebat.

Hieronymus. In monte Oliueti tenetur Iesus, & inde ascendit ad cęlos, ut sciamus quia vnde ascendimus ad cęlos vnde vigilamus, & oramus & ligamur nec repugnamus in terra.

e. *Omnes scanda.* Beda. Prædicat quid passuri sint, ut cum passi-

menti, qui pro multis effundetur. † Amen dico vobis quod iam non bibam de genimine vitis vsque in diem illum cum

c. illud bibam nouum in regno Dei. et hymno dicto exierunt in montem oliuarum. Et ait eis Iesus: Omnes scandalizabi-

f. mini in me in nocte ista; quia scriptum est: † Percutiam pastorem, & dispergentur oues. Sed postquam resurrexero,

h. præcedam vos in Galileam, Petrus autem ait illi: † Et si omnes scandalizati fuerint, sed non ego. Et ait illi Iesus: † Amen

i. dico tibi, quia, tu hodie in hac nocte prius quam bis gallus vocem dederit, ter me es negaturus. At ille amplius loquebatur: Et si oportuerit me simul commori † tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant. Et veniunt

carnatur & percutitur, & patitur, disperguntur oues pastoris capto. Resurrectio promittitur, ut spes non extinguatur.

* *Theophylactus.* Dicit autem pater *percutiam pastorem* quia ipsum percuti dimisit.

* *Victor Antiochenus.* Cum Petrum, cæterosque omnes precari & dicere oportuisset adiuua nos domine, nec absanellas, sibi suisque viribus nimium confisi, ea temere promissere quæ non præstiterent. Siquidem Dominus nimiam in iam quam præ se ferebant audaciam, animiq; fiduciam corrigare volens, Petrum quidem in trinam negationem perlabi, cæteros vero omnes per fugam dispergi passus est.

h. *Petrus autem.* Hieronymus. Anis sine pennis in altum volare nititur, sed corpus aggrauat animam, ut timore humilitatis, timor domini superetur.

* *Victor Antiochenus.* Hic tu modo perpende quam dimissus, quamque modestus. Apostolus Petrus post lapsu euaserit. Qui enim ante casum nihil non sibi arrogare, audebat, is post lapsum contraria studia sectatus nihil quicquam sibi, sed omnia Christo dño tribuebat. *Viri Israhelici,* aiebat, *quid nos intueamini, quasi nostra virtute, aut potestate fecerimus hanc ambulare.* Offeritur hic aut nobis singulare quoddam documentum, nempe ad depellendas grauiiores tentationes, nulla promptitudinẽ sat esse, si cœlesti subsidio desijt, neq; vlla rursus supernaturalẽ gratiam spirituale luctum afferre, si a mi promptitudo studiosique hominis synergia non adsit.

i. *Bis gallus nocem.* Beda. Alij simpliciter: Priusquam gallus cantet, ter me negabis. Marcus: *Priusquam gallus bis nocem dederit, ter me negabis.* Quod non est contrariũ. Tota enim Petri negatio trina negatio est, & in eo proposito animi remã vsquequo amare fleuit. Hęc tota si post primũ galli cantũ inciperet: falsum tres dixisse viderentur qui dixerunt domini dixisse. *Priusquam gallus cantet, ter me negabis.* Item si totã anteperegisset quam gallus cantare inciperet, superflue dixisset Marcus ex persona dñi: priusquam gallus bis vocem dederit: ter me es negaturus. Sed quia ante primum galli cantum incepta est: attenderunt tres non quoniam eam impleturus esset sed quoniam futura: quoniam ceptura: quia trina. Scilicet, cepit ante galli cantum. Potest etiam intelligi, quia ante primum galli cantum tota in animo eius fuerit, quamuis enim verbis ante primum: gallicantum sit ceptura, & ante secundum completa: tamen in affectione & timore animi Petri ante primum galli cantum tota cepta est: sicut & illud. Qui viderit matrem ad concupiscendum eam, iam mechatus est eam.

Hiero

MORALITER.

1. *Et hymno.* Per hoc ostenditur quod ascendens ad vitam ætiorum primo debet implorare clementiam diuinam.

2. *Et ait.* Chrysostomus. Carnale est cadere, sed diabolicum est iacere.

3. *Petrus.* Communiter accidit quod illi qui alijs in virtute se præferunt, turpius alijs cadunt, ideo subditur.

4. *Amen*

4. *Amen di. &c. Et v. in pra. quod di.* Quod interpretatur vana pinguedinis, ideo significat humilitatem gratiosam. Per hoc igitur quod Christus orauit ibi humiliter, significatur quod oratio humiliantis se veraciter Deo est accepta. *Eccles. 35. capit. Ora humiliantis se nubes penetrat, &c.* Per hoc autem quod dicit dominus hic ter orasse, docuit nos orare perfecte, quia perfectè consistit in tribus, scilicet, principio, medio, & fine.

Quemcumque

Hieronymus. Gallus cantat. Petrus negat ter. Gallus nuncius lucis spiritus sanctus est. Cuius voce in prophetis, & apostolis nos de trina negatione qua dominum negauimus. nos voce ancille exterriti exhortamur ad amarissimos fletus lapsi sumus, qui male cogitauimus de Deo male locuti sumus proximum, & magis ad nos in eos.

HIERONYMVS
 Nota, quod Petrus negat, & tertio negat, sed postquam gallice cecinit, & discendibus tenebris una lux nunciata est, conuersus amare fuit, & trinae negationis sordes lauit lacrimis.

Gethsemani. Hieron. Id est, vallis pinum, ubi tauri pinus obsederunt eum & vituli multi circumdederunt eum.

Sedet hic. Isidorus. Separantur in catione qui separantur in passione: quia ille orat, illi dormiunt pinguedine cordis oppressi.

Donec orem. Beda. Dominus in mente orat, admodum nos ut orando sublimia, id est, caelestia petamus. Sed in valle, & hoc in ualle pinguium vel pinguedinis, monet nos humilitatem in orationibus habere, & pinguedinem dilectionis aternae. Et pulchre approprians morti in ualle pinguium orat, quia per ualle humilitatis & pinguedinem charitatis pro nobis subit mortem, unde. Humiliauit semetipsum factus obliens usque ad mortem. Et maiorem hac dilectionem non habet ponat quis animam suam pro amicis suis.

Et cepit. Hieronymus. Pauere & tristari docemur ante iudicium mortis, qui non possumus per nos dicere nisi per illud. *Venit princeps huius mundi & in me non habet quidquam.*

Tristis est. Beda. Non propter mortem tristis est, quia cum obitio corporalis affectus non formido mortis ostendit. Nam corpus suscepit omnia debuit subire quae sunt corporis, ut esset, & sitiret, angeretur, & tristaretur. Diuinitas autem non potest commutari per hos affectus.

Beda. Tristis est anima &c. Timet Christus Petrus non timet modicum. Animam meam pro te ponam. Christus dixit anima mea turbata est usque ad mortem. Petrus quasi hominem mortis ignorat. Christus, quia Deus in corpore constitutus exponit fragilitatem carnis, ut homo verus appareat, tristis est anima mea. Suscepit tristitiam hominis, & voluntatem hominis sicut & dolorem hominis, qui pro se quod dolo non habuit: semota delectatione aeternae diuinitatis afficitur tunc humanae infirmitatis.

Theophylactus. Quid autem hoc sit intelligunt, quasi dicat tristior enim non quod mori debeo, sed, quod Israhelitas proinqui mei me crucifixuri sunt, & per hoc a regno dei debent excludi.

Victor antiochenus. Ubique illorum superbiam, & contumaciam frangere, ipsumque ad continua, & praemia caelestia prouocare contendo, sed in cassum omnia.

Sufficite. Beda. Non a dormitione praecipit abstinere, cuius non est tempus imminente discrimine, sed a somno infidelitatis, & torpore mentis.

Et ora. Beda. Haec vox est sonus infirmitatis nostrae. Multi trahuntur morte futura sed habent rectum cor ut vitent mortem quam non possunt. Sed si non possunt dicant quod ipse Christus. Pater si sic potest, a me ca. iste. Ecce habes voluntatem humanam expressam, unde, rectum cor, sed non quod ego volo sed quod tu vis, unde non veni facere voluntatem meam scilicet, quam tempora de sumpsi ex virgine sed vo eius qui misit me, quam scilicet habui

in praedium cui nomen † Gethsemani; & ait discipulis suis:
 b † Sedete hic donec orem. Et assumit petram, & Iacobum &
 c Iohannem secum, & coepit pauere, & sedere. Et ait illis. Tri-
 d stis est anima mea usque ad mortem † Sufficite hic, & vigi-
 e late. * Et cum processisset paululum, procidit super terram
 f & orabat, vt si fieri posset transfiret ab eo hora, & dixit. Abba
 g pater, omnia possibilia sunt tibi: transfer calicem hunc a me:
 h sed non quod ego volo, sed quod tu. Et venit, & inuenit eos
 i dormientes. Et ait Petro, Simon dormis. † Non potuisti vna
 k hora vigilare? Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem
 l Spiritus quidem promptus est, caro vero infirma. Et iterum
 m abiens eundem sermonem orauit, dicens. Et reuersus denuo
 n inuenit eos dormientes. Erant enim oculi eorum grauati, &
 o ignorabant quid responderent ei. Et venit tertio, & ait illis:
 Dormite iam, & requiescite. Sufficit. Venit hora, ecce filius
 hominis † tradetur in manus peccatorum. Surgite, camus.
 o Ecce qui me † tradet prope est. Et * adhuc eo loquen-

^a Humilitatem mentis ostendit habitu corporis.
^a Hieron. Hebreice, & Graece quia non est distinctio Indae & Graeci.
^a Hieron. Sicut dormiunt mente, ita dormiunt corpore.
^a Languescunt oculi apostolorum negatione uicina.

habui aeternus cum patre. Orat transfire calicem, quia homo sed propter quod missus est, reminiscens perficit dispensationem, & dicit. Non quod ego volo sed quod tu. Q. d. si moritur mors me non moriente, secundum carnem transeat calix, sed quia aliter non fiet. Non quod ego volo, sed quod tu.

HIERONYMVS.

Hoc contra Iudaeos nos qui dicunt vnam tantum in Christo operationem, vnam voluntatem, hic autem ostendit humanam, quae per infirmitatem carnis recusat passionem, & diuinam, quae prompta est perficere dispensationem.

b Sed non quod.

Hieronymus. Usque in finem non cessat docere nos patribus obedire, & voluntatem eorum voluntati nostrae praepone.

i Et ait Petro, &c. † tradit

Qui dixerat. Et si oporteat me mori tecum non te negabo et si omnes scandali zati fuerint, sed non ego: nunc tristitiae magnitudine somnum vincere non potest.

K Vt non in. Non ait

vt non tentemini, sed vt non intretis in tentationem, id est vt tentatio vos non superet, non teneat intra suos calles.

Hieronymus. In tentationem intrat qui orate negligit. Ter discipuli dormiunt, ter dominus orans suscitatur. Trina dormitio tres mortuos quos dominus suscitauit, significat. Primus in domo, secundus ad sepulchrum, tertius de sepulchro. Trina domini vigiliat tres personas nos habere in orando docet, & de praeteritis & de praesentibus, & futuris veniam rogare.

l Spiritus quidem. * Theophylactus. Quasi dicat. Spiritus quidem vester promptus est ad me non negandum, & propterea hoc promittitis. Sed caro vestra intantum infirma est quod nisi Dominus per orationem uirtutem carni dederit, in tentationem intrabit.

* Victor Antiochenus. Caro namque, pondere suo ad ima semper trahit. Beda.

m Et iterum abiens eundem serm. d. * Victor Antiochenus. Quia Dominus noster secundo, & tertio idem orationis opus repetit illud indubitatae ueritatis argumentum existit. Nam eiusdem iteratio in scripturis sacris, certum rei euentum ostendit. Quare etiam Ioseph ad Pharaonem aiebat. Quod autem, uidiisti secundo ad eandem rem pertinere, firmitatis indicium est, eo; quod fiat sermo Dei. ut ergo idem somnium repetitum est. Ita dominus noster quoque ut certo se uerum hominem esse persuadeat, eandem orationem tertio redintegrat.

Temerarios reprimit, qui quidquid crediderunt putant se posse consequi, sed quantum ex mentis a odore confidimus, tantum ex fragilitate carnis timeamus, sed tamen secundum Apostolum spiritu facta carnis mortificemus.

n Dorm. Nota q, hoc dicto, aliquantulum siluit & reuerent. unde dicitur. Suff. q. requisitis deinde intulit. Ecce uenit hora, &c.

* Theophyl. Quod Ironice. Dormite iam, apparet per hoc q, subdit. Sufficit uenit hora. &c. Q. d. nunc tempus est ut dormiatis quando inimicus appropinquat. Deinde subiungit. Surgite eam, non ut fugerent hoc dixit sed ut inimici obuiarent.

o Surgi. Postquam tertio orauit, & apostolorum timore penitentia corrigendum docuit, securus ad passionem pergit, dicens, Sur. ea. Q. nos non inueniant timentes, sed ultro camus obuiam, ut passuri gaudium & confidentiam videant.

* Victor Antiochenus. Per haec, sicut per caetera se me omnia, nullius, quod fiebat, necessitatis fuisse ostendit, sed ad mirabilis cuiusdam dispensationis, etenim proditorem certo venturum sciebat, & tamen ea bene causa ab eo fugam non imbat ut obuiam

obuiam quoque illuc procederet.

A *Venit Iudas Schar. Vnus de duodecim.* * Victor Antiochenus. Quod vnus de duodecim Apostolorum numero, vna cum turba venisse scribitur, id insignem diaboli malitiam infandamque proditoris nequitiam, & impudentiam arguit. Qui enim pari cum ceteris. Apostolis honore & dignitate potiebatur, is eorum ducem & antesignanum se præbet qui Christum ad supplicium, & mortem petitiu venerant.

7 tuto secute.

b *Sig.* Hieronymus. Dat lignum osculi cum veneno diaboli: Sicut Cain obtulit sacrificium subdolum & reprobatum vnde vinum cum aceto in cruce ponunt.

7 Rabbi rabbi
7 math. 26. c
Luc. 2. f
Ioan. 18. b
Oec. 7. b

c *Rabbi.* Beda. Impudens & scelerata confidentia magistrum vocat & osculum ingerit ei quem tradit. Aliquid tamen habet de veredidia discipuli, quia non palam eum persequitur tradit, sed signo osculi. Suscipit osculum dominus non vt doceret nos simulare, sed ne prodicionem videatur fugere. Illud etiam complet: Cum his qui ode. pa. &c.

Psal. 119. 2

B

7 Math. 26. f
Luc. 21. f
Ioan. 18. b
autem.

d *Vnus.* Beda. Petrus secundum Ioan. eodem ardore mentis quo cetera. Sciebat enim quando Phinees puniendo sacrilegos, mercedem iustitie & sacerdotij perennis acceperat. Lucas ait. *Quia dominus tam auricu. sa. eam.* Ipse enim pietatis nunquam obliuiscitur, hostes etiam suos vulnerari non patitur.

Num. 25. c
Luc. 22. f

Ioan. 18. b.

Mystice. Docens eos qui in suæ mortis consensione vulnus animæ contraxerunt, si digne penituerint salutem posse mereri.

* Victor Antiochenus. Neque enim gladio aduersarios nos vult sternere, aut profligare, sed viiute, & prudentia, & beneuolentia, alijque similibus. hec enim sunt arma quibus aduersus hostes familiariter nos vti iubet. Illum porro qui plagam acceperat, vi quadam diuina vt alius Euangelista exponit, in integrum statum restituit illos, qui ad comprehendendum eum venerant, hoc quoque signo se Deum esse palam ostendens.

e *Tanquam ad latr.* Beda. Quasi dicat, Stultum est cum gladijs & fustibus comprehendere, qui vltro se vobis tradit, & in nocte quasi latitantem inuestigare per proditorem cum quotidie in templo doceat. Sed ideo aduersum me congregamini in tenebris, quia potestas vestra in tenebris est.

f *Tunc.* Beda. Implet q. dixit, q. oēs scandalizarentur in ipso in illa nocte. Na. e si turba permittente ad petitionem domini fugerunt secundum Ioan. pauorem tñ mentis ostendebant,

C

NICOLAUS DE LYRA.

1 *Et ducite.* Ne forte rapiatur de manibus vestris, quia populus communis habebat deuotionem ad eum.

2 *Adolescens.* Quia iste non nominatur hic, ideo dicunt aliqui quod fuit Iacobus frater domini. Alij autem quod fuit Ioannes euange-

bant, & ad fugam proprios erant quam ad patienda fiducia. Beda. *Tunc il. &c.* Sicut Petrus qui negatione lachrym ablut, & confessione dominici amoris trina, funditus expauit, recuperationem eorum ostendit, qui in martyrio lantur. Sic discipuli alij qui articulum comprehensionis sciendo preuenere cautelam fugient docent eos, qui se supplicia minus ferunt idoneos: qui tutius est latere, quam se discrimini oppinere. Ita etiam adlescens qui relicta syndone nudus profugit ab impijs, illorum opus designt & animum qui vcuriores sint, omni mundana abiiciunt & nudi potius domino famulari, quam mundo adhærent materiam tentant & a Deo reuocant aduersarijs dare dicerunt.

Hieron. Confidit de virtute seculi, qui desperat de auxilio Dei.

a *re venit Iudas Scharioth vnus de duodecim, & cum eo turba multa cum gladijs & lignis missi à summis sacerdotibus & scribis & senioribus. Dederat autem traditor eis signum, dicens: quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenere eum, & ducite t caute. Et cum venisset, statim accedens ad eum, ait*

a Hieron. Ad eum Ioseph vinarius, uenditus à fratribus, & ferrum petranliuit animam eius.

† *Aue rabbi: Et osculatus est eum. At illi manus iniecerunt in eum, & tenuerunt eum. † Vnus autem quidam de circumstantibus educens gladium percussit seruum summi sacerdotis, & amputauit illi auticulam. Et respondens Iesus, ait illis: Tanquam ad latronem existis cum gladijs & lignis comprehendere me. Quotidie eram apud vos in templo docens & non me tenuistis. Sed vt impleantur scripturæ. † Tunc discipuli eius relinquentes eum, omnes fugerunt. † Adoles-*

Hieron. Prædicatio Petri, iudicium regni Dei abscedit Iudæis.

scens *autem quidam sequebatur eum amictus syndone super nudo: & tenuerunt eum. * At ille relicta syndone, nudus profugit ab eis. Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem. † Et conuenerunt omnes sacerdotes & scribæ & seniores. Petrus autem à longe sequutus est eum vsque*

a Hieron. Ad impletum est. Elongasti a me amicum & proximum & notos meos à me.

Nihil indumenti habebat nisi solam syndonem.

Alias reiecta.

Hieron. Fit congregatio taurorum in uaccis populorum.

† *Et conuenerunt omnes sacerdotes & scribæ & seniores. Petrus autem à longe sequutus est eum vsque*

perfectam charitatem habuit qui vel tentus fugere potuit. Possimus tamen hunc Ioannem fuisse intelligere præ caris dilectum a magistro, quem eo tempore fuisse adolescentem longa post vita eius acta inditio est. Potuit autem fieri, vt ad horam elapsus, mox sumpto vestimento redierit & sub dubia noctis luce se turbis ducentium Iesum quasi un ex ipsis immiscuerit, quo ad perueniret ad atrium pontificis, cui erat notus, sicut ipse dicit.

h *At il.* Sicut Ioseph relicto pallio nudus de manibus imdicæ dominæ effugit. Qui aut uult effingere manus iniquorum relinquens mente quæ mundi sunt, post Iesum fugi

i *Ab e.* Quorū & p̄sentia detestabatur & fuga. Non ad cuius amorem etiā absens corpore fixū seruauit in mente

K *Summum.* Caipham, s. qui secundum Ioan. erat pontifex anni illius de quo consentaneum scribit Iosephus, quod p̄tificium sibi abique merito dignitatis emerat a principe Imano: quid ergo mirum, si iniquus pontifex inique iudic

l *A longe.* Beda. Quia negationi proximus, si Christo proximus fuisset non negasset. In hoc tamen admitandus est quod dominum non reliquit etiam si timeat. Quod timor naturæ est, quod sequitur, deuotionis est, quod negat obp̄tionis est, quod p̄nitit fidei est.

Alleg. Quod ad passionem euntē Petrus a longe sequitur significat ecclesiam quidem securam dñi passionem, a longe differenter, ecclesia. n. pro se patitur: ille pro eccles

euangelista, qui iunior erat inter apostolos. Alij autem dicunt quod fuit iuuenis de illa domo in qua comederant pascha.

3 *Amictus syndone.* Id est, veste linea.

4 *Super nudo.* Scilicet, corpore. quia non habebat aliam vestem. In quarta parte principali dicitur.

Andrius

MORALITER.

† *Quemcumque.* Amicitia signis proditores vtuntur, vt eorum dolus latentius peragatur.

† *Et am.* Hoc lignum fuit de mentis aure Iudæorum amputanda, sicut patet per effectū, quia nihil audire voluit de salute sua.

† *At ille re. sy. n. profu. ab.* Beda. Qui vult fugere manus iniquorum

quorum, relinquens mente quæ mundi sunt, fugiat post Christum sicut Ioseph, relicto pallio fugit de dominæ manibus imdicæ.

† *Petrus autem, &c.* Beda. Merito à longe sequebatur qui e de proximo negaturus, non enim negare posset, si Christus proximus adhæsiisset.

Et sedo

Atrium. Hieronym. Atrium, secularis circumitus est. Mi
 ni dæmonia sunt. Ignis desiderium carnale, cum quibus
 manet, flere peccata non valet.
Et calefaciebat se. Beda. Est ignis charitatis, de quo dicitur
 Veni mittere in terram, & quid volo nisi ut ardeat? Est

am cupiditatis, de
 odicitur. Omnes
 alterantes velut
 banus corda eorū.
 e super credentes
 scēdens, variis lin
 is eos dominum
 dare docebat. Ille
 atrio Caiphæ in
 ctu maligni spiri
 accensus, ad ne
 gidum ac blasphem
 ndum dominum
 fidorum linguas
 anabat. Quod e
 m intus in domo
 ligna synodus ge
 bat hoc ignis in a
 to inter frigora no
 is accensus figura
 le. Qui huius ignis
 prætorio flammā
 unxit, dicat, Fa
 is sum sicut vter
 oruma, &c. In qui
 sautem flammam
 caritatis vitorum
 fmina obruerunt
 domino audiant.
 oniam abundat
 iquitas, refrigescit
 caritas multorum.
 he frigore torpens
 a horā Petrus, quasi
 pinis ministrorum
 Ciphæ calefieri cupiebat, quia temporalis commodi solatiū
 p fidorum societate querebat. Sed respectus a domino tum
 em perfidorū corpore, tum infidelitatem reliquit mente.
 Epōst resurrectionem dormi, sancto igne recreatus, fundi
 ti excessum trinæ negationis trina dilectionis confessione
 p gavit. Tunc enim completa illa memorabili captura pi
 scum, cum veniret ad dominum, vidit cū discipulis suis pru
 n positas & piscem superpositum, & panem, moxque sui
 e dis arcana prunis inflammauit amoris.
 c *Falsum testim.* Beda. Falsus qui non in eodem sensu dicta in
 tigit quo dicuntur. Dominus enim dixerat de templo cor
 pus sui, sed in ipsis verbis calumniatur paucis additis vel
 itatis.
 Mos hereticorum est, ymbra de veritate trahere. Ille non
 t quod illi dicunt, sed simile verbum. Vt de templo corpo
 r sui quod post triduum resuscitavit, dominus dixit. Soluite
 v, sed non ego, quia nullus debet sibi mortem inferre. Hoc
 alunt, vt proprie de templo Iudaico videatur dixisse.
 d *Et exurgens, &c.* Iratus, quia non inuenit locum calumniæ,
 utu corporis insaniam mentis demonstrat.
 e *Non respondens, &c.* Ad responsum prouocat, vt ex qualibet
 oratione sermonis locum accusandi inueniat. Iesus autem
 m respondit, quia præuidit, quidquid responderet incalum
 niæ verri.
 f *Tu es Christ.* Hieron. Quem expectabat a longe non vide
 ba prope? sicut Isaac caligantibus oculis, Iacob sub manibus

a intro in atrium summi sacerdotis, & sedebat cum ministris, †
 b & † calefaciebat se ad ignem. † summi vero sacerdotes & om
 ne concilium quærebant aduersus Iesum testimonium, vt
 cum morti traderent, nec inueniebant. Multi † enim falsum
 testimonium dicebant aduersus eum, & † conuenientia testi
 monia non erant: Et quidem surgentes falsum testimonium
 ferebant aduersus eum, dicentes. Quoniam nos audiui
 cum dicentem, † Ego dissoluam templum hoc manufactum
 & † post triduum aliud non manufactum ædificabo. Et † non
 erat conueniens testimonium illorum. Et exurgens summus
 sacerdos in medium interrogauit Iesum, dicens. Non re
 spondes quidquam † ad ea, quæ tibi obiiciuntur ab his? Ille
 autem tacebat, & nihil respondit. † Rursum summus sacer
 dos interrogabat eum, & dixit ei. Tu es Christus filius Dei
 benedicti. Iesus autem dixit illi. Ego sum, & videbitis filium
 hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem
 cum nubibus cœli. Summus autem sacerdos scindens

a Mentita est iniquitas, sibi, vt regna aduersus Ioseph, sacerdotes aduersus, Sulanum, sed ignis
 sine materia defecit.
a Quod variatur incertum est.
a Dominus dixit, Soluite vos sed non ego, quia nullus debet sibi inferre mortem.
 Hoc addunt, vt proprie de templo Iudaico videatur dixisse
 Dominus dixit, Iulcitate, viuum animal significans, & spirans templum.
 Sicut ouis ad occisionem ducitur, & obmutuit a bonis. Taciturnitas
 Christi Apologiam Adæ soluit.
 Hieron. vt inexcusabiles sint. Eccl. Marcus, Ego sum Mat. Tu
 dixisti, quod idem est.
 Hieron. In vita regnantem sempiterna & uirtute diuina.

non agnoscebat, sed longe post de eo futura canit. D
 * VICTOR ANTIQCHENVS. Quando quidem multi
 Christi nomine appellabantur. Nam, sacerdotes, & propheta
 ras, & reges, Christi dicebantur? propterea Pontifex in
 terrogat, sit ne ipse Christus per excellentiam, hoc est Chri
 stus Dei benedicti
 filius? Querit hoc au
 tem non vt credat,
 verū vt habeat, quo
 illum arguat, & con
 damnet, si se hoc es
 se forte respondeat.
 Neque enim ita com
 parati erat pontifi
 ces, vt aliquando cre
 deret. Quare domi
 nus apud Lucam ita
 illos affatur. *Si vobis
 dixero non credetis mi
 hi.* Veruntamen ne
 hoc illis reliquum
 fiat, vt iure dicere
 queant Seruatorem
 nostrum se Christū
 Dei filium esse, nul
 quam diserte affir
 maste, ob id Marcus
 planis verbis id illū
 pronunciaffe cona
 memorat. *Tu es Chri
 stus filius Dei benedicti.*
 Per hæc plano sensu
 ostenditur, Caipham
 ceterosque Iudæo
 rum proceres. diui
 nitatis Christi pro
 fus ignaros nō fuisse.
 † Venerat autem in
 eius rei siue notitiam
 siue suspicionē, per
 signa quæ ediderat. Nā quorsum hoc solum, ipse ne Christus
 Dei benedicti filius esset, interrogare attinebat, nisi eum id ei
 se suspicari fuisse? Neque enim ex aliis rebus quidpiam tale
 interrogare soliti erant.
 g *Et vid.* Sacerdos interrogat filium Dei. Iesus respondit fi
 lium hominis, vt intelligamus eundem filium Dei esse filiū
 hominis, ne quaternitatem faciamus in trinitate, & homo in
 Deo, & Deus in homine sit.
 h *Acaciris vir.* Quia humiliavit seipsum factus obediens vsq;
 ad mortem, propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit il
 li nomen quod est super omne nomen.
 * Theophylactus. Ac si diceret videbitis me tanquam fi
 lium hominis a dextris Patris sedentem, virtutem nanque hic
 Patrem dicit. Non autem sine corpore veniet, sed qualis appa
 ruit crucifigentibus, in iudicio eis apparebit.
 i *Cum nubibus cali.* Hieronymus Ascendit in nube, cum nube
 veniet, id est, cum corpore solo suo quod assumpsit a virgine
 ascendit & cum multi formi ecclesia, quæ est corpus ipsius
 & plenitudo ad iudicium venturus est, sicut dicit Mattheus
 Cum autem filius hominis, & omnes angeli cum eo,
 &c.
 k *Summus autem sacerdos.* Beda. Eadem rabies, quæ prius de
 sede excusserat, ad sessionem vestium prouocat, vt ostendat
 Iudæos sacerdotalem gloriā perdidisse, & sedem vacuā esse.
 Mos Iudæorum erat, cum aliquid blasphemix, & quasi con
 tra Deum audiūt, scindere vestimēta. Quod etiam Paulus &
 Barnabas

† Matt. 26 f. Luc. 22. g.
 † autem
 † qua suffic
 etia, iur bon
 hoc veritatis
 cōsentanea.
 Vt in A
 tioch.
 † ne sic quidē
 Mar. 26 f. Luc. 22. g.
 E

Philip. 2. a.
 Esa. 19. 2.
 Mat. 24. c.
 Act. 14. c. F

non
 lutū est. Et si de materiali templo intelligat, adhuc falsum imposue
 runt quasi absolute dixerit, quod tamen dixerat cū conditione, &
 ideo bene subditur. *Et non erat conueniens testimonium illorum.*
 2 *Iesus autem dixit illi, &c.* Interrogatus de veritate diuinorum
 responderet qui prius in aliis tacuerat, quia de diuinis nō debet ita
 taceri

NICOLAUS DE LYRA.

*Audiui cum dicentem, Ego dissoluam templum hoc manifa
 est, &c.* Falsum enim imposuerunt ei, quia hoc non dixerat, vt
 loetur Ioannis. 2. sed sic dixerat: Soluite templum hoc &c. prædi
 c mortem suam, in qua corpus eius quod erat templū deitatis so
 lutum

MORALITER.

Et sedebat. Hieron. Atrium sacerdotis est circumitus secularis,
 ministri dæmonia, cum quibus qui sedet non potest flere pecca
 Ignis autem desiderium est carnis.
 Summi vero saccr. &c. Modus autem iniquorum est aduersus
 inno-

innocentes quætere testimonia & recipere falsa.
 † *Summus autem sacerdos.* Per hoc fuit significatum, quod præsci
 dendum erat sacerdotium Iudæorum, sicut & stabilitas sacerdo
 tis Christi, per hoc quod eius tunica etiam a crucifigentibus cum
 non fuit scissa,
 Et

A Barnabas cum in Lichaonia quasi dii honoraretur, fecerunt. Theophylactus. Ut ergo monstraret quod Christus magnam, & intolerabilem blasphemiam dixit, vestimenta scidit.

a Vestimenta sua. Hieronymus. Hoc est Ephod in quo Iudei habebant honorem, amiserunt. Hic adest Samuel scisso pallio de manu Saul id est, regno. Milites gentiles non tenuerunt tunicam Christi, sed sacerdos scidit sacerdotum sui dignitatem.

Magno mysterio factum est, ut in passione domini pontifex sua vestimenta scinderet, cum domini tunica nec a crucifigentibus militibus scidi potuit.

Figurabatur enim quod sacerdotum Iudaeorum pro sceleribus pontificum esset scindendum. Soliditas vero ecclesiae, quae vestis est redemptoris, sui, nunquam vallet dirumpi. Quamuis enim Iudaei, gentiles, heretici, mali Catholici, humilitatem dei contemnant, eius tamen inuiolata permanet castitas usque ad consumationem saeculi in illis, quos fors electionis inuenit.

b Quid vobis videtur. Victor Antiochenus. Non ait Caiphas condemnationis sententiam per se, aut ex se, sed exigit illam ab assessoribus, & circumstantibus, tanquam de homine in manifesto, planeque confesso blasphemiae crimine depreheso. Preoccupat autem auditorum animos eiusmodi sermone. *Quid vobis videtur?* En apertam modo blasphemiam audiuistis. Haec pontifex non tam illos, qui aderant, ut mortis sententiam in Iesum ferrent, sua oratione incendens, quam vi quadam importuna huc prorsus compellens. Aut non ipsi, sed ipse verius odio, & invidia instigatus eiusmodi sententiam promittit.

c Qui omnes. Hieronymus. Quo reatu suo nostrum reatum solueret, & velamen faciei suae velamen cordium nostrorum auferret, & sputis susceptis faciem animae nostrae lauaret, & colaphis quibus in caput percussus est, caput humani generis quod est Adam sanaret, & alapis quibus expalmatus est, maxima laus eius a nostris manibus & labijs plauderet. Unde. *Omnes gentes plaudite manibus.* Et cruce sua, cruciatum nostrum solueret, & morte sua nostram necaret, quia serpente de virga facta, alij absorpti sunt serpentes. Unde. *Ero mors tua o mors, & morsus tuus ero inferne, Opprobria eius nostrum obstruxerunt opprobrium. Vincula eius nos liberos fecerunt.*

C Corona spinea capitis eius, diadema regni adepti sumus. Vulneribus eius sanati sumus. Sepultura eius resurgimus. Descensu eius ad inferos ascendimus ad Caelos. Hic inuenitur mel in ore leonis mortui. Hinc propheta. *Quid retribuam domino pro omnibus quae retribuit mihi?*

d Velare faciem. Non ut scelera eorum non videat, sed ut ipsi quondam Moysi fecerunt, a se gratiam cognitionis eius abscondant.

dat. Hoc velamentum usque hodie manet super cor eorum quod in Christum credentibus est ablatum. Unde eorum velut templum factum est, & sancta sanctorum arcana patet.

e Prophetiza. Secundum alios. Qui te percussit, Hoc sciunt in contumacia eius qui se propterea voluit habere. Sed dispensauit hoc ut nos ad tolerantiam pro eius nomine rationem prepararet qui pro nobis succubabat.

f Alapis eum caedebant. Beda. Qui tunc percussus est alapis, & cecidit blasphemus, & cecidit blasphemus. Qui confusus saluis infidelium, nunc vultus fidelium opprobriis exhonatur.

g Et cum esset. cilla primum prodit, cum virgibus possent eum cognoscere, ut & sexus in morte dei ni videatur peccator & per passionem

mini redimeretur. Et ideo mulier, prima resurrectionis aperit mysterium, & mandata custodit, ut veterem prauariciae aboleret errorem.

** VICTOR ANTIOCHENSIS,* Beatus Petrus (pro domino praedictum fuerat) infirmatur, vniuersorum dominum & Seruatorem negat. Idque non semel, & iterum, sed ter vice. Neque id simpliciter rursum, sed cum iuramento, vnde dicitur ancilla voce exterritus, & exanimatus, utique in illa consternatione animique perturbatione occaecatus, dicitur nunc illius comminationis. *Qui me negauerit coram hominibus dabo, & ego eum coram patre meo, qui est in caelis, penitus obliuisceris.* Quandoquidem non semel tantum, sed aliquoties omnibus illum negat.

h At ille. Nota, quod negat Christum qui se negat eius discipulum. Dominus enim non dixit, *Negabis te discipulum meum, sed me negabis.* Negauit ergo eum, cum se negauit esse discipulum.

i Et exiit foras. Hieronymus. Petrus sine spiritu, vocat illa cessit, cum spiritu, nec regibus nec principibus terrae dedit. Prima ancilla titubatio, secunda confessio, tertius vir, a se. Haec trina negatio, quam abluuit per fletus verbi Christi redemptio. Tunc autem nobis gallus cantat, cum praedicatione compunctionem corda nostra reuocat. Tunc incipit fletus, cum ignitur intus per scintillam scientiae, & foras exitus extra quod fuimus.

k Gallus cantauit. De hoc gallicantu alij tacent, non tamen negant, sicut & alia multa quae alij dicunt, alij praetereunt.

** Victor Antiochenus.* Iterum hic negat, siue ancilla, quae circumstantibus vnum illum ex discipulis Iesu esse indicium faciebat, eadem fuerit cum prima, ut Marcus insinuat, re videtur, siue alia, ut Matthaeus scribit. Neque enim scilicet tium animus fuit, ut Iesus accurare memoriae proderetur.

opus habemus libris. Reg. 15. f. Ioap. 19. d.

Mat. 26. Luc. 22. g. Ioan. 18. c.

Neque noui neque scio. In vestibus in atrio

Osec. 13. d.

NICOLAUS DELYRA.

tacere veritas si interrogetur sicut de humanis. In quarta parte minus principali dicitur sic.

MORALITER

† Et ceperunt quidam conspuere eum. Hieronymus. Ut sputa manibus susceptis, faciem animae nostrae lauaret, & velamine faciei suae velamen cordium nostrorum auferret.

† Et colaphis eum caedere, & dicere ei, prophetiza. Quibus in capite

te percussus est caput humani generis quod est Adam, ret.

† Et ministri alapis eum caedebant. Quibus expalmatus est eius maxima manibus nostris, labijsque plauderet, ut dicitur. Omnes gentes plaudite manibus,

Nam

borabat, vt quod ad salutaris fidei rationē non ita mul-
 conferret. Quamobrē Lucas nulla ancillę facta mentio-
 ante fecūdum negationem, Petrum vnuan esse exijs,
 ababat qui erāt cum Iesu, virum fuisse commemorat, ve-
 licet hęc non ita exacte inter se conuenire videātur, in
 amēn quod hic
 fct propositum
 erat, summe con-
 unt omnes vi-
 et Petrum se-
 lo negasse, nec-
 cum iuramento
 omīnem illum
 cognoscere af-
 fesse.

Nam & Gali. Beda. Eadem lingua Galileis & Ierosolymi-
 t, sed tamen quęcunq; prouincia & regio habet pro-
 m loquendi sonum mutare non possit. Vnde cum
 stoli omnibus linguis loquerentur, inter alios etiam qui
 tabant Iudęā dixisse referuntur. *Nonne ecce omnes isti qui
 uniuersaliter Galilei sunt? & quo. n. a. v. l. n. in qua nati sumus?* Et Pe-
 loquens fratribus in Ierusalē ait, Notum factum est om-
 nis habitantibus in Ierusalem, ita vt apellarētur ager ille
 qua eorum acheldemach, quod ideo dicitur, quia nomen
 d aliter Ierosolymitę, aliter Galilęi sonabant.
 Et recor. Beda. Petrus nocte negat ad gallicantum pœ-
 nitet.

nitet. In die quē tertio negauerat, se tertio amare professus D
 est. Quo J enim i tenebris obliuionis errauit, speratq; iā lucis
 rememoratione correxit, & eius iam ad pœta pœsentia plene
 totum quidquid mutauerat erexit.

c Et cepit flere. Beda. Quam noxia prauorum colloquia
 inter fideles homi-
 nem se negauit nos-
 se quem inter con-
 discipulos iam filiū
 Dei fuerat confessus
 Sed in atrio Cai-
 phę pœnitentiam
 agere non potest,
 egreditur foras (vt
 alij Euangelistę nar-

† Detestati de
 mouere
 † Secundo ite-
 rum

NICOLAUS DE LYRA.

Nam & Galilęus es. Licet enim esset vna lingua omnium He-
 orum, tamen secundum varias partes Iudęę variabatur in aliqua
 prietate, sicut lingua Gallica in Picardia & in Normādia per quā
 perci-

percipitur in loquela de qua natione sit aliquis.
2 Cepit ana. Id est, maledicere sibi ipsi si cognouisset Iesum, vnde
 anathematizatio signat iurationem quę est per execrationem scilicet,
 quando aliquis imprecatur sibi metipso malum pœnā si ita sit sicut impo-
 nitur ei.

MORALITER:
 Et sit. Hier. Gallus lucis nunciu quid est nisi spiritus san-
 s, cuius voce in prophetis & apostolis nos de trina nega-
 tione

tione excitamur ad amarissimos post lapsum fletus, q male
 de Deo cogitauimus, & male locuti sumus de proximo, &
 male fecimus ad nos ipsos.

ADDITIO.

In cap. 14. Vbi dicitur in possil. *Abba pater*, idē significat ta-
 men

men vnum, &c.
 Abba est proprie nomen syrum, id est, Chaldaicum, & fre-
 quenter habetur in translatione Biblię Chaldaicę.

CAP. XV.

ET confestim, &c. Sequit. *vin. Iesum.* Mos erat Iudęis, vt quē
 morti adiudicassent, vin tū iudici traderent. Et notan-
 im, quod non tunc primū ligauerant, sed mox comprehen-
 in nocte in horto, vt Ioannes dicit, & sic adduxerūt eū ad
 nnam primum.

fui aperit.
b Tu es rex Iudęorum. Cum Pilatus nihil criminis interrogat
 nisi an sit rex Iudęorum, arguitur impietas eorum qui nec
 falso quidem quod obiciant, inuenerunt.

Hierony. Adest
 ifon vincit a Da-
 a. Salon interpre-
 tur sol eorum qui
 s occubuit sol in
 eridie. Dalila, situ
 interpretatur, id
 t, synagoga quę si-
 ilę more limpidū
 quorem nō tenet,
 quisquillas im-
 undas colligit. Sā-
 on noster maxilla
 erbi sui innumeras cateruas Iudęorum & dęmonum hic
 ernit, & fonte perennis vitę sitientibus nobis. i. corporis
 tui

CAP. XV.
 Vide quam sint solliciti in malo totā nocte vigilauerunt vt
 facerent homicidium.
a Non solum ad Pilatum, sed etiam ad Herodem ductus est
 vt illuderet ei vterque.
confilio vinciētes Iesum duxerunt & tradiderunt pilato. † Et
interrogauit eū pilatus. Tu es rex Iudęorū. At ille respondens †
ait illi. Tu dicis. Et accusabāt eum summi sacerdotes in multis
 illorū calūniā cōfirmare videret. Tū ēt ne per exquisitā cri-
 minum iustificationē aut deprehensionē, in timoris cuiuspiā
 suspi-

† Mat. 27. b.

NICOLAUS DE LYRA. CAP. XV.

ET confestim. Hic consequenter describitur Christi passio per
 gentiles cōsummata. Et primo describitur ipsius Christi crudelis
 occisio. Secundo eius fidelis & deuota tumulatio, ibi. Et cum iam se-
 rō esset factum. Prima in duas, quia primo describitur Christi ini-
 qua condemnatio. Secundo, iniqua sententię executio, ibi. Et postquā
 illu-

illuserūt ei. *prima in quatuor, quia primo Christus gentili iudici pre-
 sentatur. Secundo ab eo examinatur, ibi. Et interrogauit cum Pila-
 tus. Tertio eius innocentia declaratur, ibi. Per diem autem festū.
 Quarto, inique condemnatur, ibi. Pilatus autem volens satisfacere
 populo. Sententia istarum partium patet ex dictis Matth. 27. vbi
 ista ponuntur eodem ordine a principio illius ca. vsque prope medium
 tamen aliqua sunt ibi interposita quę hic omittuntur, quia Marcus
 breuitati studebat, vt dictum fuit a principio huius libri.*

Post-

MORALITER.
 † Et interrogauit eum Pilatus. *Tu es rex Iudęorum.* Iudęi tradit

lunt Romano exercitui qui saluatorem tradiderunt Roma-
 norum Pręsidi.

Suspicionem forte veniret.

A *a. Iude in qua.* E. hinc us condemnat Iesum, sed causam refert in populum Iudæorum. *Vide in quantis, &c.*
b. Per diem autem. * Victor Antiochenus. Vnicus hic impij Iudæis propositus erat scopus, vt vitæ autem in mortem præcipitem darent.

† Quanta aduerlum te illam tur.

† acclamasset

† Potius

† ei quem dicitis regem.

Facto hoc populum offendentes se homine adolorum cultore ad feto nequiores. *Sibi quidē Pilatus. Circum Iesum nō semel sepius ab omni profus crimine alienū pronūciaret, illi autem manifestas calumniarū causas hinc inde colligentes, urgent & instant. Tolle tolle crucifige eum.* Infans vocibus clamitant.
c. Ut magis Bar. Beda. Adharet Iudæis vsque hodie petitio sua, quā toto labore impetrauerunt. Data enim optone sibi, pro Iesulatronem p saluatore interfectorem elegerunt. Merito ergo salutem & vitam perdidit & latrocinjs ac seditionibus intantū se subdiderunt, vt regnum & patriam perderet & libertatem corporis & animæ nunquā reciperent.

B *d. Pilatus vero.* Multas occasiones dedit Pilatus liberandi saluatorē, primo iusto conferēs latronem, deinde inferēs, *Quid ergo vultis faciam regi Iu.* Cumq; respondissent, crucifigatur, non statim acquieuit, sed secundum suggestionem vxoris quæ mandauerat ei (vt Matthæus dicit) *Nihil tibi,* & iusto illi respondens ait : *Quid enim malis-ci ?* Quod dicendo Iesum absoluit.

psal. 31. c. Esa. 5. b. Leuit. 16. c.

e. At illi magis. Dauid. *Circumdederunt me ca. m. &c.* Esa. *Expectaui vt f. et iudicium, fecerunt autem iniqui. & inius.* Hieronymus. Facta est hæreditas mea mihi sicut leo in silua, dederunt super me vocem suam.

f. Barrabam & tra. Hiero. Hi sunt duo hirci, vnus apompeius, id est, emissarius cum peccato populi in desertum inferni absolutus dimittitur. Alter pro peccatis absolutorum, vt agnus occiditur. Pars domini semper mactatur, pars diaboli, qui est magister eorum cistrenata in tattata præcipitur.

Psal. 90. b. Psal. 31. c. Ioan. 19. a.

g. Iesum fla. Vt nos a flagellis liberaret, vnde: *Flagellum non appro. ca. tu.* Cum prius diceretur : *Multa flagella peccatoris.* Beda *Iesum fla. ca.* Cæsus est ab ipso Pilato, vnde Ioannes *Apprehendit Pilatus Iesum & flagellauit.* Et post subiunxit. *Et milites placentes coronam de spinis, &c.* Et militibus illudendum præbuit. Quod ideo fecit, vt eius pœnis & opprobrijs saturati vltra mortem non sitirent.

* Victor Antioche. Aut hoc fecit quo publice constet, non citra grauem causam morti adiudicatum esse, adeoque iudicium suum ab omni iniustitia & iniquitate alienum esse.

Mar. 27. c.

C *Et indu.* Beda. Matthæus ita. *Et ex. eum chla. coc. cir. ci.* Quod idem est. Pio regia enim purpura data est ei chlamys ab illudentibus

Pilatus autem rursus interrogauit eum dicens. Non respondes quidquam? Vide in quantis te accusant. Iesus autem amplius nihil respondit, ita vt miraretur Pilatus. † per diem autem festum solebat dimittere illis vnum ex vincis quæcūque petissent. Erat autem qui dicebatur Barrabas, qui cū seditionis erat vincus, qui in seditione fecerat homicidium. Et cum † ascendisset turba cœpit rogare sicut semper faciebat illis. Pilatus autem respondit eis, & dixit. Vultis dimittam vobis regem Iudæorum? Sciebat enim quod † per inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes. † Pontifices autem concitauerūt turbam, vt † magis Barrabam dimitteret eis. Pilatus autem iterum respondens, ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Iudæorum? At illi iterum clamauerunt crucifige eum.

a

b

c

d

e

f

g

h

i

k

Ne cæmen diluens à pæride dimitteretur, & crucis vilitas differretur.
a. Quod dicendo Iesum absoluit. *b. Infans sit s. suæ facientes, non interrogatiōni respondentes pæfidis.*
a. Hircum emissarium. *b. Pro peccatis occidendum.*
Vt nos a cruciatibus liberaret.
Gentili ecclesia. *a. Vt reges efficiamur.*

dētibus, & est quadā rubra purpura cocco simillima. Potest etiam videri quod Meneus purpuram commemorauit, quā cænis habebat, quæ vnus esset coccinea. *Et indu.* Vestimētum nudatus, id est, Iudæis purpura induitur, id est, gentili ecclesia de amaris populis collecta. Item ea scandalizante dicitur, in fine Iudæi rursus induitur. Cum enim multitudo gentiū subiuerit, tunc omni rael saluus erit. Cuius rex dicebatur, & sacerdotes & sceleratissimi imponebant, quia in periu in populo uidebat, illudendo diuine purpura reges vtunt, pro demate spineā coronā, pro sceptro re calanū donat, *Matthæus dicit. Erant quasi regem, &c.* Sicut Caiphas sciens dixit. Oper enim vnum hominori pro populo milites omnia sticē nesciētes Purpura caro est bra passionibus, *de. Quæ rubra dumentum tuum, e. t. si. cel. in tor.* Sp coronā portat, p nobis factus talis nostra sus delicta. Vnde: *Ec gnus Dei, ecce qui lit peccata mundi.* Qu autem spineā significent domus sic ostendit. *Ter spinas & tri. ger. ut d*

est, conscientia tua, pūctiōnes tibi & aculeos vitiōrum creare non cessabit. Quod vero secundum Lucā apud Herodem alba veste induitur, & secundum alios a militibus Purpura coccinea vel purpureo habitu induitur, in vno innocēt humanitatis castitas, in altero exprimit veritas passionis quam venit ad gloriam regni immortalis. Purpura enim & passionem & regnum ligni sicut. Sed quia vt ait Apostolus. *Quotquot baptizati estis, Christum indui.* &c. Esa *His velut ornamento indueris.* Potest in vtroque habitu probrosa quidem in iudicio, sed domini electione gloriosissima multitudine electorū designari, quæ in martyres ceterosq; fideles distinguunt. Alba veste induitur cum munda confessione iurum circumdatur. Purpura vel cocco vestitur, cum trium gloriosorum martyrum gloriatur.

1. Et percutiebāt caput eius arundine, etc. Caput Christi Deus. Caput ergo Christi percutiunt qui eum denegant esse Deum. Et qui scripturæ auctoritate errorem suum defendunt (ca scriptura arundine solet fieri) quasi arundine caput eius riant. In faciem eius spuunt qui præsentia gratiæ eius credendis verbis ex interna cæcæ mentis insaniam conceptis spuunt, & eum in carne venisse negant.

k. Adorabant eum. Quasi falso se dixisset Deum. Sed hoc (quod est grauioris insaniam) quidam eum certa fide vt Iesum verum adorant, sed peruertis actibus mox verba eius quasi fabulosa despiciunt, ac promissa regni illius temporalibus læcebris postponunt.

Et edu

MORALITER.

- 1 *Ita vt miraretur Pilatus.* Scilicet, de eius patientia, quem au dierat peritum in lege & potentem ad omnia respondere.
- 2 *Pontifices autem cœcitauerunt turbam, &c.* Adhuc enim hodie aliqui magis nituntur saluare, & etiā promouere malos homines

mines quam bonos.

3. Pilatus autem, &c. Sic faciunt mali iudices pro fauore Romano iustitiam subuertentes.

4. Et ca. Ita faciunt multi in ecclesia, deuotē salutantes eum in apparentia, sed eum expoliant bonis & affligunt, & percutiunt in membris suis.

Et an

Et educunt illum, vt cruci. Hieronymus. Hic educitur Abel agrum a fratre vt perimatur Hic adest Isaac cu lignis, & Abraham cum ariere inter vepres herente. Hic adest Ioseph calari tunica lita sanguine. Hic adest Moyfes cu virga & pence suspenso in ligno. Hic borrus in ligno portatur. Hic adest Elifaus cum

igno ad querendam curim quæ in imo merfa est, & natus ad lignum, id est, nus humanu, qd ligno vetito in innum, cecidit, per ignum crucis Christi & per baptismum uæ ad paradifum itauit. Hic adest Ios de ligno nauis fo, & in mare venemque ceti triduo assus.

Vt cru. Hieronym. sa crucis species uid est nisi forma quadrati mudi: Oriens de virtute fulget, Arctõ dextera tenet, ster in læua consistit, occidens sub plantis firmat. Vñ Apolus. Vt sciamus quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas & profundu. nes in forma crucis ad æthera volant, homo adorat & natat forma crucis, nauis per maria antenna cruci affimilata susatur. Tau litera signum salutis & crucis demonstrat.

Et angariauerunt. Beda. Ipse dominus primo crucem suã ortauit, sicut Ioannes dicit. Post iste Simõ, de quo & alij diunt, & hoc satis cõgruo ordine myrterij. Christus enim passus pro nobis, nobis re. ex. vt se. ve.

Theophylactus. Dixit autem quorum filiorum erat par ad maiorem fidem & affirmationem. Nam homo ille adac viuebat, qui poterat omnia quæ circa crucem facta sunt narrare.

Et quã non Ierosolymita, sed Cyreneus a ciuitate Libyæ ree per eum gentes signatur, qui quondã peregrini & hospis testamẽtoru, nũc obediendo ciues sunt & domestici Dei cur alibi, Heredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: unde. Simon obediens. Cyreneus hæres interpretatur.

Et nota, quod de villa venire dicitur. Villa enim Græce, paos, vnde paganos appellamus, quos a ciuitate Dei alienos & uasi vrbane conuersationis vidimus expertes. Sed de pago imon egrediens crucem Iesu portat, cum populus nationu paganis ritibus relictis vestigia dominicę, pãisionis obediencer amplectitur.

Hiero. Simon qui portat crucem in angaria, hic est qui laborat pro laude humana. Cogunt eum homines huic labori quem non cogit timor vel dilectio Dei.

Patrem Alexandri. Magnę opinionis Simõ iste videt esse, cum & filij eius tanquã noti omnibus ex nomine designant.

Hierony. Alij per merita patrum suorum commemorantur, alij per merita filiorum. Hic autẽ Simon qui crucẽ in angaria portat filiorum suorum meritis qui erant discipuli cõmemorat. Per hoc monetur in presentia vita patres adiuuari er merita filioru suorum, vt populus Iudaicus p patriarcham, prophetarum, & apostoloru merita sæpe commemorat. De amaritudine enim radice surgit dulcedo oliuę. Vñ: hieremias. Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, specioam vocauit dominus nomen tuum.

Calua-

e Caluarie loca. Hieronymus. Tradunt Iudæi, quod in hoc loco montis, immolatus fuerit aries pro Isaac, vt ibi decaluetur Christus, id est, carne sua scilicet Iudæa carnali separetur.

Beda. Extra portam truncabantur capita damnatorum, & Caluarie decollatorum loca dicuntur. Ideo ibi crucifixus dominus, vt vbi erat area damnatorum, ibi erigatur vexilla martyrum. Et quoniam pro nobis factum est maledictum crucis & flagellatus & crucifixus pro salute omnium nisi noxius inter noxios voluit crucifigi.

f Et dabant. BEDA. Math. 27. d. Mathæus, cum felice mixtum, quod idem est. Fel enim pro amaritudine posuit. Myrrhatum enim vinum est amarissimi nũ, quamquã fieri possit vt & felle & myrrha amarissimum redderent vinum.

Theophylactus. Vel ordinatione quadam existente, alij alia afferebãt, quidam acetum & fel, quidam vinum myrrhatum.

Victor Antiochenus. Siquidem non omnes de eadem propinatione agunt, sed de alia & alia, vnus namque ex illis quid antequam in crucem ageretur factum fuerit, exponit, alter vero quid in ipsa cruce oblatum sit describit. Sic quoque accipere, & gustatum reddere, & initio gustare noluisse, non pugnat, sicut nec hyfopi quoque quod expresse nõ meminerunt aduerfatur: abicit Nam cum milites multa nefarie summa cõ licentia in Iesum designarent (prout in magna infantis multitudinis cõfusione fieri cõsuevit) vnus obrudebat hoc, alius illud, alius itẽ aliud. Multa quoque quę istic facta fuerãt, ab Euangelistis omnino prætermiffa sunt. Addi his potest, quę scribit; Cum accepisset Iesus acetum dixit consummatum est. Nõ dicere vere bibisse, liquidem simpliciter tantu degustare, & nõ bibere non contradicunt, sed prudentis menti vnum idẽque offerunt. Neque enim tunc aut vt fors ferebat quę acciderãt scriptis mandabant, sed accurate & bona fide. Neque quorũlibet rursus hominum tẽpora scribebant, sed eorum grate, iisque adhuc vita superstitibus: qui si quid literis cõprehendere ausi fuiffent præter id quod hic acciderat falsitatis eos reuincere poterant.

Hieronymus. Et dabant, &c hoc aceto succus letalis pomi abstergitur. Et non accepit. Id pro quo patitur, vnde de eo. Quod non rapui tunc exolvebam.

Et non accepit. Mattheus. Et cum gustasset noluit bibere. Indicat Mattheus, quod pro nobis amaritudinem mortis gustauerit, sed die tertia resurrexit.

Et crucifigentes eum. Hieronymus. Hic figitur salus in ligno. Primo infixã est mors in ligno, lignum primum, scientię boni & mali. Secundum boni tantum, & vitæ nobis lignum est. Extensio primæ manus ad lignum, mortẽ apprehedit, extensio secundæ vitam quæ perierat inuenit. Ligno hoc vehimus per mare vndosum ad terram viuentium.

Vestimenta sua. Beda. Quadripartita vestis Christi secundu numerum militum, significat ecclesiam quatuor partibus orbis æqualiter, id est, concorditer distributam.

Hieronymus. Et dabant, &c hoc aceto succus letalis pomi abstergitur. Et non accepit. Id pro quo patitur, vnde de eo. Quod non rapui tunc exolvebam.

Et non accepit. Mattheus. Et cum gustasset noluit bibere. Indicat Mattheus, quod pro nobis amaritudinem mortis gustauerit, sed die tertia resurrexit.

Et crucifigentes eum. Hieronymus. Hic figitur salus in ligno. Primo infixã est mors in ligno, lignum primum, scientię boni & mali. Secundum boni tantum, & vitæ nobis lignum est. Extensio primæ manus ad lignum, mortẽ apprehedit, extensio secundæ vitam quæ perierat inuenit. Ligno hoc vehimus per mare vndosum ad terram viuentium.

Vestimenta sua. Beda. Quadripartita vestis Christi secundu numerum militum, significat ecclesiam quatuor partibus orbis æqualiter, id est, concorditer distributam.

Hiero-

NICOLAUS DE LYRA.

Postquam. Hic consequenter describitur iniqua sententia lat. e in christum executio, vbi primo ponitur ipsius Christi iudicij crucifixio, secundo, crucifixi illusio, ibi. Et præte. blasphemabant, tertio, illusi exdivatio, ibi. Et facta hora sexta. sententia istarum partium patet ex dictis Matth. 27. exceptis quæ sequuntur.

Patrem Alexandri. Hic dicit Hieronymus, quod nomen istius Simonis hic exprimitur ratione filiorum suorum, qui erant discipuli Christi.

Et

Erat

MORALITER.

Et angariauerunt. Sic multi portant hodie in angaria crucem penitentia.

Et

3 Et dabant. Dicunt aliqui, quod istud vinum dicitur myrrhatum ex proprietate myrrhæ quæ est valde amara, ista tamen amaritudo con sabatur ex admixtione fellis. Alij autem dicunt, quod non solum fuit ibi mixtio fellis, sed etiam myrrhæ.

4 Et non accepit. Contrarium tamen videtur Ioan. 19. f. vbi dicitur. Cum accepit Iesus acet. &c. Ad quod dicendum, quod aliquid accepit ad gustandum, modicum tamen propter impletionem prophetiæ dicentis. In siti mea potauerunt me aceto. Et quia illud quod modicum est quasi nihil reputatur, ideo hic dicitur, quod non accepit, sci licet ad perfecte bibendum.

3 Et dabant. Similiter hodie multi dant Christo bibere potu amarum, & diuidunt sibi vestimenta sua, rapientes bona simplicium Christianorum.

Tom. 5.

x 2

Et

Hiero. Vestimenta dñi mandata sunt, quibus tegitur corpus eius quod est ecclesia, quia diuiduntur inter milites gentium vt sint quatuor ordines, cum sit vna fides, id est, coniugati, viduat, prepositi, separati. Sortiti sunt tunicam in dñsā quę est pax & veritas in cunctis in modū regalis amictus vel anuli.

Theop. Quod autem ponebant sortem super Vestimēta eius hoc illudentes fecerunt quasi regis vestimenta dñi sentes. Etenim vna erat non valde pretiosa hoc autem Ioannes Euangelista, planius exponit quia. f. milites cetera in quatuor partes iuxta suum numerum diuidentes, de tunica quę inconfutilis desuper cōtexta per totum, sortem miserunt.

Theop. Scripserūt autem hūc titulum, scilicet causam propter quam crucifixus est, quasi vituperantes eius opinionem, qui regem seipsum faciebat, vt sic pretereuntes misereri non valerent, sed magis ei improperarent tanquam tyranno.

Mittentes for. Hiero. Super tunicam, scilicet quę erat inconfutilis. Hęc sortita omnium partium significat vnitatem quę vno vinculo charitatis continetur, quia quę supereminet omni scientiā, & super omnia præcepta est, quasi desuper contexta est. In sorte gratia Dei commēdatur, sic enim in vno ad omnes peruenit, cum fors omnibus placeat, quia Dei gratia in vnitatem ad omnes peruenit, & fors solus Dei iudicio venit, vel cedit.

Erat autem hora ter. Hier. Hoc proprie Marcus: nam sexta hora tenebrę suffuderunt terram, vt nō quis posset mouere caput. A tricesimo namque fructu Marcus ascendit ad centesimum, id est, a tertia hora crucis vsque ad tertiam resurrectionis quę post tres dies fuit. Tricesimus fructus in cruce, sexagesimus in inferno, centesimus in paradiso. Quasi dico, quod milites crucifixerunt eum, quod factum est hora quasi sexta secundum Ioannem, sed prius Iudę hora tertia crucifixerunt eum, qui magis dicendi sunt eum crucifixisse quāuis nitantur hoc dissimulare, quam milites qui secundum officium suum daci suo paruere.

Et erat ti. Beda. Titulus ostēdit, quod nec occidendo potuerunt ericere, quod nō esset eis rex vnde. Ego autem constitutus sum rex ab eo, &c. Bene enim simul est rex & pontifex, cū eximiam patri suę carnis hostiam offerret in altari crucis, & regis dignitatem titulo prætenderet, vt cūctis insinueret, quę per crucis patibulū nō perdidit, sed cōfirmauerit imperiū.

Hiero. Quod in titulis psalmorū prenotatur. In finem ne corrupas, & cum tribus linguis. Marcus Iudęorū, basilicos exomolition, rex confessorum, hęc tres lingua in crucis patibulo coniunctę sunt, vt omnis lingua commemoraret perfidiam Iudęorum.

Et cum eo cru. Beda. Sicut dicit apostolus. Verus homo non ster simul cū illo crucifixus est, vt destruat corpus peccati, vt ultra nō dominet super nos peccatū. Quādiu ergo agūt opera nostra vt euacuet corpus peccati, quādiu exterior homo

mo corrumpitur vt interior renouetur, tēpus est crucis. Hęc quidem ēē sunt bona opera tamen adhuc laboriosa, quorum merces requies eius. Sed tō dicitur spe gaudentes, vt reque futuri cū hilaritate expectemus in laboribus. Hanc hilaritatem figurat crucis latitudo in tranuerso ligno, vbi figuntur manus. Per manus opera, per latitudinem hilaritatem operantur intelligimus, quia tristitia facit angustias. Per altitudinem caput adiungitur, expeccationē retribuitur nis de sublimi iusticie Dei. per longitudinem qua totū corpus extenditur, tolerantiam, vnde longanimes dicitur. per profundum quod terrę est infra ipsum sacramentis cretum. Vnde Apostolus. Vt in charitate radicati & fundati peccatis comprehendere cō omnibus sanctis quę latitudo, longitudo, subtilitas & profundum.

Alas sua. mittentes sortem super eis quis quid tolleret. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eū, † Et erat † titulus causę eius in scriptis: Rex Iudęorum. Et cum eo crucifigunt duos latrones, vnū a dextris, & alium a sinistris eius. Et impleta est scriptura quę dicit: † Et cum iniquis reputatus est. Et pretereuntes blasphemabant eum mouentes capita sua, & dicentes: † Vah qui destruis templum Dei, & in tribus diebus reedificas. Saluū fac te ipsum descēdens de cruce. † Similiter & summi sacerdotes illudentes ad alterutrum cum scribis dicebant: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere, Christus rex Israel descendat nūc de cruce, vt videamus & credamus. † Et qui cū eo crucifixi erant cōiuciabantur ei:

Duos latrones. Beda. Latrones qui cum domino crucifixi sunt signāt eos qui fide & confessione Christi, vel agonē martyrij, vel quālibet arctam continentiam subeunt. Et quod hoc pro æterna gloria gerunt, dextri latronis merito & sic signant. Qui autē pro humanę glorię vel quālibet minus digna intentione, sinistri latronis mentem imitatur & actus. Victor Antiochenus. Erat sane Israel quod quidem stadium & scopum attinebat, nihil aliud, quam mera indignaque quædam contumelia re ipsa autem propitice illius, Et cum iniquis reputatus est fide expletio, & in mentem reductio erat.

Theophylactus. * Vt scilicet homines prauam opinionem contra eum conciperent, quod & ipse latro & maleficus esset.

Hiero. Cum iniquis veritas deputata vnū relinquit suum, alterum allumit dextrū, sic faciet in die iudicij, ex simili crimine dissimiles sortiuntur vias, Alter præcedit Patrum in paradysum, alter Iudę in infernū. Confessio breuis vi acquirat longam, & blasphemia finita pena plectitur æternam. Hic pullus Iudę ligatur ad vitem. ana bologiam, id est, palliungitur in sanguine vuar, hic lacerant hęc di vineam.

Mouchies ca. Hieron. Emitteritur mors iniquorum quantum excitantur vincula inferni vsque ad ceruicem, quę est certum humani generis.

Alios sal. Hiero. Etiam nolentes confitentur, quod aliter fecit saluos, & se propria damnant sententia, quia alios saluos fecit, & se si vellet saluare poterat.

Descendat nunc. Plus est de sepulchro surgere, & tamen non crediderunt. Hi omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt.

Et qui cum eo. Beda. Secundum Lucam vnus latro blasphemabat dicens. Si tu es Christus, saluum fac te & nos. Alter redarguit & dicit. Domine memento mei dum veneris in regnum tuū. Sic hodie quę ficto corde & ficta mēte dominicę passio sacramenta gerunt, ad mundi gaudia liberari a domino cupiunt, & ideo a domino contemuntur, nec vlla respōsione digni iudicantur. Qui autem cum Apostolo in cruce Christi glo-

NICOLAUS DE LYRA.

Erat au. Io. xix c. Dicitur Erat autem hora quasi sexta. secundum,

dum, veritatem erat hora media inter sextam & tertiam, medium ro denominatur ab vtroque extremorum, & ideo ab euangelistis aliter do denominatur tertia aliquando sexta.

Videntur

MORALITER.

† Et cum iniquis reputatus est. Sic fit hodie ipsius membris per iustitę tubercionem in multis locis.

† Et pretereuntes blasphemabant eum mouentes capita sua, & centes. Hoc similiter faciunt detractores bona facta membrorum Christi denigrantes.

Et

Den

griantur, ita potius a presentibus ærumnis optant exui, vt spiritum sanctum suum in manus Dei commédēt, vnaque cum Christo regni cælestis participes esse desiderent. Vnde dominus preces eius qui salutem querebat pie audiuit, quia qui in tribulationibus positi a domino tantam temporalia solacia

petunt, & a temporibus separantur, & æternis priuantur, qui lætitia petunt ad ea de dubio Christo mediante & miserant. perueniunt. Victor Antiochen. heas alterum ex illa sum conuitiatum errat, alterum vero conuitiatorem Infortiam graui oratione compressisse. Cui inde magna merit magnusq; honos Christo promissus fieri nihilominus tuit initio vtrumque, quod causam propter quam dominus mortem condemnatus fuerat ignoraret

perphrasse, postea vero Christi innocentia comperita alium quidem conuictis vale fecisse, alterum vero insanabili animi malitia detentum, post cognitam quoque domini innocentiam conuictiari perrexisse.

Theoph. Indicium sunt duo latrones duorum populorum laici ac gentilis, ambo iniqui primo, sed gentilis penitens laicos vsque in finem blasphemans.

Et facta hora. Bed. Notandum quod hora sexta. i. sole recesso a centro mundi crucifixus sit, & diluculo, oriente sole recessit, quia mortuus est propter peccata nostra, & re. pro. ius. no. De Adam enim peccate dictum est, quod audierit vocem domini in paradiso deambulantis ad auram post tendit inclinata iam luce fidei. Ad auram refrigerante ferre charitatis. Deambulans aut audiebatur, quia ab homine peccate recesserat, Rationis ergo imo diuine pietatis optinebat, vt eodem temporis articulo quo. Adæ preuarican cluserat, latroni penitenti ianuam referret paradisi. Et ea hora primus Adam peccando mundo mortem intulit eodem hora secundus Adam mortem moriendo destrueret.

Victor Antioch. En hac ipsa hora exlibetur quod Iudæi a Christo petuerant nempe signum cæleste. hoc autem pulo post aliud maius consequitur, & quodnam illud? Illud que quod dominus se daturum promiserat Generatio, aie. mala & adultera signum querit, & signum non dabitur nisi signum Ionæ prophete, & alio rursus loco. Cū exalueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Et im multo admirabilis erat, cum ex cruce adhuc pendebat tute illius hæc accidisse, quam si cum in terris adhuc ambulabat euenissent.

Tenebra fa. Hier. Hic adest Noe inebriatus ac nudatus celo a terra inebrioso pallio tectus, & ab homine irrisus hic stilla de ligno sanguis.

Deus meus. Hier. inscribitur psalm. iste. Pro assumptione matina, qua Christus ad crucem ducitur. Verba filij hominis propheta, Vnde etiam sequitur iuxta Lucam, In manus tuis commendo spiritum meum. Nona hora, inuenitur euer homo decima drachma quæ perierat.

Theop. Vel hoc loquitur homo crucifixus Deo p me: nos cum homines fuimus derelicti: ipse nãq; a patre derelictus fuit ad. n. qui dicit, non sum solus, sed pater mecum est. Et si etiam hoc pro

pro Iudæis dixerit secundum carnem Iudæus existens, ac si diceret vt quid populum Hebraicum cum dereliquisti vt tuum crucifigeres filium? sicut. n. aliquando consueuimus dicere Deus induit me. i. meam naturam scilicet humanam sic & hic dereliquisti me, oportet intelligere humanam naturam vel Iudæum populum.

a Sol refugit quia non potest videre mortem Christi & collaborat laboranti. Vel ne impij blasphemantes sua luce fruerebuntur.

Et facta hora sexta tenebræ factæ sunt + per totam terram vsque in horam nonam. + Et hora nona exclamauit voce magna Iesus dicens. + Eloi eloi lammazabathani quod est

interpretatum Deus meus Deus meus, vt quid me dereliquisti? + Et quidam de circumstantibus audientes dicebāt. Ecce Eliam

voocat. + Currens autem vnus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo potum dabat ei, dicens. Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum. Iesus autem

emissa voce magna expirauit. + Et velum templi scissum est in duo a summo vsque deorsum. Videns autem centurio,

mus fecistis, date quod estis. Erant. n. acetum degenerantes a vino prophetarum & patriarcharum, tanquam de pleno vase de iniquitate huius mundi pleni, cor habentes sicut spogiam cauernotis & tortuosis latibus fraudulenti. Hissopo circumposuerunt spogiam aceto plene. Hissopo herba humilis pedo purgas Christi significat humilitate qua circumdederunt & circumuenisse putauerunt, vnde. Asperges me domine Hissopo, & mundabor. Christi enim humilitate mundamur, quia nisi humiliasset semetipsum factus obediens vsq; ad mortem, mortem aut crucis, sanguis eius in mundationem nostram suffus non esset. Per arundinem cuius imposita est spogia, scriptura significatur, que hoc facto impletur, quia arundine scribitur, sicut locutio (que per linguam formatur) lingua dicitur. Vnde lingua grecam & latina dicimus. Hier. Currens autem. Inuenit similitudinem eorum. Spogia conuata, matrem atida, ignibus apra, implet aceto, hoc malicia & odio nel dolo de quo dñs platanic vinea Soreth. Et quomodo conuersa es in amaritudinem vitis aliena, et expectaui vt faceres vinas, et fecisti spinas? f Iesus aut. Bed. Quid dixerit Lucas aperit. Pater in manus tuas commendo spiritum meum & hoc dicens expirauit. Quod autem dicit Ioannes. Cum accepisset acetum dixit consummatum est & inclinato capite tradidit spiritum. Inter hoc quod ait. Consummatum est & illud. Inclinato capite emisit spiritum. emissa est vox illa magna, quam Ioannes taceret, ceteri commemorant. In manus tuas, &c.

a Nos cum nulla, vel cum vna quæ de terra. Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Cælum aperitur.

a Nouissimi primi. Gentilis confitetur plebs iudaica exata negat vilitat eius error peior priore.

Et quidam de circumstantibus audientes dicebāt. Ecce Eliam voocat. + Currens autem vnus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo potum dabat ei, dicens. Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum. Iesus autem emissa voce magna expirauit. + Et velum templi scissum est in duo a summo vsque deorsum. Videns autem centurio,

mus fecistis, date quod estis. Erant. n. acetum degenerantes a vino prophetarum & patriarcharum, tanquam de pleno vase de iniquitate huius mundi pleni, cor habentes sicut spogiam cauernotis & tortuosis latibus fraudulenti. Hissopo circumposuerunt spogiam aceto plene. Hissopo herba humilis pedo purgas Christi significat humilitate qua circumdederunt & circumuenisse putauerunt, vnde. Asperges me domine Hissopo, & mundabor. Christi enim humilitate mundamur, quia nisi humiliasset semetipsum factus obediens vsq; ad mortem, mortem aut crucis, sanguis eius in mundationem nostram suffus non esset. Per arundinem cuius imposita est spogia, scriptura significatur, que hoc facto impletur, quia arundine scribitur, sicut locutio (que per linguam formatur) lingua dicitur. Vnde lingua grecam & latina dicimus. Hier. Currens autem. Inuenit similitudinem eorum. Spogia conuata, matrem atida, ignibus apra, implet aceto, hoc malicia & odio nel dolo de quo dñs platanic vinea Soreth. Et quomodo conuersa es in amaritudinem vitis aliena, et expectaui vt faceres vinas, et fecisti spinas? f Iesus aut. Bed. Quid dixerit Lucas aperit. Pater in manus tuas commendo spiritum meum & hoc dicens expirauit. Quod autem dicit Ioannes. Cum accepisset acetum dixit consummatum est & inclinato capite tradidit spiritum. Inter hoc quod ait. Consummatum est & illud. Inclinato capite emisit spiritum. emissa est vox illa magna, quam Ioannes taceret, ceteri commemorant. In manus tuas, &c.

Hier. Iesus aut. Infirmata etenim carne mox virtus diuina inualuit que dicit. Aperite mihi portas iustitie, &c. Nox autem cum nulla, vel vna voce morimur qui de terra sumus. Ille. n. cum exalata voce expirauit qui de celo descendit.

Et velum te. Vt arcam testamenti, & omnia legis sacramenta que tegebantur appareat & ad gentes transeant. An dicebatur. Notus in Iudæa Deus in Isra. m. n. e. Nunc autem. Exaltare super ca. Deus & in omni, &c. Et in euangelio prius. In via gentium ne abieritis. Et post passionem. Ite & docete omnes gentes.

Victor Antioch. Vna hæc vox & velum templi discidit & monumenta aperuit, & domum Dei desertam reddidit. fecit hoc autem non in templi contumeliam, sed in sacerdotum notam. Oportebat adhuc vaticinium quod de futura templi desolatione editum extabat impleri. Oportebat æque legis umbra iam consummata iustifica. isque per fidem in Christum sancta sanctorum iam tandem patefacta demonstrare.

Videns autem. Ostenditur quare centurio miratur, qui vidit eum

Victor Antioch. Vna hæc vox & velum templi discidit & monumenta aperuit, & domum Dei desertam reddidit. fecit hoc autem non in templi contumeliam, sed in sacerdotum notam. Oportebat adhuc vaticinium quod de futura templi desolatione editum extabat impleri. Oportebat æque legis umbra iam consummata iustifica. isque per fidem in Christum sancta sanctorum iam tandem patefacta demonstrare.

Videns autem. Ostenditur quare centurio miratur, qui vidit eum

Victor Antioch. Vna hæc vox & velum templi discidit & monumenta aperuit, & domum Dei desertam reddidit. fecit hoc autem non in templi contumeliam, sed in sacerdotum notam. Oportebat adhuc vaticinium quod de futura templi desolatione editum extabat impleri. Oportebat æque legis umbra iam consummata iustifica. isque per fidem in Christum sancta sanctorum iam tandem patefacta demonstrare.

Videns autem. Ostenditur quare centurio miratur, qui vidit eum

Victor Antioch. Vna hæc vox & velum templi discidit & monumenta aperuit, & domum Dei desertam reddidit. fecit hoc autem non in templi contumeliam, sed in sacerdotum notam. Oportebat adhuc vaticinium quod de futura templi desolatione editum extabat impleri. Oportebat æque legis umbra iam consummata iustifica. isque per fidem in Christum sancta sanctorum iam tandem patefacta demonstrare.

Videns autem. Ostenditur quare centurio miratur, qui vidit eum

Videns autem. Ostenditur quare centurio miratur, qui vidit eum

Videns autem. Ostenditur quare centurio miratur, qui vidit eum

Videns autem. Ostenditur quare centurio miratur, qui vidit eum

NICOLAUS DE LYRA. Vi. au. cen. q. cx aduer. Videbat enim, quod illa vox non poterat

MORALITER. Deus me. Propter quod non det Christianus mirari si a Deo percutitur per inalos tribulari, quia sic suo capiti conformatur. Et velum templi scissum est. 1. Corin. 3. d. dicitur Templum Dei sanctum est quod estis vos, & ideo velum huius templi

naturaliter formari ab homine sic propinquo morti, & ideo conclusit, quod esset fermata virtute Dei dicens. Vere hic homo filius Dei erat. Et

scinditur quando per compassionem mortis Christi fidelis ab omni terrenorum inordinato amore separatur. Videns autem centurio. Per hoc quod iste gentilis confitebatur in Christo veritatem deitatis significata fuit illuminatio futura gentium, & excecato Iudæorum.

Tom. 5. x 3 Venit

A cum sic expirasse, id est, spiritum emisisse. Nullus enim habet potestatem emitendi spiritum nisi conditor animatum.

* Hieronymus. Gentilis populus confitetur, Iudæa cæcata ne gat ut fiat eis error peior priore.

* Theophylactus. Et sic ordo conuertitur, dum Iudæi occidunt, & gentilis confitetur, & discipuli fugiunt, & mulieres expectant.

† Mart. 27. f. Luc. 23. g. Centurio autem dicitur qui centum militibus præest.

a Vere, &c. Hieronymus. Nota quod centurio ante crucem in ipso scandalo passionis vere filium Dei confitetur, & Arrius in ecclesia prædicat creaturam. Vnde merito per centurionem fides ecclesiæ significatur, quæ velo mysterio rum celestium per mortem domini referato continuo Iesum & vere iustum hominem, & vere filium Dei synagoga tacente confirmat.

Arrius gentium credulitate confutatur.

† Honestus consul.

B Erant autem. Hieronymus. Sicut non excluditur mulieris sexus a salute per Mariam virginem, ita non repellitur a mysterio crucis scientiæ & resurrectionis per viduam Mariam Magdalenam & cæteras matres.

† Ipsi. 1. Mart. 27. g. Luc. 23. g. Ioan. 19. g.

c Iacobi minoris & Ioseph. Beda. Minorem Iacobum dicit Iacobum Alpei, qui & frater domini, eo quod esset filius Mariæ materteræ domini. De qua Ioannes stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius & soror matris eius Maria Cleophae, & Maria Magdalene. Cleopha videtur eam dicere a patre vel a cognatione.

Ioan. 19. c.

d Et cum iam sero esset, &c. Beda. parascæve Græce, preparatio Latine. Hoc nomine Iudæi inter græcos morantes sextam sabbati appellabant, quia in eo quod sabbato erant necessaria præparabant secundum quod de manna dictum est. Sexta die colligitis duplum, &c. Quia ergo sexta die homo factus est, & tota mundi creatura perfecta est, septima autem conditor ab opere suo requieuit. Vnde & hunc sabbatum, id est, requiem dicitur voluit, recte saluator eadem sexta die crucifixus hominem restauravit. Ideoque cum accepisset acetum dixit. Consummatum est, id est, diei sextæ opus completum est quod pro mundi reparatione suscepit: sabbato autem in sepulchro requiescens, resurrectionis quæ octava die futura erat expectabat exitum, ubi nostræ deuotionis & retributionis præluce exemplum quos in hac sexta ætate, pro domino pati, & mundo necesse est crucifigi. In septima vero ætate, id est, cum leti quisque debitum soluerit corpora quidem in tumulis, animas autem in secreta pace cum domino gaudere, & post bona opera oportet quiescere, donec octava veniente ætate & ipsa corpora resurrectione glorificata cum animabus simul incorruptionem æternæ hereditatis accipiant.

Exo. 16. e. Gen. 2. a.

C

e Venit Ioseph. Hieronymus. Ioseph venit sero parascæve ab Arimathia, quæ interpretatur deponens, ad deponendum corpus Christi in monumento. Nobilis decurio expe. redem. Dei. Intra ad Pila. & petiit. cor. Iesu. Ioseph inuoluit syndone, in syndone inuolutum corpus posuit in monumento quod excisum erat

petra & aduoluit laudem ad ostium inuoluit. Mariæ aspiciunt. poneretur. Hæc omnia congruunt ad pulum Iudaicum sine credentem, nobilitatur fide, Abraham sic filius denit desperationem pestat regnum Dei. trat ad Christianos baptizetur, quod significat nomen Pilati est, os malleatoris est, qui domat gentes, ut regat eorum virga ferrea, & per sacrificium quod natur poenitentibus sine, id est, viaticis. Et mundo corde & catis mortuo, inuoluit in munimine fidei bilitum operculo per opera charitatis concludit. Finis est præcepti est charitatis. Aspicientibus a lo-

a qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait. Vere

Beda. Hominem & Deum confitetur.

b hic homo filius Dei erat. † Erant autem & mulieres de longe aspicientes inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi minoris, & Ioseph mater & Salome. Et cum esset in Galilæa sequebantur eum, & ministrabant ei, & aliarum multarum quæ

a Ad differentiam Iacobi Zebedæi qui inter primos apostolos vocatus est & electus a domino. Beda. Mos erat ut mulieres præceptoribus de sua substantia ministrarent.

d simul ascenderant cum eo Ierosolymam. † Et cum iam sero esset factum, quia erat parascæve, quod est ante sabbatum, venit Ioseph ab Arimathia † nobilis decurio, qui & ipse erat

expectans regnum Dei. Et audacter introiit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu. Pilatus autem mirabatur si iam obiisset, & accersito centurione interrogauit eum, si iam mortuus esset, & cum cognouisset a centurione, donauit corpus Ioseph

† Ioseph autem mercatus syndonem, & deponens eum inuoluit syndone, & posuit eum in monumento

electis qui sunt stellæ maris, quando si fieri potest scandalantur etiam electi.

* Theophylactus. Imitemur & nos Ioseph, recipere Christi corpus per unitatem, & ponamus illud in monumento exciso in petra, id est, in anima memorante & non oblitescite Deum. illa enim anima est ex petra excisa, id est, ex Christo qui est petra, qui continet firmitatem. inuoluere etiam debemus ipsum in syndone, id est, in corpore puro suscipere. Syndon namque est corpus quod est anime indumentum: deinde enim non solum pura anima corpus Christi suscipere, sed in corpore puro. Inuoluere autem oportet. sed non aperire, in sanctum clausum est & occultum.

f. Decurio. Officiu curiæ ad ministras magne dignitatis ad seculu, maioris apud Deu fuisse legitur. Tale enim fuisse dicebat, qui corpus domini sepeliret, qui & per iustitiam dignus esset, & per nobilitatem secularis potestatis facultate obtineret. Non enim ignotus aut mediocris ad præsidem accedere & crucifixi corpus posset impetrare.

g. Ioseph autem. Beda. Ex simplici sepultura domini, ante diuinitu condénatur, qui nec in tumulis possunt carere diuinitu.

Allegorice. Corpus Christi, non auro, non gemmis, auro, sed lineo puro obuoluendum est.

Moraliter. Autem. Ille in syndone munda Iesum inuoluit qui eum pura mente suscipit: Hinc ecclesia sacrificiu altaris ferico neq; pano tincto, sed lineo terreno celabat, sicut corpus domini in syndone munda sepultum est. sic a papa Sixto statutum est.

Venit

NICOLAUS DE LYRA.

1 Et cum iam sero factum esset. Hic describitur ipsius Christi deuota simulatio, & patet sententia ex dictis Matthæi 27. exceptis quæ sequuntur.

2 Quia erat parascæve. Id est, preparatio, quia tunc erat feria sexta in qua præparabantur ea quæ debebant comedi die sequenti.

3 Venit Ioseph. Ad sepeliendum Christum antequam intraret sabbatum in quo non erat licitum facere talia.

Ab

MORALITER.

3 Venit Ioseph ab Arimathia. Sequitur.

† Et petiit. Moraliter Ioseph qui interpretatur accrescens corpus Iesu petit, quando persona crescens in virtutibus eucharistiam sumit. Et inuoluit in syndone, quando deuotionem suam

4 Ab Arimathia. Quæ antiquitus dicta est Ramatha, de qua dicitur Samuel, ut habetur. 1. Regum.

5 Decurio, qui & ipse erat, &c. Id est, vnus de curialibus. Curiones enim dicuntur, qui sunt de curia alicuius magni principis. Curitur etiam decuriones, qui accipiunt curam plebis.

6 Et audacter introiit ad Pilatum. Prius enim erat discipulus Christi occultus propter metum Iudæorum, sed exemplo mortis Christi animatus ostendit se publice esse Christi discipulum, petendo eius sepulturam & exequendo.

suam abscondit ab humana laude. Et ponit in monumento, quando iugiter cogitat de ipso, quia monumentum dicitur, quali mones mentem. per hoc autem quod sanctæ mulieres aspiciunt ubi poneretur significatum fuit quod religiosæ sonæ quæ sunt mundo mortuæ, debent cum eo per copiam nem sepeliri, ut resurrectionis eius participes fieri mereantur.

Quod erat exci. Beda. Dicitur, quod monumentum domi-
domus rotunda fuit de subiacente rupe excisa tantę altitu-
nis vt homo rectus confistēs vix extenta manu culmē pos-
attingere. Et habet introitum ab oriente: cui lapis ille ma-
nus aduolutus atque impositus est. In eius parte aquilonati

sum sepulchrum,
est, locus domi-
ci corporis de ca-
em petra factus est
ptem habens pes-
is longitudinis,
ium palmorū mē-
ra a pavimento al-
is enimens. Qui

ilicet locus non desuper, sed a latere meridiano per totum
ter vnde corpus inferebatur. Color autem monumenti &
culi albo & rubeo dicitur esse permixtus.

* Victor Antiochenus. Ex hoc autem Iosephi facto &
mmam animi illius constantiam & fortitudinem spectare
et parum enim aberat quin vitam ipsam Christi causa
ipenderet. Quippe qui Iudæorum omnium inimicitiam
opter illum in se susceperet, & summā rursus eiusdē erga
minum nostrum studiū & benevolentiam. Non ob id solū
od corpus a Pilato impetratum honorificentissime & sum-
uolissime sepeliret, verum ob id etiā quod in proprio eoq;
uo monumento illud cōderet. Interim quod Christus domi-
non in veteri, sed in nouo monumento conditur, illud

non citra peculiarem Dei prouidentiam & sapientiam acci-
dit, siquidem per hoc vnum precautum est, ne vlla profus
suspicio oboriri possit alium pro alio inde retransisse.

b Maria au. Be. Lucas dicit quia affabant omnes nati eius a
lōge, & mulieres quę tecutę fuerāt eū. Sed alis deposito cor-

Luc. 27. 6

pore eius ad sua re-
meatib⁹ solę mulie-
res quę arētis ama-
bāt funus subsecutę
quomodo poneret-
tur inspicere cura-
bāt vt ei congruē te-
pore munus deuotio-
tionis offerrent.

* Victor Antio. Mulieres assident, & accurate, vbi domi-
nus ponatur, obseruant, quo Iudeis, quorum furia muneribus
iam forte deliniuerant, abeuntibus de mortuum Christi cor-
pus liberius complecti contrastareque queāt. Ostēdunt hęc
autem ad mortē vsque mag nam animi fortitudinem & cha-
ritatem magnamque in pecuniarum impensa liberalitatem
& magnificentiam.

Beda. Moraliter Sanctę mulieres die parasceues idest,
pręparationis idem faciunt, cum animę humiles & quo ma-
ioris sibi conscię fragilitatis, eo maiore saluatoris amore fer-
uentes, passionis eius vestigiis in hoc seculo (quo pręparada
requies futura) diligēter obsequuntur. Et si forte valeāt imita-
ri piā curiositate quo ordine sit ei⁹ passo amplectēda ppedūt.

NICOLAUS DE LYRA.
Et aduol. Circa enim sepulchrum erat quedam clausura, & ad
eius illius clausurę fuit positus lapis magnus non a solo Ioseph, sed
etiam

etiam ab aliis qui fuerunt cum eo in sepultura Christi.
2 Maria au. Idest, quę erat mater Ioseph.
3 Aspi. v. p. Ad hoc vt transacto sabbato venerēt ad vngēdū corp⁹ ei⁹.

CAP. XVI.

T cum trans. Beda Lucas dicit quia reuertentes a monu-
mēto parauerūt aromata & vngēta, & sabbato silue-
ria, quia mādātū erat, vt sabbati silētiū a vespera vsq; in ves-
pēra seruaretur. Ideoque religiose mulieres sepulto domino

num fuerant secutę cū aromātibus ad monumentū venerunt
& ei quem viuētē dilexerūt, etiam mortuo studio humanita-
tis obsequuntur. Et nos ergo in eū qui mortuus est credēs
si odore virtutū refecti cum opinione bonorum operū quę-
rimus dominum, ad monumentū eius cū aromātib; veniamus

CAP. XVI.

Post tristitia sabbata irradiat dies.
T cum transisset sabbatum Maria Magda
Electi qui sunt stellę maris.
leng & Maria Iacobi & Salome emerūt
aromata, vt venientes vngerēt Iesū. Et

valde mane vnā sabbatorum veniunt ad monumentum
aromata sicut
arcus dicit vt ve-
ntes mane vngē-
t Iesum. Neque vespere sabbati p̄occupante iam noctis
tuculo monumentum adire valuerunt.

quod autē mane ve-
niunt ad monumentū
orto iā sole, idest cū
iam cęlum ab oriētis
partē abesceat quę
fit solis orientis vicin-
itate, ad literā ma-
gnus quęrendi & in-
ueniēdi dñm feruor
charitatis ostēditur.

Mystice autem nobis
exemplum dat illumina-
ta facie decus-
sis vitiatorum tenebris
odorē bonorum operum dño & orationū suauitatē offerre.

Seuerianus. Mulieres hoc loco feminea deuotione discor-
nt quę non vt viuēti fidem, sed vt mortuo vnguenta de-
unt ad sepulchrum, & vt sepulto parāt męroris obsequia
n vt resurgenti diuinitatē gaudia triumphorum.

Hic. Nunc cū aromātib; redolētib; cum spōsa & adolescen-
tulis currunt, post eā cōspergimus librū. i. cū elemētis nostrę.
Nūc introducit nos rex in celliara sua. Nūc surgit amica Maria hyems
abiit pluuia recessit, flo. ap. uox tururis audita est in terra nōstro, ut flo.
odo. de. rediit sponlus de umbra sub qua dormiūt in meridie
Post. tristitia sabbata felix irradiat dies quę primatū in dieb; re-
net luce prima in ea lucefcente, & domino in eo cū triūpho
resurgente & dicente. Hęc est dies quam fecit dominus, &c.

Théo. Non enim magnitudinē atque dignitatē diuinita-
Christi sapiunt, ueherunt autem iuxta consuetudinē Iu-
dorum vngere corpus Iesū, ut scilicet maneret odoriferū
ne humiditate seaturiter, nā aromata virtutē habēt desic-
ciam humiditatem corporis absorbentia, unde incorru-
am conseruant.

c Et ual. ma. Hic. Quę alius dicit diluculo. Diluculum est in-
ter tenebras noctis & diei claritatē in qua salus uenit in ec-
clesia declarada more solis, qui cōsurgens roseam pręmittit
auroram, ut tantus splendor pręparatis oculis possit uideri.

Vt venientes vngerent. Moral. Sanctę mulieres, quę domi-
num

NICOLAUS DE LYRA. CAP. XVI.

T cum tras. Postquā descripta est reductio peccatoris in deū per
Christi p̄dicationē & suę passionis redēptionē hic consequenter
scribitur dicta reductio per suā resurrectionē & ascensionē. Et primo
scribitur manifestatio suę resurrectionis. secūdo sublimatio suę ascē-
sionis. Et dominus quidē Iesus, prima in duas quia primo describit
anifestatio resurrectionis p̄ denūciationē angeli. Secūdo p̄ apparitio-
ip̄suis dominini ibi. Surgēs Iesus. Circa primā partē describitur aduē-
s mulierū ex deuotione ad sepulchrū, vbi audierūt ab angelo resur-
rexisse

rexisse dominū & hoc est quod dicitur. T Ercum tras. Quāsi
enim durauerat sabbatū non erat eis licitū aliquid emere, sed in respe-
re eiusdē dici terminabatur solēnitās, & tūc emerūt aromata, vt in era-
stino bene mane venirent ad sepulchrum, ideo subditur. 2 Et ual.
i. prima dierū illius hebdomadę post sabbatum sicut dicitur Gen. 1. Et
factū est uespere & mane dies vnus, idest, primus. Sciendū etiam quod
omnes dies illius hebdomadę vocabantur sabbata pro tāto quia erant se-
stina eo quod solēnitatē paschalis durabat septem diebus. prima tamen
dies & septima erant celebriores intermediis, ita quod in illis poterant
emi aromata illa.

MORALITER.
Ercū tras. Sequitur. Vt re. vii. Grego. Nos autē in eū q̄ mor-
tuus

tuus est credentes si odore virtutū referti cū operatione bonorū
operū deū quęrimus, ad monumentū ipsius cū aromātib; venim⁹.

cum tempus dominice resurrectionis illuxit, ut tunc laudes

A Christi tota cantaret Ecclesia sanctorum seminarum, quando vitam præstitit & lumen credulitatis infudit.

Orto iam sole. * Augustinus. Quod Lucas dicit. Valde diluculo. Et Ioannes. Mane, cum adhuc tenebræ essent, Hoc intelligit Marcus dicens.

Valde mane, orto iam sole, idest, cum cælum ab Orientis parte albesceret, quous sit vique solis Orientis vicinitate: eius enim est ille fulgor, qui nomine Auroræ appellari solet, ideo nõ repugnat ei q. ait, Cũ adhuc tenebræ essent, die quippe surgente, reliquæ aliquid tenebrarũ tanto minus sunt, quanto magis oritur lux. Nec accipiendũ est quod ait. Valde mane orto iam sole. tanquam sol ipse iam videretur super terram, sed de proximo adueniente in has partes sole, idest, ortu suo iam cælum illuminare incipiente.

b Et dicebant adinuicem. Hieronymus. Aquilæ congregatur ad corpus, martyres & Apostoli vident lapidem reuolutum, qui est lex mortis, quasi dicat. Vbi est mors aculeus tuus?

c Reuolutum lapidem Beda. Quomodo lapis per Angelum sit reuolutus, Matthæus dicit.

Allegorice autem lapidis reuolutio resurrectionem sacramentorum Christi quæ velamine literæ legis tecta erant insinuat. Lex etenim in lapide scripta est cuius ablato tegmine, gloria resurrectionis ostensa est, & abolitio mortis antiquæ, & vita nobis speranda perpetua toto orbe cepit prædicari.

* Seuerianus. Obscuratum erat vestrum pectus, oculi clausi, & ideo patefacti sepulchri gloriam prius non videbatis.

d Iuuenem. Hieronymus. Non senem, non infantem, sed iocundum ætate ut dicitur. Letare iuuenis in adolescentia tua, quæ non est hic vera dum senio mixta.

Beda. Mulieres Angelos vident quæ cum aromatibus venerunt, quia illæ mentes supernos ciues aspiciunt, quæ cum virtutibus ad Deum per sancta desideria veniunt.

* Theophylactus. Si Matthæus dicit Angelos federe super lapidem, Marcus vero quod mulieres introeuntes monumentum viderunt sedentem iuuenem, non mireris. Nam quem viderunt prius sedentem super lapidem, ipsum etiam intus in monumento postmodum viderunt.

* Augustinus. Aut intelligamus Matthæum tacuisse de illo Angelo quem intrantes viderunt, Marcum vero de illo quæ foris super lapidem sedentem viderunt, ut duos viderint, & a duobus sigillatim audierint quæ dixerint Angeli de Iesu, aut certe intrantes in monumentum, in aliqua septa maceris debemus accipere qua cõmunitum locum tunc fuisse credibile est in aliquo spatio ante petra, qua excisa locus factus fuerat sepulchri ut ipsum viderint in eodem spatio sedentem a dexteris quem dicit Matthæus sedentem super lapidem.

* Victor Antiochenus. Non nescimus autem esse, qui varias visiones contigisse dicant, edoceant, eaque ratione

tionem omnem, quæ se inter Evangelistas offerre videtur, diphoniam e medio tollant. A iunt itaque, alias esse mulierem quam sit mentio apud Mattheum, alias rursum quarum apud Marcum. Ad iunt Mariam Magdalenam, propter Incensum ga Christum studium, omnibus se adiunxisse, eaque de causa illi diuersas visiones obtigisse. Scribit tandem tempora quibus a mulieribus monumentum reuolutum est, ab Evangelistis diuersa assignantur. Secundum illorum, libri alias nunc lieres, alia tempora alia referunt videntur que ita vnus Evangelista, quod ab aliis dicitur fuerat non euenisse. Seden, in dex. Be. Ad meridianam partem loci illius, positum fuerat corpus Iesu. Corpus enim quod supinum caput habebat, occasum, dexteram esse erat habere

austrum. Scribit autem Mattheus, quod Angelum qui reuoluit de ab ostio monumenti, primo videntem super ipsum lapidem, & videre quod iam resurrexit a mortuis. Lucas autem, qui intrantes in monumentum duos Angelos stantes ibi inuenit.

Greg. Per sinistram vita præsens, per dexteram vita æterna signatur iuxta illud. *Lex eius sub capite meo, & dextera eius operabitur me.* Quia Christus iam præsentis vitæ corruptionem transierat, recte qui eius vitam perennem nunciabat in dextera stabat. Qui in stola candida apparuit, quia & suæ & nostræ salutatis gaudia, nunciavit. Illa enim Domini resurrectionis, & ad immortalitatem reduxit, & ad Angelorum numerum constituens cælestis patriæ damna reparauit.

f. No. ex. Gre. Q. d. Paueant illi qui non amant aduentum Domini, ut supernorum ciuium, qui vitiis pressi de eorum sorte desperant. Vos autem quid timetis quæ vestros concinnetis? Vnde Matth. Angelum apparuisse describens ait. *Aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix.*

g. Iesum. Salutare. Sed quia multi non substantialiter se occupatiue hoc nomine dicebantur, determinat per locum Nazarenum, & eam sam subdit. *Crucifixi.* Atque addit. *Sur. non est hic.* Per præsentiam carnis, qui tamen nusquam deest per præsentiam maiestatis.

i. Ecce lo. Ostenditur mortalitas mortalibus ad actionem debitam, ut intelligamus quid simus & fuerimus & sciamus quid erimus.

k. Et Petro. Beda. Petrus vocatur ex nomine, ne desperet negatione. Nisi enim eum Angelus nominatim exprimeret magistrum ter negauerat, inter discipulos venire non auderet. Et notandum cur eum quæ Ecclesie suæ omnipotens præfere proposuit, ad ancille vocem negare permisit. Hoc. n. actum est magna pietatis dispensatione, ut qui futurus erat pastor ecclesie in sua culpa disceret quomodo aliis misereri deberet.

Hier. Et Pet. Qui se indignum discipulatu iudicat, cetero magistrum negat. Sed peccata præterita non nocent, quando non placent.

4 Et introeun. Idest, intra clausuram que erat circa monumentum. Dicitur autem monumentum quasi mensuram mentem, scilicet illius qui aspicit ut orat pro anima sepulchri & gemitet de morte propria. 5 Viderunt iii. Luca. 24. a. dicitur. Ecce non vixi astiterunt secus illas in veste fulgenti, idest, duo Angeli in specu virorum, propter hoc dicit Augustinus, quod ibi apparuerunt tres Angeli, vnus extra monumentum, intro tamen prædictam clausuram sedens per lapidem reuolutum, sed intra monumentum apparuerunt duo, vnus ad caput & alius ad pedes ubi positum fuerat corpus Iesu, ut dicit Ioannes.

5 Dicite di. specialiter nominat Petrum, aliter non fuisset venire ad præsentiam Domini quem negauerat.

Inu

NICOLAUS DE LYRA.

2 Orto iam so. Idest, ad ortum iam appropinquante. Sol enim potest intelligi oriri dupliciter. Vno modo perfecte, quando primo egreditur, & apparet super terram, & sic non accipitur hic. Alio modo quando lux eius incipit apparere, scilicet in aurora, & sic accipitur hic ortus solis, & ideo Ioan. 20. dicitur quod adhuc tenebræ erant, quia aurora media est inter tenebras noctis & lucem perfectam diei, & ideo ab vtroque potest nominari sicut medium ab extremis, quia participat naturam vtriusque extremi. 2 Quis reuol. Quasi dicat, non possumus reuolueret per nos ipsas, quia erat magnus valde, & postea subditur. 3 Viderunt reuo. Per Angelum qui venerat ad manifestandum Christi resurrectionem factam. 4 Et introeun. Idest, intra clausuram que erat circa monumentum. Dicitur autem monumentum quasi mensuram mentem, scilicet illius qui aspicit ut orat pro anima sepulchri & gemitet de morte propria. 5 Viderunt iii. Luca. 24. a. dicitur. Ecce non vixi astiterunt secus illas in veste fulgenti, idest, duo Angeli in specu virorum, propter hoc dicit Augustinus, quod ibi apparuerunt tres Angeli, vnus extra monumentum, intro tamen prædictam clausuram sedens per lapidem reuolutum, sed intra monumentum apparuerunt duo, vnus ad caput & alius ad pedes ubi positum fuerat corpus Iesu, ut dicit Ioannes. 5 Dicite di. specialiter nominat Petrum, aliter non fuisset venire ad præsentiam Domini quem negauerat.

MORALITER.

3 Viderunt reuolutum. Per hoc autem referatio mysteriorum Christi.

Christi significatur, quæ velamine legis in lapide scriptæ bantur.

Præc. vo. Breuis sententia in syllogismis, licet ingens in
tate promissio. Ibi est gaudij nostri fons, eternitatis no-
origo præparata est. Ibi cõgregatur dispersiones Israel,
& anantur contriti corde. Ibi cum videb. sicut dixit vobis.
Nn sicut vidistis.

Præcedet. Bene de
remptore nostro
itur de Galilæa
neque transmigra
facta interpreta-
am. n. a passione
resurrectionem, a
orte ad vitã, a pœ-
ad gloriã trãsmi-
uerat. Et bñ post
urrectionem in
Galilæa a discipulis

letur, quia resurrectionis eius gloriã post læti videbimus,
modo a vitijs ad virtutem cellitudinem transmigramus.
Qui ergo in sepulchro nunciatur, in transmigratione osten-
ditur. Et qui in mortificatione carnis agnoscitur, in transmi-
gatione mentis videtur.

Bed. Nota q̄ Marcus dicit. Præcedet vos in Galilæam ibi
videbitis sicut dixit vobis. Nec tamen ibi visum retulit.
Mattheus aut̄ dicit, discipulos in Galilæam abiisse in montē,
que Dominum vidisse & adorasse, & præceptum ab eo
cepisse eūdi, docendi, baptizandi oēs gētes in nomine pa-
& filij & spiritus sancti. Alij autē Euangelistę docēt eum
recepta sepius discipulis visū fuisse, maxime die resurrectionis
Hierusalē, & ipso die in castello Emaus. Quare ergo in Ga-
lilæa specialiter præcessurum, & ibi videndum prædixit, cum
ibi solū nec primum visus sit? Quia vero specialiter hæc
non Euangelistę narrantis, sed angeli ex mandato Do-
ni, & ipsius Dñi est, prophetice dictum intelligendū est:
Galilæa namq; trãsmigratio vel reuelatio dicitur. Prius secū-
transmigrationis significationem, q̄ dicitur. Præcedet
in Galilæam ibi cum videbitis, significat, quod gratia
missi de populo Israel, erat trãsmigratura ad gentes, a qui-
Apostoli nullo mō prædicantes susciperentur, nisi eis
viam præparasset in eorum cordibus, & hoc est. Præce-
vos in Galilæam. Quod autem gaudentes mirantur, visis
anib. difficultatib. aperiri sibi ostium in Domino per illu-
nationem fidelium, hoc est. Ibi cum videbitis. i. ibi membra
is inuenietis, ibi corpus eius viuum in eis qui vos suscepe-
rit cognoscetis. Secundū autem hoc quod Galilæa reucla-
dicitur, nō intelligēdum est in forma serui, sed in qua est
ualis patri qui dicit. Ego diligam eum & ostēdam ei me-
um, nō secundum hoc quod videbant eum, non ēt secun-
hoc quod cum cicatricib. videndum & tangendum post
urrectionem ostēdit, sed secundum ineffabilem lucē que
minat omnem hoīem venient in hunc mundū, secundū
lux lucet in tenebris & tenebrę eum non comprehēde-
uc nos p̄cessit, vnde ad nos veniēs non recessit, & quo p̄-
dēs non nos deseruit. Illa. n. reuelatio vera est Galilæa cū
niles ei erimus, & videbimus eū s̄. est. Ipsa ēt erit beatiōr
migratio ex isto seculo in illam æternitatē, si eius præ-
pta sic amplectamur, vt ad eius dexterã aggregari mereā-
ur. Tunc. n. ibunt in ignem æternum sinistri, iusti autē in
am æternã. Hinc illuc transmigrabūt, & ibi eū videbunt,
o modo nō vident impij. Tolleitur enim impius vt nō videat
ritatem Dei, & impij lumen non videbunt. Hęc est autem vita
erna, vt cog. te ve. de. & quē mī. Iesum Christū, sicut in il-
æternitate cognoscetur, quō & hōs p̄ducet propter for-
am serui, vt liberi contemplerur formam Domini.

Fugerunt. Hiero. De futura vita dicitur. Fugiet dolor &
gemi-

gemitus. Imitatur mulieres ante resurrectionem omnium D
quod faciunt post. i. quod facturæ sunt fugiunt mortem & Efa. 36.
pauorem.

Victor Antioch. Etsi Maria Magdalena, & Maria Iaco-
bi, & Salomæ aromata præparauerant, attamen si Eusebio

Non sicut vidistis:

a præcedet vos in Galilæam. Ibi cum videbitis, sicut dixit +
b vobis. At illæ exeuntes fugerunt de monumento. Inuase-
a Angelorum & hominum.
c rat enim eas p̄uor & tremor, & nemini quicquam dixe-
d runt. Timebant enim. Surgens autem Iesus mane prima sab
a Quomodo, & vbi hæc apparitio facta sit, Iohannes pleuissime dicit.
e bathi apparuit primo Mariæ Magdalene, de qua ciecerat

Casariensi credimus,
non sunt tres illæ ex
quæ otto iam sole ad
monumentum vene-
runt, sed aliæ, Inno-
minatę. Multæ enim
erant, quæ vna cum
Christo Hierosolymã
ascenderant. Ille vero
quæ secundum Mar-
cū, ex otto iam sole, ad
sepulchrum venērūt,

erant admodum simplices & imperfectæ. Quare etiam non
noctu, sed mane ad monumentum veniunt. Ad hæc cum ab
Angelo audiissent. Itē & nunciata discipulis eius & Petro, sta-
tim fugerunt, neque quicquam omnino ex ijs, quæ in man-
datis acceperant, ceteris p̄refecerunt. Metuebant. n. neque
fidem quoque quam oportebat, visioni habebant. Et quia ta-
les erant, neque quæ saluatorem viderent, neque Angelum
instar fulgoris fulgentem, aut duos Angelos in monumento
sedentes, aut duos viros iuxta, vt Lucas narrat, astantes con-
spicerent dignæ visæ sunt. viderunt autem quendam tantū
iuuenē alba stola amictum hoc est visionem animi illatū exti-
litati & simplicitati plane cõformem. Secundū Eusebiū igit̄ E
Marcus non de Magdalena, sed de alijs incerti nominis mu-
lierib. hæc narrat, negat. n. fieri posse, addit idem, vt Mag-
dalena post tãtas res visas, orto demum sole ad monumentū
veniret, aut quis lapidē reuolueret, anxie inquireret. Nō de-
sunt tandem, qui Euangelistas aut q̄s ijs, quæ in Chrī resurre-
ctione acciderūt nō interfuisse dicant, diuino interim spiri-
tu rem omnem ita ordinãte & administrante, vt omnibus
palã constaret, de resurrectionis miraculo, ceterisque omni-
bus fidei mysterijs simpliciter, omni prorsus curiositate an-
xiaque disputatione seclusa, scripsisse & docuisse. Illud ipsū
tamen ea sapientia & cautione, vt nunquam vere pugnãna
prædicauerint, aut litteris mandauerint.

c Et ne. Hier. Quia illi soli mysterium resurrectionis vident,
qui meruerunt, vñ secundum Ioan. Petrus autem surgens
cucurrit ad monumentum, vt videret quæ audiuit.

Ioan. 20. a.
Lucæ. 24. b.
Matth. 28. a.

Bed. Mor. Et ne. q. d. Luc. Et regre. a mo. nū. hæc o. il. vn. Matt.
Et exierunt ei. de mo. cūti. & gau. mag. cur. & c. Sed possum⁹, intel-
ligere, quia nemini Angelorum quicquam dixerunt. i. ad ea
quæ ab illis audierat nihil responderunt, aut custodib. quos
iacentes viderunt. Illud aut̄ gaudium, q̄ Matth. dixit, non re-
pugnat timori de quo Marcus scribit, vtrumque. n. in earum
animo fuit sed Mathæus timorem tacuit.

d Sur. au. Mane surtexerit, sero sepult⁹ est, vt hoc adimpleret.
Ad vesperū demo. fle. & ad ma. le. Sepultus ergo sexta sabbati q̄
vocat parascue circa vesperã sequēti nocte & die sabbathi,
cum sequenti nocte in monumento positus, die tertia. i. pri-
mo mane primo sabbathi surrexit. Et bñ vna die & duab. no-
ctibus in sepulchro iacuit, quia lucem suæ simplæ mortis no-
stræ duplæ mortis tenebris adiunxit. In morte. n. animæ &
spiritus tenebamur, vnde ad nos suam. i. carnis mortem attu-
lit, & duas nostras soluit, simplam suam duplæ nostræ contu-
lit, & duplam nostram moriens abstulit.

Phil. 29. b.

e Ap. pr. Ma. Mag. Marię Magdalene primo oñdit, de qua cie-
cerat seprē demonia, q̄ meretrices, & Publicani p̄cedūt sy-
nagogã i regnū Dei, vt latro p̄cessit Apost. Apostoli flēt & lu-
gēt, q̄ necdū viderūt, sed cito cõsolabunt̄, vñ. Et illi aud. & c.

Matth. 22. c.

Bed. F

NICOLAUS DELYRA.

Inua. e. e. p. Ex insolita apparitione Angeli, & ex visione custodū
iacebāt ibi quasi mortui. 2 Et ne: Contrarium videtur Mat.
ubi dicitur. Currentes nunciate discipulis: Quod soluit Aug. quia
n dicitur hic. Nemini quicquã dixerunt. s. de custodib. nec etiam
Angelo loquenti responderunt, sed cucurrerūt nūciare Apostolis quod
dixerat & viderant. 3 Sur. au. Ic. Hic manifestatur resurrectio
per

per apparitionē Domini. Et diuiditur in tres partes secundum tres ap-
paritiones. Secūda ibi. Post hæc aut̄ du. Tertia ibi. Nouis. aut̄. Circa
primum dicitur. Sur. aut̄ Ic. Sciendū q̄ apud Heb. dies hebdomadæ de-
nominatur a sabbatho, quia denominatio fit a digniori, et ideo dies illa
quæ immediate sequitur sabbatum vocatur, prima sabbathi. & alia, se-
cūda sabbathi, id est, a sabbato & sic de alijs. Dixerunt autē aliqui,
quod Christus surrexit media nocte, & tunc hæc d. Elia mane nō re-
fertur

MORALITER.

Præcedet, & c. Quæ trãsmigratio interpretat̄, propter quod
uult Deū videre debet de vitijs ad virtutes trãsmigrare.
Et nemini. Theoph. Mulieribus enim audire, non loqui
latum est, discere, non docere.

3 Surgens autem. Bed. Recte autem hæc mulier quæ latitiam
Dominicæ resurrectionis primo nunciauit, a septem demo-
nibus curata memoratur, ne quisquam digne penitens de ve-
nia commissorum desperaret, & vt vbi abūdauit peccatum,
superabundare gratia monstraretur.

Sur-

Post

G Bed In principio mulier auctor culpe viro fuit, executor vir erroris exiit, nunc q̄ prima mortē gustauit, resurrectionē prima videt. Et ne perpetui reatus apud viros opprobrium sustineret, quę viro culpā trāstuderat, trāstudit & gratiam. Vñ hæc quę lugentibus lætitiā resurrectionis prima nunciavit, a septem demonibus curata memoratur, vt vbi abundauit peccatū, super abundauit & gratia mōstraretur. Septenariū. n. pro vniuersitate ponit. Quę autem a septem demonibus hoc est vniuersis sceleribus liberata erat, prima resurgens in Dōminum vidit, ne quis digne penitens de venia desperet, videns eam quondam tot vitijs subditam, nec a Deo dilectam, vt ipsis Euangelistis & Apostolis resurrectionem Euangelizaret.

a Et illi aud. Beda. Quod discipuli resurrectionem tarde credunt, non tam est illorum infirmitas, quam nostra firmitas, dubitantibus enim resurrectio per multa argumenta mōstrata est, quibus & nos firmitus solidamur.

b Duobus ex his. Bed. Hoc Lucas apertius. Oculi eorum te. ne. e. ag. & c. Post cognouerunt eū in fractione panis. Et sicut Luc. ait. Surgentes eadem hora re. sunt in Hierusalem, & c.

c Ambulantibus. Hier. Fides hic laborat agens actiuam vitam, illic contemplatiua secunda visione regnat. Hic per speculum conuenitur imaginem, illic facie ad faciem videbimus veritatē. Vnde post hoc duobus ex eis & c. ambulantibus, id est, laborantibus ostensus est in alia effigie. Et illis nunciantibus non est creditū, dum sicut Moyfes viderūt quod nō sufficiebat

bat eis Vnde Moyfes dicit. *Ostende mihi teipsum. Oblitus enim sue postulat in ista vita quod post illam speramus in futura.*

d Nec illis Bed. Lucas autem dicit. *In v. a. u. e. m. congre. 11. eos qui cum ipsis erant dicentes. Quia sur. Dominus vere & c.*

septem dæmonia. Illa vadens nunciavit his qui cum eo fuerant lugentibus & flentibus, & illi audientes quia viueret, & visus esset ab ea; non crediderunt. † post hæc autem duobus ex eis ambulantes ostensus est in alia † effigie euntibus in villam. Et illi euntes nunciauerunt ceteris, nec illis crediderunt. Nouissime autem recumbentibus illis undecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem illum & duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Et dixit eis. † euntes in mun-

Sed notandum, aliqui fuerunt qui crediderunt. Vnde Marcus; Nec illis; & Severian. Vnde Marcus dicit. Non uiderunt ceteris nec illi dixerunt. Cum Lucas dicit quod. Tam in quibusdam resurrexisset. Et Simoni apparuisse, quod intelligitur nisi aliqui ibi fuisse qui nollet credere. Theophilad. Tunc etiam de Astolis undecim dicit, sed de quibusdam alijs quod cr-

ris nominat.

e Nouissime autem recumbentibus illis undecim. & c. Bed. Quingesimo die quando erat iam ab eis recessurus in celum, eis maxime illo die exprobrare voluit, quia his qui viderant eum resurgens non crediderunt, antequam eum ipsi viderent, cum post Ascensionem eius predicantibus illis in celum gentes quæ non viderant credituræ essent. Vnde cum adiunxit Marcus, & dixit. Euntes in mundum vniuersum dicite Euangelium.

f Duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Et dixit eis, & c. Hier. Vt succedat eorū carnēum charitate plenum. Hinc quod ceterarū martyrum mortem huius sæculi libenter affectant, quia norunt pro temporalis interitu perpetuo se esse victuros.

NICOLAUS DE LYRA.

fertur, ad surgens, sed ad verbum quod sequitur, apparuit, quia illa hora primo apparuit Maria Magdalene. Alii autem dicunt, quod resurrexit in A. v. r. a. & tunc ly mane refertur ad surgens, ita quod determinat horam resurrectionis. Et huius opinionis est Augustinus & communiter tenetur.

1 Septem dæmonia. Illa vadens. Ex hoc dicunt aliqui, quod fuerunt d. r. a. Maria, & quilibet fuit cognominata Magdalena. Vna eorum, & alia dicitur fuit soror Lazari nominata a Magdalo castro, quod cessit in partē eius de hereditate paterna, & ista non legitur fuisse dæmoniacā. Alia quæ fuit nata de Magdalo, non tamen domina illius castri, & ista dicitur fuisse peccatrix, & propter peccata sua possessa dæmoniis. Gregorius autem dicit quod fuit eadem, & quod per septem dæmonia intelliguntur omnia vitia: Et vsus ecclesiæ in officio hoc tenet.

2 Post hæc autē. Hic describitur secunda apparitio, quæ facta fuit duobus discipulis Christi euntibus in Etnas. Quam apparitionem describit plenius Luc. 24. Et quia erant dubii in fide, vt ibidem dicitur, ideo Christus apparuit eis in alia effigie, vt per hoc designaret quod talis erat apud eos in mente. Dicunt autem aliqui quod hoc factum est per aliquam mutationem factam in facie Christi, sicut in transfiguratione per claritatem glorie ad horam, vt dictum fuit supra 19. cap. Alii vero dicunt, quod ista mutatio fuit tantum in oculis videntium, et huic dicto concordat quod dicitur de ista apparitione. Luc. 24. c. Oculi autem eorū tenebantur, ne eum agnoscerent. Qualitercunque tamen factum sit non fuit ibi aliqua falsitas. Cuius ratio est quia sicut aliquid potest fingi verbis, ita & factis, primum autem sine falsitate, vt patet in par. a. noui ac vet. Testamenti, quibus aliquid fingitur verbis ad veritatem aliquam conuenientius designandam. Et eodem modo hic Christus

facto apparuit in effigie, vt hic dicitur. Et finxit se longius, vt habetur Luc. 24. d. vt per hoc designaretur, quod erat quodammodo alienus & longinquus ab eorum cordibus, quibus apparebat propter bium in fide, & hoc est quod dicit Gregorius Homel. 13. quia ad bium eorum cordibus peregrinus erat eis a fide ire se longius finxit.

3 Nouissime autem re. Hic describitur tertia apparitio de qua dicitur aliqui, quod non fuit facta in die Ascensionis Domini, sed ante, & hic describitur. Et exprobrauit. Ante enim diem Ascensionis resurrectio Domini tot argumentis fuerat declarata, quod iam tunc erant increduli. Alii autem dicunt, quod facta fuit in die Ascensionis ad hoc concordat textus, cum dicitur. Nouissime autem re. simit quod postea subditur. Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est assumptus est in celum. Ex quo videtur quod ista apparitio fuit immediate ante Ascensionem suam. Ad argumentum in oppositum testis dicit, quod increpauit incredulitatem non Apostolorum, sed aliorum quorum qui erant cum eis qui de resurrectione Christi non crediderunt ad plenum Apostolis. Aliiter etiam dicitur quod increpauit incredulitatem Apostolorum, non quæ tunc erat in eis, sed quæ fuerat ante, patet de Thoma qui non credit a his discipulis. Ioan. 20. & similiter alij non crediderunt Maria Magdalene, quæ eum viderat, & alijs mulieribus. Et conuenit ver Christus recedens ab Apostolis increpauit hanc incredulitatem ad designandum quod gentes ad quas Apostoli erant mittendi, vt patet ex sequentibus, essent merito increpanda, & condemnanda, si non crederent Apostolis de his quæ ipsi viderant in Christo, vnde subditur.

4 Euntes in mundum vniuersum, predicato Euangelij. Id est, omni homini quæ habet conuenientiam cum omni creatura, esse enim conuenit cum inanimatis, per viuere cum vegetalibus, & ris, per sentire cum animalibus, per intelligere cum Angelis, ideo signatur nomine omnis creature.

MORALITER.

2 Post hæc autem duobus ex eis ambulantes ostensus est in alia effigie

gie euntibus in villam. Et illi euntes nunciauerunt ceteris, nec illi crediderunt, & c. Per hoc significatur quod dubitantibus de veritate non reuelatur aperte.

A * Augustinus. Non utique a domino sic mandatum est apostolis, tanquam ipsi soli, quibus tunc loquebatur, tantum munus fuerint impleretur, sed sicut eis solis videtur dixisse. Ecce ego vobiscum sum, usque ad consummationem seculi, quod tamen uniuersę Eccelesię promittit se que alijs mortuibus, alijs nascētib; huc usque ad seculi.

per sub sequē
tu signa,

& sermonem confirmate. ¹
† sequentibus signis.

culi consummationem futura est, quis non intelligit?
* Theoph. Sciendum est autem & hic, quod sermo per o-
ra confirmatur. sicut in Apostolis tunc operationes con-
firmabant sermone. sequentibus lignis. Fiat autem
Christe ut nostri sermones, quos de virtute dicimus, per o-
ra confirmantur & actus, ut tandem simus perfecti te coo-
rante in omnibus verbis & operibus, quia te decet, & ser-
num & operum gloria, Amen.

NICOLAUS DE LYRA.

Et sermonem confirmante sequentibus signis. sicut n. veri-
tas que subiacet facultati naturali intellectus, declaratur & firmatur
per reductionem ad prima principia per se nota, sic veritas que transcē-
dit naturale lumen intellectus (cuiusmodi est doctrina fidei Catholica,
saltem quantum ad principales articulos fidei) declaratur & firmatur
per

per opera miraculosa soli Deo possibilia. Cum enim talia sunt ad te-
monium veritatis ipsius doctrine, declarata est veritas, cum Deus
possit esse testis alicuius falsitatis. Et hoc modo declarata est veritas e-
gelica coram principibus & potestatibus ac sapientibus huius mundi
ad laudem & gloriam domini nostri Iesu Christi, Cui est honor &
gloria in secula seculorum, Amen.

Incipit proemium venerabilis Patris Fratris Nico-
lai de Lyra super Lucam.

*F*acies bouis a sinistris ipsorum qua. Sicut fuit
dictum in principio euangelij secundum
Matthæum. Ezechieli prophete in visio-
ne animalis quatuor facies habentis, desi-
gnatum fuit Christi Euangelij fore qua-
drifarie describendū, videlicet a Matthæo
in facie humana, a Marco in facie leonina,
a Luca in facie bouina, a Ioanne in facie

aquilina. & iō in verbo proposito circa Euāgelij Lucę quatuor
designantur, primum est elegantia stili, cū dicitur, *Facies*. Materia
libri, cum subditur *Bouis*. Ordo l uangelij, cum dicitur. *A sinis-
tris*. Præfixio numeri, cū additur. *Ipsorum qua*. Circa primum cō-
siderandū, q̄ facies est elegantior & nobilior pars corporis, & iō
conuenienter per faciē notitia & elegantia scripturę designatur
quę in Euāgelio Lucę specialiter reperitur, ut patet inuenta, pp
quod dicit B. Hier. Sermo autem Lucę tam in Euangelio quam
in Actibus Apostolorum comprior est & seculari redolet eloquē-
tia, pp quod de hoc pt dici illud quod scribitur Apocalyp. 1. Fa-
cies eius licet sol lucet in virtute sua, q̄a sicut claritate solis reful-
get tota mūdi machina, sic ex descriptione Euāgelij secundū Lu-
cā tā eleganter tradita, resulget & relucet tota vniuersalis eccle-
sia. Circa secundū considerandum, q̄ licet Lucas Euangelista de-
scribat totū decursū Euangelij incipiens a Christi miraculosa con-
ceptione, p̄trāsiens per eius natiuitatē, conuersationē, mortē, &
resurrectionē, terminās eius Euāgelij in eius ascensione. ut sic ab
eodē inciperet Actus apostolorū in quo terminauerat Chri Euā-
gelium. n. tñ eius principalis intētio est circa Christi mortē & passio-
nem describendā, pp quod ipse Lucas designat in facie bouis q̄
est animal immolatiuū secundū traditionem legis, pp q̄ suum
euangelij incipit a sacerdotio Zacharię, ad q̄ officij ipectas im-
molare. Et iō materia principalis huius libri designatur in facie
bouis, q̄a licet dictū est. Lucas principaliter describit Iesū Chri-
stū pro nobis immolatum pp q̄ de hoc potest exponi q̄ scribit
Prouer. 14. Vbi plurimę sunt segetes, ibi manifesta est fortitudo
bouis. In Euangelio. n. cōtinentur segetes plurimę, videlicet do-
mi-

mini nostri Iesu Christi verba q̄ sunt animarū pabula, ibi etiā
manifesta est fortitudo bouis. Virtus. n. fortitudinis est circa ter-
ribilia bonę mortis, fortis. n. impavidus est circa bonā mortē, ut
4. Ethic. mors aut Christi non solū fuit bona, sed etiam precio-
sima, fuit etiā circa maxime terribilia, & ideo virtus fortitudi-
Christi hominis maxime apparuit in ipsa. Et q̄a Lucas p̄ exte-
describit hęc mortē & passionē, ut dictum est, iō de eius Euā-
lij descriptione conuenienter d̄ q̄ ibi est manifesta fortitudo
uis, quia ibi maxime relucet fortitudo Christi hominis p̄ no-
immolati ad modū bouis. Circa tertij considerandū, q̄ facies
uis erat tertia in situ illius aialis hēntis quatuor facies. Facies
hominis erat prima, quia in recto aspectu prophete sita, & per
sequens facies leonis secunda q̄ erat in dextera, q̄a pars dexte-
rior est & potior sinistra, & sic facies bouis q̄ describit in sin-
parte erat tertia, prout in principio Matthæi plenus fuit decl-
tū, & sic inter quatuor Euangelia Euangelij Lucę tenet tertij
q̄ notatur, cū dicitur. *A sinistris*. In figuram huius dicit Iud. 7
quod Gedeon hēbat in dextera tubā, & in sinistra lapadē. I-
Gedeō vero Matthæus euangelista p̄t intelligi. q̄a Gedeō im-
peratur circūiens in vtero, & Marius describit Christum na-
de vtero virginali. Per tubā vero in eius dextera exillētē, intel-
gitur euangelij Marci, quod est quali quidā rugitus leonis cō-
allimulatur sono tubę terribilis. Per lampadem in sinistra existe-
tem, intelligitur euangelij Lucę q̄ procedit lucide & clare, &
de hac sinistra potest exponi quod scribitur Prou. 3. In sinistra
lius diuitiæ & gloria. In euangelio. n. Lucę virtutum diuiti-
tinetur actualiter & gloria virtualiter, quia per exercitium vir-
tum acquiritur gloria beatorum. Circa quartum considerandū
q̄ heet plures scripserint euangelia, tamen quatuor sunt app-
bata, ut d̄ in prologo super Matthæum & hoc pp figuram sac-
menti ostensi Ezechieli prophete in animali hēnte quatuor
cies, & in rota quatuor facies hēnte, Eze. 1. Et iste quaternari-
figuratus est in multis quaternarijs, ut declaratū fuit diffusius
principio euāgelij s̄m Marcū. Et vltimo designat manifeste Ap-
4. in quatuor animalib; oculatis ante & retro, quia euangelij
respicunt ad tempus præteritum & futurum. De quibus au-
libus ibidem subditur, quod requiem non habebant die ac-
te, dicentia. *Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Deus Omnipoten-
cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.*

Incipit Prologus S Hieronymi in Euange-
lium secundum Lucam.

VCAS Syrus natione & Antio-
chensis arte medicus, discipulus

^a Perri & Pauli, sed maxime Pauli. ^b Commend
consulit.
5 apostolorum, postea Paulum sequutus vsq̄
^a Mortem vel fidei, quia id. in predicauit.
7 ad † consummationem eius seruiens dominum sine

Incipit Postilla Venerabilis Patris, Fratris Nicolai
de Lyra super Prologum Hieronymi in
Euangelium Lucę.

Vcas Syrus natio. Euangelio secundum Lucam B.
Hieronymus Prologū præmittit. In quo primo exprimit
B. Lucę commendationem, secundo, suam excusationem
ib;. Quod & legentibus. Circa primum præmittitur cō-
mendatio B. Lucę, quantum ad euangelij ab eo descri-
ptum. secundo, quantum ad descriptionem Actuum apostolorum, ibi.
Cum Lucę nō inueniri. Sec. Prima dicitur in tres partes, quia pri-
mo ostenditur Lucę scriptoris autoritas, secundo, scribendi necessitas
siue

siue utilitas, ibi. Qui cum iam essent scripta. tertio, scribendi modus
qualitas, ibi, Cui ideo post baptismum. Circa primum declaratur Lu-
autoritas ex patria, cum dicitur.
1 Lucas Syrus natio. Fuit enim antiquitus Syria valde nobilis p-
uincia. Et a ciuitate propria, cum subditur.
2 Antiochensis. Fuit enim Antiochia valde nobilis ciuitas a Sel-
co rege Asię adificata, & in nomine Antiochi patris sui denomina-
3 Arte medicus. Ut ex medicina corporali designaretur futurus
dicus spiritualis animarum.
4 Discipulus Apostolorum. Quia ab ipsis didicit euangelij
cundum quod ipse dicit in prologo sui euangelij ut patebit infra.
5 Paulū sequutus. Quia fuit comes inuidiosus, sue peregrinatione.
6 Usque ad consummationē eius. Per martyriū in vrbē Romę
7 Seruiens domino Fuit quantum ad exercitium boni. Sine